Cartea despre demnitate

CARTEA DESPRE DEMNITATE

Povestea unor oameni (aproape) necunoscuți

despredemnitate.wordpress.com

Familiei mele, pentru cel mai altruist sprijin posibil

Lui Gavril, întâlnirea cu el m-a făcut să scriu

Lui Marius, întâlnirea cu el m-a făcut să continui să scriu

Lui Theo, întâlnirea cu el m-a făcut să scriu ce gândesc

Cuprins

Prefață 7

Cuvânt înainte 12

Despre demnitate 20

Actul I: Copacul suferinței 24

Cum mi-am plătit datoria externă 26

Ce crezi că ești în stare să faci într-o situație limită? 33

Gavril 42

Despre uitare și imaginație 42

Viața lui Gavril 43

Semnele 50

O povestire de Paște 50

O povestire din Iad 57

Vasile 63

Jurnal 71

Vineri 3 aprilie 1953 (Vinerea Paștilor) 71

Duminică 5 aprilie 1953 (Sfintele Paști) 75

Povestea Crăciunului lui Vladimir 77

Grupul Macoveiciuc (1944 -1946) 89

De ce e important să aflăm toate astea? 92

Teodor 97

Povestea familiei Șușman istorisită de Traian Șușman 105

Interviu Traian Șușman 107

Despre demnitatea lui Teodor Șușman 138

Scrisoare către domnul Pretor 147

A doua scrisoare către domnul Pretor 152

Lucreția 159

Ce înseamnă condamnarea comunismului? 171

Ion 175

Două copile fac agricultură 180

Un personaj rocambolesc 182

Lăsați-mă să gândesc în locul vostru! 186

Interviu suprarealist din Iad 192

Toma 200

Represiunea – Business Report (o perspectivă cinică) 208

Disclaimer 208

Overview 208

Case study: România 211

Executive Resume 211

Scope 212

Risk Assessment and Mitigation 214

Conclusion 218

Support documents 219

Disclaimer 220

Actul II: Un copac cu urme de sânge 221

Gogu 225

O biografie 225

Balada lui Gogu Puiu 228

Spiru 240

Comandouri anticomuniste 250

Witold 257

Despre un altfel de traseism 262

Povestea lui Mihai 271

Rezistența prin cultură în România 288

Care rezistență prin cultură? 289

Cum se evită să ajungi membru în CC al UTC 291

Goryani 299

Sofia, Aya Sofia… 305

7 kilometri… 313

Uite-așa am stat noi la barieră… 326

Intermezzo 341

Două întâlniri 347

Nicolae 355

Aristina 358

Copilărie fericită 360

Începutul durerilor 361

Ispitirea 365

Deportarea în Bărăgan 368

Ultima întâlnire cu tata 371

Trădarea 373

Întâlnire în închisoare 381

Vești despre cei de afară 382

Un ocean de suferință și moarte 384

Adevărata listă a lui Schindler (secțiunea România) 387

De ce nu s-a putut altfel? 393

Nu cred în Dumnezeu și îmi pare foarte rău pentru asta 401

Apocalipsa după Christian Badea 407

Cum au dispărut monarhiile din Europa de Est 412

Bulgaria 412

Ungaria 413

Iugoslavia 415

Cehoslovacia 416

Polonia 416

Albania 417

România 418

Rusia 419

Concluzie 419

Regele meu 421

Actul III: Copacul uitării 422

Antemiorița - O scrisoare deschisă 425

Liga femeilor extraordinare 430

Fata din Roșia Montană 447

Actul I – Străinul 447

Actul II – Scena 1 – Împușcătura din noapte 460

Actul III – Vânătoarea de oameni 464

Actul II – Scena 2 – Partida de poker 471

Epilog 480

Prefață

„Cartea despre demnitate” nu are autor, dar are personaje de legendă. Volumul oferit cu atâta delicateţe de un seamăn de-al nostru conţine file de poveste din viaţa haiducilor pe care nu i-am învăţat în şcoală. Rezistenţa din munţi contra ocupantului sovietic are memorie, dar nu-i dă nimeni vizibilitate. Şi aici gratitudinea anonimului e comparabilă cu cea a apostolilor care au dus mai departe crezul. Dacă sfinţii bisericilor din satele româneşti au figuri cunoscute, pictorii rămân mereu anonimi. Poate bloggerul meloman, exasperat de surzenia contemporanilor săi, a compus această Simfonie a V-a pe un Do minor al tristeţii şi melancoliei, doar pentru a se întreba asemenea marelui urmaş al lui Mozart, de ce?...de ce?...de ce? Trei bătăi dure pentru exasperantul mi bemol al şoaptelor ce ar trebui să se transforme, ca-n Verdi, în tunet.

Suntem un popor nefericit, nu pentru că ne-au plecat copiii spre o lume mai bună, ci pentru că nu neam descoperit încă martirii, zidiţi la temelia autostrăzilor sau uitaţi în gropile comune.

Grecii trăiesc din mituri pentru că la un anumit timp cineva a ştiut să mărturisească. Şi evangheliile au fost scrise după 160 de ani. Noi încă nu ştim să ne recuperăm memoria recentă. De ce? Tentaculele bestiarului comunist ne-au extirpat acest al şaselea simţ, cel al demnităţii, sau nu ne-am eliberat încă din tentaculele caracatiţei Securităţii?

„Cartea despre demnitate" este antidotul. E vitamina necesară recuperării organismului nostru social, îmbolnăvit de un mediocru virus ce nu se mai lasă dus din mentalul colectiv: frica.

Autorul anonim, la fel ca orice bun creştin, oferă soluţia, fără a cere nimic la schimb: Recuperarea Memoriei, ca o terapie.

Un popor care nu-şi cunoaşte trecutul e condamnat la neputinţă, la veşnică robie. De aceea recomand această partitură întremătoare pentru cei care se mai întreabă cine suntem.

E trist că semeni de-ai noştri îşi caută modele printre hipsterii vremurilor şi divele care inundă ecranele.

Dacă baloanele de săpun îşi au asemenea fluturelului existenţă limitată, oameni ca Elisabeta Rizea vor

dăinui atunci când va veni adevărata revoluţie a bunului simţ.

„Cartea despre demnitate” ne învaţă cum să rezistăm apărându-ne principiile. Ea este şi un ghid de supravieţuire prin tenebrele prezentului.

E tristă, dar nu incurabilă, uitarea. Să treci cu bolidul peste gropile comune, fără a te mustra conştiinţa e doar pentru că, vorba autorului, nu ştii!

Nu ştii că poporul român a avut eroi ca Teodor Şuşman, Lucreţia Jurj, Spiru Blănaru, Gavril Vatamaniuc, Ion Gavrilă Ogoranu, Nicolae Pop, dispuşi la jertfă doar pentru că nu au putut pactiza cu Necuratul, care nu era Nabucodonosor, doar ciuma roşie.

În timp ce oamenii săraci cu duhul pactizau cu duşmanul, aceşti martiri ai neamului, pe care bine îi denumeşte autorul „haiduci”, nu „partizani”, au preferat retragerea în munţi retragerii în disperarea cazonă. Înarmaţi precum Gheorghe din iconografia creştină au aşteptat dragonul purtător de ciumă care n-a mai venit. Nu e vina lor că americanii au semnat un ruşinos pact pe un şerveţel într-o Ialtă mai urâtă decât moartea.

Mulţi semeni de-ai noştri preferă pârtiile de schi de la Clermont-Ferrand, urmele Oracolului din Delfi, plajele mediteraneene sau închinăciuni la moaştele sfinţilor catolici, uitând că în munţii de acasă sunt urme de martiri nedescoperite.

Uitarea cade ca o ceaţă. Mi-e frică de vrednicia copleşitoare a întunericului şi de aceea implor semenii mei să se aplece măcar la un capitol din carte şi să le spună şi celorlalţi că există probe ale sfinţeniei poporului român.

Puţinii conaţionali care îşi mai petrec vacanţele prin România nu ştiu că în drumul de la Sighet spre Mănăstirea Rohia, undeva pe dreapta, e Troiţa ridicată în memoria lui Nicolae Pop, un drept printre popoare. Câţi cunosc misterul din Şleagul lui Tcaciuc? Câţi mai au răbdare să asculte ecoul din Preluca Grofului şi Cracii Prislopului, mărturia naturii că din turla bisericii a fost împuşcat un creştin?

Dintre bănăţenii mei, câţi au auzit de povestea românului din Teregova, salvat de la moarte de Biblia pe care o ţinea la piept?

Vitaminele pentru doza de mândrie naţională se găsesc în carte. Oferită gratuit. Cât de inspirantă poate fi vorba Lucreţiei Jurj: „Pentru ei am vorbit, nu

pentru mine. Am vrut să-i scot dintre cei morţi şi să-i aduc printre cei vii". Pilda ei poate fi molipsitoare pentru viitorimea care sigur se va reîntoarce la rădăcini.

N-au fost decoraţi Gavril Vatamaniuc (87 de ani), Teodor Suciu (86 de ani), Aristina Pop-Săileanu (80 de ani), Ion Ilioi (81 de ani), se plânge autorul. Martirii nu au nevoie de panglici omagiale pe hârtii parfumate, doar de dreptul la Memorie. Şi să nu uitaţi vrerea sfinţilor închisorilor: „Nu ne răzbunaţi!".

Marius Ghilezan

18 decembrie 2012

Cuvânt înainte

Acesta este punctul final al blogului, cel puțin în forma actuală. Pentru prima dată în România, un blog devine o carte, 100%. E o carte care a fost scrisă în întregime în spațiul public, cititorii au putut s-o comenteze, s-o amendeze, s-o influențeze chiar în timpul creației. De altfel, comentariile lor sunt și vor fi prezente și binevenite. Scrierea a durat aproape 18 de luni.

Așadar, acesta este marele proiect, publicarea unui blog într-un volum. Aparent e o încercare ciudată, în fond materialele există chiar acolo, consultabile oricând. M-am uitat însă pe statisticile din ultimul an și am constatat că unele postări care mie mi s-au părut utile au fost mult mai puțin citite decât altele, poate nu la fel de interesante. De asemenea, documentele strânse pe acest site au fost puțin accesate. Am mai constatat și faptul că lectura unei cărți diferă totuși de cea a unei pagini web.

Articolele au fost strânse într-un demers deloc lipsit de surprize și emoții. Pentru că, așa cum au fost publicate ele, în ordine cronologică, au făcut ca acest blog să fie un fel de jurnal. Pe măsură ce am

adunat informații, am scris, am comentat și am îndemnat lumea să trăiască aceleași emoții odată cu mine. Nu mi-am propus să epuizez subiectul rezistenței anticomuniste, ba chiar dimpotrivă: am vrut să stârnesc curiozitatea celor care ignorau subiectul; e doar un punct de plecare pentru cei care vor să știe mai multe și aici pot găsi o părere, cred eu că e una bună și echilibrată. Acum 23 de ani, un anonim a scris pe un zid din București: „De Crăciun ne-am luat rația de libertate!" – un mesaj cu o încărcătură emoțională extremă, reluat apoi de presa vremii sau de manifestațiile pentru democrație, la nesfârșit, fără să se banalizeze niciodată, cel puțin pentru cei care au trăit vreodată vremurile rațiilor alimentare. Anul acesta, tot de Crăciun, eu, un alt anonim, voi scrie pe un zid virtual vreo câteva sute de pagini virtuale, care nu vor avea niciodată impactul celor șapte cuvinte reale amintite mai sus. Dar mă simt beneficiarul direct al acelor cuvinte, considerând că este poate prima dată când mi-am folosit „rația" așa cum se cuvine. Anul acesta, de Crăciun, *Cartea despre demnitate* este cadoul acestui blog, oferit oricui vrea să-l primească.

În momentul în care tot ce am scris s-a strâns între paginile unui volum, a trebuit să structurez in-

formațiile, care au căpătat o altă consistență. Voi explica pe scurt despre ce este vorba.

Cartea are trei părți, marcate de imaginea a trei arbori dintr-un triptic al simbolurilor: cel al ***suferinței***, cel al ***morții*** și cel al ***uitării***.

Un segment extrem de mic din populația României, compus în general din oameni simpli, fără să posede filosofia politicii ci doar bunul simț, s-a opus comunizării. În general, incidentele au fost declanșate de abuzurile noii puteri de după 1945, la care acești oameni au reacționat bazându-se pe puterile și pe conștiințele lor, nu pe lege. Au plecat în munți și au suferit îngrozitor, dar au fost poate singurii oameni liberi din țară. Suferințele lor sunt aproape necunoscute publicului larg; libertatea lor e la fel de necunoscută. Acesta este copacul suferinței.

Reprimarea acestor oameni liberi a fost medievală, însoțită de moarte în cele mai multe cazuri. Partidele de vânătoare de oameni se terminau cu execuții sumare, sau cu prăzi jalnice omorâte apoi în captivitate. Acesta este copacul morții, pe care îl găsim nu numai în România, ci și în celelalte țări din Europa de Est.

Ce știm despre aceste lucruri, în afară de ideile primite de-a gata? Destul de puțin. Una dintre cele mai păguboase idei este aceea că fenomenul rezistenței anticomuniste din munții României este unic în lume. De ce trebuie să ne căutăm cu încrâncenare această unicitate? La ce ne folosește? S-a dovedit deja, copilăresc de simplu, că această conceptualizare a unicității e anulată de o altă enormitate, care spune că toți luptătorii din munți erau legionari, oameni de extremă dreaptă, și nu e deloc adevărat, chiar dacă legionari au fost mulți dintre ei.

Așa cum statele comuniste erau organizate pe principii identice, impuse de Uniunea Sovietică, la fel cum o corporație multinațională își impune procesele de business corporatiste în toate filialele din lume, tot așa ar trebui să ne gândim că reacția populațiilor în curs de comunizare forțată trebuie să fi urmat un tipar asemănător. Așa se face că, în țările dezvoltate industrial, chiar unii conducători ai partidelor comuniste au încercat să adapteze ideologia la specificul ţărilor lor, nu să aplice fără menajamente un șablon. Fără Imre Nagy nu ar fi existat Budapesta 1956. Fără Alexander Dubček nu ar fi existat Primăvara de la Praga. Explicația este simplă: țările industrializate aveau mai bine acoperit spectrul poli-

tic al stângii, mai matur, mai rațional, distanțat de extremismul comunist.

Iar în țările agrare, în care stânga politică era anemică, rezistența a aparținut logic oamenilor de la țară, o rezistență violentă, disparată, primitivă și sortită înfrângerii celei mai dureroase. Dintre toate țările în care a existat o mișcare de aceste tip, cazul Bulgariei este aproape identic cu cel al României. Diferențele sunt neimportante. Moartea e numitorul comun, cum bine spune istoricul Marius Oprea. În condițiile în care distanța dintre Sofia și București este mai mică decât cea dintre capitala noastră și Iași, ne-am întrebat vreodată ce știm despre comunismul vecinilor noștri? Mai nimic, în afară de existența lui Jivkov și a fotbaliștilor bulgari din generația lui Stoicikov, vizionați la televiziunea bulgară, iar asta e foarte rău. Nu e mai puțin adevărat că nici bulgarii nu știu decât că a existat un Ceaușescu, dar fără să fi aflat că pe 21 decembrie 1989, în capitala României, au fost omorâți sute de demonstranți. Cum am putea avea atunci pretenția nemăsurat de orgolioasă că rezistența anticomunistă din România ar trebui să fie cunoscută de toată lumea, dar mai ales de Europa Occidentală? Dacă noi nu știm nimic despre luptătorii bulgari sau polonezi, de ce ar trebui

să știe francezii despre anticomuniștii români? Cine știe oare astăzi, în România, cine a fost Jean Moulin? N-ar trebui să ne supărăm pe francezi, sau pe englezi – dacă veți căuta pe internet vreun site anticomunist din Europa de Vest veți găsi niște glume proaste pe forumuri în care extremismul cu aer de enclavă exclude seriozitatea, ba chiar compromite însăși ideea de normalitate opusă totalitarismului. Pentru că asta este de fapt anticomunismul: normalitatea, în opoziție cu nebunia, iar nu un alt „ism" ideologic, cu derapaje antidemocratice justificate de vreo ideologie.

Oricine ar trebui să-și pună întrebarea logică: eu ce-aș fi făcut? În 1989, în ultimele zile ale regimului Ceaușescu, un tânăr care termina liceul avea doar câteva opțiuni. Dacă ar fi spus cu voce tare ceea ce gândește, dând glas bunului simț, ar fi putut deveni o victimă, apoi un opozant încrâncenat, poate chiar fără voia lui. Dacă ar fi tăcut, ar fi putut încerca să emigreze, întrucât România nu avea nimic de oferit. Dacă ar fi colaborat, ar fi putut deveni un conformist apăsat de compromisuri, sau poate chiar un activist de partid, oportunist pentru tot restul vieții. Normalitatea nu mai exista. În ceea ce mă privește, 1989

a venit la timp, înainte de a apuca să răspund la această întrebare: Eu ce drum voi alege?

În fine, ceea ce nu se știe prea bine se uită încă și mai ușor, iar asta se și întâmplă deja cu haiducii din munții României. Există multe cărți despre ei, foarte valoroase ca informație, pot spune din proprie experiență că dosarele de la Securitate sunt greu de citit, obstacolele puse de limba de lemn a ofițerilor semianalfabeți, de viziunea oficială inevitabil hidos distorsionată, nu sunt sortite să atragă publicul spre o adevărată penitență a lecturii. Acesta este copacul uitării.

De aceea cred că uitarea poate fi alungată prin artă. Și am ales pentru asta arta supremă, Opera. Motivul este simplu: opera este locul în care muzica, literatura, teatrul, poezia – pe scurt, celelalte arte – se întâlnesc pentru o experiență completă. Iar drama și tragedia luptătorilor din munți e singura atât de intensă încât să se ridice la nivelul dramei și al tragediei din muzica de operă. Ce poate fi mai simplu atunci? O producție de operă care să îi aducă pe scenă pe cei morți în păduri ar fi, sunt convins de acest lucru, o experiență tulburătoare, greu de șters din memoria unui spectator, fie și pentru simplul fapt că așa ceva încă nu s-a mai încercat până acum.

Aceasta este cheia de lectură. Iar ca s-o folosiți, nu trebuie decât să urmați un drum. Harta acestui drum sunt aceste pagini, iar dacă le veți urma, în fața dvs. se va deschide cartea despre demnitate.

Crăciun fericit!

Despre demnitate

Istoria trebuie să meargă înainte și istoria tot cu oameni care au vorbit s-a făcut, nu? (Lucreția Jurj)

După definiție, demnitatea ar însemna calitatea de a fi respectabil și respectat. Evident, propria noastră imagine asupra demnității se reflectă în primul rând în viața cotidiană. Nu suportăm ușor să fim jigniți, drept urmare răspundem la o jignire printr-o replică în care calitatea de a fi demn este pusă în valoare. Cerem ca părerile noastre să fie respectate, chiar dacă aceste păreri nu sunt neapărat adoptate. Încercăm să ne educăm copiii să fie și ei respectabili, deci demni, atunci când vor crește mari.

Mai mult, discuțiile despre alți oameni au ca subiect tocmai lipsa de demnitate a altor persoane, fie ele colegi, cunoscuți, persoane publice, prieteni cu care ne-am certat etc. Ce ne revoltă este situația în care îi găsim pe semenii noștri abdicând de la demnitate.

Oare cât de demni ne considerăm pe noi înșine? (Răspuns: suficient de demni, cel puțin). Oare

cât de demni îi apreciem ca fiind pe cunoscuții noștri? (Răspuns: destul de demni, nu neapărat suficient de demni).

Această carte este dedicată demnității individuale. De acolo pleacă totul. Demnitatea este o noțiune pe care astăzi oamenii o consideră o calitate pierdută, similară cu onoarea samurailor. Nu este adevărat. Demnitatea există în fiecare dintre noi, însă parcă ne temem să o recunoaștem. În opinia mea nu există noțiunea de „demnitate națională" ci doar demnitate individuală.

***

Un bun prieten remarca platitudinea vinovată a numelor de străzi din București sau din România, nume de flori, de sentimente (ridicol, nu?), de anotimpuri. Și se întreba: există vreo stradă cu numele Vasile Motrescu? Dar Gavril Vatamaniuc? Sau Toma Arnăuțoiu? Poate Teodor Șușman, măcar Elisabeta Rizea? Nici Gogu Puiu? Ion Gavrilă? Ion Paragină?

Aproape toți acești oameni au murit. Unii dintre ei au apucat să-și spună povestea, alta decât cea din declarațiile din anchete, eventual publicată la vreo editură obscură, într-un tiraj minuscul. Cine le-

a citit amintirile? Cine mai citește astăzi cărți? Cum am putea ajunge online la ele? Am încercat să dau de aceste povești și să le fac accesibile pe Internet. Și pentru că poveștile contează și nu cel care le citește, am rămas o vreme anonim. Ideal ar fi ca aceste persoane să devină notorii.

Aș vrea să văd și să aud un stadion întreg strigând (și să strig și eu) numele lui Vasile Motrescu la un concert al trupei Phoenix, cu piese de pe ultimul album, compuse pe versurile bucovineanului. Ultimul album cu haiduci (Mugur de fluier II – Floare de fluier). Cu Baniciu revenit, bineînțeles :).

Aș vrea să aplaud 30 de minute alături de toată audiența la Opera Română premiera operei „La Fanciulla del West" în care Ramirez e de fapt Arsenescu, Minnie e o învățătoare din sat, iar Rance e un căpitan de securitate (să zicem Cârnu, că și-așa nu-i știe nimeni biografia). Și ca modernismul să fie maxim, numele personajelor să fie schimbate și în libret. (De ce nu? La Amsterdam s-a prezentat recent o producție a operei în decor contemporan – un cimitir de mașini, personaje marginale, iar actul III o arăta pe Minnie în chip de Marilyn Monroe sub o proiecție cu dolari care cad din cer și cu leul MGM).

Între timp am aflat că există strada Martir Spiru Blănaru în Timișoara (unde în altă parte?) și o altă stradă, Elisabeta Risea în Iași. Înseamnă că nu am uitat chiar tot…

O primă carte importantă de citit sau măcar de răsfoit este aceea a lui Cicerone Ioniței: *Rezistența anticomunistă din munții României, 1946 - 1958*[1].

[1] Cicerone Ioniței, *Rezistența anticomunistă din munții României, 1946 - 1958*, editura Gîndirea Românească, București, 1993 sau online.

Actul I: Copacul suferinței[2]

Gavril Vatamaniuc: [...] Pe pârâul Neagului, care e la mică distanță, la cabane, era pază. Am trecut pârâul și am urcat într-un anumit loc al Dealului Neagu, unde sunt niște pietre uriașe. Numai din vale era intrare spre acea „cetate" și era un loc excepțional pentru supraveghere, în vale aveam pârâul, sursa de apă și o pantă abruptă, strategică, în stânga erau lucrări silvice, de la deal nu putea veni nimeni, căci erau pereții de stâncă. Mașinile hăitașilor veneau pe pâraie până când nu mai puteau urca; de acolo, activitatea era preluată de poteră.

Eram într-un loc foarte bun, chiar și dacă ne-ar fi descoperit urmăritorii, noi aveam loc de tragere, iar ei nu aveau cum să se retragă. Asta urmăream: să nu mai fim de găsit la locul de unde au primit foc. [...]

Am stat acolo o lună de zile, sub un brad. O lună de zile de adevărat calvar, într-un ger cumplit. Toată luna lui februarie și câteva zile din martie. Am

[2] Constantin Hrehor, *Muntele Mărturisitor, Anii rezistenței/Anii suferinței*, editura Timpul, Iași, 2002, disponibilă online.

crezut că murim... Și vă spun ceva ce trebuie ținut minte, luna aceea a fost mai grea decât toate închisorile la un loc.

Constantin Hrehor: *Uluitor! (Interlocutorul meu plânge mocnit...)*

Gv.V.: Așteptam disperați să treacă prin zonă muncitorii, să ne dea ceva de mâncare. Gerul ne storcea și ultimele puteri. Mâncam câte o fărâmă de pâine și o bucățică de slănină și, de multe ori, zăpadă, căci la pârâu nu puteam coborî: pocneau copacii, cădeau din ramuri gaițe înghețate.

Pe înserat s-a pornit o vijelie mare, prăpădul lumii. Stăm sub un copac cu rucsacii pe noi, cu automatul pe brat, pândind în dreapta și-n stânga, în acest coșmar . [...]

Cum mi-am plătit datoria externă

În orașul de provincie în care mi-am petrecut copilăria și adolescența, Ceaușescu ajungea destul de rar în vreo vizită oficială. Ajungea mai des incognito, pentru vreo partidă de vânătoare prin pădurile județului. Ca în orice reședință de județ, existau cam două licee considerate mai bune decât celelate, pentru că procentul elevilor care reușeau să treacă de examenul de admitere la facultate era mai mare. Cei care au terminat liceul în anii '80 cred că își aduc aminte destul de bine de toate lucrurile astea, alături de practica agricolă, practica „în producție", informările politice, învățământ politic, economie politică și multe alte unelte de ideologizare de care tinerii UTC-iști probabil că nici nu mai erau conștienți, atât de multe erau.

Nu știu câți s-au gândit la asta, eu unul m-am gândit, că aceia care au absolvit liceul în 1989, având 18-19 ani, au ajuns ca în 2008 sau 2009 să fi trăit jumătate din viață în comunism și jumătate în postcomunism. E un exercițiu aritmetic util, care ne poate da multe indicații despre impactul comunismului asupra mentalității oamenilor.

Nu aș putea aprecia câți dintre acești tineri l-au văzut vreodată pe Ceaușescu de la o distanță rezonabilă. Dacă acesta venea într-o astfel de reședință de județ, de obicei ținea un *speech* pe stadion, unde lumea era adusă și plasată în tribune și pe terenul de fotbal, să deseneze cu pancarte diverse alegorii patriotice sau lozinci, mai puțin „reușite" decât cele din ziua de azi din Coreea de Nord, dar oricum progresele „artistice" erau vizibile de la un an la altul.

Un alt motiv pentru care populația unui oraș era dusă încolonată pe stadion era pentru celebrări ale diverselor evenimente importante ale politicii zilelor acelora. Pentru vreun protest organizat împotriva cursei înarmărilor, pentru realegerea lui Ceaușescu la un nou congres al partidului comunist etc.

Îmi aduc aminte de o întâmplare din 1989, undeva prin primăvară, cred că luna mai. Țin minte că era numai bine de stat afară îmbrăcat subțire. Eram în clasa a XII-a, ultimul an de liceu. Și era un miting pe stadion, pentru Ceaușescu. Nu mai țin minte pentru ce aberație. Cred că pentru celebrarea lichidării datoriei externe a României. Tot orașul era mobilizat la mărețul eveniment. Iar elevii de liceu, cu

atât mai mult. Îmbrăcați în uniforme, puteam mai ușor să servim drept un fundal de nuanță albastră pentru diverse imagini care se compuneau prin ridicarea unor cartoane colorate distribuite astfel încât să formeze o imagine sau o lozincă. Sau puteam servi în grupuri dreptunghiulare albastre drept diverse motive așa-zis estetice, dispuse după o experimentată concepție, pe un teren de fotbal.

Așadar, având în vedere excepționalul eveniment, ne-au scos din școală și ne-au încolonat pe clase. Eu m-am așezat în rând, mai în spate, alături de iubita mea din liceu, special pentru ca diriginta (altfel, o doamnă) să nu ne sâcâie să nu ne mai ținem de mână și să nu ne vadă atunci când ne sărutam.

După vreo trei străzi mărșăluite, am ajuns la o intersecție unde ne-am oprit pentru un motiv pe care nu l-am aflat niciodată. Detestam ideea mitingului și cum primăvara se dezlănțuise asupra noastră, am luat-o de mână și am tras-o pe fată după mine cu un pas foarte grăbit, ca să ieșim din coloană. Am apucat-o pe o stradă pe care nu-mi pot explica nici azi de ce mi se părea că ne-am ascunde foarte repede de privirile profesorilor. În realitate, ne-a văzut foarte multă lume și diriginta a și strigat după

noi. Ne-am prefăcut că nu auzim și am luat-o la fugă, să nu ne ajungă din urmă vreun maistru trimis să ne aducă înapoi.

Nu ne-am uitat în urmă, ne-am prefăcut că nu auzim nimic. Știam amândoi de ce am fugit de acolo. Pentru că știam că părinții noștri erau și ei convocați fără scăpare la mitingul acela stupid.

Am mers la mine acasă și am făcut dragoste toată după-amiaza, absolut siguri că n-o să ne surprindă nimeni, nici părinții mei, nici vecinii, pentru că toată lumea era ocupată să se bucure oficial de mari cuceriri revoluționare. Iar eu exploram și cuceream muntele lui Venus...

Ce mișto a fost!

A doua zi, am fost luați la refec, dar fără mare amploare, pentru că diriginta, o femeie trecută de prima tinerețe, dar încă frumoasă, fusese văzută de un politruc din tribuna oficială că se amuza și râdea într-o conversație cu un alt profesor. Ce exemplu putea să dea un asemenea comportament elevilor care trebuiau educați în spiritul moralei comuniste? Așa că, pe nedrept, biata profesoară a fost admonestată, prelucrată în ședința BOB, iar cei doi elevi, care fugiseră din formație ca să petreacă

niște ore delicioase împreună, n-au mai fost băgați în seamă.

Mama m-a întrebat: „Și unde v-ați dus?”. „În parc, ne-am plimbat, chiar nu voiam să merg la prostia aia de miting.”

Ai mei și-au făcut multe griji, că se va interpreta politic și cu rea intenție la școală, iar eu zâmbeam prostește. De fiecare dată când părinții mei mă puneau să le mai povestesc odată ce și cum

cu fugitul, nu mă gândeam decât la gemetele de plăcere pe care le scoteam amândoi în același apartament, cu o zi-două înainte. Și la oboseala plăcută de după. Și la sânii ei. Și la ochii ei care se închideau când plăcerea devenea insuportabilă. Și la tremurul epuizat al trupurilor noastre, secătuite, iradiate de senzualitatea celuilalt...

Eram puțin speriat, totul era ridicol și în același timp amenințător. Oamenii păreau să-și facă prea multe probleme. Norocul meu era că se concentrau mai mult pe dirigintă decât pe mine. Am scăpat chiar fără nota scăzută la purtare.

Pe de altă parte, îmi aduc aminte încordarea cu care așteptam o veste de la ea, să-mi spună că nici de data asta nu rămăsese însărcinată. Era epoca în care politica demografică făcea ravagii, nici urmă de anticoncepționale, moralitatea era mai falsă ca oricând. Într-o țară în care poziția sexuală oficială era cea a misionarului, iar sexul oral era privit ca o perversiune a unei minți bolnave, sexualitatea în sine era considerată un păcat, cel al fornicării, precum în ipocriziile catolice din Evul Mediu, tot ce conta era numai reproducerea, multiplicarea omului nou.

Apoi, în parc, sărutându-ne pe o bancă mă țin minte, spunându-i ei că detest comunismul. Nu arată bine deloc lumea asta în care trăim. Mă gândeam că o să termin liceul, speram să reușesc să intru la facultate și apoi aș fi fost obligat să plec în armată. Într-un mod inexprimabil atunci, dar foarte clar pentru mine acum, unitatea militară nu se putea asocia cu nimic altceva decât cu un lagăr de exterminare. Lipsea exterminarea fizică, desigur, dar conspectele din cuvântarea tovarășului la congresul PCR nu. Dar asta e altă poveste.

Și îi spuneam, în timp ce o mușcam ușor și erotic de lobul urechii: *„Mă fut pe el de comunism. La propriu."*

Ce crezi că ești în stare să faci într-o situație limită?

Să presupunem că ești angajatul unei corporații, cu multe dintre atributele care guvernează aceste firme: un salariu bun, peste medie, care îți permite să-ți faci planuri (casă, mașină, copii etc.), un cod de comportament impus de „propaganda" capitalistă, dar pe care sfârșești prin a-l adopta mai mult sau mai puțin conștient. Reușești la un moment dat să-ți atingi măcar o parte dintre obiectivele care îți definesc viața ca fiind „mai bună". Politica nu te preocupă prea mult, fiind trivială și promiscuă. Te afectează, bineînțeles, totuși multe depind de tine în ceea ce privește jobul: urmărești piața muncii, încerci să-ți faci treaba cât mai bine, cu un ochi și la ce se mai întâmplă prin alte firme – clienți, furnizori sau concurenți.

Studiul istoriei se rezumă la discuțiile cu prietenii la un șpriț-viteză în week-end, pe la un team building sau la vreo aniversare. Eventual ai vreo obsesie, dificil de explicat, pe un anumit subiect, gen *World War II* și atunci descarci de pe net o

grămădenie de cărți a căror lectură ți-ar putea ocupa tot restul vieții.

De dragul exercițiului mintal, să ne imaginăm următoarea distopie: în 2012, sau 2016, într-un context internațional foarte nefavorabil, în mijlocul unei crize economice profunde, un partid obscur (circa 2000 de membri, cu susținere mult sub orice prag electoral) fraudează alegerile și le câștigă. Apoi îndeplinește un deziderat stupid al zilei de azi, respectiv face un Parlament unicameral, cu puteri extrem de limitate, cu totul subordonat Guvernului,

care la rândul său este supus unui corp de control al acestui partid-fantomă.

Procentul pe care și-l însușește incredibil în aceste alegeri este de 75% (nu există nici o altă explicație decât o fraudă electorală de proporții năucitoare), astfel încât nimic nu-i poate sta în cale. Politica promisă va fi una justițiară, în care soluția economico-morală a ieșirii din criză este să se împartă totul la toți în mod egal. Evident, vor fi și mulți naivi care vor crede că averile din Top 300 vor fi de ajuns astfel încât fiecare să capete câte ceva. Se naționalizează absolut toate firmele private, inclusiv filiala corporației multinaționale la care muncești, aceasta retragându-se din România, în timp ce țara noastra este exclusă din UE. Majoritatea „mogulilor", și cei „buni" și cei „răi", sunt arestați pentru că sunt considerați vinovați de situația economică dezastruoasă a țării. O parte dintre ei reușesc să plece definitiv din țară.

În afară de TVR și România Actualități, toate posturile de televiziune și de radio se desființează pentru că sunt considerate imorale, iar acum nu se mai transmit decât știri propagandistice despre succesele noului guvern, în rest până și manelele au dispărut complet (asta nu-i chiar așa

rău, în definitiv). Mai există pe Internet, într-o clandestinitate completă, ascunse după nenumărate proxy-uri și IP-uri dinamice, câteva posturi de radio cu știri aparent normale, cel puțin la nivelul limbajului, dar care nu fac decât să amplifice tot felul de zvonuri.

O mare parte dintre politicienii notorii din opoziție, la câteva luni după alegeri, sunt judecați și condamnați la pedepse foarte, foarte mari, pentru trădare. Deși se reintroduce pedeapsa cu moartea, ei totuși sunt condamnați la închisoare pe viață alături de unii dintre avocații lor. Puțini dintre ei, în general diplomații și foștii parlamentari europeni, părăsesc țara (mai exact nu se mai întorc din străinătate) declarând pe diverse canale că nu vor lăsa lucrurile așa, situația va fi restabilită cu siguranță într-un viitor apropiat, „maxim 6 luni, hai 1an".

Majoritatea prietenilor și colegilor tăi dezbat enervați această situație după care, pe rând, încep să fie concediați și arestați. O parte se întorc acasă după zile, săptămâni sau luni, zdrobiți de bătaie, complet schimbați, cu frica înscrisă de acum în ADN, numai bună de transmis urmașilor. Despre alții afli că au murit chiar înainte de a ajunge în vreun arest, deși

această știre nu e confirmată de nici un buletin de știri și ar putea fi un zvon absurd.

Peste vreun an ești somat ca în 24h să părăsești vila la care încă mai plătești rate (astea nu s-au desființat, totuși dobânzile au fost scăzute binișor la aproape jumătate – ce folos însă, și veniturile tale sunt reduse la 10% față de vremurile „de dinainte" – ce ciudat, în numai un an, atâtea s-au schimbat!) și simultan ești concediat și tu și partenerul de viață. Ratele le vei plăti în continuare, în casă au fost mutați niște romi. Copilul nu mai este primit la școală pentru un motiv pe care nu-l înțelegi: ești prea bogat (deși tocmai ai rămas pe drumuri). Toate bunurile la care ții – mașina, LCD-ul, DVD-urile, cărțile, jucăriile copiilor, mobila, costumele bune – sunt confiscate și împărțite la aurolaci.

O parte dintre lucrurile mai de calitate (sigur ai identificat cravata aia care-ți plăcea) ți se pare că le observi în casa unora dintre oportuniștii care „s-au aranjat" găsindu-și un rost pe lângă noua putere și la care te-ai dus după ajutor. În urma unei asemenea întâlniri, la o săptămână, ești anunțat pe YM că ai vești, dar nicicum nu poți să le primești în scris sau la telefon, pentru că absolut totul se interceptează și poate fi interpretat greșit.

Cu speranță și foarte multă frustrare (între timp, un văr și nașii de la nuntă sunt arestați) te duci la întâlnire să afli care ți-e soarta, oare prinzi un job, oricât de umil? Vestea este însă aceea că, indubitabil, vei fi arestat, întrucât tot cercul tău de prieteni și de colegi de departament sunt deja reținuți și cercetați (unul dintre ei a murit, era oricum bolnav, dar familia nu a fost lăsată să-l vadă și este îngropat nu se știe unde). După toate calculele, te așteaptă minim 10 ani după gratii pentru vina că nu ai fost sărac lipit, deși între timp tocmai ai devenit. Bun, zici, nu are cum să dureze, chiar și dacă te arestează, această aberație va înceta, nu au cum să ne lase baltă, Europa și SUA vor interveni, iar tipul proletar (ce zice că a fost? electrician sau instalator?) care conduce țara, de care nu ai mai auzit niciodată, nu era nici măcar lider de sindicat undeva, va fi arestat iar tu reabilitat – mamă, ce daune morale vei cere statului!

La ONU tocmai s-a comunicat că situația din România este intolerabilă și că se vor lua măsuri, deocamdată se monitorizează totul, sateliții militari alcătuiesc o adevărată Cale Lactee pe cerul nopții, aici, la munte, la marginea pădurii, în satul bunicilor, în casa cărora te-ai refugiat. Familia stă la niște

prieteni, care sunt ignorați deocamdată de autorități, fiind niște obscuri funcționari la o agenție de stat la fel de obscură. Pentru cât timp?

Deodată observi o patrulă care bate violent în poartă și te strigă. E ora 4 dimineața.

În noptieră ai un pistol achiziționat acum o lună de la un fost militar dat afară din armată. Zice-se că unii dintre aceștia s-au opus arestării și au omorât sau au bătut niște polițiști, nu se știe exact. În spatele casei e o grădină de la capătul căreia începe pădurea.

CE FACI?

Pe un site, vizitatorii au fost provocați să participe la un sondaj de opinie și să aleagă răspunsul potrivit la această simplă întrebare. Sondajul se găsește online.

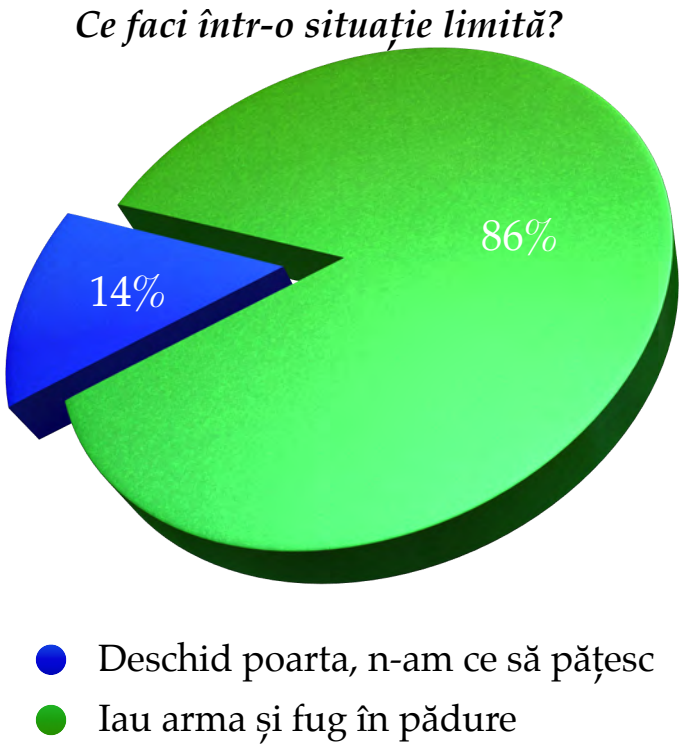

Interesant, nu?

În realitate, în 1948 și în anii următori, mai puțin de 1% dintre români au ales a doua variantă.

Diverse sondaje din media românească încearcă să demonstreze, prin întrebări bine alese, că românii ar regreta comunismul. Realitatea anilor de

început, a instaurării totalitarismului în țara noastră, seamănă însă foarte bine cu scenariul de mai sus.

Dintre cei 1% pomeniți mai sus, Gavril, Vasile, Teodor, Ion, Spiru, Gogu, Nicolae și frații lor bulgari, Goryani, Ghiorghi sau Gherasim, au ales al doilea răspuns.

Gavril

Despre uitare și imaginație

Am văzut un film, acum aproape un an. Se numea *Portretul luptătorului la tinerețe*. Discuția pe marginea acestui film e foarte lungă și include și o mișcare politico-socială din perioada interbelică, anume mișcarea legionară, care îmi repugnă. Știam cine a fost Ion Gavrilă Ogoranu. Citisem și destule cărți despre istoria recentă, nu eram neprevenit. Un singur lucru m-a izbit la filmul amintit și m-a făcut să mă gândesc multă vreme la el. Acest lucru era replica cel mai des întâlnită pe tot parcursul lui: *„Mi-e foame"*.

Am realizat că nu fusesem niciodată conștient de greutățile îngrozitoare ale vieții de fugar, fie el și haiduc, ascuns în pădure timp de mulți ani. Și mai ales, multe ierni. Apoi am citit o carte extraordinară. Se numește *Muntele mărturisitor*[3] și este un interviu fluviu al unui alt luptător din munți, Gavril Vatamaniuc. Aceleași greutăți incredibile ale

[3] Constantin Hrehor, *Muntele Mărturisitor, Anii rezistenței/Anii suferinței,* editura Timpul, Iași, 2002, disponibilă online.

supraviețuirii. Pe Ion Gavrilă Ogoranu nu l-am mai apucat în viață. Pe Gavril Vatamaniuc am reușit să-l întâlnesc în Săptămâna patimilor din 2011. Aveam o singură întrebare pentru ei: Cum au putut face alegerea aceasta, a unei astfel de vieți?

Răspunsul l-am aflat și din film, și din cărți, și de la Gavril. Dar îl putem înțelege astăzi? Astăzi, când timpul ne-a îndepărtat foarte mult de vremurile acelea, când ne simțim tentați să spunem „da, așa e, dar lucrurile astea s-au petrecut demult, toți cei implicați sunt oale și ulcele...". Așa că am încercat să modific contextul acelei alegeri astfel încât să devină familiar cu viața pe care o ducem azi și cu valorile pe care le prețuim.

***

Viața lui Gavril

Gavril Vatamaniuc a fost unul dintre puținii supraviețuitori ai rezistenței armate anticomuniste. Prea mulți dintre cei care au ales o altă cale în fața comunizării au devenit eroi prin moarte.

A fost jandarm și, după ce luptase un an pe frontul de vest, a fost concediat pentru că se contrazicea cu șeful politic în ședințele de spălare pe

creier. N-a fost legionar și nici simpatizant al vreunui partid politic sau al vreunei mișcări.

S-a ascuns vreun an, muncind pe diverse șantiere din țară, până când a fost încolțit, gata să fie arestat de poliția politică. În munți, a făcut parte din două grupuri de partizani („Săvuleț/Ghivnici”[4] și „Vatamaniuc/Motrescu”), ducând o viață pe care mai toți în ziua de astăzi o ignorăm, nefiind conștienți de dificultățile ei. El spune că nici în ziua de astăzi nu ar putea decide unde a fost mai dificil de trăit: în pădure sau în închisoare, cu diferența că în pădure îi rămânea demnitatea de a fi liber.

A fost urmărit de un întreg batalion de trupe de securitate (actualii jandarmi, iar pentru cei care nu știu, un batalion cuprinde între 150 și 250 de soldați) timp de 6 ani. În tot acest timp a sperat într-o intervenție americană care să salveze România de la destinul ei. Împreună cu Vasile Motrescu, frații Ion și Gheorghe Chiraș și Vasile Marciuc, a făcut opoziție regimului, adresând numeroase discursuri, scrisori și manifeste anticomuniste oamenilor din zona Sucevței. În acele vremuri, un asemenea gest

[4] Mai multe despre aceste grupuri în excelentul articol al lui Dorin Dobrincu, *Grupuri „minore” din rezistența anticomunistă bucovineană (1948-1961),* disponibil online.

putea atrage chiar condamnarea la moarte (cum a fost cazul grupului „Capotă-Dejeu”, ai cărui membri nu au tras nici un foc de armă, doar au tipărit manifeste anticomuniste).

Au fost surprinși în trei rânduri de trupele de securitate, fiind nevoiți să se apere cu arma. Trei soldați și un câine lup de urmărire au murit în urma acestor ciocniri. A treia oară a fost capturat și condamnat la muncă silnică pe viață după o anchetă extrem de dură.

Iată câteva fotografii de la reconstituirea din timpul anchetei.

Așa este, în prima fotografie nu are o umbră sub ochiul stâng, ci o vânătaie. Cu toate astea, nu pare terorizat de ce i se întâmplă. Un om din fier.

A supraviețuit închisorii, fiind eliberat în 1964, după 9 ani, pentru a-și continua viața într-o țară care transformase în realitate atmosfera din *1984* a lui George Orwell. TOȚI ceilalți prieteni de pe munte au murit, în luptă (frații Chiraș, Săvuleț), executați (Motrescu), sau în condiții suspecte, după eliberare (Cenușă, Marciuc).

Cartea propusă, *Muntele mărturisitor*, răspunde la multe întrebări privind viața în pădure, în condiții cel puțin dramatice. E mai captivantă decât un roman polițist sau de aventuri (atenție, *Robinson Crusoe* sau *Coliba unchiului Tom* sunt niște basme naive pe lângă ce veți găsi în aceste pagini).

După 1989, mărturisirile lui au fost inepuizabile în a explica viața celor plecați în munți, Gavril Vatamaniuc fiind un consultant important pentru multe dintre lucrările care acopereau

fenomenul rezistenței anticomuniste. Un bucovinean cu un talent imens în a povesti, amintind deseori de Ion Creangă, a acordat oricâte interviuri i s-au cerut și a vorbit, cum numai el știa s-o facă, la oricâte conferințe a fost invitat. Dar mai ales, a arătat tuturor celor care au vrut să-l cunoască o personalitate care aparține unei lumi pe care astăzi n-o mai regăsim, după atâta comunism care ne-a modificat prea mult principiile de viață.

Oamenii extraordinari nu sunt diferiți de noi, cei obișnuiți. Și ei au îndoielile, temerile și spaimele lor identice cu ale noastre. Dar ei iau decizia justă, cu demnitate, atunci când sunt puși în fața unei situații limită sau a unui compromis. Și chiar dacă decizia aceasta îi costă foarte mult, cum ar fi libertatea, data următoare, într-un mod extraordinar, aleg la fel, pe când oamenii obișnuiți n-o fac. De aceea Gavril Vatamaniuc a fost un om extraordinar: pentru că, așa cum obișnuia să spună, „a scris o bucățică de istorie".

A dispărut dintre noi așa cum e mai frumos pentru un erou, discret, în prima zi de primăvară a anului 2012, după o viață pe care n-a contenit s-o povestească oricui ar fi vrut s-o asculte.

Semnele

O povestire de Paște

(din volumul *Muntele Mărturisitor* – Constantin Hrehor în dialog cu Gavril Vatamaniuc)

Constantin Hrehor: *Precum Biblia este plină de semne și minuni, întocmai și viața.*

„Sensul unui semn este un alt semn prin care el poate fi tradus" (Pierce).

Știu că aveți pe… recepție o avalanșă de fapte…

Gavril Vatamaniuc: Exact. Nu știu cu ce să încep, ca să nu sar prea departe de la un eveniment la altul.

Oricum, împreună fiind cu frații Gheorghe și Ion Chiraș, într-o zi ne-am decis să răspândim niște manifeste pe care le-am pregătit din timp, toată vara. Gheorghe fiind mecanic și meșter priceput la multe lucruri, foarte îndemânatic, a confecționat un aparat de tipărit. L-a făcut din lemn – literele imprimate erau mari, cum sunt titlurile gazetelor, ca să poată fi citite și de bătrâni. Eu am adus hârtia și tușul. Am emis două feluri de manifeste: unele aveau inscripționat apelul „Frați români!", iar altele „Frați creștini!". Am tipărit greu, trebuia așezată literă

după literă… Trebuia să facem acest lucru, nu era destul numai să vorbim cu oamenii. Am tipărit peste trei sute de manifeste prin care îi îndemnam pe oameni să respecte Biserica, să nu se lase în voia rătăcitorilor care voiesc să-i ducă la pierzanie. Să nu se înscrie la colectiv și în partid, să nu se supună fiarei roșii a comunismului [...].

Era anul 1953, spre ziua mănăstirii Sucevița, înspre 6 august, de hram, la Schimbarea la Față. Pentru bucovineni era o zi importantă, luminată ca ziua Paștilor. Din toată Bucovina și din Moldova veneau credincioși, încă mai înainte cu o zi, la slujba bisericii. Oamenii, pelerini evlavioși, erau pretutindeni, pe gangurile zidurilor, pe sub ziduri, în incintă, pe la gospodarii din sat. Mi-am făcut din scoarță de copac un potcap călugăresc, pe care l-am învelit cu pânză neagră. Aveam barbă și plete și o pelerină întunecată. Am apărut ca un călugăr adevărat în mulțime, în noaptea dinspre 6 august. Cei doi frați Chiraș au rămas în colțul livezii, pe dreapta și pe stânga, pentru siguranță.

„Luați, fraților, luați pentru credință!", ziceam în timp ce distribuiam tipăriturile, două câte două. Am împărțit mai mult de o sută de manifeste; am ajuns în șosea și am dat câteva exemplare unor

tineri și tinere care erau în plimbare. Atunci se făceau focuri pe marginea apei din apropiere – la munte, în august, e deja frig. În acest timp, cineva venea dinspre luncă:

„Unde-i călugărul care împarte manifeste pentru credință?", întreba în gura mare. Se vede că erau infiltrați în mulțime agenți ai Securității și poate că unul o fi luat un manifest de la mine ori de la altcineva și l-a descifrat curios la lumina focurilor de lângă apă. Eu am auzit, mi-am dat seama că nu a dat peste un manifest „pentru credință", ci peste unul care îndemna la nesupunere înaintea Antihristului comunist. Am părăsit imediat mulțimea și am ajuns la ai mei. Când am sărit gardul, ei mi-au zis:

— Hai, că te-au descoperit!

Mie nu-mi era frică întrucât, chiar dacă mă prindeau și mă duceau la postul de miliție, în vale, cei doi care mă supravegheau din marginea livezii ar fi intervenit și, probabil, incidentul ar fi avut, cu tot neprevăzutul, o parte care m-ar fi avantajat.

Dar isprava aceasta nu-i povestită complet. Am mers prin livada mănăstirii și am lansat manifeste și în incintă. Le-am rulat și le-am legat cu

pietricele ca să le putem arunca peste zid. Mulți din cei care dormeau pe iarbă, dincolo, au primit astfel mesajele noastre. Am plecat apoi într-un pâlc de salcâmi, în zona școlii satului, și am făcut tustrei un scurt sfat: mai aveam câteva zeci de manifeste și trebuia să le risipim. Am ieșit la drumul mare, la câte o căruță care venea cu gospodari spre mănăstire și am dat manifestele ici și colo. Pe cele care ne-au rămas le-am pus pe grămezile de piatră de pe marginea drumului, la vedere, să ademenească trecătorii, îmi amintesc de un grup de femei care venea, cred, dinspre Horodnic, în căruța unui gospodar voinic, cu manta neagră, cu gluga pe cap. S-a speriat grozav când mi-a văzut automatul pe umăr și pe cei doi prieteni pe marginea șoselei. Caii au fost opriți și eu am zis:

„Fraților, luați pentru credință!", liniștindu-i. Ne-a mulțumit și a spus:

„Dumnezeu să vă călăuzească pe drumul vieții!".

— Unde mergem? ne-am întrebat.

— La gazdele noastre, ne-am răspuns. Am hotărât să ne revedem după trei zile, „La capătul gardului", într-un loc dosnic, unde cândva a fost un

gard care delimita pădurea Marginei de Sucevița. După trei zile, respectând consemnul, ne-am întâlnit și, sub povara proviziilor, am ajuns toți trei la coliba unde am avut prima noastră întâlnire, la Chinul Mare.

De acest adăpost ne-am folosit vreo doi-trei ani până când, într-o zi, un ciobănaș de vreo 17-18 ani, fiind în preajmă cu turma și câinii, ne-a descoperit. L-am amenințat cu pedepse grele dacă ne va deconspira securiștilor, dar el, speriat, bietul, zicea doar:

„Nu, nu. Dumnezeu să vă ajute." Era un fecioraș din Cajvana. Dar noi nu am avut încredere și, din ziua aceea, am părăsit adăpostul și ne-am urzit altul, spre „Pietrele cu sfredel", în așa-numitul „Șleagul lui Tcaciuc", într-un desiș extraordinar, pătruns doar de mistreți. Se intra greu în bordei, prin lăstărișul des care ne plesnea peste ochi. Am stat acolo o vară, după care ne-am mutat în Drăgușinul; toamna ne-am făcut bordei nou sub Poiana Micului, la Fundul Drăgușinului, am scos stânci mari și le-am pus apărare înspre deal. Mult am muncit acolo, dar ne-am făcut o adevărată fortăreață. Acel adăpost e încă în picioare și acum, l-am văzut după ce am ieșit din închisoare; e o adevărată cazemată care numai

cu dinamită poate fi distrusă. Când am săpat, la adâncimea de doi metri am găsit un șarpe, în septembrie. Ziua întreagă băteam la târnăcop, iar noaptea mergeam după alimente și, pentru că „vila" nu era gata, adăposteam alimentele sub copaci, în pâraie, în locuri reci. Trebuia să facem aceasta pentru că, zăpada odată sosită, nu ne mai permitea să ieșim în lume. Numai când se îndura soarele să topească pe fruntea dealurilor omătul, ieșeam în sat, extrem de atenți ca să nu lăsăm nici o urmă…

C.H.: *Ce s-a întâmplat, totuși, după ce manifestele aduceau demonstrația că în afară sunt inși revoltați, puși pe fapte mari?*

Gv.V.: Ce s-a întâmplat? Iată ce. În anul următor s-au luat măsuri deosebite de protecție a zonei, respectiv a mănăstirii și a satului spre ziua hramului de la 6 august. S-a pus o tăbliță la capătul podului – între Marginea și Sucevița – cu următoarea inscripție: „Comuna Sucevița contaminată cu tifos exantematic". Dar nu a ținut minciuna, nici milițienii care erau ici, colo între oameni nu au putut opri avalanșa credincioșilor care au venit la hram, cu mic, cu mare. Dar mai înainte de a se împlini această zi, la Calafindești s-a înregistrat o răscoală a țăranilor împotriva colectivizării. Au murit, din câte mi s-a spus, șase oameni. Și în alte comune s-a întâmplat la

fel. Eu știu? Să-i fi influențat manifestele noastre, ori obida celor cu filosofia fără Dumnezeu?

Am mai auzit că, a doua zi după ce am distribuit manifeste la mănăstire, s-au alarmat securiștii și și-au trimis agenți călări și au făcut ronduri prin sat. Acolo, la Sucevița, era atunci o maică guralivă, foarte bogată la gură, care se numea Paraschiva Parasca, socotită a fi nebună; a și fost arestată și internată la Socola, de unde a fugit și s-a întors pe jos la mănăstire. Era nebună pentru că vorbea în gura mare împotriva comuniștilor. Oarecând, noaptea, am găsit-o căzută într-un șanț. Auzind deosebit de bine, venind la marginea drumului încet, atent, am auzit un horcăit în șanț. Mergeam spre una din gazdele mele. M-am oprit, am cunoscut-o. Am ridicat-o și am dus-o până la poarta mănăstirii. Nu am bănuit pentru nimic în lume că și ea m-a cunoscut. Acest moment mi-a fost nu prea favorabil, deși după spusele ei nu se prea lua Securitatea.

— Ce? Călugăr? Domnu' căpitan Gavriluță, căpitanul de haiduci, cu oamenii lui a vânturat manifestele!, striga din răsputeri.

Ea făcuse într-un fel bine raționamentul – un călugăr autentic ar fi venit la slujba de seară, ar fi tras la chilie, ar fi rămas la sobor cu mitropolitul, în ziua de hram. Unii gospodari, auzind-o, ziceau:

— Zice lumea că Paraschiva e nebună, dar se pare că are dreptate!…

C.H.: *E ca în romanele picarești. Povestită astăzi, după ce s-au consemnat pe peliculă nenumărate scenarii, multe inventate, din păcate, stereotipe, isprava cu manifestele chiar pare decupată dintr-un film…*

O povestire din Iad

De data aceasta este vorba de materialele din dosarul lui Gavril Vatamaniuc[5] privind distribuirea manifestelor anticomuniste enoriașilor care veneau la sărbătorirea hramului mănăstirii Sucevița. De știut încă dinaintea lecturii că la data interogatoriului, Ion și Gheorghe Chiraș erau morți, împușcați de securitate, iar persoanele care au avut legături cu

[5] Adrian Brișcă și Gabriel Ciuceanu, *Rezistența armată din Bucovina, vol. III (1952-1958),* publicată la Institutul Național pentru Studiul Totalitarismului, București, 2006.

grupul Vatamaniuc-Motrescu erau arestate și anchetate.

PROCES VERBAL DE INTEROGATORIU

Învinuitul VATAMANIUC GAVRIL, de ani 31, fiul lui Vasile și Elisabeta, fost fugar

20 martie 1956, Localitatea Suceava

Interogatoriul a început la ora 10 și 30 min.

Interogatoriul s-a terminat la ora 11 și 30 min.

Întrebare: *În procesul-verbal de interogatoriu din 17 martie 1956, printre altele, ai declarat despre tipărirea și răspândirea unor fițuici cu conținut dușmănos la adresa regimului. Arată d-ta cum s-a născut această idee?*

Răspuns: În vara anului 1949, fiind constituiți în bandă înarmată, într-un bordei ascuns în pădurea „Șoarecul" – Rădăuți – lângă vârful „Pinului", eu și frații CHIRAȘ vorbind tot timpul dușmănos la adresa regimului, bătrânul ION CHIRAȘ a fost cu ideea ca să scriem niște fițuici cu conținut dușmănos, pe care apoi să le împrăștiem printre credincioși la una din sărbătorile hramurilor mănăstirii Sucevița-Rădăuți, când vine lume multă. La propunerea lui ION CHIRAȘ, eu și fratele său am fost de acord.

Întrebare: *Cum ați materializat această idee?*

Răspuns: La început noi am hotărât ca fițuicilie să le scriem cu mâna și cerneală. GHEORGHE CHIRAȘ însă, fiind mecanic de meserie, și-a luat obligația că el poate confecționa din lemn alfabetul. Mie mi-a revenit sarcina de a procura hârtie și tuș-cerneală. În acest scop, eu am venit în sat la cumnatul meu, pare-mi-se de unde am luat hârtie și cerneală, după care m-am întors la bordei. Peste câteva zile, GHEORGHE CHIRAȘ a terminat și el tiparul, după care ne-am apucat și tipărit acele fițuici. La redactarea conținutului am contribuit, de asemenea, deopotrivă, fiecare având câte o idee.

Această pregătire a durat cam 2-3 săptămâni deoarece tipărirea, fiind primitivă, mergea foarte greoi. Totuși s-a reușit și în acele condiții să tipărim un număr de circa 25 (douăzeci și cinci) bucăți fițuici. Pentru a crea impresia în rândul celor cărora le vom răspândi că fițuicile sunt în număr mare, noi am trecut pe câte un colț al fiecărei fițuici câte un număr oarecare, care nu era în ordine, ci crescând el ajunsese până la [numărul] 60 sau 80, deși în realitate n-au fost atâtea.

După ce au fost gata confecționate, în noaptea de 5/6 august anul 1949 sau 1950, ziua o reținem deoarece este sărbătoare religioasă, „Schimbarea la Față" și hramul mănăstirii din com. Sucevița-Rădăuți, noi, toți trei fugarii, am venit noaptea în comună. Acolo, în fața mănăstirii, am găsit oameni foarte mulți, care veniseră de cu seară, pentru a doua zi, să ia parte la slujba religioasă.

Profitând de întunericul nopții, am lăsat armele la ION CHIRAȘ care rămăsese ascuns după un gard din apropiere, iar eu cu GHEORGHE CHIRAȘ am mers printre oameni și am împărțit fițuicile respective, dându-le în mână, spunându-le totodată că sunt „pentru credință".

O parte din fițuicile cu conținut dușmănos le-am împărțit toți trei, pe drum, în com. Sucevița-Rădăuți, cu scopul de a fi găsite și de locuitorii din com. Sucevița.

După ce am terminat această acțiune dușmănoasă, ne-am retras la bordei.

Întrebare: *Descrie d-ta caracterul fițuicilor (conținutul, mărimea lor etc.).*

Răspuns: Fițuicile au fost confecționate, așa cum am declarat, din coli de hârtie albă, neliniată, de mărime obișnuită, aproximativ 20/30 cm și aveau titlul „Frați creștini". Textul exact nu-l mai reține, însă ideea era aceasta: să mai rabde puțin, deoarece – scriam noi acolo – în curând se va începe războiul și regimul se va schimba. De asemenea, noi, în acele fițuici, căutam să-i îndemnăm să nu părăsească credința, să nu asculte de comuniști, pe care noi îi numeam anticriști etc. Textul a fost scris cu litere de tipar mari, cam cum sunt titlurile articolelor din ziare – e vorba de titluri mari – cu cerneală albastră. Alte caractere nu mai aveau.

Întrebare: *D-ta arăți că textul fițuicilor arăta că regimul din R.P.R. era împotriva religiei etc. Acesta era adevărul și este?*

Răspuns: Nu era adevărat însă noi, în ura pe care o purtam regimului din R.P.R., precum și pentru că pe atunci circulau numeroase zvonuri alarmiste, care s-au dovedit și ele false până la urmă, nu făceam altceva decât să gândim și să acționăm numai în mod dușmănos contra regimului, cu scopul de a agita lumea.

[...]

După ce am citit prezentul proces-verbal de interogatoriu și am constatat că el corespunde întocmai celor declarate de mine, îl susțin și semnez

ȘEF DE SERVICIU - (ss) Cpt. T. Țoanță

ANCHETAT - (ss) Vatamaniuc Gavril

Conform cu originalul procesului-verbal de interogatoriu din 20 martie 1956, care se află la dosarul de anchetă nr. 113.

L.S. Căpitan - (ss) T. Țoanță

Textul manifestului distribuit de partizani în noaptea de 5/6 august 1952, la hramul Mănăstirii Sucevița, Schimbarea la Față:

FRAȚI ROMÂNI, NU VĂ ÎNCHINAȚI COMUNISMULUI, ANTIHRISTUL PE PĂMÂNT! COMUNISMUL TREBUIE SĂ PIARĂ, CĂCI LUMEA CIVILIZATĂ NU-I VA LĂSA ÎN MIJLOCUL EUROPEI PE ACEI DUȘMANI AI LUI DUMNEZEU ȘI AI OMULUI.

MAI RĂBDAȚI UN PIC, CĂ VOM SCĂPA. NU VĂ ÎNSCRIEȚI ÎN PARTIDUL LOR, NU VĂ ÎNSCRIEȚI ÎN COLECTIV.

TRĂIASCĂ ROMÂNIA!

Vasile

Demnitatea lui Vasile Motrescu a constat în a decide la fel, de trei ori la rând, în condiții similare, în fața aceleiași dileme, fiind unul dintre personajele cele mai extraordinare din România de după război.

A fost un țăran sărac, nevoit să muncească de mic, cu ambiția de a-și face un rost pe pământ.

La 22 de ani, în 1942, pleacă pe frontul de est recrutat și face 2 ani de război, urmați de 10 ani de haiducie, și este omorât în 1958, la numai 38 de ani.

În 1944, în condițiile în care trupele sovietice ocupaseră Bucovina de Nord, face parte din una dintre unitățile de gherilă conduse de Constantin Cenușă și Vladimir Macoveiciuc[6]. Nu se știe exact ce a făcut în această perioadă, dar e posibil să fi participat la evacuarea locuitorilor din calea războiului și, împreună cu grupul lui Cenușă, la o ciocnire cu sovieticii care au fost împiedicați vreme de 3 zile să ajungă la Putna, ceea ce a permis armatelor germane și române să se retragă.

După război a avut 3 ani de liniște, s-a însurat, a făcut doi copii și a încercat să-și găsească norocul, inclusiv, dintr-un oportunism naiv,

---

[6] Documentele penale ale lui Vasile Motrescu și Gavril Vatamaniuc se regăsesc în lucrarea amintită și în *Rezistența armată din Bucovina, vol. II (1950-1952)* și *vol III (1952- 1958),* de Adrian Brișcă și Gabriel Ciuceanu, publicate la Institutul Național pentru Studiul Totalitarismului, București, în 2000, respectiv 2006.

înscriindu-se în Frontul Plugarilor (unde n-a fost bine primit). Nici el, ca și mulți alți haiduci, n-a fost legionar și nici simpatizant.

În 1948 află că urmează să fie arestat (Cenușă fusese deja arestat, dar a reușit să evadeze după ce i-a dat doi pumni în gură jandarmului care-l păzea) și pleacă în munți, unde este asociat grupului „Cenușă/Pătrăuceanu", fiind urmărit și ducând o viață de haiduc foarte aspră. Nu mai suportă greutățile acestui trai și se predă în 1951 după negocieri cu autoritățile, cerând să fie lăsat liber. În urma lui se predau și Cenușă și Pătrăuceanu. Ultimii doi vor fi condamnați la muncă silnică pe viață iar Motrescu este racolat de Securitate.

Misiunea lui va fi să anihileze grupul lui Ion Gavrilă zis „Moșu", din Munții Făgăraș. Este trimis în Munții Făgăraș în 1951, alături de încă 3 colaboratori care aveau experiență în misiuni sub acoperire. Cei 3 mai infiltraseră și reușiseră să anihileze mai multe organizații anticomuniste, cel mai mare succes al lor fiind împotriva grupului „Fraților Paragină" din Vrancea. În timpul întâlnirii cu Ion Gavrilă și cu haiducii acestuia, își denunță tovarășii *undercover,* aceștia fiind împușcați în timp ce

încercau să fugă. Motrescu își construiește un alibi și se predă din nou autorităților.

A doua misiune a fost de a fi „informator de celulă" pentru Silvestru Macoveiciuc, fiul lui Vladimir. Îl previne pe acesta asupra activității sale și „ratează" din nou misiunea.

Urmează a treia misiune, aceea de a se infiltra și de a distruge grupul lui Vatamaniuc, de această dată singur, în plus fiind și deconspirat față de localnici ca trădător într-un scenariu alternativ în care Securitatea miza să fie executat de haiduci. Îi lasă baltă din nou pe securiști și se asociază cu Gavril Vatamaniuc. În 1955, după o ciocnire cu trupele de securitate, scapă împușcând doi soldați și de atunci nu se va mai revedea niciodată cu Gavril. Este condamnat la moarte în contumacie.

Am găsit două fotografii de la reconstituirea din timpul anchetei, în 1958.

E legat la o mână cu o frânghie, iar în a doua fotografie este în bordeiul în care a iernat în 1952 și unde a fost găsit jurnalul, păstrat ca și corp delict.

Se refugiază în casa unor prieteni și se retrage din viața de haiduc-vânător, fiind capturat în 1958 și executat.

E greu de înțeles de ce acești oameni nu par speriați în situația lor. Alt om din fier.

De la el se păstrează mai multe documente foarte interesante: un jurnal de o tristețe nemărginită, câteva poezii scrise în pădure – de o artă naivă, dar de o sensibilitate izbitoare dacă mai afli și că era un om cu (doar) 7 clase – și 6 scrisori adresate autorităților.

Aceste scrisori mi se par cele mai importante prin faptul că Vasile Motrescu își asumă public poziția de răzvrătit în fața unui stat cu a cărui politică nu era de acord, într-o vreme în care, pentru exprimarea publică a unei asemenea opoziții față de regim, se putea primi pedeapsa cu moartea.

Toate aceste documente[7] s-au salvat involuntar și miraculos pentru că au făcut parte din dosarul său, fiind „corpuri delicte". Relația comunismului cu poezia pare foarte complexă: de la instrument de propagandă la corp delict, iar Mao Ze Dong e considerat un poet de calitate…

Copiii lui Vasile Motrescu, George și Sofia, nu au avut voie să studieze mai mult de 4 clase primare, mama i-a fost condamnată la 20 de ani

---

[7] Jurnalul lui Vasile Motrescu împreună cu poeziile și scrisorile lui au apărut în două cărți: *Jurnalul unui partizan: Vasile Motrescu și rezistența armată din Bucovina,* de Adrian Brișcă, apărută în 2005 la Institutul Național pentru Studiul Totalitarismului, București, (nu cred să se mai găsească) și *Jurnale din rezistența anticomunistă – Vasile Motrescu, Mircea Dobre* la editura Nemira, București, 2006, care se mai poate cumpăra de pe internet (costă doar 10 lei, la promoție). O analiză a acestui jurnal, scrisă de Theodor Bărbulescu și Liviu Țăranu, *Existența cotidiană a unui „bandit": cazul Vasile Motrescu,* se poate găsi online. De asemenea, câteva poezii reprezentative se pot citi online.

închisoare, fratele său Gheorghe s-a întors paralizat de picioare din pușcărie, lanțul suferințelor abătute asupra acestei familii a fost fără de sfârșit.

Constantin Cenușă a fost eliberat în 1964, ca să fie găsit spânzurat câteva zile mai târziu în propria casă.

Cozma Pătrăuceanu a supraviețuit până în 1992 și a apucat să și scrie[8] câte ceva despre viața lui.

Și încă un amănunt: Elisabeta Rizea, de care mai toată lumea a auzit, nu a fost un caz singular. Multe femei din România au împărtășit o soartă similară cu a ei și sunt pe nedrept uitate. O existență similară a avut și Marioara, soția lui Constantin Cenușă, care și-a scris memoriile acelor vremuri tragice.

---

[8] În ceea ce-i privește pe Constantin Cenușă și Cozma Pătrăuceanu, cele două texte, alături de alte mărturii, le-am găsit într-o carte apărută în 2005 la editura Vremea, București, coordonată de Mihai Rădulescu: *La capătul iadului. Mărturii și documente*. Online, puteți găsi: Cozma Pătrăuceanu, *Amintiri*, și Marioara Cenușă, *Începutu' amarului*.

Jurnal[9]

Vineri 3 aprilie 1953 (Vinerea Paștilor)

Amărât și plin de gânduri am petrecut și această zi de cum m-am sculat, am ieșit la soare și citesc în Biblie și mă gândesc că vine Sfintele Paști și sunt aciulea.

Paști petrecut în necaz, sunt disperat și fără nici o nădejde și eu din mila Domnului, până se va îndura Dumnezeu și mă va strânge după pământul celor vii.

Stau la soare și mă gândesc la cei dragi de acasă, cum de Paști orice suflet cât de sărac și tot se bucură cel puțin de libertate și e la un loc cu toți oamenii. Numai eu stau pe Rustii [pustii] și îmi plâng păcatele singur și fără nici o mângâiere, flămând, trist, deznădăjduit, cu mintea încordată acuzând și iertând tovarășii de viață și pe toți vrăjmașii sufletului meu.

---

[9] A.C.N.S.A.S., Fond Informativ, dosar nr. 2448, vol. 13, ff. 111-112, Fragment din jurnalul lui Vasile Motrescu, editat în *Jurnalul unui partizan: Vasile Motrescu și rezistența armată din Bucovina,* de Adrian Brișcă, apărută în 2005 la Institutul Național pentru Studiul Totalitarismului, București.

Cât necaz, câtă trudă, durere, suferință, oboseală și gânduri fără nici un rost am întâmpinat într-acești 4 ani de prigoană, temniță și captivitate, trupul meu istovit și mintea mea obosită. Nu există ființă de om pe fața pământului să-și poată imagina viața mea de câine, pe care am trăit-o acești 4 ani, încă se împlinesc la 10 aprilie. Spre seară am mai dat o raită în jurul colibei, m-am suit în Gruet că zăpada pe față s-a pleșit. În vârful Gruetului pe un fag am găsit scris numele meu, încă din 1944, toamna de când stam fugar pe aceste meleaguri de frica rușilor și atunci am trăit greu dar nu ca acum.

Atunci eram prigonit de ruși, acum sunt de frații mei români. Da, stau prigonit de frații mei trădători care și-au vândut țara și sufletele lor tracilor [dracilor] din Rusia, pe un kgr de zahăr și un litru de ulei și au adus țara în suferință, căci acum simte și pruncul din fașă că trăiește în raiul bolșevic.

Peste noapte am tăiat lemnele, m-am culcat la ora 24 și m-am sculat dimineața, mi-am făcut mâncare, am mâncat și cu ajutorul lui Dumnezeu am pornit spre sat. Pe la ora 9 dimineața am plecat de la colibă și mergând spre Vicov totodată am mers și cu trasa poate văd ceva, am trecut pe cărarea Cracului pe la Pietrele Scursului până la glod și tot

cu cărarea pe coasta Hacingului până la Sigarie de unde m-am suit Opcioca Hacingului am trecut în Pietroasa în Parc 40 și am mers cu cărarea roată pe fața dealului Slatinii până la Sleaga la Leon. Acolo am văzut două ciute dar la distanță și nu am putut trage în ele, am vrut să mă retrag, am vrut să mă trag mai aproape dar m-au simțit și au trecut în Gruetul Poni. De la Sleagan la Leon am venit prin Altonca Pataieta și în cot la Petrea lui Anton stau și scriu aceste rânduri uitându-mă pe țarina dezbrăcată de zăpadă, trist amărât, dau târcoale afară pe marginea satului așteptând să vină întunericul să mă duc să găsesc o bucată de pască și un ou roșu și tot noaptea să mă întorc înapoi și să mănânc cu lacrimi în văgăunile munților, acesta este Paștele anului 1953 al cincilea Pași petrecut în prigoană.

Timpul s-a răcit, vântul rece, ora 3,30 dimineața, când a înserat am pornit spre sat, când a întunecat am fost la punctul IV, a venit F.2 și mi-a adus pască, făină, slănină, un urcior cu untură, zahăr, bomboane, prăjituri și altele de ale mâncării și două cămăși curate și o izmană atâta bucurie am și eu la sufletul meu de Sfintele Pași, dacă am ce mânca și o cămașă curată parcă toată lumea e a mea simt și eu că sunt pe la Sfintele Pași. Numai a uitat

să-mi aducă ou roșu, nu am mai avut răbdare să stau mult cu el când am văzut că mi-a umplut cu bunătăți rucsacul și o traistă, mi-am luat merindele și m-am dus pe groapa Ploștei și mi-am împachetat din nou și am mâncat și eu pe săturate pască, smântână mi-a adus și miere și săpun de spălat, acestea sunt cele mai bogate din cele cinci Paști petrecute în prigoană cred că acestea sunt cele din urmă.

Am pornit pe groapa Ploștei, a început să plouă și e întuneric de nu vezi nimic, mă duc plută înotând prin glod, secând bălțoacele și făcând salturi prin șanțuri și gropi, nu țin seama de acestea sunt fericit că sunt sătul și am două traiste cu mâncare în spate. La G.C. m-am dus de am băut apă și i-am făcut un semn pe fereastră, dormea creștinul așa că nu l-am mai sculat. De la el m-am dus la bordei la Ciuntu la Slatina să stau de ploaie cu creștinul acolo și m-am ferit să nu fac zgomot și am plecat mai departe spre Stânișoara mai poposind din loc în loc și clipocind pe sub copaci atâta era de întuneric că m-a trezit lângă Cosoaia din Pietroiu lângă gardul grădinii încet m-am retras să nu fac zgomot să nu mă simtă câinii. Foarte greu am ieșit de la deal de Onari în drum și am luat-o pe drum cu popasuri, la Găvan am stat o oră și m-am odihnit, am făcut foc și

iarăși am mâncat căci se apropie de zi. S-a făcut ziuă am ajuns în Stânișoara. Aceasta este noaptea Învierii a Domnului nostru Isus Hristos – Paștele anului 1953.

Toată noaptea m-a plouat și am făcut salturi prin glod, sărituri și gropi. Dar totuși mă simt fericit când mă gândesc la cei de prin temnițe căci mulți ar dori să aibă fericirea aceasta cu toate căci eu nu o doresc nici vrăjmașilor mei.

Duminică 5 aprilie 1953 (Sfintele Paști)

Din Stânișoara mi-am continuat drumul pe Obcina Hacigului până la Arsița m-am coborât în vale la colibă cu toate că ploua și sunt obosit și nu mă lasă inima să mă duc și totodată nici nu e lucru curat cu cobilița de la A.H. căci când am trecut pe lângă ea, mi-a venit miros de tutun și astăzi în ziua de Paști și chiar în zori de zi și pe vreme așa de grea, e imposibil să fie cineva în pădure. Lucru hotărât că este post fix în preajma colibei, așteaptă să mă duc pe la ea, să-mi dea Hristos a înviat Securitatea.

Bănuiesc că ori a dat cineva de colibiță astă iarnă căci am făcut multă urmă pe zăpadă și tot în

trecere am dat pe la colibă de am făcut foc și am stat câte o zi două. Să păzească până or înnebuni până la anul pe la Paști tot în coliba de la Arsița Haciumului să stea. M-am coborât pe la Preluca Grofului în Cracii Prislofului, e zăpadă mare și nu e nici o urmă așa că trebuie să ocolesc prin Scoru din Cracii Prislofului m-am suit în cărarea Grofului și merg pe cărare. A început să ningă îi dau zor, am trecut iarăși pârâului Prislofului pe unde am trecut și ieri. La ora 9 dimineața am ajuns cu Paștele la coliba Gruetul Stâncii. Cum am ajuns am făcut foc și am mâncat și m-am culcat iar și am adormit până dimineața. Peste noapte am visat că m-a luat miliția într-o mașină, dar am scăpat și că soția mea mi-a ieșit înainte și mi-a spus că e bolnavă tare.

Povestea Crăciunului lui Vladimir

Un fragment din *Muntele mărturisitor*[10] – amintirile lui Gavril Vatamaniuc

Gavril Vatamaniuc: Voi reveni, aici capitolul e mai dens. Până acolo, ca să nu treacă în uitare, voi sublinia un alt episod legat de un personaj eroic. E vorba de Vladimir Macoveiciuc și de grupul său care a activat până în 1946. Istoricul și documentaristul Adrian Brișcă spune despre Macoveiciuc, succint și exact, că era „recunoscut ca cel mai de temut dintre partizanii care au luptat în munții Bucovinei împotriva ocupanților sovietici, precum și a cozilor de topor care s-au pus în slujba lor". Și are dreptate, Vladimir Macoveiciuc a fost un autentic patriot și nu poate lipsi din catalogul eroilor Bucovinei. Ambuscada organizată în poiana Haciungului Mare, prin care a distrus statul major al unei divizii rusești, faptă pentru care a fost răsplătit cu medaliile „Virtutea militară", „Bărbăție și credință" și „Crucea de fier" (20 iunie 1944), activitatea sa în uniformă de locotenent în rezistența anticomunistă, după 1945,

[10] Constantin Hrehor, *Muntele Mărturisitor, Anii rezistenței/Anii suferinței*, editura Timpul, Iași, 2002, disponibilă online.

lupta cu trădătorii conduși de trogloditul Simion Tudose, suferințele pricinuite de arestarea familiei, de chinuirea soției și a fiului Victor, obligat să-și strige disperat tatăl prin păduri, confruntarea cu trădătorii Arcadie Șumlanschi și Toader Brăileanu pe care îi pedepsește cumplit, dar mai cu seamă cu ipocritul Alexandru Scripa, plutonierul, șeful postului de jandarmi, iar peste toate acestea moartea sa au dat dreptul personajului la istorie și legendă. Voi aminti, cu mare respect pentru memoria acestui exemplar bărbat, doar câteva secvențe finale: Vladimir, urmărit de Siguranță și N.K.V.D., el și câțiva dintre prietenii lui au fost judecați, în contumacie, de Curtea Marțială, la Iași. Vladimir, atras de locurile dragi, având garanții de multă vreme din partea plutonierului Scripa că nu i se va întâmpla nimic rău, a participat, în casa surorii lui, Minodora Sandu din Vicovu de Jos, la o întâlnire de familie. Casa este lângă biserica satului Vicov. Jandarmii, în timpul nopții, au înconjurat casa, iar dimineața, în zi de iulie, era atunci 8 iulie, în 1946, au atacat fără nici o somație. Cei din casă au răspuns cu foc; atunci, un sergent, Mihai Cimbru, urcat pe casă, a stropit cu petrol șindrila, iar vâlvătaia de foc a cuprins lemnăria. Ca să-i deruteze pe trădători, fiul lui Vladimir, Silvestru (1926-1969), a ieșit afară și a

spus că se predă, în același timp, Vladimir a aruncat o grenadă fumigenă și, prin dâra de fum, a început să fugă spre gară. Dar mai era un trădător pe care nu-l intuise, chiar „ocrotitorul" lui, Scripa, în turla clopotniței. De acolo, cu arma întinsă, a reușit să-l împuște într-un picior. Vladimir nu a găsit o soluție salvatoare, a scos pistolul și s-a împușcat în tâmplă, căzând pe o movilă de pietriș pe marginea șoselei care leagă Putna de Rădăuți. S-a chinuit o vreme, sub rânjetul odios al căpitanului Popescu, șeful Siguranței, însoțit de alte canalii, sosite în grabă. Avea doar 41 de ani. A fost înmormântat în pământul satului Vicovu de Jos. Recomand pentru lectură în legătură cu acest episod, dar și pentru a se vedea ce tratament inuman era în închisorile comuniste, cartea fostului condamnat politic, juristul Vasile Lazăr din Rădăuții Sucevei, *Șase ani în infern*, editura Marineasa, Timișoara, 2000.

Acum, după ce am subliniat personalitatea lui Vladimir Macoveiciuc, mă întorc la episodul pe care la început am dorit să-l descriu, o întâmplare din 1945. În Sucevița trăia un oarecare Toader Brăileanu, om cu caracter discutabil – avea la activ o crimă urâtă, l-a ucis pe Ilie Senegeac, în căruță, pe câmp. După ce și-a ispășit pedeapsa în pușcărie, în

’44, și-a luat nevasta, care era originară din Volovăț, și, părăsind Voievodeasa, s-a retras în munți, spre Putna. Aici s-a întâlnit cu Macoveiciuc și a fost primit în grup. De reținut ar fi că, după 23 august 1944, mulți dintre luptătorii din munți s-au întors acasă; unii au fost arestați, alții au rămas liberi, alții, ca să li se piardă urma, au plecat pe șantiere și s-au întors mai târziu.

În Sucevița mai era la vremea aceea un alt om cam de aceeași calitate, Arcadie Șumlanschi, slab de înger, fără virtuți bărbătești. Pe acesta l-a racolat Siguranța din Rădăuți, făcându-i promisiuni că va fi avansat, că va avea bani și trai boieresc dacă îl va prinde pe Macoveiciuc. Era un om slab la trup și la minte, încât e de mirare că „organele” își puteau pune nădejdi într-un asemenea ins, când Macoveiciuc era un super-om, de-o rară inteligență și curaj! Șumlanschi și-a dat seama că nu are calități pentru o asemenea acțiune și, întâlnindu-l pe Brăilean, i-a propus lui să încerce. Labil și amator de aventură, fără căpătâi, Brăilean a acceptat târgul, văzându-se deja… general, făcut de mai marii zilei. Șumlanschi l-a prezentat șefilor Siguranței și aceștia au jubilat că aveau în teren doi agenți credincioși pe urmele partizanului temut. Brăileanu a trimis o

scrisoare lui Vladimir, prin sora acestuia de la Vicov, spunând că este urmărit și că libertatea îi este amenințată, rugându-l să-l primească în grup. Macoveiciuc i-a răspuns:

— Măi cumetre (îi zicea așa fiindcă în timp ce Brăilean sta în munți, soția i-a născut un copil pe care i l-a botezat Vladimir), am mâncat amândoi o pâine și știi cât de amară e pâinea în sihăstriile munților. De ce nu-ți vezi de treabă? De ce vrei să-ți găuresc pielea? Te rog prietenește, lasă-ne așa cum suntem și vezi-ți de rostul dumitale.

Dar Brăilean nu a ascultat, știa ce plan are de împlinit, a insistat, motivând că este urmărit. A spus la Siguranță că Macoveiciuc are îndoieli și-l refuză. Atunci, șacalii Puterii au apelat la un simulacru ca să atragă încrederea lui Vladimir față de cei doi. Într-o duminică, jandarmii au început să tragă pe ulițele Suceviței, în marginea pădurilor. Toată lumea știa că Brăilean și Șumlanschi sunt sub urmărire și s-a crezut că împușcăturile sunt asupra lor și că au scăpat, fugind în codru.

Pentru Macoveiciuc însă, stratagema era copilărească. Nu l-a convins. S-a recurs la un alt șiretlic, într-o altă duminică, pe ulițele Vicovului,

când gospodari tineri și vârstnici, flăcăi și fete roiesc la ceasurile amiezii, cei doi, legați cu sârmă ghimpată, plini de noroi, murdari, zăcuți prin păduri, treceau în văzul lumii sub escortă. S-a spus că au fost prinși în pădurea Hardic și duși la post. Seara, scena cu cei doi „prinși" s-a repetat; s-a dus vestea din gură în gură că cei doi, plini de funingine, au evadat prin coșul de la soba poliției și că se trăgeau gloanțe după ei. Cu toate acestea, bandiții au scăpat… Macoveiciuc știa despre toate acestea de la vicovenii săi, dar nu a văzut nici în această scenă destul adevăr ca să-i cucerească inima.

Se apropia Crăciunul anului 1945. Din nou scrisori de la cei doi, din nou refuz din partea lui Vladimir. Cei doi însă nu au astâmpăr, găsesc o nouă cale de abordare, merg la sora lui Macoveiciuc, în Vicov, și îi spun:

— Uite ce te rugăm pe dumneata: spune-i lui Vladimir că e aici cumătrul lui, Toader. Te rog, numai o singură dată vreau să vorbesc cu el. Spune-i că vreau să petrecem Crăciunul împreună, că destul suntem chinuiți, fugari prin păduri… și eu, și tovarășul meu Șumlanschi ne descurcăm foarte greu; bine ar fi să petrecem Crăciunul împreună, negreșit voi aduce eu tot ce trebuie, carne, făină, rachiu…

Macoveiciuc a venit înainte de sărbători la sora sa și aceasta, bucuroasă de revedere, i-a transmis dorința cumătrului Toader.

— Ce i-ai spus? se încruntă el, prevăzător.

— I-am spus că îți voi comunica ce mi-a zis și la data când vor veni vor lua răspunsul după cum îmi vei spune…

— Bine, dragă soră, voi veni la data de ei hotărâtă, dar nu voi sta de vorbă cu ei. Să le spui că ai vorbit cu mine, că sunt de acord cu petrecerea de Crăciun, dar să nu aducă nimic.

Sora a înțeles și Vladimir le-a spus confraților că la respectiva dată va fi acasă. A avut o înțelegere cu sora sa, să-l tăinuiască, și, înspre ziua întâlnirii, s-a ascuns sub pat. Sora a primit instrucțiunile:

— Stai de vorbă cu ei, spune-le ce am hotărât și fă-ți drum la treburile gospodăriei. Ei vor veni seara, îi lași în casă ca pe niște urmăriți, să-și spună păsurile.

Vladimir intui că cei doi vor vorbi câte ceva în taină, știindu-se singuri. Și așa a fost. Brăilean, frecându-și mâinile, înjurând, a zis:

— Ne-a căzut. Bun. Să te abții să bei… La miezul nopții, când voi fi lângă ușă, voi spune că ies afară să mă ușurez; tu să nu stai mult și să mă urmezi. Dăm grenade pe geam și ce vom prinde viu, viu va fi, iar ce va fi mort, mort va fi… Generali ne fac, bă!

— Așa, așa, răspunse încântat de plan Șumlanschi.

Macoveiciuc, sub pat, și-a zis în sine: „Generali vă fac eu, nu securiștii!" A venit Minodora, sora, după ce a rânduit gospodăria.

— Domnule Brăilean, să vă dau ceva de mâncare…

— Dacă ai, e tare bine, suntem tare flămânzi, urmăriți cum știți, în necaz, se maimuțăreau trădătorii. Au mâncat și au plecat. Vladimir a ieșit din ascunzătoare și i-a zis Minodorei:

— Sora mea, bine ai lucrat, bine ai făcut. Uite ce au vorbit ei…

— Vai de mine! Așa ceva?

— Da, eu ți-am spus că ăștia nu-s curați.

— Bată-i Dumnezeu să-i bată!

— Lasă, că-i batem noi până i-o bate Dumnezeu! Faci colaci și cumperi rachiu, cum ți-am spus; eu îți voi aduce carne și vom face Crăciunul împreună și Anul Nou… și vor fi și cei doi, desigur.

— Dar ai spus că au vorbit așa și așa…

— Așa cum spun eu!

— Bine, a conchis sora.

Vladimir a plecat la ai lui și le-a spus toată întâmplarea; se uitau unul la altul mirați, așteptând să vadă ce hotărâre se pronunță.

— Nu-i nimica, hotărârea vom lua-o după aceea… Totul e să ne întâlnim, să petrecem. Când ei vor vrea să iasă afară, îi voi reține, pentru că știu pentru ce vor să iasă.

La momentul așteptat s-au întâlnit, s-au sărutat ca niște prieteni adevărați, legați și pătrunși de aceeași suferință. Toader Brăilean era peste măsură de fericit, bucuros că îi va reuși planul. Au mâncat, au băut cu măsură și, spre ceasul al doisprezecelea, Toader s-a tras către ușă, motivând că merge „să dea drumul la apă”, să urineze. Cei

doi, trebuie precizat, erau echipați ca partizanii, aveau pistoale și grenade. Macoveiciuc, rezemat de ușă, punându-i mâna pe umăr, i-a zis:

— Cumetre, nu da drumul la apă afară, dă-i drumul aici.

— Ei, cum se poate, aici? ripostă Brăilean.

— Da, da, lasă! Dă drumul aici, iar dacă vrei să ieși afară, lasă grenadele, nu le arunca prin geam…

— Ce-i vorba asta? întrebă surprins.

— Așa cum spun eu! rosti scurt Vladimir, punându-i mâna strâns pe braț. Ce ți-am spus eu cumetre, dumneatale? Să-ți vezi de treabă, să fii cinstit dacă nu vrei să-ți găurim pielea…

— Da, da ce-i vorba asta? bolborosi încurcat Brăilean. Eu, dacă vreți ne primiți, dacă nu, nu… Ne vom chinui cum vom putea sau, dacă nu, ne vom preda…

Macoveiciuc, privindu-i disprețuitor, dar și cu milă, căci știa prea bine că-s victimele minciunii, le-a răspuns:

— Lăsați, că nici nu vă veți preda, nici nu vă veți chinui. Vom pune capăt suferințelor voastre.

Petrecerea, atât cât mai putea fi petrecere în acele condiții, a continuat. Cei doi trădători au fost legați și au petrecut sărbătoarea lângă toți ceilalți. Li s-a dat din bunătățile ospățului, iar după festin i-au dus în pădure, trecând printr-o poiană, pe lângă un stog, pe lângă o luncă. Ger de ianuarie. Anul 1946. Cei doi au fost dezbrăcați și legați de un copac, suferind gerul astfel, o noapte întreagă. Dimineața au fost legați de un fag căzut și tăiați în bucăți cu topoarele. Li s-a tras în față și câte o rafală de gloanțe, apoi au fost ascunși, cu tot cu haine, sub un stog. După o vreme, un flăcău, feciorul proprietarului acelei poieni, însoțit de tatăl său, pentru că se isprăvea nutrețul din șură, a ajuns la stog. A oprit sania, a văzut în jurul stogului o mulțime de urme de bocanci. Privind mai atent, a văzut și o haină. A tras-o, a văzut o mână, l-a strigat pe tatăl său, speriat, îngrozit.

În sat nu se mai auzise de mult timp nimic despre Brăilean și Șumlanschi; unii ziceau că-s prinși, alții că-s împușcați. În sfârșit, toți credeau că-s dispăruți, și cei din Rădăuți, și cei din Vicov. Cei doi, tatăl și fiul cu sania, știau câte ceva despre perechea

amintită, astfel că, aflându-se într-o împrejurare sinistră, au hotărât:

— Uite ce, măi băiete, nu luăm fân. Mergem acasă, repede-repede.

Au anunțat postul de poliție din Vicov. Telefonul a informat Rădăuții și procurorul, împreună cu comandantul poliției, Popescu, și alți însoțitori, conduși de omul care le-a furnizat informația, au ajuns la stog. Olenici, șeful, care era comunist, și-a făcut cruce, căci nu mai văzuse în nici o anchetă un spectacol atât de macabru. Cadavrele au fost coborâte cu sania și li s-a făcut autopsia. A fost chemat Vasile Brăilean și întrebat:

— Îl recunoști, e fratele dumitale?

— Nu-l cunosc, a zis uimit. Fețele celor doi erau ciuruite de gloanțe. După un timp de analiză, Vasile a recunoscut că este fratele său, Toader. Și, întocmai, o femeie mărunțică, sora lui Arcadie, care se vaită: „Fratele meu! Fratele meu!”. Au fost îngropați sub un gard, în cimitirul din Vicov, unde, în ’46, avea să fie înmormântat și temerarul Vladimir Macoveiciuc, cel care, după legile nescrise ale lumii, și-a dat viața pentru demnitate, dar a și pedepsit fără milă trădarea…

Grupul Macoveiciuc (1944 -1946)

Vladimir Macoveiciuc, originar din comuna Voitinel, jud. Rădăuți, cu gradul de caporal în armată și fost instructor la premilitari, a condus un grup de partizani anticomuniști (constituit în mai 1944), cu un efectiv de peste 40 de combatanți, originari din comunele Voitinel, Gălănești, Hurjuieni, Vicovu de Sus și de Jos, Horodnicu de Sus și de Jos etc., jud. Rădăuți.

Cea mai reușită acțiune a grupului a fost ambuscada din Poiana Haciungului, de la 20 iunie 1944, când a fost lichidat un grup de 9 ofițeri sovietici de stat major și escorta sa, alcătuită din două plutoane, prilej cu care au fost capturate documente foarte importante. Ca urmare, șase partizani au fost decorați de autoritățile militare germane cu Crucea de Fier, iar de autoritățile militare române cu Virtutea Militară și alte ordine și medalii.

Grupul lui Macoveiciuc a mai avut câteva acțiuni reușite, dar mai puțin spectaculoase, chiar și după 23 august 1944. Nu s-a putut separa de trupele germane decât în luna octombrie 1944, când, ajuns în preajma orașului Satu Mare, și-a îngropat armamentul și echipamentul și s-a împrăștiat.

Fiind urmăriți de organele N.K.V.D., o parte dintre foștii partizani au fost arestați și deportați în Siberia. Alții s-au ascuns pe unde au putut, iar câțiva s-au regrupat în păduri, tot sub conducerea lui Macoveiciuc și au acționat în cea de-a doua fază a rezistenței armate din Bucovina, până în luna iulie 1946.

În a doua fază, Macoveiciuc a reușit să stabilească, la București, legături cu Mișcarea Națională de Rezistență și cu Mișcarea Legionară, a luat contactat cu naționaliștii ucraineni, organizația Sumanele Negre, Graiul Sângelui, Garda Alba și Ovidiu Găină, cu intenția de a organiza împreună o rețea națională de rezistență anticomunistă.

În urma unei trădări, Macoveiciuc a fost rănit la picior, dar, ca să nu cadă în mâna dușmanului, s-a sinucis la 8 iulie 1946. Partizanii lui au fost de două ori judecați în lipsă, în 1946 și 1947, iar după ce au fost prinși pe rând, au fost judecați în iunie 1950 și condamnați la pedepse grele.

De ce e important să aflăm toate astea?

Să zicem că ești părinte și ai un copil la o școală primară, aflată la nici 3 minute de casă, astfel încât nu trebuie neapărat să-l duci sau să-l aduci acasă.

Într-o zi, imediat după ore, copilul sare gardul care desparte curtea școlii de cea a unei firme sau instituții în care crește și un cireș ale cărui fructe ar face orice trecător să poftească până la leșin. În timp ce, cățărat în copac, acel copil, cu o plăcere maximă își îndeasă în gură cireșele nespălate (ce conteaza, sunt atât de bune!), deodată, din incinta clădirii, apare un individ mai în vârstă, corpolent, care se repede vociferând spre „locul infracțiunii". Copilul sare din copac râzând, dar se împiedică și cade. Bătrânul, care i-ar putea fi bunic, ajunge la el și îi trage un șut năprasnic în coaste. Apoi îl bate, cu metodă, până când trupul micuț e frânt, va sta cel puțin 3 săptămâni în spital.

Bătrânul e arestat și din cercetări rezultă că accesul lui de violență irațională se datorează unui episod din trecut, în care timp de câțiva ani a fost anchetator, în niște vremuri complicate, în niște

cazuri complicate, în niște păduri complicate, până când complicat devine totul în toată biografia lui… Viața n-a fost simplă pentru el, iar acest final de carieră și-l trăiește ca șef de magazie al acelui nenorocit trust de construcții.

Câte regrete ai avea? Câtă revoltă ai simți? Față de cine?

Să ne oprim aici. Voi reveni asupra acestei povestiri.

Cred că foarte multă lume a auzit de Elisabeta Rizea. O căutare pe Google[11] a acestui nume întoarce 113.000 de rezultate. Dacă n-ați auzit, căutați-i cartea. Dacă nu vă place să citiți, atunci continuați să căutați mondenități pe Internet și nu mai vizitați acest blog.

Deși e aproape inutil să reamintesc, Elisabeta este imaginea iconică a rezistenței demne a celui slab în fața totalitarismului, iar recunoașterea ei ca simbol ne face pe toți să ne [re]descoperim umanitatea. Amintirile Tuței Rizea sunt mai puțin o poveste, cât un vaier și-un bocet. Un anume căpitan Ion Cârnu

[11] Căutările Google din acest text au fost efectuate pe data de 12 iulie 2012.

apare mereu în memoria ei. E un tip care i-a smuls părul din cap cu tot cu scalp și a bătut-o atât de tare, încât săptămâni de zile biata femeie nu putea sta decât în genunchi și sprijinită în frunte. Nu va putea să-l ierte niciodată pentru acele violențe. Ei bine, oricât ați căuta pe Internet, în web și-n blog, în forum și-n știri, n-o să găsiți nici o fotografie de-a acestui ofițer. De asemenea, nu veți găsi nici o biografie. Doar aminitiri îngrozitoare.

O parte dintre cei care au facut parte din „Serviciul Bande", care s-a ocupat de lichidarea grupurilor de haiduci din munții României, au fost excluși din Securitate odată ce și-au terminat misiunea, urmând traiectorii eșuate în funcții regresiv tot mai obscure, despărțindu-se de vila de protocol și devenind vecinii noștri la bloc și colegii noștri de muncă. Mai mult, au ajuns să se considere și ei victime ale sistemului totalitar.

Revenind la povestea de la început, iată, un asemnea caz a fost și acest Cârnu. Finalul carierei lui a fost de șef serviciu administrativ la Trustul de Construcții Bacău, al cărui sediu, întâmplător, era vecin cu Școala Generală Nr. 5 din același oraș. Pe vremuri exista chiar un chioșc alimentar în incinta acelei întreprinderi, în care se înghesuiau copii de

toate vârstele cu funcționari, la coadă la un corn sau un baton. Într-adevăr, un copil de clasa I putea sta lipit de tristul anchetator. Nu știu dacă în curtea acelei întreprinderi era vreun cireș sau dacă acel bătrân o fi bătut vreun copil, sunt lucruri pe care mi le-am imaginat. Important cu adevărat este că posibilitatea ca inocența să privească în ochi Iadul există și acum în România.

Într-o altă perspectivă, oare cât de acceptabil ar fi fost dacă lumea ar fi știut numai biografia lui Heinrich Himmler dar nu ar fi știut nimic despre Josef Mengele sau Rudolf Hess, la 21 de ani după război? O statistică: cuvântul „Mengele" căutat pe Google întoarce 3.750.000 de link-uri și 1.080.000 de fotografii. Cuvântul „Cârnu" întoarce 66.800 de rezultate, cu referire la orice altceva, dar nu la persoana incriminată mai sus. De asemnea, cuvântul „Cârnu" căutat pe Google întoarce 4.070 de fotografii, nici una nefiind a celui care i-a bântuit coșmarurile Elisabetei Rizea. Insist să comparați 3.750.000 cu zero și 1.080.000 cu zero.

Din păcate, atât de mare este distanța dintre cum ar trebui să fie receptată condamnarea totalitarismului din România și cât este ea receptată în realitate de către public.

Ideile se asociază întotdeauna cu oamenii. Nu putem vorbi de Teoria Relativității fără să-l avem în minte pe Einstein (205.000.000 de linkuri, 79.000.000 de imagini). Nu putem vorbi de marxism fără Marx (148.000.000/48.700.000) de leninism fără Lenin (56.500.000/14.300.000), de desene animate fără Disney (738.000.000/934.000.000). Atunci cum putem vorbi de condamnarea comunismului dacă asocierea cu numele de Cârnu sau de Alimănescu sau de Feller și cu alte multe creaturi care populează somnul rațiunii ne dau ZERO link-uri utile cu ZERO imagini ???

Cum poți dormi liniștit în România dacă știi acest trist adevăr? Cum poți mânca? Cum poți iubi? Ce-i spui copilului când îl confundă pe Ștefan cel Mare cu Mircea cel Bătrân? Cum poți să respiri același aer cu criminali în serie care pot fi vecini cu tine? Cum poți ieși la picnic? Cum poți trăi? CUM??

Răspunsul e simplu: Poți, dacă nu știi.

Teodor

Teodor Șușman a fost un reprezentant al elitei locale rurale și primar independent (n-a fost membru al nici unui partid) al comunei Răchițele din zona Huedinului. Să înțelegem prin elită nu neapărat excelența academică, ci și performanța într-o meserie, *leadership-ul*, personalitatea care poate face dintr-un om un exemplu de urmat într-o comunitate.

Un caz de o izbitoare asemănare rezultat din aceeași elită de la țară a fost și cel al fraților Arnăuțoiu din Nucșoara. Ambele grupuri au în comun o desfășurare a evenimentelor complicată cu multe episoade neelucidate, o existență longevivă (ambele lichidări au avut loc după 1955), o acțiune a statului român foarte energică, mult disproporționată, lipsită de orice concesie, dominată de violență extremă și finaluri tragice, cele două familii fiind aproape în totalitate distruse.

Refuzul, în 1944, de a fi al 918-lea membru tocmai al Partidului Comunist Român l-a făcut ca, în 1948, să decidă, după un scenariu foarte asemănător, să devină haiduc în Munții Apuseni, alături de 3 dintre cei 5 copii ai lui (Toader, Avisalon și Traian) și alți 7-8 consăteni (Mihai Jurj, Lucreția Jurj, Ioan Ciotea, Ioan Bortoș, Teodor Suciu, Lazăr Oneț, Ilie Lazăr, Gheorghe Mihuț).

Fotografia de la 33 de ani ni-l arată ca pe un om care avea propria idee asupra respectabilității doar privindu-i îmbrăcămintea de orășean: sacou, vestă, o carte în mână, ceas de buzunar, sandale, toate reprezintă vestimentația unui om gospodar. Teodor Șușman nu a fost un aventurier, un oportunist dispus să riște, a fost un om cu principii de

la care nu a vrut să abdice, chiar cu prețul alegerii unui drum fără întoarcere, la o vârstă (54 de ani) la care experiența și responsabilitățile îl determinau cu siguranță să cântărească bine orice decizie importantă. Sigur că, în 1948, el vedea o finalitate a demersului său, așteptând o intervenție a țărilor democratice în România. În fond, și armata română intervenise în 1919, deci tot foarte repede după un război, în Ungaria lui Bela Kun, iar un ardelean, ca Teodor cel de 25 de ani la vremea aceea, făcea un raționament logic când spera ca situația să revină la normal într-un timp cât mai scurt.

Ce a urmat a fost declanșarea unui adevărat război total al statului român împotriva familiei Șușman, cu acțiuni și reacțiuni de o violență pe care astăzi ne este greu s-o înțelegem. Sunt declarați ca „bandă pur politică", ceea ce în acei ani permitea orice tip de represiune în condiții de legalitate (conform legilor din acel timp). Experiența autorităților românești în materie de exterminare era destul de redusă în primii ani după război față de NKVD-ul sovietic, care deja avea o viziune *high-level*, strategică și multiculturală despre cum se înghit țări întregi cu partizani cu tot.

Averea familiei este naționalizată, cei rămași acasă sunt arestați, copiii minori (Romulica și Emilian) sunt condamnați la închisoare, apoi deportați în Bărăgan de unde nu vor mai reveni acasă niciodată, Traian Șușman e capturat foarte repede și condamnat la închisoare după ce este zdrobit în bătaie (nici el nu va mai reveni în satul natal până în 1991). Populația din Răchițele este constrânsă să înceteze să-i ajute, se recrutează cu insistență informatori, prin speculare oricărui orgoliu, conflict sau oportunism. Soția lui Teodor Șușman, Catrina, moare „de inimă rea".

Reacția haiducilor constă în *hold-up-uri* asupra unor proprietăți de stat (magazine, mici întreprinderi, casierii) și declararea publică a opoziției față de regimul politic. Unii membri își falsifică actele pentru a putea călători în zone mai puțin familiare, supraviețuind inclusiv prin angajarea ca zilieri cu identitatea schimbată. Suciu Pașcu (succesorul comunist la funcția de primar) și Petru Purcel, ambii vechi cunoștințe având relații sinusoidale cu Teodor Șușman, dispar în condiții neclare. Acuzațiile că ar fi fost uciși de haiduci au rămas până în ziua de astăzi, dar nu [se] cunosc

dovezi care să-i incrimineze clar pe Șușmani, pe autorități sau pe alte persoane.[12]

Nici măcar moartea lui Teodor Șușman, primul care dispare din grup, nu a rămas fără o aură de mister. Surprins de Securitate în șura unui țăran din Răchițele, în care se trage fără nici o somație, acesta se sinucide (în versiunea oficială), dar cercetările recente tind să infirme această variantă. Cadavrul mutilat de o autopsie sumară și profanat de autorități este îngropat într-o râpă pentru aproape 60 de ani. În 2010, la cererea fiului lui, Emilian Șușman, rămășițele au fost deshumate și supuse unui

[12] Cum Șușman este supus unei controverse, există și o lucrare care-i contestă atitudinea antitotalitară, asociindu-l cu imaginea unui infractor de drept comun: *Cazul Șușman în judecata răchițenilor* (Casa de Editură Napoca, 2005), scrisă de Teofil Răchițeanu și Teodor Boc; autorii au publicat în presă mai multe articole care conțin ideile din lucrare. Eu nu sunt convins de argumentația lor, nu le găsesc logica. Un asemenea articol este disponibil și online, pe diverse site-uri. La capitolul documente există câteva cărți despre acest grup, *Rezistența armată anticomunistă din Apuseni. Grupurile „Teodor Șușman", „Capotă-Dejeu", „Cruce și Spadă"*. Studii de istorie orală, Argonaut, Cluj-Napoca, 2003, și *Rezistența armată anticomunistă din România. Grupul „Teodor Șușman" (1948-1958). Mărturii*, Argonaut, Cluj-Napoca, 2004.

examen medico-legal. În acest moment expertiza s-a finalizat, iar bătrânul Șușman și-a găsit odihna.

În anii următori, în diverse ciocniri cu trupele de securitate, Gheorghe Mihuț, Ion Ciotea, Mihai Jurj, Toader și Avisalon Șușman sunt omorâți (în 1953, 1954 și ultimii doi în 1958), Oneț este executat, Lucreția Jurj este condamnată la muncă silnică pe viață, iar Teodor Suciu (care se despărțise devreme de grup și își pierduse urma prin țară, sub identitate falsă) este de asemnea condamnat la mulți ani de închisoare. Mihuț este anchetat în timp ce agoniza. Asupra morții fraților Șușman planează controverse, dacă în condițiile în care, fiind surprinși fără posibilitate de scăpare în eterna șură (pare locul în care haiducii mor cel mai frecvent), s-au împușcat reciproc sau au ars de vii, dar cert este că autoritățile au utilizat și incendierea ca să-i lichideze.

Nu am fotografii cu ei haiduci, doar cu oameni morți. În locul repulsiei vreau doar să-l vedeți și pe Toader Șușman (fiul lui Teodor) așa cum era, un tânăr, frumos și deștept, educat și demn, mort la 35 de ani.

Lucreția Jurj a fost eliberată în 1964, la 38 de ani, și a păstrat până în 1990 o discreție aproape absolută asupra poveștii tinereții ei, recăsătorindu-se și luând viața de la capăt în exasperanta monotonie a societății din România lui Ceaușescu. Istorisirile ei cuprinse într-o carte-interviu, *Suferința nu se dă la*

frați[13], sunt copleșitor de emoționante. Amintirile despre soțul ei alcătuiesc una dintre cele mai frumoase declarații de dragoste scrise vreodată, cum nu se întâlnește în nici un roman:

— *De ce v-ați decis, după Revoluție, să vă destăinuiți?*

— Pentru cei morți. Nu m-ar fi iertat Dumnezeu niciodată. Numai eu am rămas, trebuie să vorbească cineva despre ei. Ar fi fost păcat să nu știe nimeni cum au dispărut, cum a fost viața lor. Pentru ei am vorbit… nu pentru mine. Pe ei am vrut să-i scot din morți și să-i aduc între cei vii. Și ei cred că sunt mulțumiți acolo unde sunt. Eu eram obligată să vorbesc. De abia așteptam să mă întrebe cineva… Parcă îmi venea să strig pe stradă! Îmi face plăcere să vorbesc, măcar că a fost greu la început. O fost lucruri dureroase și o suferit și ei. Dintr-o familie așa de mare și bine închegată… s-o ales prafu'. Istoria trebuie să meargă înainte și istoria tot cu oameni care au vorbit s-a facut, nu?[14]

---

[13] Cosmin Budeancă și Cornel Jurju, *Suferința nu se dă la frați…: mărturia Lucreției Jurj despre rezistența anticomunistă din Apuseni (1948-1958)*, apărută la editura Dacia, Cluj, în 2004.

[14] Fragment dintr-un interviu publicat în revista „Memoria", în 2004.

Povestea familiei Șușman istorisită de Traian Șușman

Până la un punct, aceasta ar putea fi povestea bunicilor voștri. Priviți fotografia de mai jos. Este imaginea unor țărani din Ardeal, oameni gospodari, a căror familie a fost pulverizată de istorie. Ei au fost declarați de către regimul politic din România anilor de după război drept „chiaburi", adică niște indivizi care ar fi avut un nivel de trai foarte ridicat, luxos, obținut prin exploatarea nemiloasă a semenilor lor săraci din comunitatea din care făceau parte. Prin asta ei ar fi făcut ca oamenii săraci să devină și mai săraci și drept urmare, ar fi acționat cu dușmănie împotriva poporului român. Așa să fi fost?

După ce existența acestei familii a fost ireparabil distrusă, Teodor Șușman și trei dintre băieții lui au fost declarați „bandiți", adică niște indivizi care și-ar fi jefuit semenii, i-ar fi terorizat și ar fi plănuit o lovitură de stat. Chiar credeți?

Sunt soții Teodor și Ecaterina Șușman, din satul Răchițele, din zona Huedin, Ardeal. Au avut 5 copii și șapte hectare de fâneață. Pentru prostiile debitate de propaganda statului român, acești oameni au fost omorâți, copiii lor împrăștiați în cele patru vânturi, iar casa și gospodăria lor distruse pentru totdeauna. Cadavrul lui Teodor Șușman a fost aruncat într-o râpă pentru aproape 60 de ani. Și-a regăsit odihna într-un mormânt abia în 2011.

Traian Șușman s-a născut la 1 decembrie 1925 în Răchițele, naționalitatea română, religia greco-catolică, studii: liceul; agricultor, pensionar. Membru al familiei Șușman, a făcut parte pentru

scurt timp din grup. A fost arestat și condamnat la un an și jumătate de închisoare.

Interviu Traian Șușman[15]

Domnule Traian Șușman, familia dumneavoastră a fost implicată în rezistența anticomunistă din zona Huedinului. Spuneți-mi pentru început câteva lucruri despre membrii familiei dumneavoastră!

Tatăl meu s-a născut în 1894. Era un om foarte cult, citise mult și din ce-o citit, o reținut ce-o fo' bun. Să ocupa cu lemnele... adeca cumpăra lemne fasonate, scânduri pentru construcții și făcea un fel de comerț, că acolo nu era nimeni care să se ocupe de treaba asta. Și el, cunoscând situația sătenilor de-acolo... s-o gândit să-nceapă el ca să le dea un îndemn, să-i ajute, că vedea că n-aveau unde să-și ducă lemnu' pe care-l lucrau. Și-așa o-nceput... și-o-ntreprins un mic comerț cu lemne...

---

[15] Interviul a fost realizat de Florin Cioșan pe 24 martie 2000, la Iași, și se află în Arhiva Institutului de Istorie Orală din Cluj-Napoca, având cotele 736, 737, 738; a fost publicat în Denisa Bodeanu, Cosmin Budeancă (editori), *Rezistența armată anticomunistă din România. Grupul „Teodor Șușman" (1948-1958). Mărturii*, editura Argonaut, Cluj-Napoca, 2004, pp. 203-222.

Prin 1924-25, tata a fost implicat și într-o mișcare a moților… că în timpu' acela răchițenii[16] nu aveau unde să-și pășuneze vitele, fiindcă grofii unguri aveau toate terenurile... Atunci, în partea locului era Amos Frâncu, un bun român, și Emil Iancu, care s-au sfătuit cu tata să facă ceva să îi scape pe țărani de greutăți... Tata o fost de-acord imediat. O fixat o zi, o anunțat oamenii ca să să ducă la Huedin și, într-adevăr, oamenii s-o dus cu mic cu mare... tot satu' Răchițele și unii din Călata, că și acolo avea el foarte mulți preteni… și o mărs tăți în centru la Huedin. Acolo tata o vorbit că avea daru' vorbirii extraordinar! Adeca vorbea omului... pe limba lui... După ce și-o terminat discursu', o venit și l-o arestat pe tata și l-o dus la Cluj. Amos Frâncu și Emil Iancu le-o spus la țărani înainte să plece spre case: *Mâine să veniți înapoi că mergem la Cluj să-l eliberăm pă Șușman!* A doua zi, țăranii din satele de pe-aici, vreo opt sute de oameni, s-or adunat la Huedin și împreună cu Amos Frâncu s-o dus la șefu' gării și i-o spus: *Domnule, uitați lumea asta... trebe să mergem la Cluj că l-o arestat pe Șușman și noi vrem să-l eliberăm.* Imediat șefu' gării o făcut o garnitură și-o trimis-o la Cluj. Și s-o' dus toți la prefectură și o strâgat: *Vrem pă Șușman!*

[16] Locuitorii din Răchițele.

Vrem pă Șușman! Să-l eliberați că-i un om cinstit! Și l-o eliberat... El o ieșit în fața lor și le-o mulțumit și s-o dus în piață la Matei Corvin ș-acolo le-o vorbit țăranilor și la lumea care s-o mai adunat… și le-o spus: *Mergeți acasă liniștiți, fără gălăgie, dați dovadă că sunteți oameni adevărați, că eu și cu Amos Frâncu ne ducem la rege… să ne căpătăm drepturile noastre care sunt și-a voastre.* Așa o și făcut. Oamenii or venit acasă și tata cu Amos Frâncu, și nu știu dacă și Iancu, s-o dus în audiență la rege... O fost primiți și o spus toate doleanțele lor și care-i situația… Regele o vorbit cu subalternii lui, o venit iar la ei și le-o spus: *Domnilor, cunoaștem situația din cele ce ne-ați spus, și mai cunoaștem și noi, așa, fără ca să ne fi spus... Da' mergeți acasă liniștiți că în trei zâle va veni o comisie la fața locului să vă facă dreptate.* Ș-așa o și fost. S-o' întors acasă și le-o' spus oamenilor ce-o promis regele... Și de-atunci era ca un sfânt pentru oameni. Vă spun sincer că îl apreciau din cale-afară de mult. Și astăzi, care îs împotriva lui, îs copiii celor pă care taică-miu i-o ajutat și le-o dat de mâncare ca să trăiască în anii aceia grei... Cam asta o fost chestia cu regele Ferdinand și situația munților. O venit și le-o-mpărțit munții, o repartizat terenurile la comuna Răchițele, la Călata… că erau acolo munții cât vedeai cu ochii… numai pășune a grofilor, pline de căprioare și

cerbi... că grofii ăștia distruseseră lupii și vulpile… ș-atunci căprioarele și cerbii trăiau în liniște acolo… Și așa, datorită lui taică-miu, or primit moții din zonă pășunile...

Între războaie, el o mai fost și primar... De mai multe ori lumea l-o vrut de primar... că era un om care-i sfătuia și-i ajuta... N-a existat un om în sat ca să nu fi fost ajutat de el...

Ce simpatii politice a avut tatăl dumneavoastră?

Tata n-o făcut parte din nici un partid politic și o candidat ca independent… Așa, ca simpatii politice cu legionarii n-o avut, da' cred că o avut cu Brătianu... sau era manist… Nu cunosc bine lucru' ăsta și n-aș putea să vă spun... El o fost de mai multe ori primar, ani de zâle între războaie… cam vreo 7-8 ani[17]…

Și când o fost legionarii, o început să aibă probleme că o fost acuzat de un ticălos, de... Pașcu Bontii, care era cel mai mare dușman al lui… chiar dacă-l ajutase foarte mult… Și ăsta s-o dus să-l reclame pe tata la partidu' legionar... că-i împotriva

[17] Teodor Șușman a fost primar în perioadele 1922-1928, 1930-1934 și apoi în timpul războiului, între 1939 și 1945.

lor... Da' ăia la care s-o dus el îl cunoșteau pă tata și l-or dat afară din sediu: *Pleacă de-aicea, omule, că noi îl cunoaștem pă Șușman*… Și nu o pățit nimic… Și dup-aia… s-o luat Ardealul…

Povestiți-mi câte ceva despre acei ani!

Păi, eram copil și după ce s-a cedat Ardealu' n-am mai putut continua studiile... că s-o pus granița pe lângă Sâncrai, lângă Huedin și-ncoace înspre munții Apuseni… și noi am rămas în România și ne-am atașat la județu' Turda. Ș-atuncea țân minte că s-o făcut o mare concentrare... de ne-o luat aproape toți oamenii din sat… că am mai rămas numa' câțiva. Și știu că domnu' învățător care o fost și el concentrat o venit la taică-meu și i-o zâs: *Domnu' Șușman, io trebuie să plec, da' te rog lasă-l pă Trăian să vie la copii la școală să le mai spuie câte ceva din cărți... să nu rămâie copiii singuri.* Tata mi-o spus mie, io am fost foarte bucuros, lumea și țăranii tot la fel… și m-am dus în fiecare zi pă program de școală… Și m-am ținut acolo vreo trei sau patru ani, până când s-o făcut amnistia... După ce o venit învățătoru' de la misiunea lui m-am retras acasă la gospodărie…

Și atuncea când o fost cedat Ardealu', vreo 40 de cetățeni care era concentrați s-o dus la

prefectură la Turda și-o cerut audiență la prefectu'. Și o ieșit prefectu' și i-o-ntrebat ce vor, ce dorințe au. *Păi, noi n-avem nici o dorință decât să-l puneți pă Șușman primar, fiindcă numa' dânsul se va putea ocupa să nu ne moară familiile de foame…* Atunci era primar cineva din sat, da' nu știu cum îl chema... Și atunci prefectu' o zis: *Promit că-n două zâle Șușman va fi primar*. Ș-așa o fost. O venit o delegație de la Turda la noi acasă și o întrebat-o la maică-mea unde-i… La mama-i era frică de orice om străin care întreba de tata, că erau problemele astea cu ungurii, cu tot felu' de oameni răi care căutau să distrugă pe unu' sau pe altu'. Și mama zâce: *Îi acasă. Am vrea să stăm de vorbă cu dumnealui!* O venit și i-o spus: *Domnule, suntem trimiși de prefectura de la Turda ca să vă instalăm de primar.* Atunci tata o spus: *Domnilor, io aș primi cu plăcere, da' sunt în etate și știu că va trebui să duc o muncă grea…* da' după ce s-o mai gândit, o zâs: *Accept pentru săteni, ca să-i pot ajuta.* Și domnii aceia s-o dus la primărie și i-o zis la primaru': *Domnule, de azi înainte primar e domnul Șușman*. Tata cunoștea treburile și imediat s-o angajat să rezolve aprovizionarea cu cereale pentru sat... da' la un preț la care să poată cumpăra țăranii. Atunci era foarte greu pentru oameni, fiindcă trebuia să treacă peste munții Bihorului ca să poată duce lemnu' să-l valorifice mai bine… sau în partea astalaltă la

Câmpeni... Era ceva groaznic să treci munții iarna, prin zăpezi până la brâu… Și tata, dacă o mai dus scânduri pân Banat cunoștea pe-acolo și aducea grâu și-l dădea cu doi lei mai ieftin decât îl dădeau alții care aduceau la Călata și Călățele… Și în timpu' ăsta, când o făcut aprovizionarea, o apelat la toți sătenii și toți oamenii o dat bani, fiecare cât o avut: Domnu' Șușman, io atâta dau... Și tata o făcut un tabel cu care cum o dat... Și o putut să aducă grâu și porumb. Și erau vreo șapte, opt sau zece săteni care aveau boi de transport și tata îi anunța să pună boii și să meargă să ducă scândura la Beiuș și să încarce vagoanele. Destinația erau comunele Jebel și Liebling[18] din Banat că erau mai bogate și cumpărau sau dădeau grâu pe scânduri. Și încărcau acolo vagonu' și-l aduceau la Beiuș de unde, tot cu boii, grâu' era cărat peste munții Bihorului până-n Răchițele.

No, cam astea ar fi de spus, pe scurt, despre tata…

Despre mama dumneavoastră ce puteți să-mi spuneți?

Maică-mea s-a căsătorit la 21 de ani… O fost o femeie gospodină și o mamă bună. Când noi eram

[18] Jebel și Liebling: localități din județul Timiș.

la școală și tata nu era încă angajat în... chestia asta cu aprovizionarea, ea să ocupa de stupi, de albinărit… și mai avea o fată care o ajuta la treburi. După ce tata s-o apucat să aducă grâu, am mai angajat și un tânăr care se ocupa de animale, că erau multe de făcut...

Câți frați ați fost dumneavoastră?

Noi am fost patru frați și-o soră. Fratele cel mare, Teodor, era născut în '23, era cu doi ani mai mare ca mine. El o fost la școala militară de la Târgu-Mureș... că vroia să se facă militar. Era un băiat înalt, voinic, frumos.

Fratele celălalt, Avisalon, era cu doi ani mai mic ca mine... Făcuse și el trei clase la Cluj… Sora mea, Romulica, era mai mică, fusese și ea doi ani la gimnaziu la Huedin... Cel mai mic, Emil, parc-o fost și el într-un an la Huedin la gimnaziu...

Când o fost cu cedarea Ardealului, eram toți la școală iar pă urmă n-am mai putut să continuăm... după ce or venit comuniștii am fugit… Teodor și Avisalon or murit, io am fost arestat… pe Emil și pe Romulica i-o dus în Bărăgan..., așa că am rămas cu câtă școală am avut…

Aveați gospodărie mare la Răchițele?

Aveam o gospodărie frumoasă, excepțională. Aveam 290 de familii de albine de care mă ocupam io, că-mi plăcea... Aveam o livadă mare cu câteva sute de pomi și fiecare pom avea o buturugă unde era o familie de albine… Tata o vrut să-și facă o grădină unde să trăiască liniștit la bătrânețe… și o adus puieți de pomi fructiferi de pe la Alba Iulia… (*vocea este gâtuită de emoție - n.n.*) Aveam două vaci mari, doi boi, o vacă tânără, junincă, cum se spune pe-acolo... și vreo 30 de oi. Da' oile le țineam numa' din plăcere, pentru noi, copiii, ca s-avem și noi oi… Am avut și un cal pe care îl folosea tata pentru călărie, când mergea la Huedin sau când avea nevoie... Am avut și șapte hectare și opt sute de pământ, da' așa cum îi la munte, mai mult fânaț. Îl foloseam să punem cartofi și, uneori, ovăs pentru cal și pentru vite, că paiele de ovăs îs foarte hrănitoare în timpu' iernii... Mai aveam și o prăvălie de manufactură, cu de toate, că tata aducea tot ce avea' nevoie oamenii acolo…

Tata o muncit tot timpu'… și maică-mea alături de el și după ce noi nu ne-am mai putut duce la școală am rămas și-i ajutam în gospodărie. Și tare rău m-o durut ce s-o-ntâmplat, că mie mi-o fost

dragă viața de la țară, cu gospodărie… da' n-am avut noroc. Dac-așa o fost să fie… Cam asta era situația gospodăriei noastre… Aveam o gospodărie frumoasă… Păi, cine trecea p-acolo zicea: *Ăsta-i raiu' lu' Șușman.*

Ce s-a întâmplat cu familia dumneavoastră după venirea comuniștilor la putere?

Când o venit comuniștii... ne-o confiscat tot ce-am avut și pe Suciu Pașcu l-o pus primar… Ticălosu' ăsta de Suciu Pașcu o fost toată nenorocirea familiei noastre... Când ne-o luat cheresteaua și tot ce am avut la joagăr, Suciu Pașcu ăsta, care era primar, în loc să ducă scândurile la depozit în Călățele, le-o vândut pân' alte părți și foarte puțin o trimis la depozit… Treaba asta s-o sesizat imediat și o venit repede la fața locului Miliția, o mers unde aveam noi depozitu', o cercetat și l-o arestat imediat și pe Suciu și pe un ajutor al lui... Și ca să scape, el s-o angajat să-și dea concursu' ca să fie arestat Șușman.

Taică-meu nu-i putea suferi pe comuniști, fiindcă el citise o carte Pustiu' Roșu unde scria toată situația Rusiei, cum l-o' arestat pe Alexandru, cum i-o' omorât copiii, cum i-o' distrus familia... Și el zicea

că asta îl așteaptă și pe el. I-o' cerut să să-nscrie în Partidu' Comunist, da' el n-o vrut… Și o mai fost oameni în sat care nu o vrut să intre că zâceau: *Noi nu ne înscriem în partid, dacă Șușman nu să înscrie.* Și cred că mai și vorbea împotriva comuniștilor cu prietenii lui… Și din cauza asta vroiau să-l aresteze, că era ca un fel de... lider în sat. De două ori l-o chemat la Securitate (sic!) să-i propuie ca să fie primar și o refuzat, motivând că-i în etate și nu să mai poate ocupa de treburile satului... Și i-o spus *că-ți facem, îți dregem... ai copii mulți, le dăm servicii, le facem tot ce trebe.* Și: *Domnu' Șușman, gândește-te, și poți să vii să ne spui ceea ce hotărăști!* O trecut o lună de zâle și tata nu s-o mai dus. Ne-a vorbit în casă de situația care ne poate aștepta... *Noi suntem cu tine, tată! Ce-o fi cu tine...* (*plânge - n.n.*) Și atuncea el s-o hotărât: *Io trebe să mă retrag dintre oameni, să-mi găsesc un loc în munți... Cum tot îmi place vânatu', să stau cât mai mult retras…*

Ați spus că tot necazul vi s-a tras de la Suciu Pașcu… Spuneți-mi când și pentru ce a început acest conflict?

O-nceput în anu' 1923-24... imediat după ce-o fost cu audiența la regele... El de-atuncea îl cam ura pă tata… Plus familia lui... Maică-sa era dintr-un sat vecin, din Frăsinet, da' era o femeie foarte rea și invidioasă... Și odată, urcând spre casă el cu maică-

sa și cu taică-su, o trecut pe lângă grădina noastră, că era în drumu' spre casa lor. Și trecând pe-acolo, mamă-sa i-o zis: *Măi, Pașcule – așa vorbea ea, tărăgănat – tu pă ăsta trebe să-l distrugi, să nu mai fie altu'-n sat ca tine...* Da' în urma lor mergea un cetățean din sat și fiind întuneric nu să vedea, da' el o auzit tot ce-o discutat. Pă urmă, omu' ăsta o venit la tata la prăvălie – că tata, în timpu' liber, stătea acolo să nu să mai ducă maică-mea – și i-o zâs ce-o auzât… și în timpu' ăsta ne-o fost spartă prăvălia.... Într-o dimineață, noi ca și copiii, ne sculasem și am auzât la marginea grădinii o femeie că striga: *Domnu' Șușman! Domnu' Șușman!* Am ieșit afară și m-am uitat... Era cumnata lui Suciu Pașcu. M-am dus prin grădină și ea mi-o zâs: *Aseară domnu' Șușman a lăsat prăvălia deschisă. Nu se poate... Ba da, uite aici… îi deschisă...* Viu repede la tata și-i spun: *Uite ce spune... c-ai lăsat aseară prăvălia deschisă. Nu să poate, dragu' tatii. Asta-i treaba lu' Pașcu...* El și-o dat seama pe loc. Să-mbracă, coborâm la prăvălie și în spate era spart un geam și luat tot-tot-tot ce-o fost mai bun… Și el, cum fusese brumă noaptea, cum o trecut cu caii, se vedea urme de la căruța cu care s-o luat marfa… și direcția în care o apucat-o după ce-o trecut podu' nost'. În fine, ce-o făcut, ce n-o făcut, s-o trecut treaba asta… Da' Suciu avea în fața casei o pădurice de fag și un copac

cu o scorbură mare… și marfa, cum erau stofele în baloturi, o băgat-o cât o putut în scorbura aceea... O trecut timpu' și vara pe-acolo copiii umblau după bureți, și scorburile astea mari fac niște bureți foarte buni... Umblând pe-acolo, două fete ale cetățeanului cu care-o fost Pașcu când o spart prăvălia o văzut ceva și cu un băț o agățat să vadă ce-i și când-colo o căzut câteva baloturi de stofă... Ele, speriate, s-o dus acasă la taică-su și i-o spus… Tată-su le-o liniștit și s-o dus repede la Pașcu să-i spună... El o venit și-o luat câteva legături din materiale și le-o împrăștiat pă la diferiți prieteni... Într-o zi, după treaba asta, maică-mea, Dumnezeu s-o ierte, era la prăvălie și vine mama la fetele acelea... Ea văzuse la fete materialu' ăla și știa că nu avea nimeni în sat așa ceva... că era cam scump. Și maică-mea îi zice: *Te rog să-mi spui adevărat ce te-oi întreba. De unde au fetele dumitale gloatu' ăla negru?* Femeia atunci odată s-o crispat... *Îți spun că știu de unde-l au*… Uite așa, uite așa... povestea cu scorbura. D-acolo o apucat pă urmă răutatea și invidia. Și pă urmă, în timpu' când aducea cereale de pân' Arad, Suciu Pașcu avea o moară acasă... n-avea gospodărie mare, avea numa' moara, câteva oi, câteva vaci, n-avea vite de tracțiune, n-avea în rest nimic… Și-o zis tata către el: *Mă, ca să ai și tu un beneficiu din treaba asta, să iei și tu uium de la cine vine să-și*

macine… și Suciu Pașcu avea un frate, Ion, care o venit la noi într-o seară și i-o zis lu' tata: *Domnu' Șușman, n-am crezut niciodată că veți putea să-l iertați pe frate-miu de ceea ce vă face. Măi, Ioane, 'ce să nu-l iert? Dacă-așa știe el să facă*…

Să revenim la perioada în care tatăl dumneavoastră a fugit în pădure!

No, și atunci or vrut să-l aresteze pe tata, da' el o fost la pădure… și văzând că nu-l pot aresta, idiotu' ăsta de Pașcu s-o dus cu ideea ca să ne aresteze pe noi, că altfel nu-l pot prinde... Și o venit la noi niște cetățeni de la Securitate (sic!) și-o întrebat de tata, da' maică-mea nu știa să mintă și le-o zâs că îi plecat la pădure… că noi mai aveam la Valea Firii locu' unde fusese joagăru' de tăiat scânduri... *Da' copiii unde-s? Unu-i plecat în Banat... Și unu-i plecat pe-aici*… Eu eram plecat într-un sat vecin... *Și unu îi aci, lucrează la o poiată pentru vite cu Todor, băiatu' care ne ajută în gospodărie. Hai să-l vedem!* Maică-mea, Dumnezeu s-o ierte, s-o dus cu cetățenii aceia în dosu' grajdului mare unde lucra frate-meu Avisalon și imediat i-or luat. Maică-mea era să leșine când o văzut că-i arestează și-i duce... Atunci maică-mea o trimis-o pă fata care-o avea în casă, Florica o chema... să vină în calea mea să mă anunțe să nu vin acasă. Io eram cu

caru' cu boii să iau niște paie de ovăs dintr-un sat... Când o ajuns fata, plângând: *Măi, Trăiene, hai, măi, că pe Avisalon l-o arestat și îl vor și pă Todor... Lasă aicea caru', lasă boii și fă ce poți... numa' nu te duce acasă!* Eu ce să fac? Unde să mă duc? Am lăsat caru' acolo și fata o luat boii și i-o dus acasă. Când m-am dus și io acasă, mai târziu, maică-mea era disperată, plânsă... ce-o fost în sufletu' ei… să fie numa' la dușmani. Mi-o spus ce s-o-ntâmplat, o pus repede pâine într-o raniță și zice: *Du-te la taică-tu, că el îi la fân, și spune-i ce-i aici!*

Pe Avisalon și pe Suciu Todor a Volcii i-o dus la Mărgău la postu' de Poliție, și șefu' de post le-o zâs: *Mă, videți voi geamu' cela? Ăla... nu să poate deschide. Io mă duc la Călățele că am treabă pe-acolo, da' să nu vă puie păcatele să ieșiți cumva pe-acolo...* (*râde - n.n.*) Și ei cum s-o dus șefu' de post… repede o deschis geamu', o ieșit, și cum să făcea seară… o' venit la Răchițele peste deal... Și pe urmă, Volcea Todor o mers acasă și Avisalon s-o dus la Valea Firii. Ș-atuncea taică-miu, îngrozit și el de situație, ce să facă? O rămas acolo... Casa era urmărită și în plus, Securitatea împușcase câinii, că nu putea intra nimeni la noi în curte... Și după ce i-o împușcat intrau în voie unde vroiau și controlau pă unde credeau că poa' să fie cineva ascuns.

În timpu' ăsta o venit frate-meu, Todor, de la Banat… În Huedin îl cunoștea foarte multă lume și cum l-o' întâlnit, doi tineri i-or zâs: *Măi, Todere, du-te acasă, da' vezi cum te duci că pe frate-tu ăla mai mic l-o arestat și l-o dus... Și vezi pă unde mergi că vor să vă aresteze pă toți copiii.* El le-o mulțumit și o venit pe drumuri lăturalnice, prin Mărgău, unde aveam foarte multe rudenii și oameni buni, cumsăcade... Și-o trecut pă partea munților la Valea Firii unde era taică-miu…

Io m-am dus la Valea Firii la tata și i-am spus ce s-o întâmplat și când se însera mai mergeam și mai duceam alimente... Și până la urmă m-am dus la tata de tot. Situația asta n-a durat mult timp… câteva săptămâni. Era de-acuma începutu' lu' noiembrie, în 1947... Și noi stăteam într-o baracă la joagăr, că aveam acolo ca o cameră... Și să arătase o iarnă foarti grea…

În timpu' ăsta și Purcel Petre s-angrenase în prinderea lui tata…

Cine era Purcel Petre?

Purcel Petre a lui Indrei, c-așa îl chema… era un preten bun al lui tata, cu care mergea la vânat… Că nu v-am spus… tata avea o pasiune pentru vânătoare… Băiatu' lui Purcel Petre este Teofil din

Răchițele… care e poet. Și Purcel avea o gospodărie de unde se vedea pe vale-n jos, spre intrarea în sat... Și, la început, cât a fost tata fugit, cum vedea pă cineva străin, cum ne anunța: *Vezi că vine cineva!* Da' de-acuma s-o dat cu ticăloșii, cu Suciu Pașcu și cu încă vreo doi-trei de-acolo care erau angrenați cu el… în prinderea lui tata…

În timpu' ăsta, Purcel Petru urmărea toate mișcările noastre... că el putea să intre la noi în curte la orice oră din cauză că-l cunoștea câinele de vânat a lui tata... Dacă câinele de vânat nu lătra ăilalți se retrăgeau și erau pretini cu cine venea… Și el o văzut că nici unu' nu-i acasă, că toți suntem plecați... Și cum el cunoștea Padișu', toate drumurile pe-acolo prin munți și locurile pe unde-ar putea să fie tata adăpostit, tata o venit să-l caute să-l predea…

În toamna lui '47 cine mai era la joagărul de pe Valea Firii?

Păi… tata, eu, frații mei Teodor și Avisalon. Mai era Nuțu Bortoș, care era prieten cu tata… ca un frate... Era de o omenie rară... Și el tot din cauza lu' Pașcu o plecat, că atunci când tata o fugit, ăsta l-o pus în urmărire și pe Bortoș că știa că-i prieten bun cu tata… și de-asta era și el urmărit și cercetat… Și

el o mers la tata și-o zis: *Domnu' Șușman, cât vei trăi tu, atâta să trăiesc și io!* O fost un prieten adevărat... O mai fost un tânăr din Călata pe care l-or împușcat dup-aia la o încercuire… care tot așa era persecutat că avea o gospodărie bună în Călata... Tata lui avea o cârciumioară și veneau țărani din sate și vorbeau și vrute și nevrute și s-o vorbit și de Șușman că-i plecat în munți... Și când o auzit băiatu' de treaba asta i-o spus lu' taică-său: *Tată, mă duc și io la Șușman!* Mai era Mihuț Gheorghe, un băiat din sat care, tot așa, prin felu' lui de-a fi… era în contra comuniștilor… nu era un terchea-berchea… Cam ăștia erau în momentu' acela.

Suciu Teodor nu a fost cu dumneavoastră acolo?

Nu, el nu s-o dus... După ce-o scăpat de la Miliție s-o dus acasă la el… numai fratele meu o ajuns la tata. Suciu Teodor era ca un frate-al nostru… Înainte el mai mergea și mai lucra la joagăru' 'cela al nost', da' după ce o scăpat nu s-o dus…

Și ce făceați toți acolo pe Valea Firii?

Stăteam și mai discutam, ce să facem… Tata zâcea că el rămâne în munți… Stă acolo și-și vede de treabă… și nu se predă la comuniști numai mort.

Mort mă predau, altfel nu! Și asta o fost declarația și lu' sora-mea la Cluj la Securitate, că or arestat-o și or trimis-o să-l convingă pe tata să se predea, și ea o zâs: *Domnule ofițer, nu să predă numai mort. Cum să nu să predeie, că nu-i face nimeni nimic...* Da' el o fost hotărât să steie cât o putea… Credea că se va schimba situația și că nu vor mai fi comuniștii. Era hotărât să nu se predea numai mort. Ș-așa o și făcut…

Și taică-miu, Dumnezeu să-l ierte, ținea tare mult la noi… și nu știa ce să facă să ne ocrotească… Și-i zice odată lui Nuțu Bortoș: *Măi, Nuțule, m-am gândit că pă Trăian să-l ducem la păduraru' Magda la Padiș, c-acolo numai păsările intră iarna.* Padișu' este în mijlocu' muntelui… Și-acolo era o poiană foarte frumoasă unde avea păduraru' Magda o casă. Bortoș o văzut că, într-adevăr, io eram mai slab între ei, mai pirpiriu, și o zâs: *Te-ai gândit bine la treaba asta, hai să-l ducem acolo!* Frații o fost de acord ca ei să rămână acolo la joagăr și pă mine să mă ducă la Padiș.

Io am plecat cu tata și cu Bortoș la Padiș. Păduraru' Magda era acasă, îl cunoștea pă tata de ani de zâle, și ne-o primit bine. Tata i-o spus care-i situația și el o zâs: *Da' domnu' Șușman, la mine aicea nu mai vine nimeni… Pân' la primăvară poa' să stea fără nici o grijă…* Și tata i-o spus: *Traian îi foarte gospodăros, o să te-*

ajute prin curte, pe la animale... Nu-i nevoie să m-ajute, doar de plăcere să facă, dacă-i plac animalele. Și-am stat aproape două ore cu el de vorbă și odată latră câinii... Să uită Magda pe un geam care bătea pân' toată poiana… și zice: *Vine cineva!* Să uită și tata: *Da, îs trei străini*… Să putea să fie și niște turiști, da' după ce s-au apropiat mai mult Magda zice: *Îmi pare că nu-s turiști.* Ș-atuncea tata îi zice lu' Bortoș: *Hai să să ieșim de-aci, să plecăm, cine știi cine-o fi!* În timpu' ăsta, de pe partea laterală, prin pădure, venea alții trei, însoțiți de domnu' Purcel... Și dacă nu să grăbeau să plece, să-ntâlneau acoalea-n marginea pădurii... Și când o plecat, s-o aplecat, da' i-o văzut cumva și-o strâgat: *Stați!* Și-o-nceput să tragă... Tata și Bortoș n-o stat și-o fugit și s-o pierdut în pădure. Eu de-acasă am auzât pușcături și m-am gândit că s-o-ntâmplat ceva acolo. Și deodată intră în casă, caută pe-acolo da' nu o găsit nimic... Ș-atuncea o venit la grajd și zice: *Măi, tu cine ești? Ce cauți aici? Sunt nepotu' lui domnu' Magda.* Da' unu' dintre ei: *Dumneata nepotu' lu' Magda? Spune adevăru', că noi știm cine ești… Da' sunt nepotu' lu' domnu' Magda!* Când o intrat ei în grajd io țesălam o vacă… *Hai, lasă treaba asta și vino în casă!* Io mi-am dat seama că nu-i treaba cum trebuie. Pă mine m-o ținut într-o cameră și pe Magda în altă cameră, da' cum nu era' pereții groși s-auzea cum îl întrebau și îl chestionau.

Prima dată o venit și m-o luat pă mine: *Cine ești? A cui ești? Cu cine-ai fost... Păi, am fost așa… a fost tata și cutare și când o văzut că veniți o plecat. Am venit ca să luăm alimente... Cum să luați? Să luăm… Noi luam ce-avea în plus el, ca să trăim în munți.* Așa am zâs, că am mers ca să-l jefuim… și domnu' Magda o auzit și când l-or întrebat o zis: *Da, îi băiatu' lu' Șușman, da' o venit să-și ia alimente. Să le dai alimente? Nu, să ia! Păi io de unde să le dau? Din ce aveam lua.* Io am auzit totu'.

E, în seara aceea m-o' ținut acolo și m-o' mai întrebat anumite chestii și a doua zi dimineața m-o' dus la Securitate la Beiuș și m-o pus într-o celulă și mi-o zis: *Poți să te plimbi oleacă, dacă vrei, pe-o sală pe-aici. Mulțumesc.* În timpu' ăsta Purcel Petru venea din partea opusă a sălii spre mine. Cum l-am văzut, cum mi-am dat seama care-o fost situația... Ajungând lângă mine zice: *Ce faci, Trăiene? Nu vezi? Nu știi?* Ș-am plecat și nu i-am mai răspuns la întrebare... Deci el o fost acela care-o dus Securitatea la Padiș când m-au arestat pă mine.

De la Beiuș și pe mine și pe Magda ne-o dus la Cluj la Securitate, da' nu ne-o dus împreună… Io am dedus că el este la Securitate cu mine că i-am auzit pe gardienii de-acolo că mai vorbeau... că *este un pădurar care-i cu băiatu' lu' Șușman*... Că toți știau…

Și era mare zarvă pe-acolo că l-or arestat pe băiatu' lu' Șușman.

Ce s-a întâmplat cu familia dumneavoastră după ce ați fost arestat?

După ce m-o arestat pe mine și m-o dus la Cluj la anchetă… o arestat-o și pe soră-mea… să meargă să îl convingă pe tata să se predeie, așa cum v-am spus… În '52 o murit maică-mea[19]… Și i-o dat drumu' și lu' soră-mea…

Dar, cât au fost fugiți tatăl și frații dumneavoastră, cum s-au comportat cei din sat cu mama?

Foarte bine... Mai o fost vreo doi-trei… da' nu se-arăta la dânsa ca să-i facă șicane… Era unu' Petre Tuiului, un prostalău… Nu, oamenii s-o' purtat frumos, însă Securitatea o mai lua și o ducea prin pădurea de lângă casa noastră, ca să-l strige pe tata să vie să se predeie... Da' ea chiar dacă-i vedea tot nu le-ar fi zâs să vie să se predeie…

Și când o murit maică-mea, Dumnezău s-o ierte… noi aveam o șură mare acolo și soră-mea și vecinele or zâs că s-o ducă în șură c-acolo-i loc mai mult și poate să vie lumea… Și-o mers lume din tot

[19] Catrina Șușman a murit în 1950, în împrejurări neclare.

satu'… În preziua respectivă, Securitatea se urcase în podu' șurii ca să vadă toate mișcările, dacă vine cineva, că de-acolo se poate vedea tot. Și soră-mea o ținut-o pe mama ca să mai vie un preot de la Mărgău, da' o chemat-o la Primărie și i-o zâs șefu' de post să o înmormânteze… Și s-o dus înapoi acasă și or înmormântat-o, că aveau groapa făcută acolo între patru peri la noi în livadă… Și o condus-o la mormânt jumate de sat… care-o putut veni…

Și după două sau trei zâle… s-o convocat o comisie de… Cum dracu-i zice? De… confiscarea averii[20]… Și Romulica și Emil erau încă acolo și că o trebuit să semneze procesu' de confiscare… de parcă ei or știut ce semnează, că erau mici… Și ne-o' confiscat tot ce-am avut… doi boi frumoși, o vaca bătrână, 5 coarne de cerb, o frumusețe, 34 de capuri de căpriori pe suporți de lemn… Și toate astea fără să le mai treacă în inventar… O trecut numa' o vacă și un vițel, și doar 125 de familii de albine… și-o bătut joc… Linjerie ce-avea maică-mea, valuri întregi de pânză țesută de casă… că ei îi plăcea să ne-mbrace numa'-n alb și-avea valuri de pânză

[20] În 1950, Teodor Șușman este acuzat de constituire în „bandă politică înarmată" și condamnat în contumacie la 15 ani muncă silnică și confiscarea averii.

țesute-n casă… de-i zâcea „bumbac” și „misir”… că maică-mea, Dumnezău s-o ierte, numa’ așa vroia să ne-mbrace, s-avem îmbrăcăminte făcută de ea… (*emoție puternică - n.n.*)

Și dup-aia, pe Romulica și pe Emil i-o dus cu domiciliu în Satu Nou-Fetești.

[...]

După ce v-ați eliberat, ați aflat despre ce s-a întâmplat cu tatăl dumneavoastră, cu Teodor și Avisalon?

Am aflat că tata o stat ascuns în munte, da’ și pe la anumiți oameni care era’ mai ieșiți din sat, mai depărtați… că avea pe-acolo prieteni cu care s-o-ntâlnit și or acceptat să-l găzduiască… În munte aveau bordeie și iarna se retrăgeau în locurile unde stăteau ciobanii vara… aveau acolo lemne la-ndemână, aveau de mâncare, le mai venea din sat, s-o mai dus și ei… Și la stâna aceea unde duceam noi vitele vara, acolo mergea Anuța, fata la care tata stătuse-n seara când s-o împușcat... Și de-acolo de la stână ei își mai luau alimente, că pe fata asta n-o bănuia nimeni de treab-asta… Mai vinea acasă, mai trecea pe la noi și lua pâine, ce putea să ducă… și mai ducea acolo… Și așa de pân sat mai făceau rost

de pe la Nuțu Bortoș… că și el mai mergea, că avea casa mai într-o parte…

Până la urmă tata s-o împușcat… Într-o seara dormise la Anuța[21], de care v-am spus că le ducea mâncare… și s-o dus de la ea și s-o sinucis într-o șură[22]… că avea armă la el… Și băiatu' de la gospodăria respectivă o mers la Primărie și-o spus ce s-o-ntâmplat, că Șușman îi mort. Alții, prin sat, care erau niște ticăloși, niște murdari, 'ce: *Bine că s-o omorât că nu mai năcăjește oamenii pe-aicea…* I-adevărat că mergea Miliția și-aduna oamenii să meargă pân noapte cu ei să-l aresteze pe Șușman… și nu toată lumea putea suporta lucrul ăsta… Și nici el nu mai putea să vadă oamenii că-i duc să-i poarte pân păduri, pân munți, pe-acolo, să-l aresteze pă el.

Despre frați, cât am stat la sora… am aflat că îs tot în munți… Adică ea auzise că nu sunt prinși… da' nu știa ce s-o-ntâmplat cu ei. [...]

Ați mai fost prin Răchițele după ce ați fost arestat?

---

[21] Pentru detalii, a se vedea interviul cu Ana Neag.

[22] Teodor Șușman s-a sinucis pe 15 decembrie 1951 – aceasta a fost multă vreme versiunea oficială. Cercetările recente ale istoricului Marius Oprea contrazic această teorie.

După ce s-o făcut Revoluția… am mers în Răchițele după 40 de ani... I-am zâs lui Emil: *Măi, hai să mergem și noi la Răchițele… s-acolo părinții noștri morți, să vedem care este situația… Băi, prostule* – m-o făcut de două parale – *tu știi ce-i acolo? Știu, mă, de-asta vreau să mă duc, că știu ce-i acolo...* Acuma el auzise că Purcel ar fi fost împușcat de tata… *Du-te, dacă vrei, da' io nu mă duc*… A doua zi i-am spus soției… Zice: *Treaba ta. Dacă vrei să te duci, io nu te opresc. Știu c-ai prieteni, știu că acolo ți-s părinții*… Am urcat în tren și hai la Huedin. Prima dată nu m-am dus la Răchițele, m-am dus la Mărgău, c-acolo aveam cunoștințe, prieteni buni și chiar rudenii de-a maică-mi – Dumnezău s-o ierte! – că ea era din Mărgău… Acolo am întrebat o cetățeancă unde stă familia lui Ianc Onuț și familia Toderașului Murgului[23]. I-am spus cine sunt… *O, o… Trăiești?* O-nceput să plângă femeia că știa că suntem morți toți… că am murit la Securitate… și mi-o zâs: *Toderaș îi mai departe, da' uite-aci-i Onuț, du-te la ei, că ei îs neamuri mai aproape de voi!* Am mers la el și am stat de vorbă și a doua zi dimineața m-am dus și la Toderașu' lu' Murgu. Eram buni prieteni, om dintr-o bucată… El o auzât de la săteni și-o vinit repede: *Măi, Trăiene, păi tu nu știi*

[23] Teodor Murg.

vini la mine? Am să viu... Și mergând spre el, aproape de casa lui, era doi cetățeni pe o bancă și le zâce Toderaș: *Măi, uite, ăsta-i Traian a' lu' Șușman!* Ăia o rămas așa… O strigat femeile din casă că veniseră-n concediu: *Măi, haida' și-l vedeți pe Traianu' lu' Șușman!* O' venit, m-o sărutat, m-o-mbrățișat…

Pe urmă am mers și la Răchițele și am stat și pe-acolo câteva zâle, am văzut ce-i pe-acolo, mi-am întâlnit prietenii… În special pe Volcea voiam să-l văd… Am fost și la un văr, Trăienaș, care știa tot ce s-o-ntâmplat pe-acolo după ce m-o' arestat pe mine… Am stat cu Volcea o zi și-o noapte și-am vorbit, și mi-o spus ce o auzât el despre ai noștri… El se căsătorise cu o fată din Răchițele… și mama ei fusese servitoare la noi 13 ani de zâle, stătuse la noi în casă și o ajuta mama cu tot ce-i trebuia… Și bunica fetei cu care s-o căsătorit Volcea era săracă… și mama îi trimitea miere de albine că bătrâna avea dureri grozave de la ulcer și după ce lua două linguri de miere îi trecea. Și mi-o povestit Volcea că bătrâna spunea când erau ai noștri fujiți: *Numa' să trăiesc să văd familia lu' Șușman… că vine-acasă… (plânge - n.n.)* Da' n-o mai avut timp c-o murit săraca…

Mi-am pierdut firu' povestirii… Cât am fost în Răchițele, Volcea m-o dus la mormântu' lu'

maică-mea… Taică-meu – Dumnezău să-l ierte! – fusese îngropat într-o râpă… unde cursese apa pă timpuri și se făcuse ca o albie…

După Revoluție ați primit înapoi pământurile și bunurile confiscate?

Am reușit să primim înapoi o parte din pământ și l-am vândut că nu mai aveam cum să merg acolo, să fac drumu' acela lung… Pă zi ce trece mă simt mai slăbit, mai fără putere… Acuma acolo nu mai îi nimic… și când mă gândesc la ce-am lăsat… Când am plecat de-acasă, în '48, aveam un nuc cât mine de mare… și-acuma era până-n cer… Da' casele le-o distrus... O fost o casă mare și o făcut dispensar, casă de nașteri… A fost și Miliție și Securitate acolo... Staționa acolo ca să urmărească toate mișcările ce se făceau acolo... S-o distrus tot ce-am avut…

În Răchițele unii spun că Purcel Petru și Suciu Pașcu ar fi fost executați de partizani… știți ceva despre asta?

Am auzit și io… chiar am vorbit cu Teofil când am fost în Răchițele: *Domnu' Teofil, io cunosc viața părinților noștri… tata era cel mai bun prieten cu tatăl dumitale. Eu mergeam și-l chemam pe-a doua zi să meargă la vânat cu tata. Când se întorceau tatăl dumitale trecea pe la noi*

ca să meargă acasă și maică-mea totdeauna îi dădea câte-o pâine, că totdeauna aveam, că făcea câte 4-5 pâini de-alea mari, țărănești… Îi dădea bucăți de slănină, că tăiam câte 4-5 porci într-un an… Nu exista o dată să treacă pân casa noastră și să nu ducă la copii ceva de mâncare. Și Teofil o zâs: *știu, că maică-mea mi-o povestit… Io cred că tata nu-i vinovat de ceea ce se-aude… nu pot crede că el l-o împușcat pe tatăl dumitale…* Acuma m-am mai gândit și nu știu ce să mai zic… O fi fost așa… da' cred că da… pe bună dreptate… Acuma, în sufletu' meu… și după ce l-am găsit la Securitate la Beiuș… atuncea mi-am dat seama că-i un trădător și-un om de nimic… Acuma… cred că l-o-mpușcat… da' că l-o-mpușcat tata sau că l-o-mpușcat altcineva… nu pot să știu.

Spuneți-mi, vă rog, ați avut vreo legătură cu grupul de partizani al lui Leon Șușman?

Ei erau fugiți înaintea noastră... Leon era prieten bun cu tata… El o fost la Garda Financiară și o venit odată cu serviciu' la Răchițele și-o auzit de Șușman… S-o prezentat la tata și o zâs, în glumă: *Înseamnă că suntem neamuri…* Era un om foarte devotat… însă era – Dumnezău să-l ierte! – (*coboară vocea - n.n.*) împotriva jidanilor. Ne-am avut bine cu el, și eu chiar am stat la el trei ani de zâle cât am fost la școală la Cluj…

Și o venit odată la noi și i-o spus lu' tata că o găsât la Oradea un jidan care avea fabrică de bani, și l-o întrebat pe tata ce să facă… *Ce să fac? Să-l predau? Să m-asociez cu el?* Tata zâce: *Măi, Leone, io te-nvăț… Nu-l preda… lasă-l în pace! Vezi-ți de treabă! Ei au toate cheile-n mâna lor, așa că lasă-l cu banii lui cu tot. Dacă-ți dă ție ce-ți dă, fii mulțumit și lasă-i în pace…* Da' nu, n-o primit... S-o dus, l-o reclamat… și n-o mai venit la noi pe urmă… un an sau doi. Când o venit… era deja urmărit. Și i-o zâs lu' tata: *Măi, Șușmane, am venit ca să-ți spun că nu te-am ascultat și i-am dat arest…* și cu asta o rămas cei mai buni prieteni... Tata-l stima pe el, el îl stima pe tata… După ce o fugit, o mai venit și o mai stat o săptămână sau două la noi… Și chiar cu vreo două-trei zâle înainte să plec io știu că fusese împreună cu încă un om, deștept, cult, bănuiam io că-i profesor… Și atunci o venit soția lui la noi, tot așa sfătuită de Securitate, să-l convingă să să predeie. „Că nu-i face nimeni nimic…" Și mi-o spus: *Am venit să văd dacă nu-i Leon aicea la dumneavoastră... Nu-i. O fost? O fost acum două-trei luni de zâle, da' acuma în ultimu' timp n-o mai fost…* Și era și-nsărcinată, săraca… Dup-aia io m-am dus în șură și i-am spus: *Măi, unchiule,* – c-așa-i ziceam – *o venit Mia să te sfătuiască să te duci să te predai. Măi, Trăiene... nu cumva să-i spui că sunt aicea... Păntru nimic în lume să nu-i spui... că noi plecăm de-aci de*

cum se face seară… Când s-o făcut seară, io m-am dus cu ei că știam terenu' pe unde voiau ei să meargă și i-am dus până la Păltiniș și de-acolo le-am arătat drumu'… de fapt o cărare de munte mai bună… ș-am zis: *Unchiule, aicea-i drumu' spre Vlădeasa… Coborâți pe-aice așa… ajungeți la Valea Seacă, de-acolo o luați tot înainte pe cursu' văii și o s-ajungeți la un luminiș mai mare, unde se vede Vlădeasa și îi Piatra Grăitoare…* că acolo era o piatră mare și dacă vorbeai ceva lângă ea se-auzea un răsunet, ca un ecou. Și am dedus că urma să se ducă în partea Albacului, că acolo mai avea el cunoscuți…

V-ați gândit că decizia tatălui dumneavoastră de a pleca în munte v-a schimbat viața?

Dac-așa o fost să fie… în zădar încerci să faci altfel… C-așa o fost să fie și de-asta nu-l condamnăm… Dumnezău să-l ierte!… că nu s-a dus… nu s-a prezentat la hoarda asta comunistă ca să-și bată joc de el. Dacă îl prindeau, murea cu ei de gât acolo… în Securitate. Era un om foarte dârz, capabil de multe lucruri… O și făcut multe cât o trăit și toată lumea-l stima…

Vă mulțumesc.

Despre demnitatea lui Teodor Șușman

O să scriu direct concluzia mea, vă invit însă să trageți și voi propriile voastre concluzii: Teodor Șușman a fost un erou autentic. Suciu Pașc și Petre a Indrei au fost niște victime, dar nu nevinovate.

Spiru Blănaru a fost legionar și din acest motiv, primind eticheta de fascist, a fost poziționat de către autoritățile comuniste ca lider al grupului de la Teregova, pentru a se justifica represiunea, că ar fi fost dusă împotriva unor oameni care erau afiliați totalitarismului care a produs Al Doilea Război Mondial. În realitate, liderul acelui grup a fost un notar, Gheorghe Ionescu, un om cu experiență de front, matur și organizat, un intelectual cu doctorat în drept și teologie. Cum nu au existat informații reale despre acest grup vreme de peste 50 de ani, chiar urmașii lui Spiru Blănaru sunt convinși că acesta a condus organizația.

Ce legătură ar putea avea Spiru Blănaru cu Teodor Șușman? Păi are. Legătura este mistificarea.

Teodor Boc și Teofil Răchițeanu au rămas orfani de tată în timpul represiunii pornite de statul

român în zona satului Răchițele, ca urmare a apariției grupului „Șușman", catalogat de poliția politică drept „bandă pur politică". Asta însemna automat că scopul (anihilarea grupului) scuză orice mijloace. Suciu Pașc, bunicul premierului Emil Boc, a dispărut în aceste împrejurări. La fel și tatăl lui Teofil, Petre a Indrei (zis și Purcel sau Puricel – ceea ce stârnește iritarea lui Teofil). Nici unuia nu i s-a descoperit cadavrul. Nu există nici o mărturie directă a morții lor. Există un document care atestă că Suciu Pașc a fost deținut la Canal și atât. Cu toate astea, cel puțin în cazul lui Suciu Pașc legenda morții abundă de detalii grotești. Detalii care nu aveau cum să fie altceva decât o legendă fabricată de propaganda Securității pentru a-i discredita pe haiduci. Era o practică obișnuită. Așa cum a fost și legenda că, surprins de soldați într-o șură, Teodor Șușman s-a sinucis. 60 de ani mai târziu, s-a demonstrat că glonțul din tâmpla bătrânului haiduc era tras în ceafă și nu provenea din arma lui…

Drumul de la prima fotografie a lui Teodor Șușman la cea de mai jos a durat doar vreo 3 ani.

E normal ca Teofil Răchițeanu și Teodor Boc să caute până la moarte pe cei vinovați de moartea celor doi. E normal și să se agațe de orice ipoteză, fie și falsă sau grosier exagerată. E dreptul lor. Nu e neapărat și dreptatea lor. Pentru că Suciu Pașc mai degrabă pare să fi fost arhetipul oportunistului anilor de după război, care în confuzia generală a încercat apropierea de noua putere, pentru a beneficia de diverse avantaje. Materiale, firește: ajutoare, expropieri de bunuri și terenuri etc. Această tipologie

apare în memoriile multora dintre cei care s-au făcut haiduci.

Un exemplu este motivația lui Gavril Vatamaniuc de a pleca în pădure după ce intră în conflict cu autoritățile: *„Entuziasmul cu care erau primite ajutoarele de către români de la americani nu putea fi acceptat și, ca să fie bine dejucat planul imperialiștilor salvatori, s-a recurs la această modalitate: porumbul era depreciat și în acest fel distribuit poporului flămând; molimele care aveau să afecteze sănătatea beneficiarilor aveau să întrerupă sursa. Ceea ce s-a și întâmplat, căci vapoarele cu alimente nu au mai sosit, deși americanii au lansat promisiuni generoase poporului român."*

În Vrancea, aceste abuzuri care prefigurau colectivizarea au făcut în timp ca în sate precum Vadu Roșca, cel inundat meteorologic dar și mediatic cu câțiva ani în urmă, să izbucnească răscoale violente, reprimate cu mitraliera, mai ceva ca la 1907. Să nu uităm unde și când s-a remarcat Nicolae Ceaușescu: acolo, în luptele cu țăranii răsculați din Vrancea. Lazăr de la Rusca o fi apărut din senin? Nici vorbă. A fost ucis de membrii grupului colonelului Uță din Munții Apuseni, tocmai pentru că, membru timpuriu și entuziast al PMR, conducea unități militare prin păduri spre a-i găsi pe

haiduci. Știu, „Manea slutul și urâtul” există cu adevărat doar în baladele despre Toma Alimoș din manuale, e un personaj inventat, fără legătură cu vreo realitate contemporană sau ulterioară celebrei poezii…

Elisabeta Rizea a murit în 2003 fără să-și fi recuperat integral averea confiscată, deși o importantă parte a clasei politice s-a fotografiat împreună cu ea.

Să spunem întâi că între Teodor Șușman și Suciu Pașc a existat o relație de parteneriat de afaceri, care a degenerat în conflict, ca să sfârșească în episoade demne de lirica oportunistă a lui Dan Deșliu, cu Suciu, fost legionar, acum primar comunist, în fruntea poterelor securității alergând după Șușmani prin păduri. Cine știe ce le-o fi făcut și celor rămași acasă… Nu e deloc exclus ca Șușmanii să-l fi ucis. Cu siguranță că, dacă ar fi făcut-o, a fost pentru a nu fi ei uciși, sau pentru a stopa o stare de fapte care agrava până la dispariția fizică situația lor sau a rudelor lor.

Să spunem mai apoi că ar trebui să se plece de la prezumția de nevinovăție. De aceea justiția nu se face cu rude decât în calitate de martori. Este la

fel de posibil ca cei doi să nu fi fost uciși de către haiduci ci de Securitate, s-a mai întâmplat, mai ales că cei doi au fost din când în când arestați.

Și nu în ultimul rând, să ne uităm și la situația actuală. Familia Șușman a dispărut complet din Răchițele, prigonită, deportată, ucisă, și la fel de important, cu întreaga avere confiscată. Iar azi, mai ales, nerestituită. Familia Boc și familia Răchițeanu în schimb au ce cosi vara, pentru că nu li s-a confiscat nimic. Ei par să fi beneficiat, indirect sau, cine știe, chiar direct de pe urma represiunii. De asemenea, ei par să fi fost motivul pentru care Teodor Șușman a plecat în munți: reprezentând autoritatea, rivalitatea dintre cei doi ieșea din orice echilibru odată ce una dintre părți, cea a lui Suciu Pașc, bineînțeles, avea de partea ei așa zisa lege. Mă mir și de faptul că ura lui Teodor Boc merge până într-acolo încât scuipă spre oasele lui Teodor Șușman, deși e preot. Ce fel de preot face așa ceva? Nu are nici o legătură cu Steinhardt sau Galeriu sau alți martiri ai bisericii, care n-au scuipat deși aveau cel puțin la fel de multe motive. În fine, există și popi lipsiți nu numai de har, dar și de bun simț.

Să fie clar, nu-i găsesc absolut nici o vină premierului pentru că bunicul său a fost legionar și

comunist, ce coincidență stranie, exact ca și Lazăr de la Rusca. Ar însemna să judec după criteriile lui Gheorghiu Dej care condamna și urmașii elitei pe care o distrugea. Domnul Emil Boc poate să cosească liniștit în Răchițele, eu unul nu am nimic de comentat. Ar putea, ce-i drept, să-i dăuneze imaginii lui de anticomunist, dar cositului, în nici un caz. Dar să fie clar și că Teodor Șușman n-a fost membru al nici unui partid, a fost primar în multe rânduri, apreciat în primul rând de comunitate.

Am de comentat mai degrabă despre faptul că în mai toate emisiunile TV de la posturile comerciale (mai puțin TVR, spre lauda lor) invitați să vorbească despre comunism, ceaușescu (nu găsesc majuscula), securitate etc. sunt mai mereu urmași ai liderilor din cartierul Primăverii: Oana Mizil, „nu știu ce arhitect de-al lui Ceaușescu" (ăsta m-a înnebunit, le știe pe toate!), Ștefan Andrei și mulți alți necunoscuți cu aceași origine stalinistă. Sigur, ei nu sunt vinovați cu nimic de prostiile făcute de părinții lor, dar chiar nu sunt de găsit decât dumnealor? Chiar nu există istorici tineri și informați, fără legătură cu anii aceia, care pot avea o perspectivă onestă și obiectivă asupra istoriei recente? Ba da, există, dar nu sunt chemați.

Până și raportul care a servit drept suport pentru condamnarea comunismului e semnat de dl. Tismăneanu, el însuși un descendent al nomenklaturii. Sigur, el este un caz special, a denunțat comunismul cu mult înainte ca acesta să dispară, nu ar trebui pus la această socoteală, o fac doar ca să subliniez o ironie a soartei. Și chiar recent, președintele țării l-a decorat pentru întreaga sa activitate dedicată demascării comunismului. Un gest foarte frumos, dar n-am auzit să fi fost decorați, cu aceeași ocazie, ultimii supraviețuitori ai luptelor din munți: Gavril Vatamaniuc (87 de ani), Teodor Suciu (86 de ani – chiar din grupul lui Teodor Șușman), Aristina Pop Săileanu (80 de ani), Ion Ilioi (81 de ani – din grupul Gavrilă-Ogoranu) și probabil încă vreo câțiva supraviețuitori care chiar s-au luptat cu comunismul și pe care gloanțele trase de trupele de securitate chiar i-au atins! Există un supraviețuitor al grupului de la Teregova, menționat la începutul acestui articol, al cărui nume nu mi-l amintesc acum, care păstrează o Biblie ce i-a salvat viața, la propriu: ținută la piept, în paginile ei multe s-a oprit un glonț, care altfel ar fi avut alt deznodământ, mai anonim, dar mai tragic. Acești oameni de ce nu sunt decorați? Cred că știu: ei au fost anticomuniști amatori, nu de profesie, n-au primit salarii pentru această activitate,

ce chestie, ce minuni poate face birocrația din România!

Teodor Șușman se explică dincolo de moarte. *România Liberă* a publicat recent două scrisori ale lui Teodor Șușman adresate autorităților. Istoricul Cosmin Budeancă este cel care a descoperit aceste documente în arhivele Securității. Așa că voi pune față în față această primă scrisoare cu părerile domnului Teofil Răchițeanu. Primul document, scrisoarea lui Șușman, este o explicație, din care reiese clar că a fost scrisă cu dezamăgirea unui om care chiar a făcut multe și este acuzat, după părerea lui, pe nedrept. Al doilea document, să-i zicem eseul lui Teofil Răchițeanu, este o vituperare continuă împotriva oricui nu are aceeași părere cu autorul.

Unde este legătura cu demnitatea despre care aminteam în titlu? Tocmai aici, în mărturia postumă a lui Teodor Șușman, dar scrisă din timpul vieții.

Lucreția Jurj, membră a grupului Șușman, spunea că haiducii plângeau: *„Să știți că băieții nu i-au reproșat niciodată lu' tată-său că i-o făcut să fugă. Să mai întâmpla să mai și plângă, din cauza familiei, că vedeau cum să distruge, ce fac securiștii cu familia, că toată ziua erau pă capu' lor și ei nu să puteau duce să-i ajute. Nu să fereau să*

plângă, că nu-i o rușine să plângi. Bătrânu' nu le spunea nimic când îi vedea că plâng, că și el era necăjit. Era necăjit că videa că i se distruge familia și și-o distrus copiii. Da' nu era vina lui că el o fost pus în situația asta, că și de nu fugea, tăt îl aresta și îi distrugea familia. Nu-i lăsau comuniștii nici un băiat nedistrus din familia lui…".

După mine, plânsul lor e o formă de demnitate.

Scrisoare către domnul Pretor

Domnule Pretor (tăiat ulterior - n.n.)

Declarație (cu alt tip de scris și altă cerneală - n.n.)

Subsemnatul nu voiu a stărui să arat numai câteva date din trecutu meu, aci în comună. M-am născut aci din părinți săraci și muncitori, am muncit și eu aci 30 de ani cu soția mea. În acest interval de timp nu am cumpărat imobile ci am vândut și din ce am avut ca moștenire.

Am fost acuzat că eu am exploatat pădurile. Nu am exploatat nici o pădure ce (ci - n.n.) am cumpărat material lucrat și parcele ca orice locuitor din comună și orice străin. Mă întreb, nu aveam acest drept de a munci ca alți[i] pentru că aceie (sic!) ce mă acuză în frunte cu Suciu Pașc au făcut și el și frații lui acel lucru. Ba mai mult numitu în timpu cât a fost primar sub Maniști au cumpărat terenuri întinse de

pământ. Tata lui și frații lui au luat bucata de pământ de la mai mulți săraci cum e cazu familiei Ilaș și Țule și altele. Numitu Suciu Pașc nu a avut moștenire, ci toată averea lui au făcut-o în timpu cât a fost primar în mai multe rânduri sub maniști și sub liberali. Aceasta se poate dovedi nu cu frații lui și cu cei din organizație (organizația PCR - n.n.) care stau sub influiența lui, ci cu locuitori din comună.

Am fost acuzat că am bătut p[r]in 1935 oameni. Nu este adevărat, că în aceia vreme numitul era primar, când au făcut cea mai mare agitație și propagandă contra sovitelor (?) împreună cu mai marii zilei, în frunte cu Dunca, care pe aceia vreme era prefect de Cluj. Spuneau atunci că au avioane de s-ar întuneca ceru.

Recunosc că am bătut pe câțiva bețivi scoțându-i din crâșmă și pe ei și pe femeile lor care stătea[u] prin crâșme zile dearându și copiii lor în școală erau cu păduchi. Da i-am scos din crâșme și i-am îndemnat la muncă. Asta a fost prin 1925, după ce prin grele suferințe am câștigat pentru comună pășuni și păduri.

Era firesc lucru să-i scot din crâșme la muncă după ce erau ei stăpâni pe întinsele și vaste terenuri smulse din mâna latifundiarilor și acoliților lor pentru care curaj am fost pus în temniță și am avut un proces în care am fost acuzat de șef de rebeliune, judecându-mă timp de 4 ani. Da, i-am scos din

crâșme căci mi-au fost dragi, că nu-i puteam vedea căzuți în ruină și în robia alco[o]lului dându-le sfaturi și îndemnându-i la muncă.

Toate aceste acte se află la Tribunal Cluj ca acte doveditoare la cele afirmate. Am fost acuzat că am fost legionar. Nu am fost, că acei ce mă acuză au fost cu sumanu negru la Alba Iulia, Suciu Pașc, Giurgiu Ioan și Giurgi Petre Tarlachi și alți[i] au defilat în fața lui Horia Sima. Da este evident, am fost mereu amenințat de Suciu Pașc și alți[i] în epoca legionară că voi fi dus la Călățele la torturi și acuzându-mă că sunt jidănit și că nu se formează cuiburi din cauza mea, asta se poate dovedi cu Ungur Iuliu și Balaș Toader din Răchițele.

Am fost acuzat că sunt ostil organizației tot numai de acești discipoli ai lui Horia Sima, că din cauza mea nu se înscrie oamenii în organizație. Nu este adevărat, întrucât Suciu Pașc forțat de faptele lui de tâlhăria cu spargerea prăvălii au trecut în tabăra lui Tătărescu, unde Duca li-au salvat, având mare influiență și pe urmă au trecut comunist sub mască. Eu am fost din 1923 și până în 1928 în fruntea poporului nu ca politician, ci ducând o luptă pentru drepturile maselor proletare. Pot să afirm că atunci Suciu Pașc și rudile lui m-au acuzat atunci de agitator și de revoluționar. Asta a făcut cu maniști, oameni mari ai timpurilor de atunci au scris un

Rebreanu articole de calomnie în ziarul Patria numai pentru motivu că eu nu eram manist.

Menționez că aproape reușisem prin 1927 să formăm un partid muncitoresc în munți, dar am fost împiedecat de maniști în frunte cu Suciu Pașc și de alți[i].

Trecutu meu este cunoscut de oameni cu judecată de prin toate comunile din munți, cari pot dovedi oricând că am fost omu care am apărat drepturile poporului sub toate guvernele de ciocoi.

Am fost primar până în 1946 unde am stat la postu meu și am îndeplinit cu punctualitate toate ordinele și cerințele posibile ce a contribuit Comuna noastră săracă pentru viteaza Armată Roșie care ne-au eliberat de sub jugul nazist, am dat sfaturi pentru a îndeplini condițiile armistițiului, nu am fost ostil ci mi-am făcut datoria.

Să știe că în 1922 contra mea au făcut denunț că am fost contra contra dinasti[ei], că în acel an am spus primarului Bălaș Gh. că și țara noastră ar putea fi republică condusă de un președinte. Acesta am spus-o cu ocazia încoronării.

Declar că aș fi lucrat la organizația partidului dar am fost împiedecat sistematic prin faptul că din 1946 în toate întrunirile poporului am fost criticat și acuzat din ură de către

Suciu Pașc, tâlharu ticălos, până ce masele poporului s-au scandalizat de atâta invidie și ură din partea lui.

Nu am nici o vină și sunt mândru de mine că am muncit pentru popor și în cele mai grele vremuri, și am ajutat chiat pe acei ce azi vânează capul meu cu minciuni, ca la adăpostul acestor uneltiri să poată duce în eroare organele de conducere al organizației și să-și mascheze prin uneltiri viclene de care numai Suciu Pașc e în stare să conducă mișcările anti-democratice.

Ar fi un păcat strigător la cer ca numai la simplele afirmații mincinoase să fie acuzat și învinuit pe nedrept un om, căci unde ar fi dreptatea lui Dumnezeu atunci și dreptatea oamenilor pe pământ.

Aceste sunt numai o mică parte din filele vieții mele și din trecutu de luptă ce l-am avut pentru consăteni[i] mei de aci din comună precum și numai câteva date luate așa, la întâmplare, pentru a mă apăra contra unei șarlatanii puse la cale de un instrument de minciună din clica manistă.

Rugându-vă D-le pretor a cerceta și a vă convinge de nevinovăția mea și de netemeinicia declarațiilor, date numai din ură, cunoscând trecutu persoanelor care semnează aceste declarații.

Răchițele la 18 III
1948

Cu supunere și respect.

Trăiască
Republica

Șușman Teodor

A doua scrisoare către domnul Pretor

Întrucât am fost informat cine și care sunt acele persoane care au făcut declarații mincinoase contra mea și a familiei mele, voi descrie aparte ce l-a făcut pe unu fiecare spre ași da declarații.

1. Întrucât privește pe Suciu Pașc povestea lui de răufăcător vă este cunoscută precum și trecutu dintre noi.

2. Declarația lui Stanciu Teodor stă în ceea mai neastâmpărată ură pentru faptu că în 1942-43 conform unui ordin primit de la Ocol Silvic am ieșit cu locuitorii comun[e]i la plantarea teritoriului de pădure pe proprietatea comun[e]i, pe care teritor[iu] numitul vrea să-l acapareze. Este întindere de aproape 10 jug., acel teritor[iu] se află dat pentru Comuna Răchițele prin hotărârile forurilor agrare No. 846/925 și 506 din 1925. În afară de acel teritoriu mai are circa 10 jug.

Pentru acest fapt numitul încă din acel moment s-au unit cu Suciu Pașc și au pus la cale răsbunare, de atunci și până azi calomniile și revolta contra mea nu au încetat oricând în decursul anilor au strigat în public contra mea cât și a familiei mele atunci când eu mergeam la adunare. Nu sunt vinovat pentru că, în primul rând, am executat un ordin cum cred că și azi se execută, în al doilea rând am căutat să nu las drepturile maselor la un individ să le acapareze. Aceasta se poata adeveri cu păduraru Suciu Vasile și alți locuitori.

3. Declarația fraților Corchiș are ca bază următoarele. Corchiș Gheorghe în anul 1940 a fost primar la legionari care în aceia vreme mă tortura împreună cu Suciu Pașc și alți de aceiaș cul[o]are înfocați, ca Neag Todor Găvrili, Neag Todor Tuiu, Giurgiu Ioan. Căcati (?) și alți făcând troițe și purtând sumane negre.

În anul 1941 după prăbușirea regimului Sima am înlăturat pe individu Corchiș Gheorghe din postu de primar, dar mai mult numitul prin purtări neomen[o]ase să mă distrugă. În urmă au fost dați de mine în judecată pentru distrugeri de bunuri publice devastând pădurea și plantația comun[e]i. Asta se poate dovedi cu pădurarul Suciu Vasile că și frații lui Corchiș Petre și Corchiș Traian au făcut închisoare pentru furturi și distrugeri în avere[a] poporului. Deci numiții îmi sunt dușmani de moarte și cred că și azi cu minciuni mă vor distruge. Menționez că sunt oameni cu mari întinderi de

pământ.

4. Declarația lui Giurgiu Petre Tarlachi constă tot din ură personală, că în timpul cât a fost legionar am avut cu el multe neplăceri.

5. Declarația lui Moldovan Petre este că tata lui a fost pădurar la mari latifundiari în societatea zisă Regatu Mare prin 1923 când subsemnatu am dus lupta contra ciocoilor și în acea vreme cu familia lor am avut multe necazuri. Aceaste se poate vedea în archiva Tribunalului Cluj unde subsemnatul eram trecut ca și cap de revoltă. Menționez că toți cei ce și-au dat declarații contra mea stau astăzi sub tutela lui Suciu Pașc și influențați de acest dușman, docmai (sic!) ca în evul mediu, pe timpul lui Nero, sub diferite favoruri, că le dă una, ba alta, i-au îndemnat să facă ceia ce au făcut contra mea.

Este evident că fiind iubit de masele poporului am stat aproape zece ani primaru[l] Comun[e]i, unde nu se putea să nu am dușmani, nu pentru faptile mele, ci pentru ambiția ce acești indivizi au purtat-o și o poartă și de prezent.

Menționez că oricând pentru faptele mele cercetate cu dreptate m-aș prezenta în fața legii și în fața lui Dumnezeu, dar afirm că nu mă pot prezenta în fața acestei bande de agitatori și răufăcători, care timp de 2 ani veșnic au agitat lume contra mea și sub masca de comuniști au crezut și cred că mă vor distruge.

Este evident că din cauza purtării lor neomenoase și

din cauză că eu am fost îndepărtat de la orice adunări masele poporului nu s-au organizat, pentru că toți sunt niște bețivi și nimeni cunoscându-le trecutul nu-i simpatizează.

Neag Teodor Tuiu au declarat unui locuitor că ei știu ce fac, că oricum a fi lume[a], tot ei sunt mai mari.

Ba este mai mult că au adus petrol trimis pentru popor și au speculat punând apă în gaz și expl[o]atând populația cum am auzit că din pânza trimisă pentru popor toți cei de mai sus se înfruptă din belșug, iar la alții vând cu înșelăciune, cu măsură mai mică. În această chestiune puteți adeveri cu Moldovan Niculae, care a observat șantaju.

Dovada cea mai sdrobitoare că uni[i] din organizație fac cele mai mari piedici contra desvoltării organizați[e]i pentru faptul că întruna din zile Neag Teodor Tuliului spunea că o pune mâna pe bici și cu biciu să-i bată. Asta spune locuitorului Giurgiu Todor Mocanu și că el poate să jupoaie pe cine sunt gazdă.

Întruna din ședințe ținută la primărie ținută de organizație Giurgiu Iuoan (sic!), care se dă ca cel mai teribil comunist nu i-a fost rușine să ceară cuvântu și să spună că el nu vrea să știe ce ie aceia comunism, ci a intrat de dragu lui Suciu Pașc, că îl știe om cuminte și că i-a făcut mult bine după cum dă dovadă de multă pricepere la a-și ajuta aproapele.

Am arătat ce i-a determinat pe acești gangsteri de au

făcut contra mea declarații calomnioase care amintesc că acum 20-15 ani așa a fost Șușman. Mă întreb în aceia vreme nu erau legi și justiție?

Am credință căci cazul se va cerceta de cei în drept fără ură și părtinire și se va afla adevărul.

Știu că azi când masele poporului trebuiesc unite mai mult ca oricând se va ține cont și de masele poporului care trebuiesc ascultate aparte pe fiecare locuitor și să fie întrebat pe înțelesul poporului dacă Șușman au făcut bine sau rău poporului și dacă au oprit pe cineva să nu se organizeze.

Să fie întrebat în amănunt fără ca Suciu Pașc să fie de față pentru anumite motive că ne declarând după plăcere[a] lui Suciu Pașc și-ar atrage neplăceri.

Ca încheiere pot să afirm cum a zis pe vremuri dl. Advocat Ioan Gh. Maurer la un proces unde apăra un grup de muncitori, că adevărați patrioți sunt cei din boxă, iar adevărați trădători ai poporului Român erau acuzatorii.

Nu este omenesc și este în afară de orice justiție de pe pământ ca unui om și o familie să fie ruinate numai pentru ambiția unui tâlhar și la câțiva bețivi și cred că libertatea poporului și a oricărui locuitor pașnic nu pot fi răpite și amenințate pe simple declarații calomnioase.

Trăim într-o țară unde libertatea este garantată de aleși[i] poporului. Atunci pentru ce clica aceasta de răufăcători au făcut totul ca prin minciună și uneltiri să-mi răpească

libertatea mea și a familiei mele?

După ce în toate adunările publice m-au criticat pentru a mă îndepărta de popor, ca la urmă să afirme că eu nu las poporul să se organizeze și zbiară prin comună că ei mă dau [ininteligibil]. Văzând înscenarea lor de tortură asupra mea și a familiei mele, văzând că în toate ședințile ce le au în loc să se ocupe cu bunu mers al locuitorilor sunt în permanență îndreptați în contra mea, menționez că nu toți din organizație, numai clica lui Suciu Pașc, deci m-am hotărât să iau cale[a] pribegi[e]i și să stau departe de familia mea și de săteni[i] mei, pentru care am muncit mult în viață, și să aștept în suferință până atunci când dreptatea lui Dumnezeu va face lumină în această chestiune, ce nu va întârzia să vină pentru pedepsirea vinovaților.

Țin să afirm că nu am luat calea pribegiei[e]i pentru faptile mele, pentru care aș putea să apar în fața Oricărui Tribunal din lume, ci sunt silit să plec din fața unei clici de mincinoși pe care nu-i pot suferi și de care masele (sic!) poporului este dezgustată.

Am deplină convingere că cercetând cazul cu dreptate a cauzei poporu va lumina această urgie adusă pe capul unui om ce a muncit în viață pentru popor.

Trecutu meu nu-mi permite să mă dejosesc și să stau în fața unui tâlhar și a acoliților lui care au apărut și ca acuzatori și ca judecători și pot să spun că acei ce mă acuză vreau (vor - n.n.) să mă și judece.

Afirm că aceia ce m-a determinat să pribegesc este că am văzut cazuri că pe simple informații unu sau mai mulți au fost ridicați după cum a zis tâlharu Suciu Pașc în casa lui, unde erau mai mulți de față și era și Suciu Todor a Gligori zicând că el poate trimite din sat pe toți la pușcărie, să rămână în sat numai 5-6 oameni, bineînțeles și el, ca atunci el să încapă și nimeni să nu-l deranjeze pe Eminența răului.

La toate afirmațiile lor și acuzile lor răspund sunt nevinovat și sunt de credință că mai târziu sau mai devreme adevărul va ieși la iveală.

Notez că întrucât după afirmațiile lui Suciu Pașc că sunt temnițe suficiente pentru tot satu, notez că și dânsu are un locușor rezervat.

Este evident că orice om pe lume după ce este lipsit de ai lui și de libertate devine o fiară cruntă și temută și stă gata la pândă.

Viața numai atunci e viață când ești liber. Nu poate fi nimeni liber după ce și-a pierdut libertate[a].

Să știe tâlharu Suciu Pașc, care me-a devastat avutu meu și acuma cu cele mai ordinare minciuni ar vrea cu orice preț să mă ruineze pe mine și familia mea, că nu va găsi pe nime[ni] pe care să-l poată face răsbunător (sic!) (răspunzător - n.n.) de ticăloșiile lui proaste și de apucăturile lui barbare ce sunt demne de un antropofag sau vreo căpetenie de piei roșii.

Cer ca rezultatu[l] cercetărilor să se comunice la familie.

Răchițele la 18.III.1948

T. Șușman (semnătură - n.n.)

Îmi pare rău că echipa lui Marius Oprea nu a reușit să-i găsească pe Toader și Avisalon Șușman. Aș fi vrut să scriu despre asta...

Lucreția[24]

A murit Lucreția Jurj, ultima femeie-partizan. Lucreția Jurj a fost printre puținele femei ce au luat parte activ la mișcarea de rezistență din munți, timp de patru ani. A petrecut perioada dintre 1950 și 1954 luptând alături de cei din grupul Șușman din Răchițele împotriva instaurării regimului comunist în România. După lungii ani de hăituială din partea autorităților este arestată. În ambuscada de dinaintea capturării, soțul ei, Mihai Jurj, este grav rănit. Nu-l va mai revedea niciodată. Urmează periplul prin închisorile Jilava, Mislea, Miercurea-Ciuc, Cluj și

[24] Interviu cu luptătoarea martiră Lucreția Jurj-Costescu, autor Octavian Coman, revista *Memoria*, 2004, disponibil și online.

Văcărești, în 1964 fiind eliberată, bolnavă de tuberculoză. Trăiește cu efervescență clipele Revoluției și prin mărturiile depuse joacă un rol fundamental în reconstituirea firului existenței grupului Șușman.

Anul trecut am avut șansa de a-i lua un interviu. Cred că a fost ultimul acordat de Lucreția Jurj. Tot atunci, am mai descoperit ceva: cum arată zâmbetul libertății. Lucreția Jurj avea un surâs de om pe care răul nu l-a putut doborî.

***

După ce v-am citit mărturia publicată de istoricii Cornel Jurju și Cosmin Budeancă, am avut impresia că ați plecat pe munte mai mult din dragoste pentru Mihai Jurj, soțul dumneavoastră, decât din convingeri anticomuniste...

Dacă nu plecam, mă arestau. Am ales din două variante una. Securiștii știau că eu îi pot duce la locul unde se afla ascuns Mihai. Ei m-au lăsat pe mine două luni după ce el a fugit, o crezut că poate-poate îl prind cumva vinind acasă sau mă duc io. Mihai era foarte abătut... El nu rezista dacă eu nu eram cu el. Mihai era mai supărat, mai slab... Avea el curaj, dar eu tot timpul l-am îmbărbătat. Altfel, cred că și el făcea ce o făcut Șușman bătrânu'.

Vă mai amintiți ziua în care v-ați decis să rămâneți definitiv pe munte alături de Mihai?

Bătrânul Șușman o făcut gălăgie, că-s prea tânără și n-oi rezista... Nu le-am creat probleme niciodată, mai degrabă am fost sprijin pentru bărbată-meu, Doamne iartă-l, că... s-o dus la 26 de ani...

Cum vă petreceați timpul dintre desele schimbări ale ascunzătorilor?

Mai jucam cărți, mai citeam ziare, mai povesteam... Eu citeam pe Biblie mai mult sau dacă aveam o carte, la fel, o citeam.

Ce nu vă plăcea acolo pe munte?

Când începea să cadă frunza, atuncea plângeam, că rămâneam dezbrăcați... Atuncea ne vedea lumea de departe. Rămâneau copacii goi și era o atmosferă tristă, mohorâtă. Cădeau lapoviță, ploaie. Dacă făceai o colibă sau stăteai sub umbrar, înghețа frunza aia și atunci când mergeai pe ea făceai gălăgie.

Atât timp cât v-ați aflat pe munte ați fost nevoiți să vă construiți unele adăposturi ascunse. Cum arăta un astfel de sălaș?

Ne-am făcut adăposturi și în pământ, „catacombe”, așa le spuneam. Săpam în pământ o groapă adâncă de vreun metru și ceva, cât să poți sta în genunchi. Am băgat frunze acolo și, pe deasupra, puse lemne groase și pământ. Dar o făceam în așa loc, unde nu putea să intre omul acolo, că era pe huiet și mai plantam și noi mărăcini și crengi. Am făcut o ușiță din crengi de brad și, dacă auzeam pe cineva, intram acolo și lăsam ușița și gata! și dormeam câteodată aici.

Iar în restul nopților?

Dormeam sub câte un brad cu crengile până jos, mai ales vara, că era cald. Aveam și câte o pătură... Însă dormeam îmbrăcați! Nu te puteai dezbrăca. Ce te făceai dacă auzeai pe cineva... fugeai dezbrăcat?!

A fost o viață care nu se poate imagina. Să nu dea Dumnezeu omului cât poate... Că omul foarte multe poate... Foarte multe poate... Și numai acela nu face față care-i slab de înger. Ăla nu rezistă și-și pune capăt zilelor la o așa încercare. Trebuie să fii tare și să ai credință foarte adâncă în suflet ca să duci crucea pe care am dus-o noi acolo. Omul trebuie să

se bucure și de rău ca și de bine, fiindcă Dumnezeu îți dă suferință, dar îți dă și putere.

Până când ne-o fost ceasu', nu ne-o prins.

Odată porniți pe această cale a rezistenței împotriva unui întreg sistem, implicit v-ați asumat și moartea ce putea surveni la tot pasul. Totuși, v-a ispitit vreodată gândul de a vă preda?

De predat nu ne predam. Soțul s-ar fi împușcat, dar el nu mă pușca pe mine. Mihai nu s-ar fi dat viu niciodată. Nu ne-am gândit să ne predăm, pentru că soarta noastră o știam care este. Ei nu se mulțumeau cu ce spui și scoteau de la tine ce doreau ei și apoi te condamnau la moarte.

Acum, pe mine nu mă condamnau la moarte, că n-am tras. Dacă aș fi zis că am tras... De altfel, la proces m-o întrebat: *„Ai purtat armă?" „Am purtat, sigur că am purtat." „De ce ai purtat armă, dacă nu ai tras?" „Păi, să nu ducă soțul două!"* Avea soțul o carabină, un ZB și o armă de vânătoare. Cum să ducă el trei... Carabina îmi plăcea, că era mai mică. Aia o desfăceam, o curățam. *„Aflată într-o situație primejdioasă, ați fi tras ? " „Da, cum să nu".*

Care era starea de spirit în grup?

Era o bucurie pentru noi când ne reîntâlneam primăvara. Noi ne-am împăcat foarte bine toți. Numai vara stăteam împreună și, de obicei, și acum stăteam puțin împreună. Băieții lui Șușman erau tineri, necăsătoriți și se duceau sara până în sat, la Răchițele. Întorși de acolo, ziua dormeau. Teodor Șușman jr. avea destule fete prin Răchițele... Am stat și la închisoare cu multe care o fost drăguțe de ale lui.

Eram și supărați de multe ori... Mai plângeam... Mai ales Șușman bătrânu'. A avut o familie așa de frumoasă, gospodărie și s-a ras de pe fața pământului: soția i-a murit, pă copii i-o trimis cu domiciliu obligatoriu, când i-o murit soția nu s-a putut duce la înmormântare. Până când ne-o fost ceasu', nu ne-o prins.

Optimismul luptătorilor din munții României a fost puternic susținut și de credința unei apropiate sosiri a americanilor. Și în interiorul grupului Șușman a fost la fel?

Sigur că toată lumea a așteptat venirea americanilor. Nimeni n-o știut c-am fost vânduți. Ascultam Vocea Americii și Europa Liberă și tot spuneau să avem răbdare. Noi speram că poate se întâmplă ceva. La fel în 1956, când o fost cu ungurii,

am crezut că poate se întâmplă și la noi ceva. Atunci dacă se întâmpla, atunci era bine... Când o fost în Ungaria, să fi fost și aicea, atunci scăpam de ei.

În sate, Securitatea a pornit o puternică represiune împotriva familiilor și a tuturor celor care v-au ajutat. Nu vă apăsau suferințele acestora?

Sigur că da! Acum, erau și care se pârau unul pe altul, chiar dacă nu mergeam noi pe acolo. Atunci așa era. Dacă spunea un om celor din partid că a văzut un suspect la vecin, deîndată venea mașina și-l lua și-l ducea. Nu le trebuiau martori. Așa a fost comunismul... Nici un frate n-ar fi putut să suporte ce am suportat eu.

Din perspectiva dumneavoastră, și-au dat românii suferința la frați?

Da. Uite, fratele lui bărbate-meu (Roman Oneț, n.red.), el a fost un om adevărat. Oneț a fost arestat, bătut săracu' și a fost obligat să spuie unde suntem. Și când o vinit la noi și-a rupt cătușele și-a zis: „*Frate, dă-mi o armă că suntem înconjurați, că a trebuit să spun unde sunteți.*" și tot el ne-a salvat! Oneț a fost un frate adevărat!

O fost și mulți care și-o trădat frații... Eu am mulțumit lui Dumnezeu că am fost eu dintre toți frații care am suferit. Nici un frate n-ar fi putut să suporte ce am suportat eu...

În presa clujeană a apărut un articol în care autorul afirmă că Șușmanii erau sprijiniți de localnici doar de frica răzbunării luptătorilor. Aceasta era situația?

Dar cum să le fie frică? Șușmanii mergeau la oamenii care-i cunoșteau. Noi ne-am întâlnit cu țărani, pe care nu i-am văzut niciodată în viață, și ne-o dus la ei acasă. Și am stat toată iarna. Ei îl cunoșteau pe bărbată-meu după nume, că socru-meu era renumit în părțile acelea. În timpul iernii, Mihai trimitea gazda cu un bilet la oameni de încredere. Și mergea gazda asta a noastră și venea încărcată: slănină, cârnați, carne, de toate aducea. Noi n-am obligat pe nimeni... Și mulți ne chemau, dar nu mergeam. Nu vroiam să le creăm necazuri.

Traiul aspru din munte v-a întărit pentru suferințele de după arestare?

Eu am avut întotdeauna putere. Trebuie să ai curaj, trebuie să spui nu. Degeaba te lași doborât de greutăți. Și la tribunal, când m-o întrebat ce am de spus la ultimul cuvânt, le-am răspuns: „*N-am nimic.*

Dacă l-ați omorât pe bărbată-meu puteți să mă condamnați și pe mine la moarte!". N-am cerut milă. Și în anchetă am luat mult asupra mea ca să-l ușurez pe bărbată-meu... Nu știam că o murit.

A fost aci un consătean de-al meu și mi-o spus că el era în 1954 în armată. Și a aflat de la un alt soldat că Mihai a sărit într-o groapă cu var... Da! O sărit într-o groapă cu var... O pus ei var pe el! Ce să sară într-o groapă cu var, când el nu se putea ține pe picioare.

Durerea, probabil, vă este alinată de câteva imagini plăcute, ce v-au rămas după atâția ani pe munte.

Natura, frunza, păsările... Când ne sculam dimineața cântau păsărelele. Ne bucuram când începea frunza să se deschidă. Astăzi era mai mică, dimineața următoare era mai multă frunză. Asta era o distracție și o plăcere. Am întâlnit și lupi și urși. Eu, când am văzut prima dată lupul, am zâs că-i câine. N-am știut. Tot așa, când am văzut ursu. Am zis către bărbată-meu: „*Uite un măgar!*" Era ursul care dădea jos lâna aia de pă el. Când eram cu Mihai nu mi-era frică...

După eliberarea din închisoare n-ați vorbit despre trecutul dumneavoastră. De ce?

Nu vroiam. M-am recăsătorit și mi-am schimbat numele. După ce m-am internat, surorile de la spital au știut pentru ce fusesem condamnată. Și doctorilor a trebuit să le spun în ce împrejurări m-am îmbolnăvit de tuberculoză. Doctorii o avut foarte mare grijă de mine. Mare noroc am avut cu doctorii de la TBC... Și tot ei mi-o dat și serviciu.

Ați avut noroc și de oameni buni.

Dumnezeu mi-a dat suferință, da' mi-a dat și oameni buni în calea mea. M-a trimis tot acolo unde am primit ajutor. În Turda, la spital, toți trei doctorii erau foști deținuți politici. Dumnezeu mi-o dat suferință, dar și medic să mă vindece.

Cum a trăit Revoluția un om care a luptat atâția ani pentru libertate?

Când am văzut pe Dinescu la televizor spunând „*Am învins!*", m-a apucat un plâns... Nu m-am mai putut opri. Mă tot gândeam: „*De ce n-a venit mai devreme?*". Prea târziu a venit pentru mulți. Mult prea târziu...

Am crezut că se va întâmpla altfel după căderea comunismului. Un fost deținut politic din

Cluj îl știe pe cel care l-a bătut... și-l vede pe stradă. Și nu-i face nimeni dreptate.

Regretați ceva din acei ani?

Am fost cu soțu' și nu regret că nu l-am părăsit. Dacă l-aș fi părăsit, nu mi-aș fi iertat-o niciodată. Nu l-am părăsit și am stat până în ultimul ceas cu el. Moartea ne-a despărțit.

Așa mi-a fost viața, chiar ca un roman. Eu n-am cunoscut fericirea...

De ce v-ați decis, după Revoluție, să vă destăinuiți?

Pentru cei morți. Nu m-ar fi iertat Dumnezeu niciodată. Numai eu am rămas, trebuie să vorbească cineva despre ei. Ar fi fost păcat să nu știe nimeni cum au dispărut, cum a fost viața lor. Pentru ei am vorbit... nu pentru mine. Pe ei am vrut să-i scot din morți și să-i aduc între cei vii.

Deja a fost publicată mărturia dumneavoastră referitoare la grupul Șușman, iar oamenii încep să știe câte ceva despre ei... Ceea ce vă doreați începe să se împlinească.

Da. Sunt foarte mulțumită și mor liniștită... Și ei cred că sunt mulțumiți acolo unde sunt. Eu eram obligată să vorbesc. De-abia așteptam să mă

întrebe cineva... Parcă îmi venea să strig pe stradă! Îmi face plăcere să vorbesc, măcar că a fost greu la început. O fost lucruri dureroase și o suferit și ei. Dintr-o familie așa de mare și bine închegată... s-o ales prafu'.

Istoria trebuie să meargă înainte și istoria tot cu oameni care au vorbit s-a făcut, nu?

Ce înseamnă condamnarea comunismului?

Un stat trebuie să-și asume trecutul, mai ales cel recent. Nu ne putem raporta la istorie, la momentele importante ale trecutului, pe baza cărora s-a construit prezentul și să ne asumăm numai ce ne place. De exemplu, România Mare – s-a realizat în 1918, avem chiar Ziua Națională care se sărbătorește cu această semnificație. La 1 Decembrie, politicienii fac diverse gesturi prin care își asumă acest trecut, fie și numai prin apariția la jurnalele de știri, filmați în timp ce privesc parada militară, sau în timp ce se salută (sau nu se salută) între ei. La fel, evenimentele din Decembrie 1989, catalogate drept Revoluție, lovitură de stat sau conspirație iudeo-masonică, reprezintă un alt episod istoric asumat. De aici a pornit o nouă Românie.

Așa că a fost cu totul anormal ca perioada comunistă să nu fie asumată de statul român timp de mai bine de 15 ani, doar pentru că foști reprezentanți ai Partidului Comunist Român se simțeau inconfortabil cu asta. A fost bine că în România comunismul a fost condamnat, public, în forul cel mai reprezentativ al țării, în Parlament.

Cu toate astea, pe de-o parte extremismul din România, ramura Corneliu Vadim Tudor și alții au contestat această condamnare, din motive evidente – atâta vreme cât au slujit regimul comunist, iar apoi au reușit chiar performanța să fie aleși în parlamentul democrat, au toate drepturile să conteste ce nu le convine. Cum ar fi fost ca unul ca Goebbels să fi supraviețuit războiului, apoi să scape de orice proces și în final să fie ales în parlamentul german?

De asemenea, multe victime consideră că această condamnare a fost insuficientă și alături de o parte a societății civile acuză Puterea de ipocrizie.

Nu îmi propun să aduc încă o opinie alături de celelalte, mult mai vocale, dar unele lucruri au rămas nerezolvate și au legătură cu ce ați citit până aici.

În primul rând, mai toți cei care au fost condamnați la moarte sau la închisoare/muncă silnică pe viață au avut averea confiscată. Această avere nu a fost restituită integral mai niciodată. E și cazul familiei Arnăuțoiu sau al familiei Șușman. Dacă tot a fost luată cu de-a sila, de ce nu se restituie? E foarte adevărat că și oamenii s-au

schimbat. De exemplu, eu cred că dacă Teodor Șușman ar mai fi trăit (imposibil, dar să presupunem), el și-ar fi ocupat pur și simplu casa (dacă ar mai fi existat, desigur) și ar fi apărut cu pușca în mână în fața oricărui tiriplici de la stat (ca să nu denominez o instituție anume) venit să-i explice ca „mai sunt niște probleme cu cadastrul". Probabil că tiripliciul ar fi auzit șuierându-i pe la ureche câteva gloanțe de ZB. Asta chiar ar fi fost ceva!

În al doilea rând, cei care s-au comportat neomenește, membri ai aparatului represiv, nu au suferit nici o condamnare penală pentru faptele lor. Nici măcar interzicerea unor drepturi civile, simbolice. Nu mă simt foarte OK ca un Nicolschi să fi votat alături de mine, pentru ceea ce credea și el dar și eu, probabil în mod diferit, că ar fi mai bine pentru România. Dar nici oamenii nu mai sunt ce au fost. Pentru că nici un nicolschi din ăsta (intenționat n-am folosit majuscula) n-a sfârșit înjunghiat în burtă de vreun fost deținut politic. Oare cum să fi fost!

Cum nici un securist nu și-a luat măcar (!) un cap în gură și nici o proprietate confiscată nu a fost luată înapoi cu de-a sila, înseamnă atunci că în România s-a condamnat definitiv comunismul?

Înseamnă că lumea se simte mult mai bine acum și că se așteaptă, în ordine, să se facă și dreptate individuală? Pur și simplu justiția merge de la sine?

Eu unul, nu prea cred, și nenorocirea este că am încetat să ne pese de suferință. De aceea, retrocedările sunt supuse arbitrariului, fără nici un calendar, și, mai rău, fac deseori obiectul unor tranzacții de o imoralitate revoltătoare. De aceea, cei vinovați pot apărea la televizor și să continue să se disculpe ca și cum în închisorile din România nu s-ar fi murit niciodată decât de gripă.

Un om extraordinar mi-a spus odată asta:

„În Decembrie 1989 ce am condamnat? Nu comunismul? Și încă prin fapte! Dar când a fost executat Ceaușescu, ce s-a condamnat? Nu comunismul? Și asta tot prin fapte. Acuma dacă s-a condamnat prin vorbe, e rău? Nu, bineînțeles că nu, e chiar foarte bine… Dar Moritz Feller unde e? Dar căpitanul Calciu și toți ceilalți unde sunt?"

Așa mi-a spus Gavril.

Ion

Ion Gavrilă zis și „Ogoranu” și poreclit „Moșu” și-a întrerupt studiile de la Agronomie în 1948 pentru 58 de ani (!!), obținând diploma tocmai în 2006, între timp fiind ocupat cu împlinirea uneia dintre cele mai spectaculoase biografii de haiduc.

Este cel mai celebru și cel mai mediatizat haiduc, cartea lui de memorii, *Brazii se frâng, dar nu se îndoiesc*[25] – vol. I și II, precum și filmul *Portretul luptătorului la tinerețe*, pe care le recomand cu entuziasm, vă dau toate amănuntele. Nu le reiau aici.

Studenții au fost frecvent considerați o categorie periculoasă, mai ales de către regimurile autoritare. Ion Gavrilă a fost membru al organizației de tineret a legionarilor încă de la vârsta naivității liceene și a fost închis vreme de 3 ani în timpul

[25] Evident, vorbim mai întâi de *Brazii se frâng, dar nu se îndoiesc,* a lui Ion Gavrilă, care este editată azi de editura Marist din Timișoara. Primele 2 volume, cum spuneam și mai sus, chiar merită citite, sunt practic amintirile lui și scenariul filmului *Portretul luptătorului la tinerețe*. Cartea se mai găsește cu greu prin librării, dar se poate comanda pe internet. Pentru documente, există cartea aceluiași Adrian Brișcă alături de Radu Ciuceanu, *Rezistența armată din Munții Făgăraș: Grupul Ion Gavrilă-Ogoranu, 1949 – 1968*, de la Institutul Național pentru Studiul Totalitarismului, București, 2007.

regimului Antonescu. Singurul lucru vrednic de reținut de aici este că, spre deosebire de alții, a știut în momentul în care a ales să plece în Munții Făgăraș ce-l putea aștepta într-un regim penitenciar cu mult mai sever.

A stat în munți vreme de 7 ani și ascuns încă 21 de ani, până în 1976, el și cu Ion Ilioiu fiind singurii supraviețuitori ai grupului „Gavrilă". Statul român a alocat efective tot mai mari pentru a-l captura, chiar un regiment întreg (pentru cei ca și mine, civili nefamiliarizați cu terminologia cazonă, asta înseamnă ceva mai puțin de 1.000 de soldați). Toate acțiunile militare (în număr total de 108) au eșuat, grupul fiind capturat printr-o diversiune. Peste 1000 de persoane au fost anchetate.

Finalul grupului „Gavrilă", în 1955, diferă de cel din filmul „Portretul luptătorului…" și-l voi descrie în continuare. Exasperați de zădărnicia rezistenței lor, membrii grupului își pun tot mai mult problema părăsirii țării. Autoritățile află acest lucru și reușesc să corupă un apropiat al rețelei de sprijin, Ion Grovu. Prin acest om, este infiltrat în anturajul haiducilor un colaborator care le promite emigrarea sub identitate falsă în Grecia. De ce Grecia și cum ar fi fost posibil? Pentru că, în acea perioadă, Grecia se

afla în război civil, între comuniști și democrați. În acest context, emigrarea unui cetățean român în acea țară putea fi posibilă ca sprijinitor al gherilelor comuniste, deși acest scenariu poate părea greu realizabil pentru niște persoane „neverificate". Dar Gavrilă, Chiujdea, Metea, Hașu și ceilalți luptători nu erau neapărat cei mai informați oameni din acest punct de vedere, după atâta vreme petrecută în pădure. Pe rând, cu excepția lui Gavrilă, ei sunt atrași în acest scenariu și cu o discreție perfectă sunt arestați.

Moșu' va scăpa printr-un fantastic noroc, el se retrage din Munții Făgăraș, despărțindu-se de prietenii săi, chiar înainte de aplicarea scenariului. Va sta ascuns la Ana Săbăduș, într-un sat din Ardeal, fiind capturat în 1976, chiar în momentul în care

acuzațiile aduse se prescriau. Va fi singurul supraviețuitor alături de Ion Ilioi, capturat de autorități foarte devreme în povestea haiducilor. Toți ceilalți sunt executați în 1956[26].

Dezgustat de lipsa oricărui decont al comunismului necesar după 1989, într-o societate condusă politic și economic de prea mulți reprezentanți ai totalitarismului, se întoarce la ideile naționalist-creștin-rasiale ale noii formule politice a legionarilor. Va publica o carte, *Brazii se frâng, dar nu se îndoiesc*, ale cărei prime două volume (dintr-un total de opt) sunt autobiografice. Moare în 2006, intrat deja în conștiința multor oameni.

Dar să-l lăsăm pe Moșu'[27] să ne vorbească...

---

[26] O sinteză excelentă este cea a lui Dorin Dobrincu: *Rezistența armată anticomunistă din munții Făgăraș, versantul nordic – Grupul Carpatic Făgărășan/ Grupul Ion Gavrilă (1949/1950 – 1955/1956),* pe care o puteți citi online.

[27] Volumul al III-lea din *Brazii se frâng, dar nu se îndoiesc* este disponibil online. De asemenea, se pot găsi online și fragmente din dosarul de la Securitate al lui Ion Gavrilă, comentate și explicate chiar de către celebrul haiduc.

Două copile fac agricultură

Acest text a fost scris de Ion Gavrilă (Ogoranu) în cartea sa, Brazii se frâng dar nu se îndoiesc, *editura Marist, Timișoara, 2009. Nu l-am găsit pe Internet așa că îl transcriu aici, mi se pare excepțional.*

„Închideam ochii și-mi imaginam ce era acasă. Două copile, cea mai mare de 14 ani, cea mai mică de 12, ies cu carul și plugul la câmp. Plâng că nu pot ridica plugul, plâng că nu pot înjuga bivolii, plâng că nu pot apăsa coarnele plugului în brazdă, plâng că nu pot secera singure, că nu pot treiera singure, că nu pot sui sacii cu secară și cartofi să-i ducă la cotă, plâng că le prinde noaptea pe drum, și li-e frică, plâng că vine perceptorul și n-au bani, că vine colectorul și le înjură să predea cotele. Plâng că li-e frică să iasă noaptea afară din casă, plâng că și-n casă li-e frică, de când Lăbuș, câinele ce dormea în prag, a fost otrăvit, și li-e frică și să plângă când umbre le vin la fereastră și rânjesc în noapte. Plâng când urlă viscolul și cântă cucuveaua.

Plâng că iar vine duba și le duce la Securitate, unde toți se răstesc la ele, că le pune la curentul electric, de parcă tot trupșorul lor de copil vrea să se împrăștie și inima se zbate în coșul

pieptului ca o pasăre în colivie, și că așa se va zbate toată viața. Plâng că le bagă apoi în pivniță, să doarmă pe cimentul umed, și or să le doară rinichii toată viața, plâng că li se pun întrebări și ele nu știu ce să răspundă. Plâng că li se dă drumul în miez de noapte și fac 15 kilometri pe jos până acasă, plâng că nu îndrăznesc să intre noaptea pe poartă, și la altcineva nu cutează să se ducă, plâng că aud vitele mugind de foame în grajd. Plâng că tatăl lor a murit demult, plâng că mama e la închisoare de mai bine de doi ani și nu știu dacă e vie sau moartă și dacă o vor mai vedea vreodată, plâng că au avut un frate mult mai mare ca ele, plecat de 6 ani de acasă, de nu și-l mai aduc aminte cum arăta la față, că fotografiile lui au fost luat de Securitate, și numele lui e trecut pe o hârtie la Sfatul Popular că e condamnat la moarte, și camioane cu soldați umblă ziua și noaptea pe drumurile pădurii să-l prindă.

Plâng că în curtea lor nu intră nimeni, că lumea din sat se ferește de ele, plâng că ele nu se duc la șezătoare, nici la școală, plâng că trăiesc într-o lume rea, pe care nu o înțeleg și în care simt că ele, două copile cu ochii speriați, nu au loc."

Nu am cuvinte să fac vreun comentariu. Abia am puterea să recitesc textul de mai sus.

Un personaj rocambolesc

Ion Gavrilă are un ultim capitol al biografiei rămas neclarificat. E vorba de perioada de șase luni din 1976 când a fost capturat. Nu există decât un raport al arestării lui și amintirile bătrânului haiduc. În rest, nici un document nu a fost dat publicității. Astfel încât amintirile lui Ion Gavrilă despre acest episod, spectaculoase în felul lor, amintind mai degrabă de un film cu James Bond decât de povestea clasică a bătăii crunte, replicile scurte și lemnoase de tip *„Spune, mă!"* ar putea părea completate de imaginație. Mai ales că un fost securist ca Pleșiță insinuează că fostul luptător ar fi devenit colaborator, poate că asta te duce cu gândul că Ion Gavrilă n-ar spune adevărul.

Unul dintre anchetatorii lui Ogoranu din 1976 se numea nici mai mult, nici mai puțin decât Tudor Vladimirescu. Citez dintr-un articol din 2005 apărut pe hotnews.ro:

„Alți trei securiști – cadre active declarate – făceau cu schimbul pe lângă el, 24 de ore din 24. Își motivau… psihologic misiunea: să studieze «științific» un individ ce-a dat atâta de furcă Securității. Se numeau Ghergheli Francisc,

Nagy Tiberiu și… Tudor Vladimirescu. Unul se dădea specialist în sociologie, altul în literatură, cel de-al treilea în istorie (cel cu istoria fiind evident, Tudor Vladimirescu!). În asemenea scopuri i s-au cerut multe declarații din care nu găsește în volumele primite vreo urmă. În realitate, toți «specialiștii» echipei aveau o singură misiune: să afle cum a ajuns numele lui Ion Gavrilă pe lista pe care Nixon i-a prezentat-o, la venirea în Romania, lui Ceaușescu? Cum s-a făcut că a intervenit în favoarea lui și Kissinger?"

Pare atât de caraghios încât mi-am amintit că, inițial, în cartea sa, *Brazii se frâng*… Ion Gavrilă s-a sfiit să-i spună numele întreg acelui tip, numindu-l doar „colonelul Tudor". Citez din vol II, p. 222:

„Al doilea ca importanță era colonelul Tudor: gras, cu ochii mici, răutăcioși, cu fața un trapez având baza în fălci, lipicios în vorbă, plin de sine și diabolic în întorsături neprevăzute de judecată. Susținea că e din Bîrlad și, după batjocurile ce le rostea la adresa evreilor, putea fi chiar evreu. [...] Susținea că el îi anchetase pe camarazii mei în 1956 și se exprima și acum cu dușmănie față de ei. Îi citeam și acum ura în ochii înfundați în grăsime. Cu el discutam de toate. Cunoștea teologie multă, ortodoxism, cunoștea istorie bisericească, cânta popește, știind tipicul pe de rost [...]

Cunoștea bine istoria României (bineînțeles, după varianta Roller). Aveam multe discuții contradictorii cu el; plecând, se interesa din alte cărți asupra subiectului discutat. Cunoștea istoria partidelor politice, cântece legionare. Odată s-a apucat cu glas tare să le cânte, ca să-mi demonstreze că le știe [...]

Nu ascundea că el a condus operațiuni în munții Făgărașului împotriva noastră, între care cea de la distrugerea grupului Arnăuțoiu; cu acea ocazie a capturat o fetiță. Susținea cu mândrie că, în acea luptă, a fost rănit. [...] Din unele amănunte pe care mi le amintea, reieșea că spunea adevărul.

Contrar celorlalți ofițeri, nu-mi îngăduia și nu-și îngăduia vreo observație critică la adresa Uniunii Sovietice."

Halucinant, nu?

Într-o zi, navigam pe site-ul CNSAS, unde e scanată o colecție de reviste pentru uzul intern al Securității, periodicul *Securitatea*. Pentru cei care mai au amintiri de dinainte de 1989, această publicație era una gen *Pentru Patrie* dar destinată spălării pe creier chiar a securiștilor. În paginile ei, semnează articole tip „somnifer" de plicticoase ce sunt nume sonore ale Securității, supraviețuitori ai sistemului și după 1989, unii dintre ei făcând figură de „minți

luminate", parte a „securității bune", adevărații „patrioți" ai regimului. E vorba de Pleșiță, Neagu Cosma, și alții, dar mitomanii aștia doi îmi sunt cei mai „dragi".

Ei bine, în numărul 1/1970, la pagina 94 un articol foarte frumos: *„În efectuarea avertizărilor, deplina conspirativitate a rețelei"*[28] semnat Locotenent-colonel T. Vladimirescu. Într-o limbă de lemn de esență pură, că doar reprezenta zona „practică" a ideologiei și propagandei comuniste, articolul este unul tehnic despre cum trebuie să lucreze securistul cu turnătorul astfel încât să nu-l dea de gol la cei turnați. Inutil (?) să amintesc faptul că și în 1970, după Vladimirescu, problema cea mai importantă era tot filarea foștilor legionari și a preoților. Bani de la buget aruncați pe fereastră, s-ar spune, foarte corect, în ziua de azi.

Important este însă că avem o dovadă în plus că Ion Gavrilă nu fabula.

---

[28] Tragi-comicul număr poate fi consultat aici, unde vedeți pagina 96 din fișier (94 din revistă, fișierul conține și coperta, de aici vine diferența). Prin cuprins mai găsiți și alți „profesioniști".

Lăsați-mă să gândesc în locul vostru!

Când m-am apucat să scriu aceste rânduri, publicate inițial pe Internet, am fost conștient că e posibil ca mesajul transmis să nu fie înțeles corect. Nu sunt idealist. Nu m-am bazat că va face cine știe ce rating, sau că va provoca vreun curent de opinie în spațiul online românesc. Când am mulțumit internauților pentru miile de vizite pe blog sau pentru comentarii nu m-am amăgit că ar fi fost tot atâția vizitatori unici… Au fost o sută, două, o mie? Dar restul web surferilor?

Unii probabil și-au pus problema corectitudinii politice (cam mulți legionari printre haiduci – de exemplu). Și ei trebuie înțeleși. Pe alții nu-i interesează decât propriul lor *job* sau *leisure*. Orice pas fac în viață, îl fac numai din evaluarea oportunităților de business sau de carieră. Proiectele și sponsorii acestora se schimbă, corporatiștii rămân. Unii ca noi pleacă, alții, tot ca noi, vin. Ăsta e *change management-ul* și lipsa de moralitate a capitalismului, banii totuși rămân și sunt acolo. Nu se schimbă mediul economic, corporațiile fuzionate sau achiziționate nu se schimbă pe cât pot corporatiștii

să se schimbe de repede. Unii se atașează de companie, de management, devenind una cu corporația și avansează de la obiective de proiect atinse și răsplătite (atât de către beneficiar, prin prime, cât și de către furnizor, prin șpagă) la nivelul următor, cel al managementului sau al funcției în administrația de stat ca persoană publică, nivelul delirului puterii și al trufiei. Încep a crede că fac parte din altă lume decât a noastră.

Rămâne apoi marea masă a colegilor și prietenilor sau a cunoscuților, a căror viață se reduce la muncă și *lunch*, într-un ciclu etern, și ale căror conștiințe nu se ridică mai sus de *payroll-ul* primit prin e-mail. Sunt atât de ocupați și re-educați în aplecarea spre tastatura PC-ului ca să dea *reply* unui e-mail mereu important, că nu pot, nu gândesc și nu vor să privească mai departe. Dioptriile li se adună în fața ochilor ca binoclul lui Perpessicius. Urăsc pe oricine vrea să-i scoată din existența lor de *clerks*.

Cu ei face managementul, dar mai ales politicul, ce vrea. În primul rând, să gândească în locul lor.

Dacă ați ajuns cu lectura până aici, trebuie neapărat să vă spun că textul de mai sus NU îmi

aparține. Mai mult, nici nu-mi reprezintă vederile deși sunt de acord cu unele propoziții.

Este doar o traducere și acesta este adevăratul mesaj. Originalul[29] este redat mai jos.

„Când am luat calea munților, știam destule despre partea cea ascunsă a istoriei. Nu ne-am făcut niciodata iluzii. Nu ne-am bazat că ni se vor alătura și că vom fi înțeleși de toată suflarea din Țara Făgărașului. Când am spus că în 1949-1950 s-ar fi ridicat satele de la munte sau că eram primiți și ajutați de oamenii din partea locului, nu m-am referit niciodată la cine știe ce mulțime de oameni… Or fi fost o sută, două, o mie? Dar restul locuitorilor?

Unii n-au venit de frică. Și ei trebuiesc înțeleși. Pe alții nu-i interesează decât propriul lor interes. Orice pas fac în viață, îl fac numai din calcul. Regimurile se schimbă, profitorii rămân. Pleacă ai noștri, vin ai noștri. N-au niciodată principii și mustrări de conștiință. Nu se pot schimba regimurile și ideologiile, pe cât îs în stare ei să se schimbe de repede. Unii se leagă strâns de regim, devenind una cu el și trec de la avere și de la satisfacerea tuturor dorințelor și poftelor la delirul puterii și al trufiei. Încep a crede că fac parte din altă lume decât a noastră.

---

[29] Ion Gavrilă-Ogoranu, *Brazii se frâng, dar nu se îndoiesc*, vol. II, p. 102.

Rămâne apoi marea masă a trudnicilor, a căror viață se reduce la muncă și hrană, într-un ciclu etern, și ale căror conștiințe nu se ridică mai sus de blidul de mâncare de dinaintea nasului. Sunt atât de apăsați și dresați în apăsarea spre pământ, că nu pot, nu gândesc și nu vor să privească mai departe. Li-s ochii atrofiați ca ai șobolanilor de sub pământ. Urăsc pe oricine vrea să-i scoată din existența lor de sclavi.

Cu ei face orice stăpânire ce vrea. În primul rând, să gândească în locul lor."

Ce am scris mai sus e doar un simplu exercițiu.

La începutul secolului XIX, când Imperiul Otoman slăbise foarte mult, boierii români au profitat de situație și au început să-și trimită copiii la studii în Occident. Acei studenți au intrat în contact cu o mentalitate complet diferită și modernă, venind cu idei nemaiîntâlnite pe la noi (în mare parte masonice): patriotism, națiune, libertate, revoluție etc. Erau îmbrăcați după moda „de la Paris", renunțaseră la șalvari și narghilea, vorbeau franțuzește (aceea era limba Europei atunci). Lumea îi lua în râs și le spuneau „Bonjuriști". Caterinca românească exista încă de pe atunci. Acești tineri au pornit Revoluția de la 1848 în Țările Române și apoi

au construit România modernă. De aceea, monarhia din România secolului XX le-a recunoscut meritele botezând o sumedenie de străzi și instituții cu numele acestor „Bonjuriști". Despre unii dintre ei, omul de pe stradă n-ar putea să spună mare lucru, ce au făcut, ce au realizat. Dar, dacă noi astăzi ne considerăm mai apropiați de Occident, deși suntem mai orientali decât am fi dispuși să admitem, asta se datorează acelor oameni.

Azi, categoria de oameni educați, ușor rupți de problemele celor mulți, dar mereu în contact cu o cultură de business, în primul rând, sunt corporatiștii. Ei pot fi, dacă nu sunt deja, noii „bonjuriști", de data asta amestecând engleza cu limba maternă, spre oroarea naționaliștilor de cafenea. Acești oameni, cu un set de principii uneori inconștient impregnate în mințile lor, au capacitatea de a transforma o părere într-o referință. Lor mă adresez, cu mesajul acesta: *„Nu lăsați pe nimeni să gândească în locul vostru!"*.

E adevărat, nu mai sunt timpurile când creierele erau spălate cu furtunul propagandei și al ideologiei. În România există o democrație, încă incompletă și încă supusă unor riscuri. Azi se manipulează, nu se impune. Intelectualilor li se

sugerează idei de-a gata, ușor de adoptat drept puncte de vedere. Comuniști care condamnă comunismul, hoți care luptă cu corupția, impostori care ne explică ce e mai bine pentru noi, pentru „interesul național", pentru învățământ, pentru sănătate, sau chiar pentru administrarea mai bună prin regionalizare, toți aceștia strigă: „Lăsați-mă să gândesc în locul vostru!". Toate acestea sunt niște acte de vandalism asupra bunului nostru simț. Dacă oamenii educați, dacă elitele profesionale și culturale din această țară vor trece cu vederea toate aceste complicități atât de vinovate, atunci vom trăi alături de acești comuniști, hoți sau impostori încă o generație. Dar, dacă „bonjuriștii" nu vor lăsa pe nimeni să gândească în locul lor, atunci poate vom trăi mai bine și mai demni, oleacă mai devreme. Pentru că de la ei poate începe schimbarea. Pentru că de la comunism ni se trag toate.

Interviu suprarealist din Iad

Mă dădeam pe facebook într-o sâmbătă și la rubrica *„People You May Know”* văd poza unui tip rotofei în haine militare. Ioan Cârnu prieten cu IICC MER… WTF? M-am pus online pe chat, cine știe? După nici 10 minute, primesc un *„Friend request”* Era el! Info-ul spunea tot.

Am acceptat, ce farsă sinistră o fi și asta? Iar chat-ul începe să bipăie. Repede! Contact Information – copy & paste într-un txt, pozele (ah! numai una). „Calm! Sigur e o stupizenie colosală!” mi-am spus.

— *Bună seara*, am tastat ușor dezgustat. Deja îmi părea rău că intrasem în joc.

— Bună seara, domnule, apăru pe ecran.

Nu „tovarășe”, nu „băi”? Mi s-a părut cam slabă ideea. În fine, vă scutesc și mă scutesc de toate reacțiile, dialogul face toți banii.

— Dragul meu, aproapele meu, știu că mă cauți, sunt chiar eu. Am murit în 1991 și sunt în iad

de atunci. Știu că te gândești că e o farsă, dar nu e așa. Sunt eu, Căpitanul Ion Cârnu.

— *În fine, dacă ești sau nu cine zici c-ai fi, spune ce vrei?*

— Întreabă-mă, nu pot să-ți povestesc eu. N-am voie.

— *Bine. Cum e în iad?*

— …

— *Nu poți răspunde?*

— … Ba da, dar e cam greu de explicat. Este, bineînțeles, neînchipuit de rău. Tot ce a inventat omenirea în materie de tortură este aplicat și acolo, și nu doar atât, ci chiar inovat. De exemplu, re-educarea a fost adoptată imediat ce a fost inventată la Pitești și se aplică și acum dar într-o formă evoluată, modernizată. Iar lucrurile sunt duse mult mai departe și n-o spun cu admirație, oricum nu am dreptul decât la foarte puține sentimente, toate celelate mi-au fost extirpate. De exemplu…

— … *Stai, stai! Ce sentimente?*

— Nu mai am decât remușcare, regret, tristețe, disperare, durere, vinovăție …

— *Am înțeles, ajunge. Cum adică duse mai departe?*

— …Îți spun, pe scurt, că toate sunt eterne și ca număr și ca durată, înșirarea lor ar dura o eternitate. Iar cei ajunși acolo sunt îmbătrâniți pentru fiecare an pe care-l au cu câte 10, deci eu am,

arăt și mă simt ca un om de 720 de ani, dacă ar putea cineva să trăiască atât. Pentru că 72 de ani aveam când am murit. Odată la 10 ani, se dă un soi de permisiune de a intra în contact cu lumea și sunt lăsat să arăt cum sunt acum. Am ajuns la tine, poți să mă întrebi ce vrei, îți voi răspunde în anumite limite, care îmi sunt permise. Aceste limite sunt puse pentru a nu afecta mintea omenească a celui care întreabă.

— *Am înțeles regulile, ești foarte șmecher. Dar, să zicem, haide să începem. Regreți ce ai făcut?*

— Sigur că da, credeam că ai înțeles și din ce am spus mai devreme.

— *OK, atunci să vorbim de tine, cel de dinainte de moarte. Ai regretat? De ce nu ai apărut să spui?*

— Da, am regretat, chiar și atunci când îi băteam pe oamenii aceia. Am regretat tot mai mult până când m-am sinucis. Știam că e rău ce fac. Mi-a fost frică, însă. De aceea nici nu am apărut. M-am ascuns.

— *Păi dacă regretai, de ce făceai ce făceai?*

— Din două motive. Odată că aveam niște beneficii pe care altfel nu le-aș fi obținut niciodată,

eram dispus să fac ORICE pentru ele. Aveam un salariu de vreo 20 de ori mai mare decât oricare dintre cei pe care îi băteam și multe altele, haine, lemne, deconturi. În condițiile astea, arestații nu mai aveau cum să se compare cu mine, nu mai erau ființe umane în ochii mei, erau niște simple mamifere bolnave. Apoi îmi era și frică. Tu crezi că eram relaxați? Dacă nu făceam ce mi se cerea sau, mai exact, ce se aștepta să fac, ajungeam eu în locul bieților oameni. Frica e omenească, chiar și cei viteji sau curajoși o au.

— *Da, dar demnitatea poate să prevaleze.*

— Așa și este, dar n-am spus că aș fi avut demnitate. Cu toate astea, îți spun, tinere (pentru că orice vârstă ai avea, față de mine, cel de aici, din iad, tot tânăr ești), când m-am mai întâlnit cu ei, când trăiam, nu aici, că-n iad ei nu sunt, și cu fata Elisabetei Rizea, și cu Cornel Drăgoi sau Gheorghe Râmba și mulți alții, le-am spus că n-am nimic cu ei. Că așa au fost vremurile. E adevărat, nu le-am cerut iertare, tot de frică. Și e adevărat și asta, nu m-am comportat sincer cu ei, i-am luat tot de sus.

— *De ce v-ați sinucis?*

— După Revoluție, eram deja bătrân și remușcările și frica se-adunaseră în mine peste măsură. Îmi era frică să nu fiu judecat și împușcat precum Ceaușescu. Am fost mai rău ca el de multe ori, ce soartă aș fi putut avea? N-am realizat niciodată, pe deplin, suferința pe care am pricinuit-o oamenilor. Când am văzut-o pe Elisabeta Rizea la televizor, n-am mai putut. Speram inutil că poate vinovăția pe care mi-o asumam nu era atât de mare. M-am chinuit câteva luni, dar știam că orice aș face, tot în iad, dacă iadul ar exista, voi ajunge. Așa că asta m-a întărit în hotărârea mea să părăsesc o lume în care am făcut cu mult mai mult rău decât aș fi putut face bine, chiar de-aș fi fost un sfânt. Să știi că nu mai pot sta mult… mă cheamă înapoi…

— Ar fi frumos să fie adevărat ce spui. Totuși nici un fost torționar nu regretă, ba unii chiar sfidează. Nu, nu te cred.

— Nu pot vorbi în locul lor. Deși de aici știu totul, absolut totul despre ei. Toți știu exact ce au făcut și cât de rău. Dar omul e o ființă slabă și fricoasă, iar lor le e frică atât de tare, încât asta îi îndârjește în răutatea lor. Și un câine dacă îl bați, schelălăie, dar apoi, înnebunit de frică, începe să atace, chiar mai fioros decât ar face-o de obicei. Ei

știu destul de sigur că nu li se mai poate întâmpla mare lucru, dar frica animalică îi face vigilenți. Nu mai pot sta, mă trag înapoi…

— *Stai, stai, mai am o întrebare. Crezi că se va putea face dreptate până la urmă?*

— Scuze, nu mai pot sta… Da, se va face, depinde și de voi… Poate nu va fi așa cum vă reprezentați voi justiția, poate pe pământ nu… dar în timp, sigur. Iar aici, în infern, dreptatea e definitivă oricum. Suntem toți aici. Și toți vom fi reeducați etern să vedem lucrurile așa cum ți le-am spus și ție. Pe pământ nu am fost umani, aici nici atât.

Ioan Cârnu is offline now.

Ioan Cârnu nu există. Nu există nici o fotografie de-a lui, cel puțin pe Internet. Nu există vreo biografie de-a lui. Există doar țipetele oamenilor bătuți de el și tăcerea celor omorâți de Securitatea lui. Astea da, sunt pe net. De aceea e important să aflăm toate astea.

Dacă într-adevăr s-a sinucis, așa cum circulă o poveste a Elisabetei Rizea, sau e doar o legendă

menită să-l ascundă de ochii lumii, sau ai presei, în numele vieții private, asta n-o știu.

Într-o zi, poate, cu siguranța sau cu frica transformată în furie, acești oameni ne pot ciocăni la ușă, chiar și virtual. Ce-ați zice?

Toma

Toma Arnăuțoiu a luptat 1 an pe frontul de vest, 9 ani a trăit o existență neomenesc de grea în pădurile din Munții Făgăraș, a fost anchetat și deținut în închisoare pentru 1 an și a fost executat la vârsta de 38 de ani. Cu alte cuvinte, 11 ani din viață, aproape o treime, a fost într-o continuă situație limită. În urma lui au rămas poate cele mai dureroase amintiri consemnate, cele ale Elisabetei Rizea, a cărei suferință e doar o infimă parte a tragediei familiei Arnăuțoiu, o familie pulverizată de istorie.

Acești 11 ani, în care tragedia de la Nucșoara este construită ca un fractal din multe alte tragedii care nu pot fi comparate, nu găsesc că îmi pot da dreptul să le povestesc istoria altfel decât prin cuvintele supraviețuitorilor. Așa că vom rămâne în zona acelorași idei (fixe).

Familia Arnăuțoiu, un model de respectabilitate, în sine o parte a elitei satului, se găsește, în 1949, în situația în care 2 dintre membri, frații Toma și Petre, trebuie să aleagă calea haiduciei. Evitarea unei arestări le va aduce moartea în 1959, după 9 ani de război total cu autoritățile care l-au declanșat.

Grupul „Arsenescu/Arnăuțoiu" cum a fost cunoscut, a avut 16 membri, confruntați sângeros cu autoritățile, sau – în condițiile unei vieți absurde – chiar cu ei înșiși. Toma și Petre Arnăuțoiu împreună cu încă 19 oameni având aceeași viziune asupra demnității au fost omorâți în 1958. Câteva zeci de oameni au fost condamnați la pedepse foarte mari. Câteva sute de alți oameni au fost direct afectați de aceste tragedii, transformând numărul victimelor

într-o statistică. Nucșoara are abia în 2007 numai 1.672 locuitori.

Gheorghe Arsenescu, unul dintre inițiatorii grupului, a fost omorât abia în 1962, completând astfel lista celor 19 oameni uciși. Nu fac diferența între execuție și moarte în timpul unei ciocniri cu autoritățile acelor timpuri... Faptul că cineva precum părintele Ion Dragoi a fost condamnat la moarte și executat pentru că i-a ajutat cu mâncare pe haiduci mă face să pun semnul egal între cele doua feluri de a muri. La fel și în cazurile lui Nel Chircă, Gheorghe Mămăligă și Ion Marinescu, împușcați chiar de către prietenii lor în urma unor suspiciuni de trădare. Niște oameni au încercat să supraviețuiască în condiții inimaginabile în afara unei societăți în care absurditatea era cotidiană.

Inițial, grupul se formează în jurul colonelului Gheorghe Arsenescu, un personaj spectaculos, cu o prezență de spirit ieșită din comun, și cu ajutorul lui Nel Chircă, dezertor încă din perioada interbelică, un bun cunoscător al vieții din munți.

În 1949, într-o primă ciocnire cu Securitatea, în casa lui Petre Arnăuțoiu, haiducii reușesc să scape

dintr-o încercuire prost condusă, în urma căreia doi militari sunt uciși. Urmează despărțirea de Arsenescu, care se decide să acționeze singur.

În 1950, pe muntele Gălășescu, un grup de 5 agenți ai poliției politice care se dau drept „Grupul Arnăuțoiu" cu speranța de a se întâlni cu „Grupul Gavrilă" nimeresc față în față cu adevărații Arnăuți, care le observă armamentul disimulat sub haine și îi ucid pe 4 dintre ei. În aceeași perioadă urmează diverse schimburi de focuri între haiducii veniți să se aprovizioneze în sat și autorități (un asemnea incident se întâmplă chiar în gospodăria Elisabetei Rizea, tot în 1950). Ion Marinescu mai împușcă în același an pe șeful GAC-ului și apoi, într-o ciocnire pe valea râului Vâlsan, încă doi militari care-l atacaseră pe el și pe Tică Jubleanu.

În 1951, unul dintre haiduci, Titu Jubleanu, este capturat în urma unei lupte sângeroase în care soția sa, refugiată pe munte, este ucisă, iar Ion Marinescu și Tică Jubleanu (fiul lui Titu) reușesc să scape din încercuire.

În 1952, la numai o zi după ce Ion Gavrilă ataca o cabană la lacul Bâlea, Toma Arnăuțoiu face același lucru la cabana Padina, distrugând și

portretele liderilor comuniști afișate pe atunci în orice loc. Va fi un cap de acuzare important.

În condițiile în care represiunea se accentuează puternic, pe rând membrii grupului ajung să se omoare între ei de teama trădării. Astfel, Nel Chircă este ucis pentru că, după ce familia lui e arestată și copiii trimiși la orfelinat, el se decide să se predea. La fel Ion Marinescu, adeptul unei tactici ofensive, ajunge într-un conflict fără soluție cu frații Arnăuțoiu care decid să-l elimine. Sunt momente extrem de grele pentru haiduci, în niște condiții care nu mai aveau nici o legătură cu viața normală. Aceste incidente sunt exploatate la paroxism de către autoritățile decise să-i prezinte populației ca pe niște bandiți fioroși. În realitate, situația limită continuă în care acești oameni încercau să supraviețuiască a făcut ca aceste rezolvări să le mai prelungească viața cu câțiva ani, până în 1958.

Ultimii 4 supraviețuitori, Toma și Petre Arnăuțoiu, Maria Plop, Tică Jubleanu sunt capturați după ce numeroase acțiuni de infiltrare ale securității au construit o adevărată pânză de păianjen în jurul lor. Resursele alocate acestor combinații au fost generoase, scenariile „undercover” cu adevărat inteligente deși malefice. Într-un final, cei doi frați

sunt atrași într-o cursă, în gospodăria unui vechi prieten care le toarnă somnifer în țuica pe care urmau s-o deguste, iar ei, adormiți, sunt arestați. În operațiunea imediat următoare, de arestare a Mariei Plop și a lui Tică Jubelanu, adăpostul lor camuflat într-o grotă este asediat, Maria se predă, împreună cu fiica ei și a lui Toma, în vârstă de 3 ani, iar Tică este ucis în schimbul de focuri care urmează, în care moare și un milițian.

Ancheta și procesul sunt exemplare ca represiune, doar Maria e condamnată la închisoare pe viață (va deceda în 1962), toți ceilalți membri ai grupului fiind uciși.

Povestea acestor oameni este cu adevărat complicată și, din nefericire, nu există nici până azi o carte care să o povestească la modul epic. Dosarul grupului a fost publicat de fata lui Toma Arnăuțoiu, născută în pădure, care și-a descoperit identitatea abia după 1989. Volumul se numește: *Luptătorii din munți…*[30] și îl găsiți greu. Există și un trist roman „polițist" publicat înainte de Revoluție, dintr-un unghi fals și manipulator. Aș spune doar că cea mai importantă carte este *Povestea Elisabetei Rizea din Nucșoara….*[31] . Deși interviurile Elisabetei Rizea au avut un mare răsunet în anii '90, numeroase

---

[30] Esențială însă pentru documente și nu numai e cartea fiicei lui Toma, Ioana-Raluca Voicu-Arnăuțoiu, aflată într-o minunată și emoționantă recuperare a trecutului familiei Arnăuțoiu. Atât de interesantă este povestea acestei căutări, încât ar merita o carte în sine. În fine, cartea amintită și mai sus se numește *Luptătorii din munți. Toma Arnăuțoiu. Grupul de la Nucșoara. Documente ale anchetei, procesului, detenției* și a apărut la editura Vremea, București, ultima ediție e din 2009; o mai puteți cumpăra doar direct de la editură, librăriile nu se mai obosesc să o expună.

[31] *Povestea Elisabetei Rizea din Nucșoara, urmată de Mărturia lui Cornel Drăgoi în dialog cu Irina Nicolau*, editura Humanitas, București, 2011, însă trebuie căutată neapărat ediția în care apare și *Mărturia lui Cornel Drăgoi*, pentru că e o completare mai mult decât fericită.

personalități (Regele Mihai, Președintele Emil Constantinescu) pomenind-o și asociindu-și imaginea cu a ei, astfel încât valul de simpatie rezultat a transformat-o într-un neașteptat și frumos simbol, nici până în ziua de azi torționarilor din aceste înspăimântătoare amintiri nu li se cunosc biografiile. De asemenea, averile confiscate celor condamnați în procesul Arnăuțoiu nu au fost recuperate integral niciodată.

Nu mă pot reține în a reda, din nou, poate cea mai tristă tânguire a Tuței Rizea: *„Păi aș zbiera, doamnă, ca o vacă, nu ca un om! Atâtea sunt de spus…”.*

Represiunea – Business Report (o perspectivă cinică)

Disclaimer

Folosirea termenilor de business din acest text nu incriminează capitalismul. Este vorba doar de o traducere în limbaj corporatist a unei tragedii globale, pentru a nu fi uitată.

Overview

Așa cum o multinațională economică își deschide reprezentanțe, sau chiar unități de producție în diverse țări, pentru a-și spori market share-ul, cota de piață, tot așa putem vorbi de expansiunea unei multinaționale ideologice, a comunismului din Uniunea Sovietică. Dacă privim lucrurile dezbărați de orice urmă de empatie, cu un cinism maxim, am putea chiar spune că stalinismul impus în țările Europei de Est imediat după război a fost implementat cu mare profesionalism, pe baza unui „business plan" bine construit, și cu rezultatele așteptate. Așa cum Coca-Cola deschide o fabrică și își instalează banda de îmbuteliere, precum și normele și regulile atent monitorizate de o echipă de management de expați, care apoi formează o echipă

de management locală, așa se poate vorbi de instalarea unui întreg regim totalitar, mai întâi condus direct de expați ca Vâșinsky sau Ana Pauker sau alții, cu trupe ale Armatei Roșii staționate în țara ocupată, apoi predată, cu „manual de funcționare" cu tot, unei echipe locale, în care a răzbătut din întregul consiliu de administrație un „CEO" precum Gheorghe Gheorghiu zis și Dej.

Asta găsesc să fie singura explicație a faptului că imaginile de propagandă din țările Europei de Est arată exact la fel, intonația speaker-ului este atât de asemănătoare încât ai senzația că este același om care vorbește și în română și în bulgară sau maghiară sau cehă etc. Poveștile supraviețuitorilor represiunii sunt identice, pentru că metodologia aplicată de sovietici era aceeași. De altfel, spre exemplificare, la sfârșitul acestui articol veți găsi două link-uri, unul către un episod din *Memorialul Durerii* iar altul către un film documentar bulgar - *Supraviețuitorii,* al lui Atanas Kiriakov (despre o întâlnire cu domnia sa puteți citi în articolul *7 kilometri*….). Acesta din urmă povestește halucinant de asemănător aceleași tragedii, întrerupte de aceleași imagini de epocă în care pare că doar limba diferă. Stupefianta asemănare a celor două pelicule nu-și poate avea altă

explicație decât în globalizarea regimului comunist, gândit, poate ironic, în aceiași termeni strategici ca expansiunea globală a unei corporații capitaliste. Doar că în loc de hamburgeri avem expropieri și colectivizări, în loc de băuturi răcoritoare avem, vai!, atât de multe lacrimi, în loc de țigări avem gloanțe…

Adevăratul câștigător al celui de-Al Doilea Război Mondial a fost Uniunea Sovietică. Nu e scopul acestui text să dezvolte și mai mult ideea, dar când spun asta am în vedere următoarele *target*-uri atinse de sovietici:

- achiziția de noi teritorii
- preluarea completă a managementului majorității țărilor Europei de Est
- extinderea influenței asupra întregii Europe și în mare parte din Asia.

Să facem *zoom* pe zona uneia dintre *funcțiile suport* ale acestei multinaționale ideologice: HR-ul, pardon, Ministerul Afacerilor Interne.

Case study: România

Executive Resume

Multinaționala ideologică Uniunea Sovietică a ales să nu promoveze pe nimeni din țara proaspăt intrată în grup prin „hostile take over", mai ales că aceasta fusese asociată, oarecum obiectiv, cu principalul concurent pe piața totalitarismului, o companie tot multinațională, numită Axa (cu headquarter-ul în Germania și puternice filiale în Italia, Spania, Japonia etc.) Pe lângă o întreagă echipă de expați cam de mâna a doua, aduși să implementeze strategia de comunizare, au fost răsplătiți cu joburi bune și o parte dintre foștii traficanți locali de droguri ideologice. Produsul fiind de o calitate execrabilă, ei nu prea avuseseră succes, au stat mai mult prin închisoare, remarcându-se mai degrabă în luptele pentru teritoriu dintre ei, astfel încât, după ce liderul lor Foriș este eliminat prin lovituri mortale de rangă, Gheorghiu Dej devine marea speranță a managementului autohton. Odată ce noul board condus de acest tip obscur s-a instalat, impunerea noului business plan de după joint-venture a avut un deadline foarte strâns impus de la headquarter-ul de la Moscova.

Scope

Siguranța Statului fusese un departament care își îndeplinea target-urile la un nivel bun spre foarte bun. Practic, mișcările extremiste de stânga erau aproape complet anihilate, iar distrugerea celor de dreapta era „in good progress". În 1948 însă, se schimbă principalele obiective, politica de recrutare și, evident, criteriile de performanță. Poliția politică din România iese din zona „suport" și se transformă într-o nouă linie de „core business". Pentru că reprezentanța din Carpați a totalitarismului global avea ca misiune, viziune și valori ideile extremei stângi, atunci comunismul a fost scos de pe lista neagră, în locul lui intrând, odată cu dreapta, întreaga democrație (totalitarismul, după cum reiese și din nume, nu își propune obiective realiste, ci totale, fără jumătăți de măsură).

Deci, primul obiectiv major care trebuia îndeplinit, ca să se poată implementa cu succes strategia, a fost ca absolut nimeni să nu mai știe absolut nimic despre normalitate, echivalată de bunul simț cu democrația.

Politica de recrutare a fost, inevitabil, greu de construit după niște criterii normale, pentru că

managementul în sine era compus din oameni cu o experiență de business din zona micii evaziuni politice, nicidecum din cea a unei afaceri de anvergură. Dar important era entuziasmul, așa că s-a trecut la angajarea unor oameni, ale căror caracteristici erau: educație – zero, înclinare spre violență – maximă, discernământ – lipsă completă, obediență – maximă, job anterior – fără sau nesemnificativ, veniturile anterioare – la fel, creierul – cât mai murdar și neted (ca să poată fi spălat cu maximă eficiență folosind detergent ideologic experimental), repet, entuziasmul era totul.

Criteriul de perfomanță principal era obținerea totului în timpul minim posibil (1 an). V(I)P-urile acestei prime tranșe de angajați au fost unii ca Alexandru Drăghici, Alexandru Nicolski sau Gheorghe Pintilie (la ultimii doi care făceau „artă" din represiune, acestea erau numele de scenă). Printre cei care s-au remarcat pe parcurs, prin maximă eficiență în a renunța complet la orice urmă de umanitate, în poziții operaționale din *line business* (în limbajul imobiliarelor – băieții cu mistria, canciocul și târnăcopul), s-au numărat alți angajați, ca Ion Cîrnu, Moritz Feller, Alimănescu etc. Și niște șefi de echipă precum Pavel Aranici, sau, ceva mai

târziu, Nicolae Pleșiță, promovați dintre cei care relaționau mai bine cu top management-ul (*relationship-ul* consta în general în curățarea cu limba a cizmelor și a lenjeriei intime a șefilor).

Odată cu semnarea obiectivelor de ambele părți, lumea s-a pus pe treabă care a decurs, în general, destul de bine, cel puțin după majoritatea indicatorilor. Un exemplu e numărul de membri de partid: aproximativ 800 în 1944, aproximativ 1.000.000 în 1949, iar pe termen lung circa 4.000.000 în 1989, creștere realmente spectaculoasă. Un altul este numărul de „concurenți" politici: zero, chiar din 1947, numărul de întreprinderi private mijlocii și mari: zero, chiar din 1948. Metoda strivirii a dat rezultate uimitoare.

Risk Assessment and Mitigation

Imediat ce logo-ul (format dintr-un desen simplu, dar de efect, așa cum cer regulile identității corporative: un ciocan și o seceră încrucișate) a fost instalat peste tot, inclusiv pe toate *stationary*-urile, a apărut o mică problemă. Această mică problemă, rezolvată ceva mai greu, a fost apariția unor opozanți, care n-au vrut să-și însușească noua viziune administrativă și au ales varianta luptei cu

arma în mână, la propriu. Metodele de tip *overkill* (hai să strivim muște cu excavatorul) bazate pe consumul de mari cantități de gloanțe au eșuat. Mai mult, soldații, neobișnuiți cu acest tip de luptă, ajungeau să se mai și împuște între ei, un haiduc căzut era înlocuit de altul din grupurile de oameni care-i sprijineau, pentru că în aceste cazuri violența în stare pură, atât de îndrăgită de torționarul român, producea efecte opuse celor așteptate.

În principal existau două riscuri:

- Întârzierea „reformelor" – colectivizare, comunizare, naționalizare, (și de ce nu?) regionalizare

- Dovada că sistemul nu este infailibil. Alternativa la „perfecțiune".

Astfel, mecanismul represiv trebuia îmbunătățit. Și aici intră în scenă Consultantul de la *headquarter:* NKVD-ul, cum se numea pe vremea aceea, cunoscut de noi mai recent sub numele de KGB.

Experiența consultantului era amplă. Chiar din timpul războiului cu Axa, forme de rezistență la schimbare au fost prezente și în alte țări, într-o gamă

variată de *modus operandi*, cu grad de periculozitate în general mare, cu tendințe „sindicalizatoare", care puteau cauza chiar falimentul *branch-urilor* locale ale comunismului. Astfel, în Polonia, o asemenea mișcare, formată în general din militari, a luptat atât împotriva Axei („Armia Krajowa") cât și împotriva Sovietelor („Soldații blestemați") încă din timpul războiului, raliind peste 53.000 de mebri. În Ukraina, „marketingul" național-ist al unor asemenea grupări („UPA") era cât pe-aci să cauzeze mari pierderi de teritoriu chiar foarte aproape de centrul de putere de la Moscova. Țările Baltice, pe cât de mici, s-au dovedit pe atât de combative, cauzând și ele probleme („Frăția din pădure"). Până și în Bulgaria („Goryanstvo") munții aceia mici au fost plini de haiduci. Iugoslavia („Ustașii") la fel. În jurul lui 1949, toate aceste mișcări fuseseră distruse și tocmai în România lucrurile scăpau de sub control. Inadmisibil.

Astfel, noi tehnici au fost adoptate, combinate cu planurile de măsuri în variantă atroce, amintite mai sus:

- recrutarea de informatori în cantități cât mai mari (peste 300 în cazul Șușman),

• tăierea resurselor haiducilor (peste 1000 de anchetați în cazul Gavrilă),

• dezinformare prin lansarea de zvonuri și legende demne mai degrabă de literatura de senzație (ideea că toți haiducii au fost legionari, iar dacă nu, atunci au fost delincvenți de drept comun),

• infiltrarea de agenți sub acoperire (a cam eșuat după un început bun, dar și-a dovedit limitele tot în cazul Gavrilă),

• atragerea în tot felul de capcane (emigrarea în Grecia).

Rezultatele au întârziat să apară, dar, în cele din urmă, au venit, ultimii 2 haiduci fiind anihilați foarte târziu: abia în 1962, unul dintre ei a fost, în sfârșit omorât și tocmai în 1976 a fost capturat celălalt, retras între timp din activitate. Toate acestea cu un cosum uriaș de bani și resurse, necuantificat vreodată. Această cheltuială, fără să se fi calculat vreun ROI (*return of investment*), a generat ulterior și disponibilizarea, cu un consistent pachet compensatoriu, a multora dintre numele amintite mai devreme (Drăghici, Nicolski etc.).

Conclusion

Să evităm, în acest context, cuvântul „partizan", pentru că, pe lângă originea sovietică a numelui, acești oameni nu susțineau nici un partid. Dacă o făcuseră vreodată, acum, în pădure, nu se mai punea problema vreunei ședințe sau cotizații. Ei acționau conform unei idei atât de des întâlnite încât i s-a tocit sensul între timp, care se numește *demnitate*.

În absența vreunei forme de opoziție, oricât de minimal organizată, în anii care s-au scurs de la eliminarea haiducilor, *branch-ul* din România al multinaționalei comuniste, condus de un grup infracțional de interlopi politici, a stăpânit total viețile tuturor oamenilor.

Multinaționala a dat faliment în 1989 dar uriașele ei creanțe către întreaga lume au rămas și în ziua de azi nerecuperate. Mai nimeni din management nu a fost închis. Ba chiar, în fostele teritorii spulberate de totalitarism, foști angajați ai întreprinderii încearcă, uneori cu succes, să obțină un job bun și în lumea de azi. Un job politic sau economic important, evident. Ei există printre noi și ne privesc foarte senin, ne cer imperativ încrederea. Sub costumele scumpe pe care obișnuiesc să le

poarte, se mai văd încă petele de sânge cu care s-au murdărit în acest abator de exterminat elite care a fost, timp de 50 de ani, ceea ce suntem obișnuiți să numim „țara noastră”.

Support documents

Utilizarea rețelei informative în reprimarea rezistenței armate anticomuniste[32]

Filme: *Memorialul Durerii*[33] - un documentar fluviu din care, probabil, ați văzut cel puțin un episod. Nici o

[32] *Utilizarea rețelei informative în reprimarea rezistenței armate anticomuniste*, Luminița Banu, publicat în *Mișcarea armată de rezistență anticomunistă din România. 1944-1962*, coord. prof. univ. dr. Gheorghe Onișoru, editura Kullusys, București, 2003, pp. 317- 333.

[33] *Memorialul durerii* este un serial documentar de televiziune care prezintă persecuția, închisorile, lagărele de muncă forțată, securitatea din perioada comunistă în România, realizat de TVR, al cărui principal producător este Lucia Hossu-Longin. *Memorialul durerii* a fost realizat în 120 de episoade, care au fost achiziționate de Biblioteca Congresului American și de arhivele Hoover. Au fost filmate peste 100.000 de minute cu supravietuitori ai închisorilor comuniste.

diferență între acesta și filmul documentar bulgăresc *Supraviețuitorii*[34].

Disclaimer

Folosirea termenilor de business din acest text nu incriminează capitalismul. Este vorba doar de o traducere în limbaj corporatist a unei tragedii globale, pentru a nu fi uitată.

[34] Film documentar al regizorului bulgar Atanas Kiriakov, tratează Gulagul din Bulgaria, respectiv lagărele de la Belene și Loveci (Bulgaria). Disponibil online cu subtitrare în engleză.

Actul II: Un copac cu urme de sânge[35]

În dimineața zilei de 10 martie 1950, în poarta casei lui Gavrila Burzo din Hălmăsău – Bistrița loveau cu putere patru oameni în uniformă militară. Al cincilea, tras un pic deoparte, aștepta privindu-și vârful cizmei de box, preocupat de un gândac din aceia numiți vaca Domnului, care tocmai văzuse lumina zilei în lanurile de lucernă abia apărute prin grădinile din jur.

Era șeful celor patru, pe numele său Briceag, iar restul erau subordonați din trupele de securitate alocate biroului din Dej, pe care căpitanul Briceag îi comanda. Gavrilă a apărut nu înainte de a se bărbieri, cu briciul său cel bun, spălat atent într-o farfurioară de aluminiu.

Se mișca greu, dar vârsta sa și faptul că se îmbrăcase tocmai în hainele bune nu a impresionat pe nimeni. Era vinovat și știa asta – în primul rând, vina era că nu-i plăceau comuniștii, colhozul și tot ce însemna „democrația populară".

---

[35] Fragment din capitolul *„Moartea în șapte acte"* din volumul *Șase feluri de a muri* de Marius Oprea, editura Polirom, Iași, 2008. Întreg capitolul este disponibil online.

Ca gospodar de frunte al satului, mai îndrăznise să și spună cu voce tare, în felul lui, toate acestea.

Apoi, în lumea fierbinte a acelor ani de apogeu al războiului rece, oferise ajutor unor tineri înfierbântați care, crezând că într-adevăr americanii vor coborî în noaptea următoare din cerul înstelat, nu s-au prezentat la armată. Le-a dat de mâncare și găzduire verilor Simion și Gavrila Căienar, ca și lui Ioan Pop, tineri din sat; dar, și mai grav, ajutase un alt tânăr dintr-o comună învecinată, Negrilești, care dezertase din armată pentru a-și vedea iubita cu care voia totuși să se însoare înainte ca adevărul să iasă la iveală în fața satului – și anume că ea îi purta rodul în pântece.

„L-au luat și l-au dus într-o pădure”, își amintea fiul său Rudolf Burzo în 1993, când se apropia de 80 de ani. *„Această pădure este situată între satele Breaza și Poieni, comuna Negrilești. Acolo, tatăl meu a fost împușcat împreună cu un tânăr dezertor, al cărui nume nu-l cunosc. Cunosc acest lucru deoarece, la două zile după acest fapt, am mers la locul respectiv și l-am dezgropat; am văzut că tatăl meu era împușcat în piept, iar acel tânăr care nu cunosc cum se numește a fost împușcat în ceafă și avea amândoi ochii săriți din orbite. Am aflat de la diferite persoane, printre care și*

preotul din Breaza, că înainte de a fi împușcati, cei doi au fost puși să-și sape groapa".

Nici acest răgaz în fața morții nu s-a prelungit. Oamenii regimului, securiștii, se grăbeau. Mai aveau și alte misiuni în acea zi. Căci groapa – cum spune Rudolf Burzo, care a fost acolo și atunci alături de fratele mai mic al său, Ioan, pentru a-i da măcar odihna cuvenită în pământ tatălui său – *„era foarte mică; adică peste cadavre fiind un strat foarte subțire de pământ"*. Împușcarea bătrânului Burzo și a tânărului dezertor din Negrilești venea la câteva ceasuri după ce același grup de securiști înarmați îi executase pe ceilalți tineri cărora el le oferise ajutor; iar vestea pornise prin satele bistrițene, căci crima nu a fost ascunsă. Cum spune Rudolf Burzo, acolo unde i-au omorât *„părinții lor au fost puși să le sape groapa"*. Și adaugă, ca o minimă compensare față de dimensiunea ororii: *„dar numai după ce fuseseră împușcați deja"*. Tânărul dezertor și bătrânul Burzo zac și astăzi în același mormânt, unul peste altul. Pe lângă oase, a mai rămas mărturia scrisă a fiului său, astăzi și el decedat, a celuilalt fiu mai mic, Ioan - încă în viață. Și alte două semne, dintre care unul imaginat și altul văzut atunci. Cel din urmă este un copac, despre care Rudolf Burzo, ajuns la două zile de la execuție

măcar spre a-și îngropa mai adânc tatăl, pentru că n-a avut voie atunci să-i pună vreo cruce, spune: *„Eu sunt în măsură să indic locul unde a fost împușcat tata, precum și locul în care are mormântul. Mai cunosc că tatăl meu, înainte de a fi împușcat, a fost legat de un copac și acolo a fost împușcat; deoarece, imediat după aceea, am văzut pe acel copac urmele lui de sânge"*. Celălalt semn, imaginat, dar plauzibil, a dispărut demult în nisipul uliței din fața porții bătrânului Burzo; e lovitura cu dosul palmei cu care comandantul de securitate Briceag a înlăturat de pe carâmbul cizmei acel mic gândac numit popular vaca Domnului, înainte de a-l strivi sub talpă.

O biografie

Exercițiu de demitizare – numai pentru cei capabili să înghită ce urmează.

Întrebare: A fost Dobrogea „pământ românesc?"

Răspuns: … mda. Adică e un teritoriu menționat în documente istorice (Mircea cel Bătrân) dar stăpânit din motive strategice de Imperiul Otoman și depopulat aproape complet de români, înlocuiți cu turci timp de sute de ani. Odată cu recâștigarea acestui teritoriu, după 1877, Dobrogea este colonizată. Iar după câștigarea Cadrilaterului, din 1925, este colonizată și de aromâni.

Întrebare: Ce înseamnă „apatrid"?

Răspuns: Un om fără țară, nici măcar una de origine. Acesta este statutul cel mai greu din istorie. Nu refugiatul politic, emigrat din țara căzută sub nu știu ce regim incompatibil. Absența oricărei țări. Cel puțin așa am citit într-o carte, *Originile totalitarismului* de Hannah Arendt.

Să ne gândim puțin: nu ai amintirile unei țări a ta, nimeni din familia ta nu a fost considerat

vreodată drept co-național al altuia care locuiește în același oraș cu tine, dar vorbește altă limbă. Nu ai istorie. Nu ai cultură. Tu faci parte dintr-o statistică: atâtea procente dintr-un total de oameni. Dacă, într-o zi, vine cineva la tine și-ți spune într-o limbă foarte asemănătoare cu a ta că tu și oamenii tăi sunteți frați cu el și oamenii lui, și că țara lui, care va fi și a ta, are nevoie de tine, că îți va oferi o viață mai bună, nu vei mai fi cioban, ci vei primi pământ și vei avea și tu o țară în sfârșit? Cam așa stau lucrurile cu machidonii din Dobrogea. Au fost ei recunoscători statului român? Da, au înțeles să fie recunoscători devenind ultranaționaliști, pentru a-și demonstra justețea apartenenței la această țară. La nivelul lor de educație, s-au regăsit în mesajul legionarilor și mulți, foarte mulți dintre ei au și devenit legionari. Cum poate fi sedus de un mesaj politic extrem un agricultor-cioban cu o asemenea motivație, când o generație de intelectuali a fost sedusă, ține de evidență. Textul de mai sus nu e o scuză, legionari notorii au fost de origine aromână.

Gogu Puiu a fost legionar. După rebeliunea din 1941 a fost internat într-un lagăr din Germania alături de ceilalți fugari din România. Alege să revină în România, în 1947, este arestat și închis 1 an

de zile pentru trecutul său și pentru reinterpretarea prezentului său. Evadează și ajunge în Dobrogea, unde va deveni catalizatorul rezistenței anticomuniste, în regiunea cea mai neprielnică pentru așa ceva, ocupată de trupele sovietice staționate în România și în condițiile unui relief nepotrivit.

Alături de frații Fudulea și de Nicolae Ciolacu[36], încearcă să organizeze satele dobrogene în așteptarea unei confruntări între Statele Unite și Uniunea Sovietică. O confruntare care nu va veni niciodată. Vânătoarea de oameni începe și, după numeroase ciocniri între trupele de securitate și „Haiducii Dobrogei", Gogu Puiu moare într-o ambuscadă, în 1949, în satul Cobadin, la numai 32 de ani. Se spune că s-ar fi sinucis cu o grenadă, Securitatea își arogă varianta în care grenada a fost aruncată în el de către un soldat.

---

[36] Nicolae Ciolacu – *Haiducii Dobrogei*, o carte scrisă în anii '80, la editura Muntenia, București, după ce reușește să emigreze în America. El a revenit în România după Revoluție, s-a călugărit, căpătând numele de Părintele Nectarie, și a murit la 98 de ani. Afilierea legionară este nedisimulată, dar cu atât mai utilă în a constata cât din acea ideologie se mai regăsea în mințile haiducilor după începerea comunizării. Disponibilă online.

Până în 1952, întreaga rezistență[37] a haiducilor este complet înfrântă, odată cu arestarea lui Nicolae Ciolacu, singurul lider care va supraviețui și după 1989 și care ne va povesti ce s-a întâmplat. Gogu Puiu însă va rămâne personajul charismatic al acestei mișcări odată cu controversa asupra faptului că ar fi fost sau nu un agent trimis din Vest pentru a cataliza rezistența.

Au fost arestați peste 2.300 de oameni. Au fost omorâți peste 125, oasele lor zac neodihnite și azi prin toată Dobrogea.

Balada lui Gogu Puiu

Gogu Puiu a fost personajul legendar al rezistenței anticomuniste din Dobrogea. Viața lui a fost spectaculoasă și misterioasă în același timp.

Elena Rădulescu este nepoata lui Gogu Puiu. Elena a scris această biografie a bunicului ei, pe care vă invit s-o citiți, în premieră, aici.

---

[37] O altă carte, de factură istorică, este cea a lui Marian Cojoc – *Rezistența armată din Dobrogea 1945-1960,* de la același Institut de Studiu al Totalitarismului, București, 2004.

Gogu Puiu a fost bunicul meu din partea mamei, un personaj marcant atât în familia mea, cât și în comunitatea de aromâni din Dobrogea. În 1926, când avea 8 ani, a plecat cu familia sa din Gramaticova, Grecia, fiindcă nu au acceptat grecizarea, și au ajuns în Caliacra, Cadrilater, unde au stat până în 1941, când Cadrilaterul a fost retrocedat Bulgariei. Din acel an, familia bunicului meu s-a stabilit în comuna Mihail Kogălniceanu, județul Constanța. Încă de tânăr, Gogu Puiu a aderat la Mișcarea Legionară, fiind un spirit luptător, adept al ideologiei naționaliste. În timpul Guvernării Legionare era militar în termen și a fost recrutat în batalionul de gardă al

Mareșalului Antonescu, iar cu această ocazie și-a dat seama că Mareșalul trădează Mișcarea Legionară care pentru el nu a însemnat decât un pilon de sprijin în obținerea puterii. La puțină vreme se eliberează din armată și îl vom găsi comisar de Poliție Legionară în Constanța, așa îl prinde Rebeliunea. După abdicarea Guvernului Legionar, sfătuit de tatăl său va pleca din țară, pe la începutul lui 1942, fiindcă acesta prevedea că activitatea legionară a fiului mijlociu va pune în pericol întreaga familie. Oricât de mult ar fi vrut Gogu Puiu să rămână în țară și să lupte în numele valorilor în care credea, îndemnul tatălui nu putea fi nesocotit, așa că a plecat. În 1942, conform mărturiilor familiei Crăcea, a fost în Bulgaria, tinerii căsătoriți Crăcea adăpostindu-l în casa lor. Ulterior, bunicul meu pleacă spre Germania și se întâlnește la Buchenwald cu un grup de legionari plecați din țară, printre care Horia Sima, Iașinski, Constantin Papanace, S. Ionescu și alții. Aici se va scinda Mișcarea Legionară, pe de-o parte adepții lui Horia Sima, pe de altă parte cei ai lui Zelea Codreanu, iar cele două grupări vor fi cunoscute ca „Simiștii" și „Codreniștii", conducătorul codreniștilor fiind Constantin Papanace, care a fost secretar de stat în Ministerul de Finanțe pe vremea Guvernării Legionare, iar mai târziu va deveni bibliotecar la Vatican. După plecarea din Buchenwald, Papanace se stabilește în Italia, urmat bineînțeles de toți ai lui, inclusiv Gogu Puiu.

La finele războiului, serviciile secrete occidentale începeau să trimită în România agenți instruiți în taberele lor, ca să lupte împreună cu grupurile de partizani ce începuseră să se formeze în Carpați. Fire energică, patriot și cu o dorință năvalnică de a lupta în numele dreptății, al Credinței și pentru neam, Gogu Puiu îi cere de nenumărate ori lui C. Papanace să îl trimită și pe el în țară. De fiecare dată primește refuzul imperturbabil al mentorului său, care spunea mereu că el nu-și poate trimite copiii la moarte. În 1945, Gogu Puiu hotărăște să plece singur. Spre țară, se oprește la Belgrad, unde este recrutat de ofițerul Blondell, agent al serviciilor secrete franceze. Se întoarce împreună cu acesta în spațiul occidental și până în 1947 nimeni din comunitatea aromână și legionară nu știe nimic despre existența lui Gogu Puiu. În 1947 se prezintă la Constantin Papanace, îi spune că este pregătit să plece în țară; nici de data aceasta nu primește aprobarea, însă va pleca. Nu se cunosc date din perioada 1945-1947 din viața lui Gogu Puiu, însă ce s-a aflat cert din arhivele CNSAS este faptul că, la intrarea în țară, avea un pașaport în care doar fotografia era autentică. În rest, pașaportul eliberat de autoritățile orașului Innsbruck conține un nume fals – Mohamed Ali Osman, de origine albaneză. Ajuns la Oradea, se predă la Biroul Organizației de Partid și cere să fie prezentat lui Vasile Luca, căruia trebuia să îi transmită un mesaj, dar este primit de Ana Pauker. După această întrevedere este încarcerat la Văcărești, condamnat la 1 an pentru trecere frauduloasă de frontieră. Nu

se cunoaște exact modul în care a ieșit de la Văcărești, fiindcă există persoane care spun că Gogu Puiu ar fi evadat la sfârșitul lui 1947.

Din 1948, Gogu Puiu se stabilește în nordul Dobrogei, unde găsește deja organizate grupuri de rezistență, de către frații Nicolae și Nicea Fudulea și Gheorghe Filiu. Toți erau legionari, ba mai mult, Nicolae Fudulea a fost decorat de Căpitan cu Crucea Albă. Din mărturiile convivilor săi, se deprinde faptul că era un tip carismatic și foarte bine antrenat în ceea ce privește organizarea luptei de clandestinitate. Reușește să organizeze oamenii în grupuri foarte mici, de așa manieră încât, dacă unul ar fi fost prins de organele de securitate, să nu poată să indice camaradul lui (probabil că ei cunoșteau că la dreapta și la stânga lor se află oameni, dar nu-i puteau identifica nominal).

La începutul lui 1948, vizitează un prieten, Zahu Pană din Constanța, căruia îi spune că în noaptea de 14-15 mai 1948 va avea loc un val masiv de arestări în toată țara, semn că va începe Insurecția populară, și că vor veni în ajutor americanii. Este cunoscut faptul că în noaptea respectivă s-au facut mii de arestări, cu precădere în rândul studenților, dar americanii nu au mai venit. În vederea acestui fapt, Gogu Puiu trebuia să organizeze o armată paramilitară din câți mai mulți oameni cu armele și muniția aferente. În acea perioadă destul de tulbure, când foarte mulți nu conștientizau ce înseamnă

comunismul și când frica nu se inoculase atât de adânc în firea lor, oamenii se adunau să lupte împotriva celor care le interziceau să creadă în Dumnezeu și le furau proprietățile și ființa națională. Nu mai conta culoarea politică a celor care înțelegeau să lupte împotriva unui dușman comun. A fost o perioadă în care Gogu Puiu și oamenii lui erau considerați apărătorii și răzbunătorii neamului, iar miliținenii fie le dădeau de bună voie armele din dotare, fie fugeau din sedii lăsându-le astfel cale liberă. Aceasta era o modalitate de a face rost de arme. O altă modalitate al cărei efect îl cunoaștem, fără a ști însă cum s-a ajuns aici, este faptul că Gogu Puiu, cu doar o mână de oameni, intra în unități militare și pleca de acolo cu camioane încărcate cu arme și muniție.

Într-o astfel de incursiune (despre care nu credem că a fost realizată numai pe baza curajului) este rănit Nicolae Mataranga. Riscul de cangrenă era imens, iar drumul la doctor era sinucidere. Nicolae Ciolacu povestește că Gogu Puiu l-a operat pe Mataranga salvându-l de cangrenă.

Un alt episod, povestit de Gheorghe Filiu de data aceasta, este acela că în toamna târzie a lui 1948 Gogu Puiu primește vestea că 9 camarazi au fost prinși și închiși la securitatea din Babadag. Plin de curaj și încredere, își ia un singur om și se duce să-și scape camarazii, neimaginându-și, însă, starea în care i-a găsit. Aplicând o tehnică de intimidare, a tras rafale de mitralieră, creând impresia că sunt mulți, astfel

încât cei câțiva securiști care se aflau în sediu s-au încuiat în camere, iar ei s-au dus în beci să-și elibereze oamenii, pe care i-au găsit într-o stare fizică deplorabilă cauzată de tortură. Aceștia neputându-se deplasa singuri, a trebuit să fie cărați în spate, așa încât s-a tras în continuare în ușă, pentru a-i împiedica pe securiști să iasă până la finalizarea operațiunii. Se naște întrebarea de unde știa Gogu Puiu atâtea lucruri - ajutor medical, organizarea nucleelor de luptă, eliberare de ostatici, modalități de înarmare, iar răspunsul nu poate fi decât unul singur: în cei 2 ani de absență, acesta a fost instruit într-o unitate de instrucție paramilitară care se afla undeva pe teritoriul Europei de Vest.

Tot Nicolae Ciolacu, dar și alți supraviețuitori relatează că în toată perioada cât i-a condus, Gogu Puiu a purtat un soi de uniformă: cizme Burger, pantalon negru bufant, cămașă neagră și în funcție de anotimp, haină/ pardesiu tot de culoare neagră. Interesant este că, la această ținută, a purtat întotdeauna un fel de port-hart din piele, în care se bănuiește că avea niște documente secrete, deoarece nici în somn nu se despărțea de acest port-hart. Pe lângă port-hart, păstra o grenadă ce îi era sortită. Jurase că nu se va lăsa prins de viu.

O altă întâmplare, relatată tot de Ciolacu, care accentuează personalitatea acestui om este următoarea: unul dintre camarazi cunoaște într-o împrejurare un tânăr care a

reușit să-l convingă că dorește din tot sufletul să lupte alături de ei și să-l prezinte lui Gogu Puiu. S-au întâlnit pe înserat la marginea unui sat din Dobrogea de Nord, iar când Gogu Puiu l-a văzut, a pus mâna pe pistol spunându-i ori să plece, ori îl împușcă. Motivația: „mi-ați adus un securist", și într-adevăr așa era, căci tânărul era un ofițer de securitate care avea misiunea să se infiltreze chiar în proximitatea lui Puiu, conform mărturiilor sale.

Având în vedere că Gogu Puiu nu numai că nu excludea posibilitatea morții, dar era convins că aceasta va veni, nu putem să-l considerăm naiv și idealist. Postea și se împărtășea la fiecare 3 luni, de teamă ca moartea să nu survină și să-l prindă nepregătit. În momentul în care a ales acest drum, a tăiat orice legatură emoțională cu familia și cu tot ceea ce l-ar fi putut determina să renunțe la luptă. Numai că, om fiind, a făcut câteva erori, și anume s-a îndrăgostit de o femeie, Olimpia, care l-a iubit mai presus de orice pe lume și cu care a vrut să se cunune. Aceasta a acceptat și a adus pe lume un copil al lui Gogu Puiu. Acestea au fost greșelile fatale despre care vom relata mai târziu.

Din rațiuni de siguranță au hotărât să împartă mișcarea de rezistență din Dobrogea în două, Dobrogea de Nord și Dobrogea de Sud, pe ambele coordonându-le Gogu Puiu, numai că de cea din Sud răspundea Gheorghe Filiu. Se pare că acum deplasările dintr-un loc în altul erau mai dificile,

securitatea, sub conducerea lui Dogaru, era mai atentă, frații Fudulea – unul (Nicea) murise în pădure la Babadag, iar celălalt era arestat, și, bineînțeles, mulți dintre conducători erau închiși.

Educația creștină primită în familie de Gogu Puiu îl obliga să nu lase să se nască un copil în afara unei căsătorii binecuvântate în Biserică și se hotărăște să se deplaseze în S, în satul Cobadin, aflat la 18 km distanță de Constanța, la prietenul său, Gheorghe Filiu. Aici îl cheamă pe preotul Mihăilescu, căruia îi cere să oficieze slujba religioasă de cununie, nu înainte însă de a ajunge în Cobadin și sora lui, Maria. Pentru aceasta, au trimis oameni care s-o anunțe să vină, dar la Cobadin nu s-au mai întors nici oamenii trimiși, nu a ajuns nici Maria. Iritat de acest lucru, Gogu Puiu pleacă singur în comuna Mihail Kogălniceanu, dar aici, fratele soției sale, Constantin Puiu, ca mama, sora și fratele său mai mic au fost ridicați de securitate. Acesta îl ia pe Gogu și îl duce cu căruța până aproape de Cobadin. Spre dimineață, în ziua de 19 iulie 1948, Gogu intră în casa lui Filiu, intenționând să plece în toiul nopții, deoarece deja își încălcase principiile de siguranță: să nu stea mai mult de 2 zile în același loc. Securitatea află unde este și își trimite trupe în Cobadin care, din aproape în aproape, ajung să înconjoare casa lui Gheorghe Filiu și începe un adevărat război între trupele de securitate pe de-o parte, iar de cealaltă parte un singur om: Gogu Puiu.

Acesta trage din foarte multe locuri ale casei, cu intenția de a crea impresia că sunt mai mulți. După relatările unui martor ocular, Petre Dica, Gogu împușcă circa 14 securiști, iar la un moment dat, când a considerat că s-a creat o breșă propice ieșirii din casă, sare pe fereastră, spunându-i Olimpiei: „Dacă va fi băiat să-l botezi Hristu, iar dacă va fi fată s-o botezi Zoe."

Odată ajuns afară, continuă să tragă, dar din nefericire este rănit într-un picior, și tot atunci constată că și-a terminat muniția. Îi rămâne doar o grenadă, pe care o păstra pentru el, și într-adevăr o detonează, producând un incendiu într-o șură de paie, în dreptul căreia se afla. Așa se pare că își găsește sfârșitul acest erou legendar al neamului nostru.

Însă!

Olimpia Puiu, însărcinată în luna a patra, este prinsă de securitate a doua zi și încarcerată. După arestare, este dusă pentru a face confruntarea cadavrului, numai că aici descoperă (după propria ei mărturie) un cadavru complet carbonizat din care nici măcar nu putea distinge vreo trăsătură. Este momentul când ea refuză să recunoască moartea lui Gogu Puiu. Olimpia este încarcerată, condamnată la 5 ani, naște în decembrie 1949 o fată, pe care o botează Zoe. Copila stă alături de mama ei timp de 1 an și 4 luni, iar mama se eliberează după ce ispășește 5 ani de temniță. Olimpia moare

în 1956, la 2 ani dupa eliberare, așa că nu ne-au rămas multe mărturii de la ea.

Zoe crește și află ca într-un basm sau o legendă ca tatăl ei nu a murit atunci, în ajunul lui Sf. Ilie, 1949, că atunci a fost rănit într-un picior, șura de paie care a luat foc a mascat plecarea lui și ajunge în casa doctorului Apostol care i-a îngrijit rana, după care a plecat.

Cam în aceeași perioadă, vine de undeva din America de Sud un alt luptător din rezistența din Dobrogea, care o caută pe Zoe, și-i spune că tatăl ei nu a murit, că trăiește, și ar vrea să discute cu ea acest lucru, dar după ce se va întoarce dintr-o vizită pe care trebuia s-o facă în altă localitate. Și-au dat întâlnire peste o săptămână. Zoe se duce la locul de întâlnire, așteaptă circa 2 ore, domnul George nu apare. Sună la familia care i-l prezentase. Află că a fost găsit mort pe plaja la Mamaia de către oamenii care veniseră să aranjeze nisipul.

Zoe a trăit cu o fărâmă de speranță, inoculată în sufletul ei și de credința bunicii paterne care, la rândul ei, avea convingerea că Gogu nu a murit.

Târziu, în 1994, vorbește la telefon cu Dumitru Bacu, ce se afla în România. Îi spune că este obligat să plece urgent la Paris (prin august), dar că în octombrie se va întoarce, ocazie cu care vrea să o întâlnească pentru că trebuie

să-i spună lucruri despre tatăl ei pe care nu le mai știe nimeni. Moare înainte de a apuca să revină în țară.

În arhivele CNSAS există două telegrame date de Procuratură, în 1956, către Miliția Kogălniceanu, în care se cere „să fie căutat, încătușat și adus banditul Gogu Puiu". Răspunsul este că „banditul nu a răspuns nici măcar la afișarea pe ușă".

Nu putem vorbi mai amănunțit despre Gogu Puiu deoarece dosarul său de securitate, alcătuit din 5 volume, precum și cel al Olimpiei Puiu, alcătuit din 2 volume, au statutul de informație clasificată.

De ce după exact 62 de ani de la „moartea" lui și după 56 de ani de la moartea Olimpiei, dosarele lor rămân clasificate?

Fiecare are dreptul să dea un răspuns pe care îl crede de cuviință. Moartea lui Gogu Puiu este sau nu o legendă?

Spiru

Spiru Blănaru a fost un avocat moldovean, din Tecuci, stabilit în Banat după absolvirea facultății. Aici se căsătorește și are un copil. În momentul în care arestarea sa devine iminentă (1948), pleacă în munții Banatului, asociindu-se cu Gheorghe Ionescu și Petre Domășneanu, într-un grup care va fi cunoscut sub numele de „Grupul de la Teregova", la rândul său având legături puternice, de sprijin cu grupul colonelului Uță, un alt „haiduc" celebru.

Spiru Blănaru a fost legionar[38], ca de altfel și prietenii din grupul său. Însă mișcarea de rezistență armată din Banat, de o amploare mult mai mare, nu a avut un caracter politic, și cu atât mai puțin legionar. Au existat nu mai puțin de 20 grupuri, pe care le voi enumera în continuare: *„Uță"*, *„Vernichescu"*, *„Târziu"*, *„Gligor Cantemir"*, *„Spiru Blănaru"*, *„Partizanii Regelui Mihai"*, *„Popovici-Doran"*, *„Frații Blaj"*, *„Partizanii lui Tito"*, *„Zaharie Mărineasa"*,

[38] *Lacrimi și sânge - Rezistența anticomunistă armată din Munții Banatului,* Anastasie Berzescu, editura Marineasa, Timișoara, 1999, disponibilă și online.

„Cireșan-Chera-Dârloni”, *„Ambruș Petru”*, *„Mișcarea Tineretului Regalist”*, *„Stolojescu”*, *„Câlniceanu”*, *„Crețu Nicolae”*, *„Partizanii României Mari”*, *„Dr. Vucu”*, *„Domășneanu”*, *„Gheorghe Ionescu” (Teregova)*, formate din oameni care în trecut avuseseră toate simpatiile politice posibile, inclusiv P.M.R. În total, cercetătorii[39] au identificat 271 de haiduci combatanți care s-au luptat cu autoritățile timp de 10 ani, dintre care 65 au fot omorâți în luptă, executați, sau pur și simplu asasinați (erau condamnați la închisoare, au fost scoși din celule, duși în pădure și împușcați). Detaliile represiunii, ale execuțiilor, ale ciocnirilor, ale celor 43 de trădări nu au fost cunoscute publicului înainte de 1989.

Un amănunt interesant legat de monarhie: membrii grupului colonelului Uță aveau ca semn

[39] Pe lângă cartea lui Anastasie Berzescu, unul dintre puținii supraviețuitori ai rezistenței din zona Banatului, care și-a dedicat viața rememorării celor dispăruți, în domeniul strict istoric, tot la Institutul Național Pentru Studiul Totalitarismului, București, 2004, există volumul *Rezistența Armată din Banat Vol. I (1945-1949)* de Adrian Brișcă. Nu-l căutați în librării, e inutil, se găsește doar la Institut. De asemenea, articolul *Mișcarea de rezistență anticomunistă din Banat (1945-1953). Grupări principale,* dr. Mircea Rusnac, disponibil online.

distinctiv o monedă de 100 de lei fixată pe căciulă, cu efigia Regelui Mihai la vedere.

Grupul lui Spiru Blănaru a fost lichidat destul de repede, în 1949, dar a rămas celebru pentru câteva momente neobișnuite.

Primul a fost acela al unei acțiuni ofensive asupra Securității. Moise Anculia, unul dintre haiduci, a fost arestat, iar Spiru Blănaru și oamenii lui au atacat cu succes postul de jandarmi din Teregova, reușind să-l elibereze. Pentru autoritățile române a fost șocant, pentru „consultanții" sovietici nu, pentru că se confruntau frecvent în Polonia cu astfel de acțiuni.

Rezistența poloneză, într-o încrâncenare incredibilă, reușea în perioada 1944 -1946 nu mai puțin de 65 de atacuri asupra posturilor de miliție și a închisorilor unde erau deținuți politici. Astfel, au reușit să elibereze peste 3.200 de deținuți politici (numai la Rembertow se pare că au fost peste 1000), în confruntările cu forțele represiunii au fost uciși peste 60 de agenți ai poliției secrete, agenți NKVD sau soldați ai Armatei Roșii. Multe închisori

au fost atacate în mod repetat. O statistică[40] foarte interesantă se poate vedea în următorul tabel:

[40] Numărul de prizonieri politici eliberați are următoarea semnificație: 0 - nici un prizonier eliberat, atacul asupra închisorii sau lagărului a eșuat; N/A - numărul celor eliberați este necunoscut întrucât închisorile sau lagărele atacate au fost cucerite complet, eventual distruse, fiind eliberați toți prizonierii. Mai multe detalii se găsesc online.

Localitate	Data	Eliberați
Biala Krakowska	12.05.1945	0
Biała Podlaska	28.11.1944	2
Biała Podlaska	09.05.1945	103
Biała Podlaska	21.05.1945	5
Białystok	09.05.1945	100
Biłgoraj	28.02.1945	40
Biłgoraj	27.05.1945	0
Bludek	1945?	N/A
Brzesko	5.1945	0
Brzeziny	06.09.1945	0
Brzeziny	15.05.1946	0
Brzozów	13.12.1944	11
Dąbrowa Tarnowska	8.05.1945	80
Grajewo	8.05.1945	100
Grojec	21.11.1945	0
Hrubieszów	19.12.1944	12
Hrubieszów	27.05.1945	N/A
Janów Lubelski	27.04.1945	15
Jaworzno	10.1945	0
Kępno	22.11.1945	N/A
Kielce	4.08.1945	354
Koźmin	01.09.1945	N/A
Koźmin	10.10.1945	0
Kozienice	5.05.1945	8

Localitate	Data	Eliberați
Kraków	18.08.1946	64
Krasnystaw	22.11.1944	5
Krotoszyn	24.08.1945	0
Limanowa	17.04.1945	13
Łomża	21.05.1945	N/A
Łowicz	08.05.1945	73
Łuków	24.01.1946	27
Maków Mazowiecki	01.05.1945	42
Miechów	25.04.1945	N/A
Mława	03.06.1945	N/A
Nowy Sącz	4.1946	0
Nowy Targ	17.04.1945	N/A
Ostrów Wielkopolski	02.09.1945	0
Pabianice	10.06.1945	10
Pińczów	03.06.1945	0
Piotrków Trybunalski	17.06.1945	N/A
Przemyśl	14.05.1945	58
Przeworsk	15.05.1945	0
Puławy	24.04.1945	117
Rabka	11.12.1945	N/A
Radom	09.09.1945	300
Radomsko	19.20.1946	5
Radzyń	31.12.1945	0
Rembertów	20.05.1945	800
Rozwadów	03.02.1946	0

Localitate	Data	Eliberați
Rzeszów	07.10.1944	0
Sandomierz	10.03.1945	100
Sokołów Podlaski	10.1944	0
Szamotuły	07.06.1945	2
Szczyrk	19.07.1945	0
Tarnobrzeg	02.11.1944	15
Tarnów	01.07.1945	35
Węgrów	17.05.1945	2
Włodawa	22.10.1946	100
Włoszczowa	22.04.1945	0
Wyrzysk	24.05.1946	43
Zakopane	01.02.1946	0
Zakopane	13.10.1946	0
Zamość	22.07.1944	18
Zamość	07.10.1944	34
Zamość	08.05.1946	301

Este destul de clar că, la data atacului de la Teregova, autoritățile române beneficiau deja de experiența extinsă a consultanților NKVD. În 1947, în urma declarării unei amnistii (ulterior nerespectate), în Polonia au ieșit din păduri peste 53.000 de combatanți.

În urma acestui atac reușit, trupele de securitate pornesc în urmărire și, în aceste condiții, grupul de haiduci este nevoit să se angajeze într-o confruntare frontală, un alt moment atipic pentru acțiunile haiducilor din acea perioadă. O adevărată luptă se va da în 1949 în munți, în locul numit Pietrele Albe. Ciocnirea este pierdută, dar o mare parte dintre haiduci reușesc să scape. Și aici comparația cu rezistența poloneză este inevitabilă: în 1945, la Kurilowka[41], s-a desfășurat o adevărată bătălie între rezistența armată poloneză și trupele NKVD, soldată cu moartea a aproximativ 70 de agenți NKVD.

De reținut că, în același context, oamenii colonelului Uță l-au ucis pe un delator care participa la urmărirea haiducilor odată cu trupele de jandarmi. Oamenii din localitatea Rusca, gazde și ajutoare ai celor plecați în pădure, erau predați sistematic de acest om, pe numele său Lazăr Cernescu, cunoscut celor care au făcut școala în anii '50 drept *Lazăr de la Rusca*, după poezia lui Dan Deșliu.

Ceva mai târziu, tot în 1949, Spiru Blănaru este arestat în casa unei gazde, în urma unei trădări.

[41] Mai multe detalii se găsesc online.

Este judecat și asasinat într-o pădure de lângă Timișoara, alături de mulți alți oameni implicați în această mișcare de rezistență. Avea doar 30 de ani…

O rămășiță a demnității face ca o stradă din Timișoara să poarte numele lui Spiru Blănaru, iar alta din Iași să se numească Elisabeta Rizea. De aceea e important să știm toate astea.

Comandouri anticomuniste

Recent au decedat doi legionari refugiați din România în anii războiului. Cei doi se numeau Ioan Chirilă și Filon Verca.

Ioan Chirilă a făcut parte din grupul condus de Oliviu Beldeanu care, în zilele de 14-16 februarie 1955, a ocupat legația RPR de la Berna. Scopul acestei acțiuni era acela de a demasca activitatea legației ca fiind una de spionaj și nu diplomatică, așa cum părea la prima vedere, și de a atrage atenția opiniei publice din Occident asupra situației României comunizate, cerând eliberarea unor deținuți politici membri ai elitei intelectuale și politice. Atacul a decurs conform planului, în mare parte, deși șeful legației a reușit să fugă, iar șoferul (în realitate un securist sub acoperire) a fost împușcat mortal de către anticomuniști. Așa cum era și normal, evenimentul a stârnit multă senzație, iar cei 5 tineri, pe numele lor Oliviu Beldeanu, Ioan Chirilă, Stan Codrescu, Dumitru Ochiu și Tudor Ciochină, s-au predat după ce au primit asigurări că nu vor fi extrădați în România ci vor fi judecați în Elveția. Un amănunt semnificativ: un ziarist român

din exil care a luat legătura telefonic cu cei 5, în timpul atacului, și a comunicat lumii cerințele lor a fost nimeni altul decât Ion Rațiu.

Procesul a avut loc la Berna, iar anticomuniștii au fost condamnați la închisoare între 1 an și 4 luni și 4 ani. Așa cum era de așteptat, procesul a fost acoperit de presa vremii în moduri complet opuse în Occident și în România. Ziaristul român care a relatat „cu indignare" de la fața locului despre judecarea grupului Beldeanu era un tânăr de viitor pentru comunismul din România, pe nume Octavian Paler, căruia i se atribuie următorul text publicat în ziarul *Scânteia* și despre care nu știu să fi fost dezmințit vreodată:

„Oblăduirea de către o serie de guverne din occident a trădătorilor de țară care s-au făcut vinovați de crime împotriva poporului nostru este o expresie a politicii agresive, războinice, duse de cercurile imperialiste. Acești trădători de țară sunt stipendiații faimoaselor fonduri pe care guvernul SUA le pune la dispoziție cu atâta cinism în slujba acțiunilor criminale îndreptate împotriva țărilor democrate. Din rândul lor sunt recrutați spionii și diversioniștii-elevi ai școlilor criminale organizate de serviciile de spionaj ale țărilor imperialiste. Dintre ei sunt selecționați banditii parașutați pe teritoriul

țărilor democrate… Dintre ei au fost aleși și ucigașii care au atacat legația română din Berna".

La scurtă vreme după eliberare, Oliviu Beldeanu, devenit între timp o țintă a răzbunării Securității, este chemat la Berlin sub legenda că ar putea să se implice într-o nouă acțiune anticomunistă. Nu era deloc așa, cei care-l contactaseră erau niște securiști, care în colaborare cu STASI au înlăturat semnele care delimitau Berlinul de Vest de cel de Est (Zidul nu exista încă) și Beldeanu, atras în zona controlată de sovietici, a fost arestat. Răpitorii nu erau la primul succes de acest gen, cu puțină vreme înainte reușiseră să captureze alți doi anticomuniști, Aurel Decei și Traian Puiu. În

1960 este executat în România, după ce fusese adus din Germania, anchetat și condamnat la moarte după un proces tipic acelor ani.

Ioan Chirilă s-a născut în 1931, într-un sat din județul Vaslui, Crăsnășeni, într-o familie de intelectuali de țară (tatăl era preot, iar mama învățătoare). În 1950 este dat în urmărire pentru activitatea sa anticomunistă dintr-o organizație numită „Cruciada Albă", de sorginte naționalist legionară. A reușit să scape trecând Dunărea în Iugoslavia. Ajuns la Triest, intră în legătură cu sculptorul Oliviu Beldeanu și apoi cu ceilalți membri ai grupului. După eliberarea din închisoare, s-a stabilit în RFG, unde a devenit un militant anticomunist activ. A decedat la Munchen, pe 21 ianuarie 2012.

Ceilalți membri ai grupului Beldeanu sunt încă în viață.

Filon Verca s-a născut în 1915, într-un sat din județul Caraș-Severin, Petroșnița. A devenit legionar și, în urma rebeliunii legionare din 1941, a ajuns în Germania alături de alți membri din conducerea Gărzii de Fier. În urma arestării mareșalului Antonescu de la 23 August 1944, a fost trimis în

România, fiind parașutat în munții Banatului pentru a activa ca guerillă, probabil după modelul Skorzeny (fără a avea pregătirea acestuia și drept urmare nici succesul lui).

A reluat legăturile cu legionarii din zona Domașnea și, după termninarea războiului, a încercat alături de aceștia să organizeze mișcarea de rezistență din zonă. A fost arestat în 1947 și anchetat dur la Timișoara de către notoriul securist Vasile Moiș. În preajma Crăciunului anului 1947 reușește să evadeze și își reia activitatea de luptător anticomunist, alături de Spiru Blănaru. Este arestat din nou în 1948, dar reușește să fugă de sub escortă.

Va trece granița în Iugoslavia și de acolo spre Occident, unde va scrie numeroase cărți și articole anticomuniste, cea mai cunoscută dintre scrierile sale fiind *Parașutați în România vândută*[42]. A murit la 20 februarie 2012, în Franța, la Meaux.

În ciuda apartenței acestor oameni la ideologia rasială a legionarilor, acțiunile lor merită amintite. În anii de după război, au avut loc mai multe acțiuni de parașutare a unor luptători

[42] Filon Verca, *Parașutați în România vândută*, editura Marineasa, Timișoara, 2000, disponibilă și online.

anticomuniști, toate eșuate. Aceste acțiuni erau organizate de Comitetul Român, din care făcea parte și Neagu Djuvara, în colaborare cu serviciile secrete occidentale, aflate la început de Război Rece. Din păcate, sovieticii aveau infiltrat un om în serviciile secrete britanice, Kim Philby, care a anunțat comuniștilor toate aceste parașutări, astfel încât grupurile conduse de Ion Golea (care au reușit să distribuie manifeste anticomuniste în timpul Festivalului Tineretului de la București, în 1953), Ovidu Găină (care intenționa să ia legătura cu rezistența din Bucovina), Constantin Săplăcan sau Sabin Mare (ultimele două grupuri în Munții Făgăraș) au fost rapid capturate, iar parașutiștii executați. Probabil și Gogu Puiu (în Dobrogea) făcea parte din același plan cu parașutiștii, numai că el s-a întors în România cu trenul. Ce a reușit acesta să facă e posibil să fi fost și obiectivul celorlalți: organizarea unei rezistențe anticomuniste active, armate. Evident, aceste operațiuni au fost apoi servite propagandistic drept demascare a dușmanului capitalist.

Operațiuni similare au fost desfășurate și în Ucraina și în Bulgaria. În Bulgaria, în arhivele Ministerului de Interne, se găsesc rapoartele despre

distrugerea unui grup de parașutiști în martie 1953, în zona satului Pavel Banya, regiunea Kazlak, a căror aterizare fusese semnalată încă din septembrie 1953. În Albania, parașutări și chiar debarcări au avut loc în toamna lui 1951.

Dosarele de la Securitate ale acestor grupuri au fost secretizate, accesul la ele fiind accidental. Unul dintre aceste dosare care au putut fi consultate este cel al grupului Săplăcan[43], despre celelalte grupuri nu se cunosc foarte multe amănunte.

[43] Vezi și excelentul articol al lui Marius Oprea, din volumul *Șase feluri de a muri*, editura Polirom, Iași, 2008, *„Spionii care au intrat în frig"*, disponibil și online.

Witold

În 1947, după război, la Lucerna, s-au întâlnit doi dintre cei mai mari artiști ai timpului lor, Wilhem Furtwängler, dirijor, și Yehudi Menuhin, violonist, ca să cânte împreună cel mai frumos concert pentru vioară și orchestră, cel al lui Beethoven. Un german și un evreu împăcau lumea, interpretând muzica umanității universale, a iertării cerute și acordate, cea mai pură, cea mai emoționantă, cea mai frumoasă. *„Cine a ținut vreodată în mână o vioară nu va putea ține niciodată în mână o pușcă."* (Frederica von Stade)

Witold Pilecki a fost uitat timp de 50 de ani, pentru că Polonia comunistă nu avea voie să vorbească despre el. În România e încă prea puțin cunoscut azi.

S-a născut în 1901, într-o familie de polonezi deportată în Rusia țaristă în urma înfrângerii revoltei poloneze din 1864, bunicul său petrecând 7 ani în Siberia. Adolescent, în timpul Primului Război Mondial a făcut parte dintr-un grup de cercetași, luând parte efectiv la mai multe ciocniri cu trupele bolșevice, iar în perioada 1918-1921 (Războiul Ruso-

Polon) a luptat în armata poloneză în bătăliile de la Kiev, Varșovia, Pădurea Rudniki și Wilno.

În perioada interbelică, a muncit pentru a-și reconstrui gospodăria și comunitatea din care făcea parte cu atâta perseverență, încât a fost decorat pentru efortul său în reconstrucția Poloniei.

În 1939 pleacă de lângă soție și cei doi copii ai lui pentru a lupta împotriva Germaniei care-i invadase țara. Armata poloneză este înfrântă, iar unitatea lui se retrage către capul de pod polono-român, ca să asigure emigrarea în România (aliată pe atunci) a 120.000 de polonezi. Apoi participă și la următoarea înfrângere a armatei poloneze în fața Armatei Roșii care invadase, la rândul ei, Polonia. În aceste condiții înființează, alături de alți patrioți polonezi, mai multe unități de gherilă, care s-au consolidat în ceea ce a ajuns să ne fie cunoscut nouă ca „Armia Krajowa", rezistența militară poloneză.

În 1940, se lasă arestat intenționat, pretinzând că e evreu, pentru a fi internat în lagărul de la Auschwitz. Planul său era să confirme din interior ceea ce se bănuia că se întâmpla acolo. Supraviețuiește anchetelor, bătăilor, bolilor, muncilor istovitoare timp de 3 ani, ani în care a încercat să

organizeze o revoltă, eșuată și o evadare, reușită. Scrie „Raportul Pilecki" adresat Aliaților, interpretat de britanici drept o grosieră exagerare. Abia în 1945, când un al doilea evadat de la Auschwitz, un evreu, a confirmat spusele lui Witold, lumea a luat în calcul cu oroare că undeva, aproape de noi, se află nucleul Holocaustului.

Câtă umanitate conține acțiunea lui? Până unde poate să meargă sentimentul de a-ți păsa de semenii tăi? Cât de mult trebuie să-și fi iubit țara încât să nu suporte că acele lucruri se petreceau lângă el? Aproape că personajul principal din filmul *Lista lui Schindler* pare marginal pe lângă acest polonez. Umanitate absolută.

Dar lucrurile nu s-au oprit aici. În 1944, sovieticii nu sunt interesați în a susține armata poloneză *underground* în eliberarea lagărului și astfel abatorul continuă să extermine pe bandă rulantă oameni pentru încă vreun an. Witold participă la revolta din Varșovia, prin care s-a încercat eliberarea orașului înainte de a o face rușii. Revolta e înăbușită iar el e luat prizonier și internat într-un lagăr în Italia până la sfârșitul războiului.

Se întoarce în Polonia și participă la rezistența armată anticomunistă, ținând legătura cu guvernul polonez din exil. Deși este informat că acoperirea lui a fost descoperită, refuză să fugă și strânge cât mai multe informații despre abuzurile și execuțiile din gulagurile în care sunt închiși compatrioții săi.

E capturat în 1947, torturat în timpul anchetei, judecat într-un proces public, tipic acelor ani, fiind acuzat de spionaj. Este omorât la 25 mai 1948 în închisoarea Mokotow din Varșovia.

Pentru bibliografie... nu știu nici o carte despre Witold Pilecki apărută în România. Toate informațiile le-am găsit pe Internet. Singura recomandare este *Concertul pentru vioară și orchestră*[44] de Ludwig van Beethoven. Pentru că mulți ani, nu am reușit să asociez umanitatea cu o acțiune anume. Acum știu.

[44] O înregistrare legendară a concertului, cu Yehudi Menuhin – vioară, Wilhelm Furtwängler – dirijor și Philharmonia Orchestra, de la EMI, din 1953, poate fi achiziționată online.

Despre un altfel de traseism

Până la a exista o istorie, mai întâi există oamenii care o fac și cei care o scriu. Uneori sunt banali, alteori excepționali, de cele mai multe ori posteritatea e cea care stabilește și deosebirea dintre oameni și dintre fapte.

În principal, rezistența armată anticomunistă a fost declanșată de trei mari momente: arestările și deportările operate de sovietici în perioada imediat următoare războiului (cazurile Cenușă, Motrescu, Macoveiciuc etc.), arestarea legionarilor din mai 1948 (Ion Gavrilă, frații Fudulea, Spiru Blănaru etc.) și colectivizarea (Șușman). După o perioadă confuză pentru Securitatea română, organele represiunii au stabilit că nu există o coordonare a grupurilor de haiduci la nivel național. Într-adevăr, de-a lungul a 6-7 ani, cât au existat în paralel, grupurile Arnăuțoiu și Gavrilă nu s-au întâlnit niciodată, deși știau unii de existența altora, activau în aceiași munți Făgăraș, își mai descopereau unii altora bordeie sau adăposturi pentru hrană, cunoșteau aceiași ciobani, ba chiar, la un moment dat, au trecut unii pe lângă alții, atacând

două cabane alăturate în două zile succesive (Bâlea și Padina).

De cealaltă parte, Securitatea, prin biroul „Bande" condus de Pavel Aranici, și-a coordonat efortul și a folosit experiența acumulată. Astfel căpitanul Cârnu a fost folosit atât în cazul Arnăuțoiu cât și în cazul Gavrilă ca *field operative*. Acțiunile care s-au bucurat de succes au fost repetate. Un exemplu a fost infiltrarea unor agenți sub acoperire în aceste grupuri, care, la momentul cel mai convenabil, îi „trădau" pe haiduci, provocând capturarea sau uciderea lor. Exemplele sunt foarte numeroase dar găsesc că unul dintre ele este foarte interesant, anume cel al căpitanului Anghel și al ajutoarelor lui, Ușurelu și Vrabie.

Anghel fusese căpitan în armata regală, la artilerie. A făcut războiul, unde a fost rănit, pierzându-și vederea la un ochi, acum acoperit de albeață. Ar fi interesant de știut cât de șantajabil putea fi, sau poate chiar cât de aventuros pentru a accepta racolarea. Cert este că cei 3 reușesc în câțiva ani, într-un ritm amețitor, să distrugă 8 grupuri subversive, în general organizații ale elevilor sau studenților și un grup de haiduci, cel al fraților Paragină.

Succesul lor îndeamnă Securitatea, în 1951, să îi folosească pentru prinderea „peștelui cel mare", grupul lui Ion Gavrilă din Munții Făgăraș. Cum cei 3 nu aveau foarte mare experiență în pădurile muntoase, le este adăugat un haiduc celebru, care se predase, Vasile Motrescu. Bucovineanul trebuia să-i ghideze și să-i instruiască în ceea ce privește viața în pădure. Dar tocmai această mutare, de a folosi un fost haiduc, le va fi fatală. Motrescu îi deconspiră pe agenți, care vor fi executați de Gavrilă și prietenii săi. Ironic, cel care le va descoperi cadavrele, notând faptul că nu le poate transporta din cauza condițiilor de relief foarte grele, va fi chiar căpitanul Ion Cârnu, același despre care Motrescu spunea într-o scrisoare către securitate că ar fi fost pus să-i lustruiască bocancii la Securitatea Pitești, în așteptarea misiunii din Făgăraș. Același Cârnu la care Eugen Țurcanu ieșea la raport pentru a comunica *business plan*-ul re-educării de la Pitești, ca să extindem percepția asupra personajului despre care se știe că o chinuia pe Elisabeta Rizea.

Executarea celor trei agenți în Valea Zârnei va constitui unul dintre principalele capete de acuzare aduse membrilor grupului Ion Gavrilă, fiind o circumstanță agravantă care a atras condamnarea

la pedeapsa cu moartea chiar și pentru unii dintre haiducii care n-au fost de față la incidentul din munții Făgăraș.

Până la urmă, nu se știe ce s-ar fi întâmplat cu Anghel și ai lui dacă ar fi mers din succes în succes până când toți haiducii ar fi fost prinși. Judecând după faptul că Aranici însuși a fost dat afară din Securitate, sfârșindu-și cariera în anii '80 ca magazioner la „Romradiatoare" Brașov, e foarte posibil ca agenții să fi fost închiși în cele din urmă sau chiar lichidați, pentru că erau niște martori și deținători ai unor informații pe care nu multă lume trebuia să le știe. Drept urmare, moartea lor a fost benefică și pentru Securitate, un moment bun pentru a face eroi din ei și pentru a folosi poveștile despre ei la spălarea creierelor noii generații de securiști din vremea lui Ceaușescu.

Astfel, vă propun câteva lecturi foarte interesante. Odată este interviul lui Mihai Timaru, acordat revistei „Memoria" (nr.20/1992), în care povestește episodul capturării grupului Paragină. Limbajul și tonul interviului sunt marcate de suferința și frustrarea pricinuită de 15 ani de închisoare și re-educare. Interviul, atins de „banalitatea răului", îl puteți citi mai jos. Securitatea

are, la rândul ei, propria versiune, care nu diferă prea mult ca acțiune, ci bineînțeles ca viziune și simbolistică, publicată într-un număr jubiliar (20 de ani de la înființarea Securității) al periodicului pentru uz intern „Securitatea" un articol – *story* despre nefericitul Ușurelu[45]. Indignării lui Timaru îi este opus chipul „luminos" al agentului de securitate. Mie unul mi s-a părut foarte interesantă lectura celor două versiuni pentru că participanții direcți sau indirecți ai unor asemnea drame, din păcate, au ajuns să stabilească două tipare de limbaj, care astăzi nu mai sunt actuale, astfel încât provoacă uitarea prin lipsă de interes.

În fine, episodul morții lui Anghel, Vrabie și Ușurelu este relatat și în cartea lui Gavril Vatamaniuc, ulterior asociat cu Vasile Motrescu în grupul lor de haiduci din obcinile Bucovinei, în cartea sa, la paginile 87-90 (deși merită citită toată cartea, e mai interesantă decât toate celelalte, din păcate, titlul cam mistic derutează: *Muntele marturisitor*[46]*)*. Același episod durează câteva zeci de

[45] *Al 17-lea*, articol apărut în revista *Securitatea*, nr. 3/1968, poate fi consultat online.

[46] Episodul este relatat la paginile 88-90, în versiunea online a volumului *Muntele mărturisitor*.

secunde în filmul lui Constantin Popescu, *Portretul luptătorului la tinerețe*, și este comentat pe larg și – după părerea mea – cam fantezisto-tendențios în revista „Historia”[47]. Evident, există și declarațiile de la Securitate, din anchetele asupra membrilor arestați ai grupului lui Ion Gavrilă[48] și bineînțeles memoriile lui Ion Gavrilă, *Brazii se frâng dar nu se îndoiesc*, capitolul „Bățul de corn” în care Gavrilă neagă că ar fi ucis pe vreunul dintre cei trei infiltrați.

Totuși întrebarea rămâne pusă și, chiar în condițiile în care se cunosc multe detalii, răspunsul nu s-a găsit:

Deci cine a fost *Anghel Nicolae*? [49]

---

[47] *Fostul șef al poliției legionare, agent al Securității?* - Revista *Historia*, martie 2011, disponibil și online.

[48] *Rezistența armată din Munții Făgăraș: Grupul Ion Gavrilă-Ogoranu, 1949 – 1968*, Adrian Brișcă alături de Radu Ciuceanu, Institutul Național pentru Studiul Totalitarismului, București, 2004.

[49] N. la 7 ian. 1922, com. Negrilești, Putna, student, fost căpitan de artilerie, necăsătorit, cu domiciliul în Focșani, str. Alecu Russo, nr. 5.

Cine a fost *Vrabie Ioan*?[50]

Cine a fost *Boian Ioan*, zis *Moisescu*?[51]

Și, în fine, cine a fost Cpt. de Securitate *Ioan Cârnu*?[52]

Cât despre Pavel Aranici, coordonatorul tuturor acestor acțiuni, povestea măririi și decăderii lui până la rangul de magazioner, un destin pe care se pare că și Ioan Cârnu l-ar fi urmat, nu putea fi spusă mai bine decât de către Marius Oprea, în excelentul articol din „Ziarul Financiar" și apoi din volumul *Șase feluri de muri*: „Fiul bucătăresei"[53].

E tentant la români să se tragă concluzii generalizator-pesimiste – „Așa suntem noi, avem oameni din ăștia… etc."

---

[50] N. 25 sept. 1922, com. Stâncășeni-Tutova, fiul lui Ioan și Agripina, muncitori agricoli, domiciliat în Bârlad, str. Beloescu, nr. 6, căsătorit, cu un copil.

[51] N. 2 feb. 1914, com. Onor, reg. Timișoara, raionul Delta, fiul lui Axente și Maria, fără profesie, inapt serviciu militar, căsătorit, cu doi copii, cu domiciliul în București, Str. Neagu Florea, nr. 5, et. II.

[52] N.?, cu domiciliul în Bacău (?), căsătorit (?), un copil (?).

[53] Excelentul articol, probabil singura biografie a lui Pavel Aranici, poate fi citit online.

Ați auzit de polonezul Edward Wasilewski?

A luptat în rezistența poloneză, încă de la 16 ani, împotriva ocupantului german, iar după război a devenit unul dintre protagoniștii rezistenței anticomuniste. Și încă ce protagonist!

În noaptea de 20-21 mai 1945, în fruntea unui grup de 44 de partizani, atacă un lagăr NKVD din Rembertow și reușește să elibereze între 700-1000 de arestați politic. Atacul a fost fulgerător, n-a durat nici jumătate de oră, dar a fost plănuit timp de luni de zile. Au murit 15 agenți NKVD și 68 de soldați ai Armatei Roșii, partizanii n-au pierdut nici un om, dar 40 dintre cei peste 700 de prizonieri eliberați au fost uciși. 100 de prizonieri au fost transportați cu camionul.

Un an mai târziu, la 26 martie 1946, Wasilewski este capturat, în urma atragerii într-o capcană. O amnistie anunțată de guvernul comunist, exasperat de amploarea rezistenței, scoate din păduri peste 53 000 de luptători. Odată predați, amnistia este anulată. Wasilewski este anchetat, torturat. Cedează și devine informator. Mulți dintre vechii săi camarazi au fost prinși pe baza informațiilor furnizate de el. A funcționat ca angajat al

Ministerului de Interne până în 1960. Cuprins de remușcări și depresie se sinucide în 1968…

Tot prin sinucidere, posibil dintr-o motivație similară, se pare că ar fi dispărut și Ion Cârnu, prin 1991. Cel puțin așa povestește fiica Elisabetei Rizea, Laurenția:

„Era prin '91, toamna, spre înserat. Vine un om tânăr la poartă:

— Aș vrea să o cunosc pe Elisabeta Rizea.

— Da'… cine sunteți?

— Doamnă, eu sunt fiul căpitanului Cârnu din Bacău. Am văzut-o pe doamna Rizea la televizor și aș vrea să vorbesc cu ea…

— Domnule, nu se poate… e noapte de-acum… trebuie să mulgem vaca… lăsați-ne în pace, a fost ce-a fost, vedeți-vă de drum…

— Doamnă, tata… s-a spânzurat…

Și a plecat."

Povestea lui Mihai[54]

[...] Așadar... m-am născut la 5 februarie 1918 în comuna Gornești, județul Mureș. Părinții mei erau țărani (tata Toader și mama Fironica). Aveau pământ puțin, dar în schimb au avut mulți copii: 16. Eu am fost ultimul. Părinții mei erau oameni săraci, dar aveau o mare dragoste de învățătură. Aș intra în prea multe amănunte dacă i-aș lua la rând pe frații și surorile mele vorbind de fiecare în parte. O să mă limitez numai la persoana mea.

Am făcut 5 clase primare în satul meu natal. În anul 1930 m-am înscris la un gimnaziu din Tg. Mureș pe care l-am terminat cu mari sacrificii materiale din partea părinților. Ei nu mai puteau să-mi dea bani ca să-mi continui liceul și atunci, deși încă la vârsta copilăriei, m-am angajat ca muncitor necalificat la fabrica de cherestea „Lomaș" din Bistrița Mureșului. Trebuia să adun bani, ca să-mi pot plăti liceul. șansa s-a ivit în anul 1936, când au luat ființă în țară liceele industriale. M-am înscris la

---

54 Articolul lui Mihai Timaru, *Am fost ofițer al armatei regale române și nu puteam să absentez de la lupta armată anticomunistă din Munții Vrancei,* a apărut în revista *Memoria,* nr. 20, p. 120. De asemenea, interviul este disponibil complet și online.

liceul industrial din Tg. Mureș. Am urmat patru ani de liceu, în completarea gimnaziului pe care îl făcusem. Am descoperit în acel oraș o filială a Asociației „Astra română" și, în cadrul acesteia, am urmat cursuri de conservator și de artă dramatică, activități care m-au atras de mic copil.

Am terminat liceul în vara anului 1940. Știm toți ce an blestemat pentru istoria țării noastre a fost 1940. Am pierdut atunci Basarabia și nordul Bucovinei, apoi sudul Dobrogei, ca, la 30 august, monstruosul dictat de la Viena să ne despice Ardealul. [...]

Peste țară însă începuseră să se adune norii grei, odată cu venirea la putere a primului guvern comunist din istoria țării, guvernul Groza, la 6 martie 1946. Eu, care cunoscusem realitatea comunistă la ea acasă, în stepele rusești, presimțeam ce se va întâmpla. Eram însă tânăr și speranțele erau în floare. Întâmplător, ducându-mă în localitatea Panciu, aveam să-mi cunosc și viitoarea soție, care-mi va sta alături toată viața. Se numea Lucica și era fata lui Costică Bradrabur din Panciu, un mic proprietar de vie. Ne-am căsătorit la 10 februarie 1946. Au urmat câteva luni de fericire, după care fulgerele comuniste au început să cadă și asupra familiei mele, care nici nu apucase să se încropească bine.

Zile la rând, politrucul unității mele mă tot chema la el cerându-mi să mă înscriu în partidul comunist. Am refuzat mereu și drept urmare, la 4 noiembrie 1946, așadar cu câteva zile înaintea alegerilor falsificate în mod grosolan de comuniști, am fost trecut în „cadrul disponibil al armatei". Cum s-a știut imediat, în acest „cadru disponibil", un fel de ladă de gunoi a armatei, au fost aruncați cei mai buni ofițeri ai noștri.

Nu mai avea nici un rost să rămân în Roman și, în toamna lui 1947, am venit împreună cu soția mea la Panciu, unde voi schimba sabia mea de ofițer cu uneltele de lucrat via. Nu eram singurul dintre ofițeri care se va sili să devină viticultor. Prin apropierea mea se mai aflau și alții, între care îi amintesc pe gen. Vartic, col. Râianu și maiorul Făcăoaru.

Am îndrăgit imediat plaiurile vrâncene și repede am aflat că oamenii de pe acele locuri nu se resemnau deloc să stea pasivi în fața comunismului. Rezistența lor s-a văzut chiar din primele zile de după 23 august 1944. Atunci, când hoardele moscovite treceau prin foc și sabie tot ce întâlneau în cale, locuitorii comunei Păunești, în loc să-i întâmpine pe ruși cu pâine și sare, cum mai încercau unele sate să-i potolească pe barbari, i-au întâmpinat cu gloanțe și schije de brand. În fața acestei adversități, conducerea armatei sovietice a fost nevoită să pună o pancartă la intrarea în sat pe care era scris în rusește: „Ocoliți - sat de partizani". Se poate spune așadar că primii rezistenți antibolșevici ai Vrancei au fost locuitorii din Păunești.

Aflându-mă în zonă, am luat repede cunoștință de situația de acolo, în regiune se

formaseră și alte câteva centre de rezistență: în Panciu, în Crucea de Sus, Focșani, Țifești etc. În fruntea fiecărui centru se aflau oameni hotărâți. [...] Un rol de seamă în organizarea rezistenței din Vrancea l-au avut studenții vrânceni originari din Panciu și Crucea de Sus, pe numele lor Octavian Voinea și fratele său, Ionel, precum și frații Paragină: Ion, Costache și Cristea.

În anul în care m-am stabilit eu la Panciu, adică 1947, s-a întâmplat să izbucnească conflictul dintre Tito și Stalin. Un conflict verbal, cu insulte și denigrări reciproce, pe care noi însă îl socoteam un preludiu al unui război real care va începe între ei doi. În cazul în care ar fi survenit acest război, vrâncenii își formaseră strategia. Ei trebuiau să cadă în spatele armatei sovietice, provocându-i tot felul de pierderi. Bineînțeles, noi credeam că în ajutorul lui Tito va sări întregul Occident și astfel vom reuși și noi să scăpăm de opresorul comunist. Naivi, credeam că și Tito se va „democratiza". Oricum, grupurile acestea de rezistență vrâncene își formulaseră ca țel suprem eliberarea țării de comunism. Să mai spun că din ele făceau parte categorii sociale diferite, precum țărani, muncitori, intelectuali și mulți foști ofițeri. Ca apartenență

politică erau: legionari, țărăniști, liberali, dar și oameni care nu aparținuseră nici unui partid. Octavian Voinea de pildă, ca și adjunctul său, Ion Paragină, erau legionari. Aceste apartenențe de partid însă nu mai interesau atunci pe nimeni. Important era angajamentul în lupta împotriva comunismului.

Cum spun, eu începusem să iau cunoștință de existența lor, dar nu mă implicasem încă în nici o acțiune. Singura mea activitate fusese să iau legătura cu toți foștii militari scoși din armată, mai întâi pentru a-i cunoaște și apoi să-i antrenez în lupta anticomunistă.

Dar nu dormeau nici autoritățile comuniste. Prin inerentele cozi de topor, de care, din păcate, istoria poporului român n-a dus lipsă niciodată, au fost rând pe rând deconspirate aceste centre de rezistență. La 15 mai 1948, lovitura a căzut ca un trăznet pe întreaga țară. Atunci au fost arestați și mulți vrânceni. Octavian Voinea a fost arestat la București. Mulți însă, avertizați de oameni de bună credință din vechea poliție, vor reuși să scape, luând calea munților. Așa a fost Ion Paragină, care a și format un grup în munți, un prim grup de rezistență,

nominalizat de Securitate ca „grupul fraților Paragină”.

Eu am reușit să scap de acest prim val de arestări, fiind prevenit de un prieten din vechea poliție. Am părăsit repede Panciu și m-am refugiat la Brașov. Acolo am stat adăpostit la fostul meu coleg din Tg. Mureș, inginerul Pașca Alexandru. De la acesta am aflat că există un grup de rezistență pe Valea Prahovei, numit „Sumanele Negre”, format numai din ofițeri și subofițeri scoși din armată. Tot colegul meu mi-a vorbit de grupul lui Ion Gavrilă din Făgăraș cu care avea deja legături. S-a întâmplat că tot aici, la Brașov, să-mi întâlnesc un alt coleg de clasă, numit în școală Leyni, tatăl lui fiind ungur și mama evreică. Era locotenent de Securitate și acum se numea Leheneanu.

Când am socotit că lucrurile s-au potolit în Vrancea, m-am întors din nou acasă la Panciu. Aici am aflat de la socrul meu, Costică Brandrabur, că s-a format o rezistență în munți imediat după arestările din mai 1948. Cei refugiați în păduri erau conduși de Ion Paragină. Eu am solicitat să fiu pus imediat în legătură cu acesta și el, Paragină, mi-a dat misiunea să activez în afara celor din pădure, încercând să

atrag în grup cât mai mulți foști militari, ofițeri și subofițeri. Asta am și făcut întreaga vară a lui 1948.

Dar în septembrie 1948 am fost arestat. Am fost dus mai întâi la Focșani și apoi am fost transferat la Brașov. Soția mea va afla despre acest transfer și se va urca în trenul la care era atașat si vagonul-dubă care mă ducea pe mine. A doua zi m-am trezit cu ea în arestul Securității, în celula alăturată. Am avut un noroc, să spun așa, că și pe ea și pe mine ne-a anchetat fostul meu coleg Leheneanu. El i-a dat drumul soției mele după două zile de anchetă. Pe mine m-a anchetat până în luna decembrie 1948, dar a făcut-o prin intermediari, fără să dea ochii cu mine. Când am fost eliberat, m-am întâlnit la poarta Securității din Brașov, ca din întâmplare, cu Leheneanu. Ne-am salutat cordial și i-am mulțumit de modul cum a condus ancheta. El m-a rugat să renunț la convingerile mele. Ne-am despărțit colegial.

Anul nou 1949 l-am petrecut cu familia. Nu știam că va fi ultimul revelion dinaintea a cincisprezece ani grei de pușcărie.

Mă sfătuise fostul meu coleg Leheneanu să-mi schimb convingerile. Era însă un lucru imposibil

să-l fac. Eu crescusem sub alte auspicii decât el. Îmi iubeam țara și regele.

„Grupul din pădure" aflase de eliberarea mea și toți vroiau să afle motivul arestării și mai ales prețul eliberării. Firesc, fiindcă începuseră să se înmulțească trădătorii.

Întâlnirea a avut loc la crama socrului meu, Costică Bandrabur. El m-a trezit într-o noapte și, coborând în cramă, am deslușit la lumina unui felinar figurile a patru oameni îmbrăcați în straie mocănești. S-au făcut prezentările: Ion Paragină - șeful grupului, Toderiță Doagă - fost primar țărănist, Gheorghe Mălăcescu - învățător și Vasile Sava - meseriaș și mic negustor.

Am stat de vorbă până spre ziuă și am stabilit ca, săptămânal sau și mai des, să le transmit vești din zonă. Misiunea principală era să menținem o atmosferă de nădejde și credință în destinul acestui neam. Mai mult, întrucât știam că disperarea crescuse, vroiam să-i împiedicăm pe oameni de la unele acte nesăbuite care ar fi atras distrugerea familiilor lor.

Ca să se realizeze acest lucru, Ion Paragină și Zdru Aristide au întocmit o broșură la Panciu

intitulată *Manualul haiducului*. Era un soi de cod de instructaj pentru cei ce doreau să opună rezistență împotriva comunizării țării. Broșura a fost dactilografiată la o mașină de scris, de secretarul liceului „Ion Slavici" din Panciu, Gigel Ungureanu, și iscălită „Vlad Țepeș". În finalul ei se spunea că cine o are o poate multiplica și s-o distribuie mai departe. Așa a apărut „Vlad Țepeș II". Tot Gigel Ungureanu a dactilografiat un protest al grupului nostru adresat guvernanților bolșevici de la București, cerându-le să înceteze schingiuirile barbare din beciurile Securității. S-au mai tipărit mici manifeste dactilografiate, care erau aruncate din tren de oamenii noștri.

În ceea ce mă privește, începusem să simt pe urma mea oamenii Securității. Trebuia să dispar. Așa se face că în luna martie 1949, când începea să dea colțul ierbii, mi-am luat rămas bun de la soție. M-am întâlnit mai întâi cu Ion Paragină la schitul Moșinoaiele. El mă va duce la grupul din pădure și mă va numi ajutorul lui, dându-mi ca sarcină instruirea celor din grup cu armamentul ce-l aveam în dotare, pentru a ne apăra în caz de nevoie.

Desigur, dispariția mea de acasă fusese semnalată la Securitate. Devenisem și eu un proscris.

Mă obișnuisem cu viața din pădure și am avut norocul să-l avem între noi și pe părintele stareț Filimon Tudosie, de la schitul Brazilor din Panciu, care întreținea printre noi o înaltă trăire creștină.

Din când în când și eu și Ion Paragină părăseam pădurea și plecam prin satele din jur ca să ne întâlnim prietenii. Primeam de la aceștia știri și le dădeam instrucțiuni. Firește, făceam aceste lucruri cu multă precauție. O dată pe lună m-am întâlnit cu soția mea în diferite locuri, numai de noi știute. La una dintre aceste întâlniri ea m-a anunțat că este însărcinată.

Iată însă că între noi s-a ivit și luda. Numele lui „românesc" este Anghel Nicolae din Clipicești; fusese căpitan în armată și, încă și mai mult, invalid de război. Îi dezvălui numele, fiindcă un popor trebuie să-și cunoască și trădătorii, nu numai eroii. Faptul că el și-a călcat jurământul față de țară și Rege nu înseamnă în nici un fel că a dezonorat armata regală din care făcuse și el parte. S-a dezonorat doar pe sine, cum au făcut-o, de altfel, și alți foști ofițeri ai armatei noastre care s-au pus imediat la dispoziția comuniștilor. Spre onoarea vechii noastre armate, numărul lor a fost foarte redus. Comuniștii s-au servit de ei, apoi i-au aruncat

la coșul de gunoi, disprețuindu-i chiar ei. Acest Anghel Nicolae a introdus în grupul nostru doi securiști: Vrabie și Ușurelu. Nu bănuiam că la câteva ore după ce mi-am văzut pentru prima dată copilul (primisem în munți știrea că la 11 septembrie soția mea născuse un băiat pe care-l numise Toader, după numele tatălui meu, dar pe care eu încă nu-l văzusem) voi fi arestat. La începutul lui octombrie 1949, Ion Paragină m-a anunțat că trebuie să se întâlnească cu Nicolae Anghel la via lui de pe Dealul Clipicești ului și ar fi bine să văd și eu acest armament, procurat de Anghel. M-am dus, mi-am luat copilul în brațe, mi-am sărutat soția și am plecat. Era miezul nopții când m-am întâlnit cu Paragină la Moara lui Apostoleanu pe malul Susiței. Lângă Paragină se afla și securistul Vrabie. El ne-a condus la locul trădării, crama lui Anghel. Acolo ne aștepta Securitatea.

Cu asta, activitatea mea a încetat. Asupra celor ce s-au mai întâmplat cu mine în continuare voi reveni mai jos.

Ce trebuie însă să menționez acum e faptul că nici arestarea mea și nici arestarea lui Paragină și a multor altora din grupul nostru nu a suprimat rezistența oamenilor din munții Vrancei. Începută în

1947, lupta vrâncenilor a durat în condiții dramatice 10 ani de zile.

Eram eu în închisoare, dar tot mai ajungeau la mine ecouri ale luptei celor pe care eu îi lăsasem în urmă. Zilnic apăreau în închisoare noi arestați și aflam de la ei ce se mai întâmplă pe afară. Încerca Securitatea să ne izoleze pe unii de alții, dar tot nu putea să ne împiedice să comunicăm între noi prin fel de fel de metode pe care ingeniozitatea noastră, a deținuților politici, le inventa. Lupta celor de afară ne întreținea și nouă moralul.

Astfel, în 1950, o serie de răzmerițe au făcut să clocotească satele vrâncene. Ele s-au întins în toate satele de la Lepșa, Dumitrești, Motâlnău, Râmnicu-Sărat. Din grupul nostru reușiseră să scape de arestare Cristea Paragină și Gheorghiță Bălan. Alături de ei s-au aflat și col. Strâmbei și familia Manoliu, tată și fiu din Bârsești. Între cei care au mai rămas în munți și Securitate s-au dat lupte grele la Bordeiele de pe Pârâul Porcului. Au fost mulți morți și răniți. Securitatea căuta cu febrilitate să pună mâna pe hrisoavele date de Ștefan cel Mare vrâncenilor. Dar urmașii Vrâncioaiei –între aceștia Cristea Paragină și Gheorghiță Bălan, frații Brânzei, Manoiliu, tată și fiu, Cojocaru și alți mulți ca ei – au

răsculat toți munții Vrancei reușind salvarea hrisoavelor lui Ștefan cel Mare.

În 1950, între Tișița și Zăbrăuți (locul unde a murit Ecaterina Teodoroiu), practic în tot bazinul Putnei, până sub Măgura Odobeștiului, toate satele s-au ridicat împotriva stăpânirii comuniste. Peste 30 de comune au pus mâna pe coase și securi, au dat foc posturilor de miliție și sediilor comuniste, punând pe fugă pe călăii și slugile comuniștilor.

Represiunea a fost extraordinară. Sate întregi au fost trecute prin foc și sabie. La Suraia, Vadu Roșca, la Răcoasa s-a tras în plin în săteni ucigând zeci dintre ei. Dacă numesc acum câteva sate, precum Fitionești, Mănăstioara, Verde, Răcoroasa, Străoani, Crucea de Sus (locul de naștere și de baștină al familiei Paragină), Bârsești etc. nu fac decât o enumerare parțială. O reală și exactă istorie a luptei țăranilor din munții Vrancei așteaptă să fie scrisă. Eu nu pot să semnalez aici decât câteva aspecte intrate direct sub observația mea. Astfel, în casele celor socotiți răsculați Securitatea a distrus totul, ucigând cai, vaci, porci etc. golind casele de mobilier, dându-le foc și izgonind pe femei, bătrâni și copii. O jale mare s-a instalat în acea zonă și istoria

fiecărei familii de pe acolo nu poate consemna decât tragice amintiri.

În această încleștare pe viață și pe moarte, au căzut mulți vrânceni. Cristea Paragină a murit în plină luptă. Gheorghiță Bălan, col. Strâmbei, Manoliu tată și fiu și mulți alții vor fi prinși, condamnați la moarte și executați. Dar au fost și mulți alții care, uciși pe ici și colo fără vreo judecată, au fost lăsați pradă câinilor.

Revenind acum la propria mea soartă, adică la momentul arestării în crama lui Anghel... Haita de securiști s-a repezit asupra mea și a lui Ion Paragină și ne-au zdrobit în bătaie. Eu am fost împușcat în piciorul drept. Ion Paragină avea țeasta crăpată de lovituri de armă. Era de față și col. Mauriciu Știrul, șeful Securității din Galați. El a ordonat să fim legați cu sârmă ghimpată la mâini și la picioare. Eram amândoi o carne însângerată și abia mai gândeam. Am fost aruncați într-o dubă și duși la Focșani, apoi la Galați. O lună de zile am stat la Galați, până ni s-au vindecat rănile.

La sfârșitul lunii noiembrie 1949 am fost duși la sediul Securității, unde ancheta a durat un an de zile. Eu în celula nr.1, iar Paragină în celula nr. 20.

Nu voi mai descrie metodele de anchetă, pentru că ele au urmat întreaga gamă care începe să fie cunoscută acum de toată lumea.

La 18 octombrie 1950 va avea loc procesul cunoscut sub numele „Procesul lotului Paragină". Din lot au făcut parte 68 de persoane. Între ele și 25 de elevi de la liceele din Panciu, Focșani și Tecuci. Lotul nostru s-a bucurat, să zic așa, și de șansa că la ora aceea, când noi comisesem faptele, nu fusese instituită încă pedeapsa cu moartea. Ea se va institui curând după arestarea noastră. Astfel că cele mai mari pedepse le-au primit Ion Paragină, prof. Zdru Aristide și subsemnatul.

După proces am rămas la Galați până în luna iunie 1951. Apoi lotul a fost fărâmițat, o parte dintre noi fiind trimiși la Canal, Ion Paragină și Zdru Aristide la Aiud, iar eu la Gherla.

Aici, la Gherla, voi cunoaște toate ororile „reeducării" conduse de demenții studenți Eugen Țurcanu și Popa țanu. [...]

În sfârșit, după 15 ani de detenție, în 1964, m-am eliberat.

Aflat în poarta închisorii, m-am gândit ce voi găsi acasă. Mama nu mai exista de mult, nici tata; și frații și surorile îmi fuseseră răspândiți pe ici și colo, nu mai știam nimic despre ei. O singură lumină: Lucia, soția mea. Și copilul, pe care-l văzusem o singură dată, puțin, după naștere. [...]

Am căutat-o și n-am găsit-o. Toți membrii acestei rezistențe au supraviețuit și continuă lupta lor și în ziua de azi. În tăcere, ei continuă să reziste prin cultură.

Din cauza lor și a imaginii lor, atât de nediscretă, Gavril, Toma, Spiru, Vasile, Gogu, Teodor, Ion, Nicolae și toți ceilalți, de înșirat ca într-un pomelnic, nu se mai văd. Și probabil nu se vor mai vedea multă vreme.

Am găsit în schimb o poezie scrisă de Marius Ghilezan[55], care pare să fi găsit aceleași răspunsuri:

[55] Din volumul de poezii al lui Marius Ghilezan, *Țigara unui viitor de paie*, editura Corint, București, 2011, disponibil și online sub formă de blog.

Care rezistență prin cultură?

Revoluției maghiare, i-ați dat o ripostă de cafenea,
când Imre Nagy era ucis la Snagov,
voi mari intelectuali în devenire
duceați iubitele pe lac și fluierați în vrejul de papură
cuvinte anodine.

Invaziei din Cehoslovacia i-ați răspuns
– cum știați mai bine –
aplaudând cu plecăciune, sub balcon,
când Ceaușescu mima desovietizarea.

În Primăvara de la Praga
sufereați de-o astenie colectivă,
la Gdansk, nu v-am găsit
trâmbițatele principii de solidaritate
vă pitulați în spatele traducerilor heideggeriene
– semn de deschidere către asfințit –
convulsie spastică a adormirii
într-o confortabilă rezistență prin cultură.

Nu l-ați iubit și nu i-ați închinat osanale
– erau prea falnici adulatorii –
micuți în grad și neînsemnați
v-ați bucurat de burse humboldtiene.

și nu-i un merit că n-ați catadicsit
să scrieți verbele omagierii.
Același leopard și gard vopsit
reflexele de azi acuză, nu scuză stigmatul tăcerii.
Intelectual, trăiați tot vegetal,
din compromis, mai creșteți o oarecare volubilă carieră,
nu v-ați servit carne de tun cu pieptul în aval,
căpușe ieri, căpușe azi, în noua eră,
când semenii mei își dădeau prinosul de viață,
tot sub balcon;
voi pregăteați în grabă chiar soclul.

Semanticii uitării noastre,
durerii că nu am avut vârsta și puterea de ripostă,
am fi vorbit în agora tăcerii voastre,
oferiți acum, neîntrebați, din Olimpul creponat,
vitejia de zdrențe.

Am mai găsit și un film, realizat de un puști de 15 ani care și-a imaginat această rezistență sub o formă neașteptată. Filmulețul e foarte scurt și poate fi vizionat pe You Tube.

Cum se evită să ajungi membru în CC al UTC

Numele meu nu este important. Important este ca oamenii despre care am scris să ajungă să fie mai cunoscuți decât sunt acum. E un minim pe care mi-l propun. De aceea, cartea aceasta ar trebui să fie cunoscută drept „cartea despre...” nu „cartea lui...”.

Sunt un om normal și așa am fost mereu, nimic excepțional. Am trăit aproape jumătate din viață în comunism și jumătate în post-comunism. E suficient încât să-mi aduc aminte multe.

În 1984 am trăit asemănător celor din romanul lui Orwell, asemenea celor din generația mea, a celor care au devenit majori în preajma revoluției din 1989.

A existat generația bunicilor, ai căror cei mai buni ani au fost înainte de comunism. Această generație a fost zdrobită, a suferit cele mai mari violențe pentru a li se scoate normalitatea din conștiință. Această generație, azi pierdută, a dat cele mai multe victime și a fost terorizată până a înțeles

că orice opoziție față de comunism se va pedepsi cu eliminarea fizică.

Generația părinților noștri aproape că nu avea ce să-și amintească de dinainte de război. Ei au fost educați să supraviețuiască. Să uite ce au văzut acasă drept normalitate. Este generația sacrificată. Nu au numărat atâtea victime fizice, dar au trebuit să-și reprime conștient moralitatea, ca să ne educe pe noi.

Generația mea e cea a unor homunculuși născuți în comunism, perfect adaptați unei societăți totalitare. Incapabilă să discearnă ce înseamnă noțiunile de stat, politică sau morală. Hrănită intelectual prin pâlnia propagandei, ținută în ignoranță în ceea ce privește orice sistem de valori. Este generația căreia filosofia creștină i-a fost înlocuită cu educația materialist-dialectică. Din această perspectivă, generația mea a trăit cu capul sub apă, cu toate simțurile atrofiate, cu vederea slabă, cu auzul înfundat, respirând printr-un tub și hrănită cu rația. Am trăit într-un ghetou comunist cenușiu, fără nici o speranță, nici măcar n-am fost conștienți de ceea ce se întâmpla cu noi.

Nu am făcut nimic notabil ca opoziție față de PCR. Au fost unii tineri care au făcut-o, spre cinstea lor, și au plătit mereu mult prea scump acele gesturi. Au fost și unii tineri care au fost atrași în sistemul comunist sprijinindu-l, probabil semiconștient, dar spre rușinea lor și răsplătiți cu pătarea conștiinței.

Am fost elev al unui liceu teoretic din provincie, am învățat bine, am încercat, cu succes, să mă ridic la nivelul așteptărilor părinților mei, o familie de intelectuali cuminți, care încercau să supraviețuiască prin toată acea absurditate.

Am fost ademenit, în acei ani orwellieni, toți niște 1984 și ceva, de județeana UTC, printr-o activistă, să mă apropii mai mult de organizația UTC, promițându-se facilitarea accesului într-o tabără de vacanță mai exclusivistă. Am refuzat, fără indignare, fără fiori reci. Probabil că nici nu realizam monstruozitatea pactului. Am refuzat, așa cum refuzi azi să cumperi un ceas furat, oferit la marginea pieței de un șut, care-ți cere un preț incredibil de bun.

Am participat în aceiași ani 1984, care nu mai avansau niciodată, la o sesiune științifică de comunicări în care lucrarea mea, care amesteca chimia, matematica și informatica, era depășită de

un eseu care lăuda contribuția elenei ceaușescu la progresul științific al lumii. Am contestat rezultatul, rezolvat după vreo 2 luni favorabil și am refuzat să merg mai departe în concurs. Am refuzat așa cum refuzi azi o partidă de alba-neagra, pe o stradă lăturalnică, fără indignare, fără teamă.

Am fugit de la un miting care proslăvea plata datoriei externe, în anul 1984 și ceva, ca să petrec câteva ore cu iubita mea din liceu. Am făcut-o ca pe ceva normal. Am refuzat să strig lozinci, fără nici o isterie, fără nici o teamă, așa cum refuzi azi să oprești mașina la semnele făcute de prostituatele de pe marginea drumului.

Am refuzat mereu să învăț la economie politică, la constituție, la învățământ politic, la informare politică, la filosofie. Am refuzat fără să argumentez de ce, nici nu cred că știam de ce. Nu am contestat nimic, nici nu m-am speriat, nici nu am protestat la notele proaste și la amenințările privind nota la purtare din cauza nivelului meu politic scăzut. Am refuzat, la fel cum refuzi azi să te lași înșelat de un joc piramidal, în care ți se promite că ai câștiga de 8 ori mai mult decât ai depus, oricâte laude i s-ar aduce la TV. Ironic sau nu, chiar n-am jucat apoi nici un leu la un asemenea joc.

Am avut un atac de panică, la finalul acelui lung 1984 și vreo alți 5 ani, când realegerea lui ceaușescu la congresul 14 era proslăvită la televizor. În mijocul cântării unor coruri patriotice, artistul prezentator oprea totul și spunea sentențios: *„La al paisprezecelea congres, ceușescu reales!”*. Îndemnul era reluat de întreaga sală din plictisitoarea casă de cultură județeană, pentru a fi reluată de 42 de ori, câte județe erau. A fost prima dată în viață când comunismul m-a îngrozit cu adevărat. A fost clipa în care am scos capul de sub apă.

Am fost speriat de moarte când am fost la înmormântarea unor copii care fugiseră de acasă cu gândul să evadeze din anul acela 1984, care nu se mai termina, și să plece cu o barcă spre Turcia. Au fost prinși și torturați de Securitate, uciși și returnați familiilor în sicrie sigilate. Pe ascuns, părinții lor le-au deschis pentru a vedea unghiile smulse, coastele rupte și multe, multe urme de lovituri, deși cauza oficială a decesului era înecul. Am urmărit îngrozit acea înmormântare a trei tineri, cu ochii în lacrimi, și am scos pentru o secundă capul din apă ca să pot ține minte asta. Ca să nu uit niciodată[56].

Am încercat din răsputeri să evit încorporarea în armată, în anul 1984 +5 și n-am reușit decât să ajung la un batalion disciplinar alături de alți tineri „cu probleme" prin familie (părinți arestați sau rude fugite din țară, ca să dau un exemplu). Când ceaușescu a fugit, am izbucnit în plâns pentru că nu credeam că este posibil să scăpăm de el. Am plâns ca la un film dramatic cu *happy end*. Am fost bătut de ofițerul politic pentru că am dat jos cu baioneta portretul ceaușescului din sala de

[56] Acest caz nu a fost anchetat niciodată, există un articol al jurnalistului Corneliu Buzinschi în „România Liberă", numit *Uciderea pruncilor*, disponibil online.

doctrină militară. Era lipit pe o mare pancartă și sub el, rânjea un alt portret, cel în care i se vedea numai o ureche și care, din cauza glumelor care se făceau, nu mai era corespunzător ca propagandă. Atunci am strigat, abia atunci am strigat că nu-mi pasă. Că s-a sfârșit totul și că poate să-mi facă ce vrea, nu-mi pasă. Nu știam că zvonurile aduceau părinților mei vestea mincinoasă că aș fi murit.

Am făcut exerciții de îmbarcări și debarcări din camion, cu luarea poziției de tragere, timp de o săptămână, între 16 și 22 decembrie 1984 + 5 ani, cu scopul vădit de a fi folosiți pentru a trage în populație în situația în care demonstrațiile ar începe și în urbea aceea nenorocită în care se afla unitatea militară. Am crezut că mor de bucurie când ofițerul care ne comanda ne-a strâns pe toți și, înjurându-ne îngrozitor, ne-a spus că dacă vede pe vreunul dintre noi, nu că ar executa comanda *„Foc!”*, ci numai că ia linia de ochire, ne va împușca personal, acolo, pe loc, indiferent de consecințe. N-am primit niciodată mai bucuros o amenințare. Așa am ajuns să pot trece din 1984 direct în anul 1990. Normal, prin voința unui înger păzitor, care m-a însoțit mereu și care mi-a întors capul de la orice pact faustian atunci când

puteam să decid singur și m-a ridicat din mijlocul situațiilor în care nu puteam decide.

De aceea n-am ajuns membru în CC al UTC. De aceea n-am dat mâna niciodată cu ceaușescu și n-am avut ocazia să mă laud cu asta. De aceea numele meu nu este important.

Goryani

9 Septembrie 1944 – o lovitură de stat instaurează comunismul în Bulgaria. Imediat apar gupuri de gherilă anticomuniste, pe care istoria Bulgariei le va reține sub numele de *Goryanstvo*, sau „Mișcarea Goryani", în traducere liberă „Cei din Pădure".

Goryani proveneau în majoritate din țărani, unii dintre ei cu experiență militară. Nu a existat vreo platformă politică, sau ideologie, mai degrabă imaginea lor a fost asociată cu a haiducilor (în limba bulgară: „hayduti") care, pe vremuri, au avut de a face cu otomanii. Represiunea crescândă a autorităților, culminând cu execuția lui Nikola Petkov (liderul Partidului Agrarian) a provocat un *trend* al asocierii țăranilor care refuzau colectivizarea cu „Cei din Pădure", similar cu haiducia „romantică" din secolul XIX.

Se pare că au existat în jur de 28-30 de grupuri Goryani, cu un număr total de circa 2.000 de haiduci înarmați, majoritatea lor activând în sudul țării (Sliven, Stara Zagora, Velingrad, Munții Pirin), și vreo 8.000 de susținători.

Să pomenim câțiva lideri Goryani.

Gherasim Todorov controla zona Sandansky în 1948. Câteva mii de soldați ai miliției populare i-au înconjurat grupul, distrugându-l, iar liderul s-a împușcat. Un alt haiduc, Borislav Atanasov, reușește să ajungă în Grecia, împreună cu o parte din oamenii săi.

În 1951, haiducii au avut în Grecia un post de radio, „Radio Goryanin" care emitea spre

Bulgaria, îndemnând la formarea unei armate de insurgenți în zona Sliven.

Gheorghi Stoyanov-Tarpana (zis și Benkovski, după numele unui haiduc din secolul XIX) a fost încercuit de 6.000 de soldați, întreaga zonă Sliven era ocupată de 12.000. Grupul său format din 71 de haiduci s-a bătut cu armata timp de 2 zile, 40 dintre ei fiind uciși. Stoyanov, rănit de 12 gloanțe, a reușit să spargă încercuirea și să-și salveze o mare parte dintre oameni, chiar și răniți.

A fost capturat însă, mai târziu, la finele lui 1951, și ucis.

Operațiunea de la Sliven a fost condusă de chiar Valko Cervenko, liderul comunist al Bulgariei, și a fost un eșec, populația bulgară realizând că, fără trupele sovietice, regimul comunist ar putea fi serios amenințat. Astfel, dacă Armata Roșie avea staționate în Bulgaria efective de circa 25.000 de soldați în 1944, în anii '50 numărul soldaților a crescut la 250.000. Monumentul Armatei Roșii din Sofia, construit în acea perioadă, a avut o semnificație clară pentru bulgari: că represiunea va continua alături de sovietici și orice rezistență va fi spulberată.

Alte grupuri mai importante au existat însă și în nordul Bulgariei, în Cadrilater și în zona Ruse – Tsanko Ivanov, Tsankov-Mecheto, Tsvetana Popkoeva-Tsena, capturate și ucise cu sau fără proces în 1952. De asemenea, a existat și o mișcare de rezistență a populației de etnie turcă, despre care datele sunt și mai greu de găsit.

Goryani au dispărut complet, în niște ultime confruntări cu poliția secretă, în zona Sofiei, la mijlocul anilor '60.

Multe date despre haiducii bulgari nu se cunosc, dosarele Departamentului XII al Securității de Stat, echivalentul „Biroului Bande" al lui Pavel Aranici de la noi, nu au fost desecretizate în întregime. Motivația, stupidă ca și la noi, fiind siguranța națională, întrucât Goryani au fost sprijiniți și ei de către emigrația bulgară din Grecia (în special), Austria, Franța etc. Nu se știe mai nimic nici despre rezistența anticomunistă a populației turce din Bulgaria, deși au existat și Goryani turci.

Pe blogurile din Bulgaria se dezbat și azi aceleași vinovății ca la noi: nici ei n-au avut o „Primăvară" la Sofia, nici opoziție sau vreun sindicat liber, iar haiducii sunt distorsionați, minimalizați, uitați. Și bulgarii și-au condamnat comunismul, ba încă în fața Parlamentului European, dar nici ei nu și-au condamnat vinovații. *Memorialul durerii*

versiunea bulgărească include două filme, *Goryanite* și *Catharsis* – aceeași durere, suferință și nedreptate.[57]

Rezistența armată anticomunistă din Bulgaria are cele mai multe similitudini cu cea din România: exclusiv în mediul rural, dezorganizată, plină de tragedii individuale, în contexte politice și economice aproape identice (țări agrare cu elita exterminată). A fost suficient pentru mine ca să încerc să mă documentez și la fața locului, astfel încât, la sfârșitul luinii iulie 2011, am făcut o călătorie la Sofia pentru a mă întâlni cu urmașii Goryanilor. Ce am aflat puteți citi în continuare.

---

[57] Pentru cei care vor să știe mai multe: Articolul din presă care a adus în atenția opiniei publice bulgare istoria haiducilor anticomuniști, *The Forgotten Resistance*. E scris de Daniela Gortcheva, jurnalistă și scriitoare bulgară, un fel de Lucia Hossu-Longin (*Memorialul durerii)* de la noi. Articolul meu se bazează într-o mare măsură pe acest text, disponibil online. Un alt articol, istoric de această dată, *Goryani through the archives,* al doamnei istoric Anka Todorova Ignatova, disponibil online. Și, în final, Conferința de la Parlamentul European prin care bulgarii și-au condamnat comunismul: *The Endured European Dream of Bulgaria*, de asemenea disponibil online.

Sofia, Aya Sofia…

E vorba de capitala Bulgariei, și nu de moscheea din Istanbul, alăturarea înțelepciunii (asta înseamnă *sophia* în limba greacă, a Bizanțului) cu numele orașului nu e întâmplătoare.

Am plecat la Sofia curios dacă proverbul „Nimeni nu e profet în țara lui" e adevărat sau nu. Bineînțeles că e adevărat! Drumul prin satele pustii a fost însoțit de *Tosca* lui Puccini, opera torturii, a repulsiei față de represiune, a morții. Un oraș frumos, foarte liniștit, cu un aer evident de capitală și un parfum discret de Istanbul.

Daniela Gortcheva, jurnalistă celebră în mediile intelectuale bulgare, plecată din țară în 1990, publică o revistă, *Dialog*, pentru conaționalii ei din Olanda, dar gazeta e cunoscută și aici.

Îmi arată locul celui mai mare atentat din istorie, de dinainte de 11 Septembrie 2001. Biserica Sfânta Nedelya, Sfânta Duminică adică, a fost aruncată în aer, în 1925, în timpul slujbei pentru priveghiul unui general bulgar, Konstantin Georgiev, ucis de un grup de teroriști comuniști. 150 de

membri ai clasei politice, veniți să-și prezinte ultimele omagii, au fost uciși și peste 500 au fost răniți. Tragedia putea fi încă și mai mare, dar membrii guvernului au scăpat cu viață pentru că patriarhul a decis, din cauza mulțimii venite să-și ia rămas bun de la general, să scoată în afara catedralei sicriul, astfel încât cupolele nu s-au prăbușit peste cei adunați în jurul lui. Regele Boris al III-lea a scăpat ca prin minune, fiind prezent la funeraliile altor victime ale terorismului, cauzate de un atentat împotriva lui însuși, din care reușise să scape. Atentatorii erau aceiași comuniști. Acesta era răspunsul lor pentru scoaterea în afara legii a partidului comunist bulgar. O adevărată lovitură de stat, provocată de teroris-mul Uniunii Sovietice. Ce popularitate putea avea comunismul în Bulgaria în perioada interbelică e lesne de înțeles. Probabil, chiar mai rea decât în România pe care ilegaliștii „noștri" o prezentau ca pe un hidos imperiu, făcând apel la populație să sprijine dezmembrarea statului. *„Bătrânul general se plimba cu nepoțica lui, când a fost atacat: plin de sânge după ce a fost împușcat de mai multe ori, a murit sub privirile îngrozite ale fetiței…".* Ce coincidență, să aflu din istorie, după *breaking news*, că terorismul nu e monopol musulman…

Se succed apoi Palatul de Justiție, palatul prezidențial, dar mai ales Biserica Sf. Gheorghe din sec. IV, cea mai veche construcție din Sofia, construită de romani, Sofia antichității, Serdica cum

se numea atunci, fiind menționată de Ptolemeu, un oraș stăpânit de Filip al II-lea, tatăl lui Alexandru cel Mare. Mi se pare important de precizat asta în oglindă cu latinitatea de care suntem atât de mândri, mai ales că o opunem des „Mării Slave" din jurul nostru.

Sediul Partidului Comunist este a-nu-știu-câta reîncarnare a arhitecturii totalitare staliniste, e ca și cum ai da nas în nas cu „Casa Scânteii" mutată în centru. Undeva foarte aproape găsesc fostul palat al administrației turcești, Bulgaria a fost demult o provincie a Imperiului Otoman.

Bulevardul Vitoșa, noaptea, plin de cafenele și de lume, o boemă liniștită și frumoasă, plină de tineri – pășesc uimit de atmosfera superbă a locului în timp ce povestesc la rândul meu despre Vatamaniuc și iarna lui în munți, de sub un copac – cea mai grea, mai grea decât toate închisorile la un loc. Și intuiția mea, că voi mai descoperi multe, nu se lasă dezmințită.

Daniela mă privește cu ochii ei foarte, foarte albaștri și-mi spune o idee pe care n-am auzit-o niciodată în România:

„Bulgaria era o țară agrară în perioada interbelică, 66% din populație trăia în mediul rural. Nu prea existau muncitori. Așa că ideile comuniste erau vehiculate numai în mediul intelectual. Aceiași intelectuali, confruntați cu realitatea comunismului de peste câțiva ani, vor deveni și ei anticomuniști.

Așa că liderii comuniști, puși de sovietici să conducă Bulgaria, au fost de cea mai proastă calitate posibilă, niște simple cozi de topor oportuniste, care n-au pus în discuție niciodată modelul sovietic, n-au ieșit niciodată din limitele impuse de Stalin.

De aceea nu s-a răsculat nimeni la oraș. Pentru că acolo îți trebuie și liderii politici care să încerce reformarea unui sistem politic. Revolta de la Budapesta din '56 sau cea de la Praga din '68 a avut sprijinul unor lideri comuniști patrioți, aici, în Bulgaria, nu a fost cazul, comuniștii locali nu erau decât niște servitori fără nici un fel de discernământ.

După ce elita politică și intelectuală a fost anihilată (Nikola Petkov, liderul Partidului Agrarian, cel mai puternic

partid de opoziție, un fel de Iuliu Maniu de la noi, a fost executat, din ordinul lui I.V. Stalin), 30.000 de oameni fiind uciși pentru consolidarea puterii, nu a mai fost nimeni care să pornească vreo revoltă.

Așa au apărut Goryani, a fost rezistența țăranilor, ei rămăseseră singuri în fața totalitarismului. A fost unica formă de revoltă, neorganizată, violentă, și oribil strivită de represiune. Altă formă de rezistență n-a fost și nici nu putea să fie."

Am stat apoi ore în șir gândindu-mă la asta. Citisem lucrurile acestea în câteva articole, inclusiv în cel scris de Daniela. Dar spuse în față, au avut efectul încasării unei palme. Așa că spun și eu, că și la noi a fost la fel: o țară agrară, cu un comunism debil, cu o elită pulverizată. Stai și te gândești: oare cum putea filosofa pe tema marxismului un Gheorghiu-Dej sau un Ceaușescu? Să nu cumva să confundăm naționalismul comunist, perpetuat și azi în diverse forme (vezi cazul Ion Antonescu), cu patriotismul. Bulgarii n-au deportat nici un evreu. Nici unul (mă simt obligat să repet).

Modernitatea retardată a României a împiedicat orice formă de rezistență față de totalitarism alta decât cea a

agricultorilor. O revoltă de ev mediu, a unor noi haiduci, tot atât de tragică pe cât a fost de anacronică…

Cu atât mai inutilă pare atunci pretenția disidenței, a rezistenței prin cultură și a altor forme de impostură post factum a intelectualității românești. Au fost gesturi de împotrivire, desigur, disproporționate prin micime față de ce ar fi trebuit să fie. Rămânem și noi și bulgarii cu această autentică formă de rezistență, a haiducilor. Singura.

A doua zi urma să mă întâlnesc cu urmașii a doi Goryani celebri și cu un regizor de film documentar, care tocmai terminase o producție despre aceiași Goryani. Mai mult decât interesant. Dar despre această întâlnire voi vorbi mai târziu.

7 kilometri…

…evident, nu 7 km de autostradă construită anul ăsta în România, nici nu urmează vreo comparație cu infrastructura rutieră a Bulgariei. O să vedeți la sfârșit despre ce distanță e vorba.

L-am recunoscut pe Vladimir imediat, seamănă atât de mult cu tatăl său, Gherasim Todorov… Nu l-a cunoscut la o vârstă la care să-l poată ține minte. Îmi arată o carte despre părintele său. E scrisă în bulgară, nu înțeleg mare lucru și încep să răsfoiesc după imagini. Nu sunt. Nu există,

de fapt. Tot ce s-a păstrat sunt doar fotografii de familie, atât. Uniforma este de când a fost înrolat în armată, n-a fost ofițer de carieră, deși în rezistența bulgară au existat și numeroși ofițeri deblocați, exact ca în România (Toma Arnăuțoiu, Mihai Timaru, colonelul Uță, maiorul Nicolae Dabija, colonelul Carlaonț, comandorul Domășneanu și mulți alții – de exemplu).

„Dar Securitatea bulgară n-avea poze?" întreb contrariat.

Atanas Kiryakov – regizor (în septembrie are premiera ultimului său film, un documentar despre Goryani), Daniela Gortcheva – jurnalist (a scris un articol devenit celebru în Bulgaria, tot despre Goryani), Vladimir Todorov – fiul cel mic al lui Gherasim Todorov – Goryani și Radustina Gheorghieva – nepoata lui Gheorghi Tarpana (Benkovski) – Goryani și el – se uită contrariați la mine: *„Nu se făceau fotografii, nu există”*.

Ne uităm cu toții la imaginile cu Gavril Vatamaniuc, capturat în 1955 (*„E legat cu sfoară! – Uite cum e îmbrăcat!”*), la cele cu prietenii lui Ion Gavrilă, arestați toți tot în 1955: Victor Metea, Jean Pop „Fileru”, „Profesorul” Ioan Chiujdea, Laurian Hașu „Leu” (*„Parcă i-au pus pe toți să țină același pistol și aceeași grenadă în mână!”*, observă eticheta de „bandit” scrisă în dreptul fiecăruia), la cadavrele familiei Șușman – Teodor, Toader și Avisalon – oroare, trupurile carbonizate ale celor doi fii li s-au părut inițial o sculptură modernă, un monument… Le simt curiozitatea, cum își caută în acest *slideshow*, de altfel înfricoșător, părinții, bunicii, oare aceștia cum au sfârșit, cum arătau când au fost arestați? Nu vom ști nici unul dintre noi niciodată. Dau explicații, povestesc foarte pe scurt cine sunt acei oameni.

Mai mult, nu există nici supraviețuitori ai Goryani-lor. Astfel încât nu există memoriile lor, interviurile lor, nu există practic nici o cheie de lectură a dosarelor poliției politice bulgare.

Am la mine un ghid de interviu pentru supraviețuitorii rezistenței din munți. Mi l-a dat un bun prieten, istoric. Încerc să-l folosesc, dar îmi dau seama că e inutil și în fond irelevant, cel puțin pentru mine, în clipa asta, eu, cel din fața lor. Nu sunt istoric, am o limită emoțională pentru acest tip de rigoare.

„Tata a murit când aveam 2 ani și jumătate. Eram 4 frați și, odată cu el, au murit și fratele cel mare, de 17 ani și un unchi" continuă Vladimir. *„Avea 38 de ani când l-au omorât".*

Gherasim Todorov a fost un țăran bulgar, gospodar. E important de știut, chiar foarte important, că în Bulgaria de dinainte de comunism existau forme private de colectivizare, mai ales în cazul grădinarilor cu celebrii lor trandafiri. Tatăl lui Vladimir conducea o astfel de asociație. Dar comuniștii i-au spus că nu e bine, trebuie să se desființeze, pentru a fi transformată în colhoz, ca în Uniunea Sovietică. De ce? Ei bine, pentru că nu

conta nimic, cu atât mai puțin ideea de colectivizare, îmi dau eu răspunsul singur.

A devenit un anticomunist visceral în urma acestui incident. Hărțuirea nu s-a lăsat așteptată: au început amenințările, reținerile la miliție, în mai multe rânduri, din ce în ce mai periculoase. Azi iei o palmă, apoi, mâine, un pumn, apoi un șut, apoi bătaie în toată regula. A protestat. A protestat și în scrisori adresate autorităților. Care autorități?

Cât de mult poate să semene acest caz cu cel al familiei Șușman din Răchițele!

Asta se întâmpla în 1947. Tot în 1947, Nikola Petkov, liderul Partidului Agrarian din Bulgaria, cel mai mare partid la acea vreme, devenit liderul opoziției anticomuniste, este acuzat de spionaj și spânzurat după un proces tipic stalinist (niciodată nu mi-am putut explica ce s-ar fi putut spiona în '47 în Bulgaria sau în România). Nu vreau să folosesc cuvântul „execuție" – nu-i văd locul aici. Fusese un om de stânga, în perioada interbelică aliat al laburiștilor, brațul legal al stângii comuniste scoase în afara legii. Așa cum Coneliu Coposu a șocat o țară întregă în 1990 când a declarat că Partidul Național Țărănesc este de centru-stânga. Chiar era, dar 50 de

ani de extremă stânga și de expresii gen „bandele maniste” au făcut să pară și socialismul ca fiind de dreapta, dacă nu de extremă dreapta.

Gherasim e arestat ultima oară în timp ce călătorea cu trenul. Reușește să scape și devine un fugar periculos, un intolerant anticomunist. E urmărit de poliție, jandarmi, securitate. În jurul lui se constituie un grup de oameni cu aceleași drame și frustrări, care ajunge curând suficient de numeros încât să controleze aproape o jumătate de județ (Sveti Vrach – azi, Sandanski). Ciocnirile cu autoritățile sunt numeroase, dar scapă de mai multe ori de capturare, până într-o zi, când este înconjurat în nordul Munților Pirin de mii de soldați ai Ministerului de Interne. Se sinucide cu o grenadă, la 31 martie 1948. La fel ca Gogu Puiu în Dobrogea. Trupul său sfârtecat de schije e tranșat în trei bucăți și expus în primul sat vreme de mai multe zile, pentru a îngrozi populația.

…mda, cum zice un prieten când aprobă ceva care-i stârnește totuși amărăciunea, compasiunea și tristețea.

Atanas îmi spune că a găsit în arhive mărturia unui delator, ca de obicei, la fel ca în

România, trădarea a dus la moartea a peste 70 de Goryani în cazul Todorov. „*Dar nu asta e cel mai important, ci motivația*”. Îi remarc franceza impecabilă, se potrivește foarte bine cu discursul său dar și cu alura sa impozantă. Îmi povestește cum la mijlocul anilor ’80 a fost în România, să achiziționeze pentru fondul lor cinematografic filme documentare românești. Când a văzut că absolut toată oferta conținea numai pelicule cu soții Ceaușescu le-a spus cineaștilor noștri: „*Văd că voi n-aveți nici un fel de probleme, le-ați rezolvat pe toate, ba mai mult, fericirea pe care ne-o arătați se datorează exclusiv acestor doi oameni*” și n-a vrut să cumpere nimic, spre groaza reprezentanților români sau nord-coreeni veniți la București în același scop.

Radustina înseamnă în limba bulgară „Bucurie” („*Joy*” – îmi precizează ea). Bunicul ei are o poveste deosebită chiar începând cu numele: Ghiorghi Marinov Stoyanov Tarpanov: Marinov – după tată, Stoyanov – după bunic și Tarpanov – după socru, inedit pentru un țăran, care, la fel ca și la noi, își muta nevasta la el, dar, în cazul său, fiind sărac, s-a mutat ginerele la părinții mai bogați ai fetei. A fost felcer de meserie, iar războiul l-a făcut alături de Armata Roșie care l-a recrutat. S-a întors

acasă cu 3 medalii. Când a început colectivizarea, medaliile n-au contat deloc. Pentru că socrul său era bogat, cu cele 60 ha de pământ și 40 ha de pădure. Comuniștii din sat l-au atacat pe când muncea în vie, l-au bătut atât de tare încât a zăcut o lună, învelit în piei de oaie, leacul găsit de soacra lui. *„Precum amintirile Marioarei Cenușe despre amarul soțului ei, Constantin"* – nu mă pot împiedica să mă gândesc.

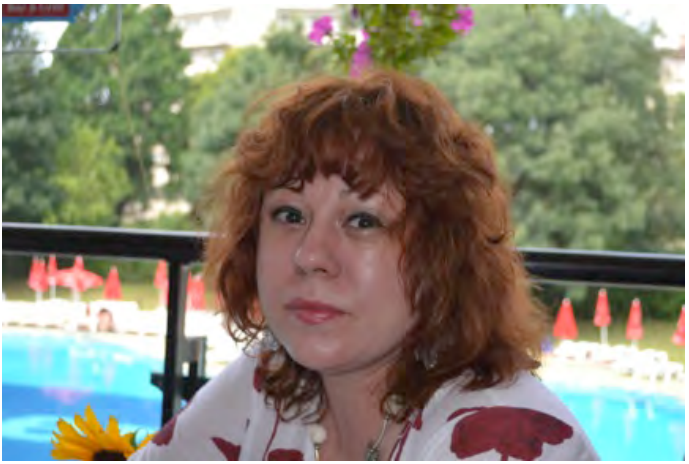

„Într-o zi, după ce s-a refăcut, au venit să-l aresteze. Bunicul a cerut să-l lase să se spele pe față și când s-a dus la puț, însoțit de cei trei milițieni, i-a lovit cu găleata și a fugit" îmi povestește Radustina. A fost însoțit în pădure aproape imediat de mai mulți vecini. Și grupul lui

din munții de lângă Sliven a crescut și a tot crescut, alarmând autoritățile. Lumea se aduna ca pentru o răscoală, chemată de apelurile din eter ale „Radio Goryanin".

Mă interesează foarte mult acest post de radio, despre care citisem. Un post de radio al haiducilor!

„A existat, sigur că a existat" îmi spune Atanas. Tatăl Danielei i-a ascultat unele emisii, apeluri, nu se poate vorbi de un program. Dar nu a apărut nimeni niciodată să spună, după 1989, că a vorbit la radioul legendar, finanțat de americani, care emitea din Atena și ale cărui apeluri către populație de a se alătura revoltei din jurul lui Tarpanov erau transcrise pe hârtie de securiștii bulgari. *„Nu, n-a venit nimeni. Dar de ce ar fi așa de important? Important este că a existat"*. Așa se explică imensa concentrare de forțe din jurul Slivenului, conduse chiar de prim ministrul bulgar, Valko Cervenko, în luna mai 1951: 13.000 de soldați! Restul poveștii îl cunoaștem. Cu amănuntul simbolic, dar relevant, că socrul lui Benkovski, așa cum era poreclit Ghiorghi, după numele unui haiduc antiotoman din sec. XIX, a reușit să plătească cu bani grei fuga în Grecia a ginerelui, care a refuzat

oferta. Ba mai mult, a îndemnat pe toți prietenii săi de pribegie să dea vina pe el dacă sunt prinși…

Atanas îmi povestește o întâmplare cu iz anecdotic, despre eșecul poliției politice bulgare de a potoli nemulțumirile, urmat de inevitabila apariție a unui consilier sovietic, venit să dea instrucțiuni și sfaturi. Când un grup de studenți torturați, cu unghiile smulse, este adus în fața „consultantului", acesta își declară nemulțumirea privind metoda violentă și ineficientă a bulgarilor și le „arată" el cum se face: îi oferă primului student o țigară, apoi unui al doilea, al treilea, până când ajunge și la un inevitabil refuz – *„Nu mulțumesc, eu nu sunt fumător"*. Sovieticul scoate pistolul și-l împușcă în cap, apoi continuă să ofere țigări, care nu mai sunt deloc refuzate… *„Așa se face!"* le-ar fi zis el novicilor lui colaboratori…

O diferență pare a fi faptul că grupurile de Goryani, numite „cheta" - „ceată" nu au supraviețuit multe ierni prin munți și păduri, precum frații Arnăuțoiu (10 ani) sau Ion Gavrilă (7 ani), ci au fost zdrobite rând pe rând, uneori în câteva luni. Dar iar o diferență ar fi și apariția acestor cete în fiecare an, deloc intimidate de represiune.

A propos de represiune – a fost la fel, aceeași organizare, aceleași metode de tăiere a resurselor, de defăimare a imaginii haiducilor, de intimidare mergând până la omor a rudelor și prietenilor, nici o diferență între lacrimile lor și ale noastre.

Doar că lacrimile bulgarilor s-au mai estompat după 1989, averile confiscate fiind retrocedate fără probleme, *in integrum*. Doar în cazurile în care proprietățile au fost revândute de mai multe ori, iar ultimul cumpărător nu poate fi făcut responsabil, statul plătește compensații care uneori mai generează discuții. Dar nu există cazuri ca Elisabeta Rizea, Toma Arnăuțoiu, Teodor Șușman, în care nu s-au restituit case sau terenuri din motive inexplicabile moral sau logic.

Mă impresionează modul foarte ponderat în care filosofează pe tema comunismului noii mei prieteni, departe de naționalismul românesc, trâmbițat sonor și vizual stil graffiti. Pentru că, dacă există o moștenire a regimului totalitar din România, nealterată nici în ziua de azi, decât cel mult prin contorsionarea pe care o poate provoca lipsa unei educații, această moștenire e național-comunismul. Remarc atât de des la conaționalii mei această mândrie neghioabă a „calității" de a fi român… Iar

această mândrie poate merge până într-acolo încât, de dragul ei, al tatuajului tricolor de pe bicepsul transpirat, ajungem uneori să-l justificăm admirativ chiar pe ceaușescu (cu „c" mic), ce oroare!

Bulgarii par mai degrabă ușor complexați de faptul că răsturnarea lui Jivkov chiar a fost o lovitură de stat, succesorul lui amenințând că dacă oamenii adunați în fața guvernului nu pleacă acasă, va fi nevoit să aducă tancurile. „*Tu crezi că dacă în România comunismul a căzut printr-o revoltă violentă, asta a făcut ca democrația să fi avansat mai repede decât în Bulgaria?*" mă întreabă Atanas. Gândindu-mă inclusiv la retrocedări, dar mai ales la faptul că suntem chiar ca niște gemeni în Uniunea Europeană îi răspund ferm că nu, nu cred.

„*Dar*", adaug, „*la noi lumea a ieșit în stradă în 1989, pentru că situația economică era atât de grea, alături de perspectiva a încă nu-știu-câți-ani cu ceaușescu, tocmai reales, în timp ce țările din Europa de Est se prăbușeau, încât lumea a preferat să moară decât să mai trăiască așa. Nu știu cum era în Albania, dar cred că noi o duceam cel mai rău…*"

„*Cel mai rău?*" îmi răspunde „ *Am filmat în '89, aici în Sofia o coadă la alimente de 7 kilometri!*"

Când am plecat spre casă, pe o ploaie deluviană, vreme de ore și de vreo sută de kilometri m-am tot gândit: „*Și dacă exagera cu mult Atanas, să zicem nu 7 kilometri ci doar vreo 3 și tot era îngrozitor de mult!*”

Așa că voi repeta ideea:

Modernitatea retardată a României a împiedicat orice formă de rezistență față de totalitarism alta decât cea a agricultorilor. O revoltă de ev mediu, a unor noi haiduci, tot atât de tragică pe cât a fost de anacronică…

Apoi, când ploaia s-a oprit, și polițiștii rutieri bulgari și-au reluat posturile de pândă, am ascultat ușor neatent *Simon Boccanegra* a lui Verdi, povestea reală a primului Doge ales pe viață din Genoa, fost marinar, devenit în 20 de ani tiran. În operă, fiica lui ajunge să se mărite cu liderul opoziției, iar propriul lui ministru, odată condamnat la moarte, pe merit, dar și oficial țap ispășitor, îl otrăvește mortal pe fostul corsar, care agonizează în brațele rivalului său politic, cu care astfel se împacă…

Uite-așa am stat noi la barieră…

Mă fascinează aceste două distanțe: București – Sofia = 383Km și București – Iași = 395Km. Oricât de proaste ar fi drumurile, tot le poți parcurge într-o singură zi. Măcar de dragul acestor apropieri, oare nu ar trebui să știm mai multe despre Bulgaria decât știm cu adevărat?

Acum aproape un an de zile, am făcut un drum la Sofia, devorat de curiozitatea de a afla cum a fost comunismul în Bulgaria. A fost, desigur, un drum inițiatic. La capătul lui, am scris două articole și am rămas cu multe întrebări. La Sofia n-aș fi ajuns poate așa de ușor, dacă nu aș fi avut privilegiul de a fi invitat de jurnalista Daniela Gortcheva să aflu direct, de la oameni concreți, răspunsuri.

A trecut ceva vreme de atunci, și multe postări pe acest blog până săptămâna trecută, când Daniela a venit la București, în căutarea răspunsului la aceleași întrebări. Iar aceste răspunsuri nu mi-aș fi permis ca ea să le afle numai de la mine, astfel că au urmat mai multe discuții, unele mai interesante ca altele, împreună cu mai mulți oameni extraordinari, pe care-i voi aminti, pe rând, în cele ce urmează.

Sunt departe de tot de ceea ce s-ar numi un naționalist și eram oarecum confuz la ideea că, inevitabil, va trebui să-i prezint măcar succint Bucureștiul, un oraș care poate avea un gust foarte amar pentru mulți dintre noi. Drumul de la aeroport până la hotelul din centrul orașului l-am parcurs de parcă era pentru prima dată, cu alți ochi. Nu arată rău deloc, jumătatea nordică a capitalei e destul de frumoasă, cu tot frisonul pe care-l poate avea un estic la vederea arhitecturii totalitare a „Casei Scânteii" (folosesc denumirea veche, ca să rămân în context). O remarcă, la vederea „Casei cu lei", a lui Grigore Cantacuzino - „Nababul": *„În Bulgaria, în general, nu neapărat în Sofia, nu există asemenea palate, oamenii bogați aveau altă morală asupra bogăției, mai aproape de mentalitatea olandezilor de exemplu, anume că luxul nu trebuie expus public…"*. Interesant, deși casa nu arată rău deloc, deși alte orașe europene sunt pline de palate chiar mai spectaculoase. Și un șoc, atât pentru jurnalista bulgară, extrem de bine informată în ceea ce privește istoria comunismului, dar și pentru mine: Daniela nu știa despre victimele din 21 decembrie 1989 din București, trecerea prin Piața Universității, pe lângă Strada Batiștei, pe lângă Sala Dalles, locul în care au murit 49 de oameni, au fost răniți 604 și au fost arestați cca. 800, mulți dintre ei atât de

tineri. Ceea ce se cunoaște în Bulgaria despre căderea comunismului din România este că a existat o revoltă reprimată sângeros la Timișoara și că ceaușescu a fost executat. Iar românii ce știu despre prăbușirea comunismului din țara vecină? Pariez că nu mare lucru, în afară de faptul că Todor Jivkov a fost înlăturat de la putere prin noiembrie 1989, spre și mai marea disperare a noastră, că vom trăi cu nicolae ceaușescu pentru încă nu se știe câtă vreme…

Ce mai înseamnă lucrurile astea după aproape un sfert de secol?

Jela Doina, scriitor, jurnalist și editor, observă că, spre deosebire de România, în Bulgaria rezistența Goryanilor a fost mai organizată. Existența unui post de radio clandestin care, prin chemările lui, la sfârșitul lunii mai 1951 a făcut să se producă o adevărată revoltă a unor sute de oameni, care a necesitat o concentrare de 13.000 de soldați ai forțelor de represiune pentru a restabili ordinea nu se poate compara cu grupurile disparate și slab organizate de la noi. Poate o excepție ar putea fi grupul Arnăuțoiu, prin organizare, jurământ etc. Iar când românii au aflat de haiducii din munți, eticheta de „legionari" lipită peste tot de Securitate s-a

păstrat, nimeni nu i-a vrut, nici atunci și nici acum. În ciuda faptului că, dacă ne uităm pe documente, proporția de legionari printre luptătorii din munți era relativ mică. Frații Arnăuțoiu erau militari ca și mulți dintre căpeteniile altor grupuri. Erau țărăniști, erau liberali, erau mulți fără nici un partid, căci pentru a te opune urgiei aceleia nu era nevoie de afiliere politică, o vedeai și cu ochii proprii, nu ai nu știu cărei ideologii…

Marius Oprea, istoric, scriitor și poet, spune că acești oameni uciși și îngropați prin păduri sunt de fapt eroii luptei anticomuniste. El vrea ca acești haiduci anticomuniști să fie recunoscuți drept eroi, la fel cum sunt recunoscuți drept eroi soldații români sau sovietici morți în Al Doilea Război Mondial. Nu sunt puțini, el estimează numărul celor asasinați de securitate la 10.000. De aceea îi caută și îi dezgroapă. „*Există un timp pentru poezie și un timp pentru a face ceea ce trebuie făcut*" – așa își explică determinarea de a continua, în timp ce ne arată fotografiile săpăturilor sale, atât de triste, atât de emoționante.

„*Există o diferență între statutul de victimă și cel de erou*" – a remarcat Daniela Gortcheva, dar pentru Marius această diferență nu există – „*Atâta vreme cât*

au fost împușcați, a existat cel puțin un gest de rezistență pentru care ei merită statutul de erou". Bulgarii au avut aceleași dificultăți și aceleași confuzii în a-și recunoaște rezistența anticomunistă, după entuziasmul (re)descoperirii Goryanilor și la ei s-a exclamat: „*Suntem singurii din lume care au luptat cu arme reale împotriva comunismului!*" la fel cum exclama și Octavian Paler în anii '90. Entuziasmul a fost înlocuit de extremismul corectitudinii politice de „rit vechi", comunist: „*Cum să prezentăm istoria lor în Parlamentul European? Au aruncat în aer statuia lui Stalin – erau teroriști!*". Singurii luptători anticomuniști? E important să nu uităm că în Polonia exista o armată anticomunistă în toată regula formată din aproape 53.000 de oameni.

Cosmin Budeancă, istoric, va reedita într-o formă revizuită prima lui carte – *Suferința nu se dă la frați*. Este vorba de interviul său cu Lucreția Jurj, o adevărată eroină care și-a însoțit bărbatul în munți, alături de Teodor Șușman. Între timp, de la acest interviu publicat în 2002, Cosmin a mai scris vreo 10 cărți. Îmi pare bine că anumite cărți se reeditează, cum a fost cazul și cu aceea a interviului luat Elisabetei Rizea. În fond, asta e important, ca lumea să afle, să cunoască ce s-a petrecut aici. De la primele episoade ale *Memorialului durerii* au trecut atâția ani, între timp s-a maturizat și prima generație de oameni născuți după 1989. Și ei trebuie să știe, cei care nu știu cum a fost, cei care nu se simt mutilați când văd un film precum *4 luni, 3 săptămâni și 2 zile*, ci doar îngroziți. Cartea lui Cosmin merită să fie cunoscută nu numai unui public avizat și local, chiar dacă regionalismele care o fac tragic de fermecătoare pe Lucreția sunt aproape imposibil de tradus.

Pentru că toate aceste cărți și filme (cum e și *4 feluri de a muri*, documentarul regizorului Nicolae Mărgineanu despre săpăturile lui Oprea) sau articole de presă, în fine, o întreagă mediatecă, foarte bogată, destul de amănunțită, chiar dacă încă incompletă

trebuie să existe. Cu toată lipsa de finalitate juridică, indiferent dacă justiția se va face aici, pe pământ, sau nu, încă mai există prea multă lume care trebuie să afle, să știe ce s-a întâmplat. Chiar dacă din perspectiva asta, a asanării morale a societății românești, toate aceste eforturi par zadarnice.

Teodora Stanciu, jurnalistă, remarcă faptul că în România există totuși și o finalitate a restituirii istoriei recente, *Raportul Tismăneanu – Condamnarea comunismului* sau Memorialul de la Sighet. Privind oglinda de dincolo de Dunăre, bulgarii au condamnat și ei juridic comunismul declarat prin lege drept un regim criminal și antiuman.

Theodor Orășianu, geolog petrolist, își amintește că tocmai din cauza necunoașterii, la sfârșitul anilor '70, în Occident, mișcarea Charta 77 era percepută de către opinia publică, după principiile democrației, drept un conflict de idei între societatea civilă și un guvern rezonabil dar nu prea flexibil. Cu atât mai puțin era cunoscută existența unui Paul Goma în România. Astfel încât, fără o prezentare comună a istoriei comunismului, a țărilor care au suferit de pe urma acestui sistem, impactul asupra opiniei publice va rămâne mereu doar unul local. Un exemplu pe care, din nefericire, est-

europenii nu-l urmează este cel al memoriei Holocaustului. Și Holocaustul comunist are foarte multe similitudini cu cel provocat de naziști, de exemplu prin înlocuirea urii de rasă cu ura de clasă. O asociație internațională a victimelor comunismului, una cu voci sonore și active, ar putea să facă mai cunoscută această istorie.

Și pentru că am ajuns la acest capitol, al Holocaustului, atât de sensibil și dureros pentru istoria umanității, merită să repet explicațiile Danielei Gortcheva legate atitudinea Bulgariei față de minoritatea evreiască în timpul războiului. Această minoritate număra în jur de 48-49.000 de oameni. Odată cu intrarea Bulgariei în alianța cu Germania, la presiunile lui Hitler, țarul Boris III a fost nevoit să adopte o lege rasială, cum a fost cazul și în România (ale cărei efecte umilitoare le regăsim în *Jurnalul* lui Mihail Sebastian, ca să avem o imagine concretă). „Legea pentru protecția națiunii" – cum se numea – prevedea interzicerea unor drepturi cetățenești (dreptul la vot, interdicția de a lucra în serviciile publice și administrație), alături de reglementarea locului de rezidență (ghetto), schimbarea numelui, confiscarea averii și tot restul de măsuri care au dat un sens expresiei lui Hannah

Arendt – „banalitatea răului" – teroarea prin birocrația implacabilă. Protestelor comunității evreiești li s-au alăturat, într-o superbă solidaritate, cele ale Bisericii Ortodoxe Bulgare, ale sindicatelor, ale unor oameni politici, ale intelectualității bulgare (reprezentate de 29 de scriitori), ale comuniștilor care au ajuns să provoace chiar și demonstrații în stradă sub sloganul *„Suntem oameni!"*. Iar când comisariatele pentru „probleme evreiești" au reușit să strângă pentru deportare toată această minoritate, ministrul justiției, Dimităr Peșev, a reușit printr-un efort incredibil, utilizând toată influența de care dispunea, să anuleze ordinul de deplasare a acestora în lagărele din Polonia, în ciuda oricăror amenințări.

O situație complet diferită față de cea din România, unde, cu toată discriminarea făcută tot *à la roumaine*, regimul Antonescu a trimis la moarte o mulțime de evrei (între 280.000 și 380.000 cf.

Raportului Comisiei Wiesel, 2004[58]). Din păcate, această crimă a fost susținută tacit și vinovat de BOR, din rândul căreia impardonabil de mulți preoți au fost și comandanți legionari. Iar regimul comunist impus

---

[58] Există, într-adevăr, o nuanță. Raportul Elie Wiesel include și victimele din Transilvania de Nord, teritoriu aflat sub administrația maghiară în timpul războiului. Numărul victimelor din România (inclusiv Basarabia) se ridică la „abia" (ce oribil sună!) 70.000 de evrei. Din câte cunosc, nu s-au deportat evrei din București, ci predominant din Moldova, inclusiv Iași, un oraș important. Autoritățile românești nu au salvat evrei, oricum numărul celor exterminați este aproape dublu decât numărul total de evrei din Bulgaria. Mai degrabă operațiunea de exterminare s-a făcut „neglijent", într-un stil balcanic. Asta nu scade cu nimic din vină. Au existat, bineînțeles, și oameni vrednici de o mai mare aducere aminte, care nu au abdicat de la conștiință și au salvat multe vieți din minoritatea evre-iască. În România (inclusiv Basarabia) au fost cel puțin 139 de asemenea cazuri, unul dintre numele importante recunoscute de memorialul Yad Vashem fiind Regina Mamă Elena, un merit al Casei Regale a României nerecunoscut niciodată de autoritățile comuniste. Dincolo de orice polemici privind Monarhia, un lucru este sigur, și anume că noțiunea de discriminare este străină de această instituție națională. O altă precizare necesară este și relativ la Bulgaria, căreia i-au fost anexate în timpul războiului teritorii din spațiul iugoslav de mai târziu, de ex. o parte din Macedonia. Acolo s-au operat deportări ale etnicilor evrei, dar în condițiile în care decizia nu a fost în mâinile autorităților bulgărești ci ale celor germane. Pe teritoriul actual al Bulgariei însă, nu s-au efectuat deportări.

de sovietici, altfel declarat propagandistic drept antifascist, a ținut ascunsă această dovadă de imensă umanitate a Bulgariei până în 1989, din simplul motiv că meritele aparțineau unor instituții ale statului care făceau obiectul urii de clasă: monarhia, biserica și un guvern fost aliat cu naziștii. Această tăinuire în fața opiniei publice este dovada supremă a minciunii comunismului. Iar soarta lui Dimităr Pešev adaugă și mai multă amărăciune peste toată această lipsă de recunoștință. După ce acesta a încălcat toate regulile, abuzând în mod pozitiv de poziția sa, mergând chiar până în localitatea Kjustendil unde erau concentrați evreii pentru a opri fizic deportarea, răsplata a fost una foarte tristă. După demiterea din guvern, la sfârșitul războiului este judecat de autoritățile comuniste și acuzat de antisemitism (sic!) și de anticomunism. Se intenționa condamnarea lui la moarte, numai mărturiile celor salvați au făcut ca pedeapsa să fie „doar" 15 ani de închisoare, din care a executat doar un an. A murit în 1973, uitat în propria sa țară, dar amintit și prețuit la Yad Vashem și în restul lumii civilizate.

Bulgaria a dat dovadă de o solidaritate pe cât de emoționantă, pe atât de eficientă. Cea a

României pare să se fi pierdut, deși această solidaritate a existat odată.

Există un București al bulgarilor, așa cum am putea să ne imaginăm un Paris al românilor. Este Bucureștiul în care a trăit în secolul XIX o numeroasă comunitate bulgară, se vorbește chiar de circa 1 milion de etnici bulgari în 1878 (la nivelul întregului regat), când vecinii noștri s-au eliberat odată cu românii de sub Imperiul Otoman, în urma unui război ruso-turc. Astfel, am putut să văd locurile din București unde au locuit vremelnic patrioții bulgari, revoluționarii care au pornit ceea ce istoriografia vecinilor noștri numește „Mișcarea de renaștere națională a Bulgariei". Vasil Levsky, Hristo Botev sau Gheorghi Rakovsky au trăit și la București. Au luptat și de aici pentru eliberarea țării lor.

Rakovsky – „*un vulcan de om*" cum îl descrie ghidul nostru, dl. Luca Velcicov, pe scriitorul revoluționar – a murit de tuberculoză la București, osemintele lui au stat îngropate mulți ani în cimitirul Bellu (azi sunt mutate la Sofia). Acest Bălcescu, dacă-mi este permisă comparația, al bulgarilor a locuit într-o casă azi dispărută sub buldozerele care au făcut loc unor blocuri comuniste. Monumentul cu placa de marmură care amintea de el a fost distrus în

anii ’60 de o echipă de muncitori care săpau șanțuri de canalizare. Un muncitor bulgar, de la Telefoane, care trăia în Popești-Leordeni, a reușit să salveze placa și s-o țină acasă la el timp de aproape 50 de ani, și azi ea este lipită pe peretele unui bloc de pe bulevardul Dimitrie Cantemir. Ce poveste! *„Pe toți i-au primit românii: și pe-ai noștri, și pe greci și pe sârbi, pe toți, toți”* continuă ghidul nostru, *„că aveau toți nevoie unii de alții, să scape de turci”*.

Unde s-a pierdut această solidaritate?

Cine mai știe azi lucrurile astea, dacă noi nu le știm? Cine în lumea asta mai poate înțelege ce s-a petrecut în realitate în spatele „cortinei de fier", dacă istoriile celor două țări vecine, Bulgaria și România, seamănă cu niște țipete de durere ale unor oameni aflați în două camere vecine dar antifonate? Dacă noi nu ne auzim strigătele, cum am putea să credem că le pot auzi cei de departe?

Pentru că doar atâta cât s-a spus și cât s-a înțeles până acum din istoria comunismului e prea puțin și prea pasiv, e doar o poveste despre „cum am stat noi, așa, la barieră". Și toate aceste discuții și povești au un public la fel de restrâns precum cel de acum 50 de ani, care ar fi putut citi o notă informativă precum că:

„Numita Gortcheva Daniela, de naționalitate bulgară, împreună cu numiții Doina Jela, Stanciu Teodora, Oprea Marius, Budeancă Cosmin, Orășianu Theodor și Pătrașcu Alexandru, cetățeni români, s-au întâlnit în perioada 17-20 mai în diverse localuri din municipiul București pentru a comenta dușmănos împotriva regimului de democrație populară din perioada 1945-1989, din RSR și din țara vecină și prietenă RP Bulgară."

Intermezzo

Am devenit meloman acum aproape 20 de ani, când eram student. Rockul adolescenței nu-mi mai ajungea, iar Cinemateca de pe Eforie îmi acapara mai tot timpul. *Amadeus*-ul lui Milos Forman, văzut pe casetă video, cu imaginea ștearsă de atâtea copieri, mă conjura aproape să-l văd și în sala de cinema, ceea ce s-a și întâmplat. Apoi m-am decis să-mi cumpăr o înregistrare a *Requiem*-ului. Știu, e aproape un clișeu până aici.

Am găsit trei casete audio (pe vremea aceea CD-urile erau încă la început), cu trei dirijori: Karajan, Bernstein și Ton Koopman. Am sunat-o pe mama, care e o mare amatoare de muzică, să-i cer un sfat, ce interpretare să aleg? Mi-a spus așa: „*Măi băiete, nu știi ce-o să te aștepte… deși răspunsul e destul de simplu, însă îmi e un pic milă de tine… ia-le pe TOATE TREI!*”. „*Bine, dar eu nu sunt un meloman, nu voi putea să fac diferența, îți trebuie o experiență, sunt un ignorant etc*” m-am cam speriat eu. „*Nu e așa*” mi-a răspuns, „*O să vezi, tu ia-le pe TOATE TREI*” și mi-a închis telefonul. Destul de contrariat am hotărât ca măcar o dată, așa, ca o excepție, să ascult sfatul și le-am cumpărat.

Karajan avea un cvartet de voci incredibil. În *Tuba mirum*, primul vers se prelungește prin toate cele patru voci, de la bas, la tenor, apoi la contralto și terminând cu soprana, încât pare emisia aceluiași om dar cu un ambitus neomenesc. Bernstein – era un live – avea cea mai tragică viziune, toată durerea lumii era acolo pe scenă, *Lacrimosa* singură dura aproape 6 minute. Eram devastat. La Ton Koopman, aceeași parte avea abia vreo 2 minute și ceva, părea zgârcită, seacă și, în ultimă instanță, chiar cinică. Toate tempourile erau mai rapide, iar sunetul mai sec. Nu știam pe atunci ce înseamnă „instrumente de epocă".

Le-am ascultat pe toate trei timp de luni de zile, tulburat peste măsură de fiecare dată, ca și cum te-ai fi recules în fața unei opere de artă enigmatice, cum e Gioconda, cu valoarea religioasă a unei Madonne sau Pieta, dar inerent personale precum răsfoirea unui vechi și prăfuit album de familie…

Iar după vreun an, răstimp în care toată muzica asta a venit peste mine ca un tsunami, cu toate femeile moarte ale lui Puccini, cu toate viespile lui Rossini, cu toate nebunele lui Donizetti sau Bellini, cu toată umanitatea lui Beethoven și, negreșit, tot geniul lui Mozart, ei bine, am reușit să

trag o concluzie mai clară. Cel mai mult îmi plăcea versiunea lui Ton. N-avea vocile cele mai neamaiauzite, n-avea nici orchestra cea mai emoționantă, dar avea spiritul *Requiem*-ului lui Mozart, cu toată intimitatea lui, cu tot omenescul cel atât de des călcat în picioare de ideile nebune ale acestei lumi. Era, de fapt, cea mai sinceră viziune.

Desigur, i-am iubit pe toți ceilalți care au vizitat și au locuit în această partitură, și pe Gardiner și pe Marriner și pe Giulini și pe mulți alții, dar, așa cum se întâmplă de obicei, Koopman mi-a rămas în suflet, și probabil nu-l voi șterge niciodată de acolo.

Așa că nu mi-aș fi iertat niciodată absența de la concertul dirijorului olandez, la București, unde (O, Doamne! Ce minune!) urma să dirijeze tocmai *Requiem*.

Amsterdam Baroque Orchestra a desfășurat pe scenă exact numărul de instrumente indicat de Mozart în partitură, de exemplu 3 tromboni, 2 trompete ș.a.m.d. Un efectiv minimal. Dar care a funcționat extraordinar în a reda caracterul incomplet al uneia dintre cele mai enigmatice lucrări din muzica clasică, sacră, cultă, sau oricum ați vrea să-i spuneți. Am spus incomplet, pentru că *Requiem*-ul

nu a apucat să mai fie finisat de Mozart, asta nu înseamnă că ar fi lipsit ceva. Dimpotrivă, toate muzica a fost acolo în slujba funerară a unui om obișnuit. Ce mult contează acest amănunt! Obișnuitul om ca opus al binelui general. Totul a curs impecabil, cu un dirijor exuberant și un cvartet de soliști de canto religios (un sector destul de diferit de cel de operă, aici sunt mai sobri, mai clari, nu-ți vor face niciodată cu ochiul de pe scenă). Parcă soprana mi s-a părut că nu ar avea o dicție perfectă în latină, dar partea a doua a concertului m-a contrazis și în această privință. Că diverse generații de melomani se raportează la idolii lor e un lucru cât se poate de normal. După generații de dirijori care au chinuit *Requiem*-ul cu orchestre care mai de care mai romantice care să ilustreze prin muzică ceea ce compozitorul nu și-a propus niciodată, din anii '90 încoace, întoarcerea către autenticul istoric nu poate fi decât o soluție bună. Și ca viziune și ca restituire. Ce mi-a plăcut foarte mult este că muzica de pe scenă a fost aproape identică cu cea de pe discul de acum 20 de ani. Un privilegiu, de-a dreptul.

A urmat *Ave verum corpus,* un motet celebru de la sfârșitul scurtei vieți a lui Mozart, o pauză numai bună pentru a trece apoi la *Kronungmesse*.

A fost prilejul unor alte amintiri. Inițierea implică aproape întodeauna și un drum, o călătorie. Azi îți pot fi necesare câteva click-uri de mouse, însă acum 20 de ani Internetul nu exista. Pentru un ortodox, contactul cu muzica sacră catolică, cu vocile acelea splendide care cântă în latină nu poate fi decât o experiență cel puțin captivantă. Mai ales dacă, timp de 50 de ani, acest gen muzical nu putea fi ascultat decât în condiții de enclavă intelectuală sau spirituală, în biserici catolice. Hotărât să aflu despre ce anume cântă oamenii aceia, am făcut acest drum inițiatic în satul bunicilor, la preotul comunității catolice din zonă. Trec peste suspiciunile provinciale privind diferențele de rit și cum sunt ele percepute de o parte și de alta a celor două comunități, important este că *deal*-ul înregistrării de muzică de Bach contra ceasloavelor catolice s-a realizat repede și astfel am aflat multe, mult mai mult decât mi-aș fi putut închipui la început.

Pentru că dacă *Missa Încoronării,* o capodoperă compusă la numai 23 de ani, a fost reprodusă pe scena Ateneului, asta s-a întâmplat neapărat cu un scop. Acela de a te face să crezi din nou în umanitate. Totul a fost minunat și mozartian de la un capăt la altul. *Kyrie* și *Gloria* – de o seninătate aproape

naivă, *Credo* – profund și cutremurător, și așa mai departe, într-o înșiruire de sunete care transcendea toată distanța dintre baroc și secolul XXI, făcându-te contemporanul lui Mozart. Și totul s-a încheiat cu *Agnus Dei*-ul acela divin, care te poate vindeca de toate bolile și durerile. Dorotee Milds, soprana care a avut plăcerea să ne facă praf, o sală întreagă de Mozart *aficionados*, a cântat cu vocea cea mai pură versurile care nu-și puteau găsi o muzică mai potrivită decât aici. *„Agnus Dei qui tollit peccata mundi, miserere nobis. Dona nobis pacem"* – *„Mielul lui Dumnezeu, care speli păcatele lumii, miluiește-ne pe noi. Dă-ne nouă pacea"*. Da, acel Agnus Dei care te face să te gândești la aria de peste câțiva ani a contesei din *Le Nozze di Figaro*, minunația aceea de *Dove sono*. Numai că asemănarea e întâmplătoare, în afară de primele note restul e atât de diferit, ca și contextul, de altfel.

Am plecat de la concert cu ochii în lacrimi. Ca să primesc chiar totul într-o singură zi, pentru că peste numai 20 de minute urma să mă întâlnesc din nou cu Antonio Pappano.

Două întâlniri

Amadeus Mozart a murit în 1791, la numai 36 de ani, lăsând în urma sa o operă muzicală care numără nu mai puțin de 626 de compoziții. Cel puțin jumătate dintre acestea, cele create după vârsta copilăriei, sunt geniale. *Requiem în Re minor, KV 626* este ultima dintre ele, rămasă neterminată. Mai exact, lucrarea a rămas la nivelul unei schițe, mai mult cu indicații privind tema și instrumentele care o susțin. Un elev a terminat orchestrația, aducând-o în forma în care se cântă azi. Povestea compoziției e destul de anecdotică și de lungă, o găsiți pe Internet cu ușurință, sau în filmul lui Milos Forman (unde este chiar distorsionată).

Un aspect interesant este că Mozart nu a scris nici o notă pentru flaut, oboi sau pentru corn în partitura *Requiem*-ului. Cum tonul funebru trebuia să primeze, este foarte posibil ca aceste instrumente cu tonalități mai înalte, mai vesele, să nu-și fi găsit locul aici, sau, poate, urmau să fie adăugate cu discreție într-o etapă finală de finisare. Poate că, de aceea, tristețea nemărginită a acestei muzici este atât de pregnantă.

Mai mult, Amadeus a ales o orchestră foarte mică pentru a reprezenta slujba funerară. E posibil ca, imaginându-și-o cântată tocmai la moartea lui, în condițiile în care nu mai avea bani, să fi ales o variantă în limitele posibilului. Fiind și unul dintre primii antreprenori compozitori, oricum orchestrele pentru care compunea erau relativ mici față de ceea ce vedem azi pe scenă. Sunt precizați în manuscris: 2 clarinețti, 2 fagoți, 2 trompete, 3 tromboni, 2 timpani (tobe) și un ansamblu de corzi, completat de un basso continuo. La care se adaugă soliștii (soprană, alto, tenor, bas) și un cor al cărui efectiv este proporțional cu dimensiunile orchestrei.

Requiem-ul a fost reprezentat postum și a început să devină foarte cunoscut odată ce a fost interpretat la funeraliile lui Joseph Haydn (1806) și Fréderic Chopin (1849). Moartea acestuia din urmă devenise aproape un eveniment monden în Paris, multă lume „bună" pretinzând mincinos că a fost alături de Chopin în ultimele clipe…

Odată cu epoca înregistrărilor, *Requiem*-ul nu a fost ignorat, ba dimpotrivă, mulți dirijori celebri au ținut să-și demonstreze capacitățile empatice cu semnificația acestei opere, cu Mozart, cu tradiția muzicală ș.a.m.d. Dacă Mahler este cel care, în

calitate de dirijor, mai ales la Opera din Viena, la sfârșitul sec. XIX, l-a reinventat pe Mozart, cu un succes considerabil (mai ales în *Die Zauberflote*), a venit rândul industriei să-l pună în vârful oricărei ierarhii.

Cum secolul XX a fost afectat atât de mult de ororile războaielor mondiale și ale totalitarismului, tragediile la scară națională ajungând să se banalizeze în cel mai oribil mod, a trebuit doar un pas ca muzica *Requiem*-ului să fie asociată cu suferința.

Herbert von Karajan și Karl Bohm au fost doi dirijori excepționali care în tinerețe au simpatizat nazismul, primul fiind chiar membru de partid, cel din urmă demonstrându-și simpatia prin gesturi. Alături și de Wilhelm Furtwängler, ei au trebuit să treacă printr-un umilitor proces de denazificare, care i-a ținut departe de public, le-a redus veniturile, dar le-a adăugat un plus de moralitate unor sensibilități artistice deja demonstrate. Toți trei s-au disociat prin fapte de ideile rasiale ale tinereții: Karajan a promovat-o intens pe Leontyne Price, cea discriminată rasial în Statele Unite la acea vreme, Furtwängler a reconciliat muzical două națiuni în concertele inegalabile cu Yehudi Menuhin, Bohm a

devenit, încă din timpul vieții, un soi de apostol al muzicii lui Mozart.

Poate că din aceste istorii, interpretarea *Requiem*-ului a devenit una grandioasă, care trimite direct la tragediile umanității, la Holocaust, la Hiroshima, la Gulag, ai zice că proiecțiile unor imagini simbol ale acestor nenorociri completează muzica în modul cel mai impresionant. Corurile de mari dimensiuni alăturate unor orchestre post-romantice de circa 100 de instrumentiști te fac să vibrezi la o scară care te depășește. *Basso continuo* e înlocuit de ditamai orga de catedrală catolică, în *Rex Tremendae* e inevitabil să nu te cutremuri. *Lacrimosa* ajunge să fie intonată în niște tempouri infinite, pe care numai un cor numeros le-ar putea susține vocal.

Leonard Bernstein empatizează în mod natural cu această viziune, cea a Holocaustului, iar limitele orchestrale sunt împinse și mai departe, tendința de a duce o creație de secol XVIII alături de simfoniile lui Mahler este evidentă. Filosofia lui Celibidache de a transforma muzica într-o experiență transcendentală folosește aceleași lungimi, chiar dacă tragicul se mai estompează făcând loc contemplației, meditației, serenității.

E o viziune, îmbrățișată de generațiile de melomani din anii ’60-’80, mulți dintre ei fiind contemporani cu marile tragedii ale secolului XX, martori sau chiar victime.

Apoi a început o epocă muzicală nouă - cea a întoarcerii la sursă. John Eliott Gardiner, Frans Bruggen, Ton Koopman sunt printre promotorii unei noi maniere interpretative, folosind orchestre mici, așa cum sunt specificate de compozitor, instrumente de epocă, tempouri rapide. Pentru că instrumentele au urmat și ele o dezvoltare tehnologică, strălucirea alămurilor nu e numai vizuală, ci și sonoră. Cele vechi aveau mai puține armonii, mai puține frecvențe, un suflu mai scurt, se dezacordau mai repede, automat timpul de execuție a unei secvențe de note trebuie scurtat, pentru ca sunetul să aibă continuitate. Sigur că Mozart ar fi fost încântat de noile instrumente, cele din ziua de azi, dar a compus totuși pentru cele vechi, atunci muzica lui, el cum a auzit-o în minte?

Aici nu mai vorbim de valurile emoționale care însoțesc dramele lumii, ci de slujba funerară a unui singur om. Cu toată umilința necesară acestei slujbe. Cu toată durerea pierderii unui singur suflet, unic, extras din orice statistică. Comparativ cu

manierismul anilor ’70 am putea spune că putem vedea Omul opus Ideii. Înclin, astăzi, să aleg în mod natural Omul. În mod curios, dacă asculți mai întâi versiunea lui Bernstein, te indispune cea a lui Ton Koopman. Dacă, dimpotrivă, alegi mai întâi o versiune cu instrumente și maniere de epocă, să zicem Herreweghe, vei considera bagheta lui Karl Böhm o ipocrizie.

Eu consider că e mult mai autentică a doua viziune, recent interpretată de Ton Koopman și Amsterdam Baroque Orchestra la Ateneu. Aceasta este prima întâlnire despre care aminteam în titlu. Alții, de regulă mai în vârstă decât mine, cred, nici mai mult, nici mai puțin, că dirijorul olandez „și-a bătut joc de Mozart”. Nu pot să-i contrazic, atâta vreme cât tiparul sensibilității lor e altul.

A doua întâlnire a fost cu istoricul Marius Oprea.

Marius Oprea dezgroapă morți. E vorba de victime ale Securității, oameni executați sumar în pădure sau la margine de drum și îngropați fără vreo slujbă, în grabă, fără nici o cruce la căpătâi. Surprinzător, sunt foarte multe cazuri. Odată dezgropate rămășițele, un preot susține un serviciu

funerar, înainte de a fi preluate probe pentru testarea ADN. Poveștile lui Marius Oprea despre aceste operațiuni sunt multe, cu o cronologie a etapelor metodică și aproape identică, dar cu emoțiile diferite de fiecare dată.

Odată, mi-a povestit, au exhumat trei schelete ale unor oameni urmăriți de Securitate, prinși și executați într-o pădure. Au fost îngropați unul peste altul în poziții grotești. Preotul care a ținut

slujba era nepotul unuia dintre cei îngropați acolo. Tensiunea era atât de mare, încât preotul slujea și plângea în același timp. Iar cei care au asistat la acest *Requiem* s-au gândit, în mai multe nopți nedormite, la acea întâmplare.

Tragedia comunismului în România nu a constat într-un proces monolitic de exterminare în masă a unei comunități. Tragedia aceasta, națională, e compusă din mii de tragedii individuale. Nu sunt milioane, sunt „doar" câteva zeci de mii de morți, dar fiecare cu povestea lui. Care poate fi aflată în amănunt, de multe ori. Fiecare dintre ei merită un *Requiem*, acesta e singurul lucru sigur.

Nicolae

O istorie izbitor de asemănătoare cu cea a familiei Șușman din Răchițele a fost și cea a pădurarului Nicolae Pop din Lăpușu Românesc, Maramureș, Munții Țibleșului. Și Pop și Șușman erau născuți cam în aceeași perioadă (1898, respectiv 1894), având cam aceeași vârstă când au decis să aleagă munții în locul închisorii, erau oameni așezați, cu mulți copii (câte 5 fiecare), făceau parte din elita locală de tip rural, cu averi comparabile (19 ha de pământ avea Pop, aproape 8 ha, plus două gatere și un magazin – Șușman) și împărtășind aceeași pasiune pentru vânătoare.

Dacă Teodor Șușman și-a ajutat consătenii în vremuri de foamete cheltuindu-și banii personali pentru a le procura cereale, Nicolae Pop a înțeles sensul noțiunii de umanitate ajutând, în 1944, două familii de evrei să scape de urmărirea autorităților rasiste. În momentul în care fugarii au fost descoperiți, Nicolae a ales să plece în pădure alături de ei. Hanna Marmor, una dintre persoanele salvate de Pop, avea să spună mai târziu despre acest gest: *„Ei au făcut pentru noi totul din toată inima, fără socoteli, cu*

dragoste și căldură, din prietenie adevărată și sinceră, dând dovadă de o omenie profundă ca și cum viața lor proprie și a familiei lor nu era în pericol de moarte în orice moment". Va fi prețuit alături de Oskar Schindler, ca să citățm cel mai cunoscut exemplu, în lista de la Yad Vashem, a celor „*Drepți Între Popoare*". Într-o epocă în care antisemitismul era la modă, aș spune că e un fapt extraordinar și suficient pentru a contrazice generalizările stupide gen „toți partizanii au fost legionari". Nici Șușman, nici Pop, și nici mulți alții n-au fost.

Un lucru de neînțeles, pentru mine cel puțin, este acela că acest om nu este un personaj de notorietate.

Același gest de umanitate este repetat de Nicolae Pop și după război, când, în 1948, adăpostește 3 studenți urmăriți de Securitate pentru activitatea lor politică. Astfel, în 1949, Nicolae Pop alege demnitatea în locul neantizării și, urmărit de Securitate, pleacă în munți alături de doi dintre copiii săi, Aristina și Achim. În timp i se vor mai alătura încă 14 oameni, urmăriți fără încetare de autorități, ciocnindu-se cu soldații aparatului represiv, în timp ce familiile rămase acasă au fost chinuite și deportate în Bărăgan.

Nu a putut fi prins. S-a predat în 1953 pentru că paralizase parțial. A fost omorât de Securitate înainte de a rămâne de la el măcar un proces verbal de interogatoriu.

Fata lui, Aristina, a fost condamnată la 20 de ani de muncă silnică. A supraviețuit pentru a-și publica memoriile-interviu într-un volum.[59]

Aristina

(Fragmente din volumul *Să trăiască partizanii până vin americanii!*)

Într-o casă din centrul Bucureștiului, casă ascunsă în adâncul unei grădini cu legume și pomi fructiferi, locuiește o doamnă cu o biografie senzațională. Istoria care i-a modelat-o a și împiedicat-o să și-o povestească. Este prima dată când o face acum.

Tatăl său, un vestit pădurar din țara Lăpușului, a salvat mai mulți copii evrei de la deportarea la Auschwitz, în timpul stăpânirii maghiare, și figurează la Memorialul Yad Vashem de la Ierusalim ca „drept al popoarelor". Dar pentru că, patru ani mai târziu, în 1948, a ascuns în cantonul său

---

[59] Aristina Pop Săileanu, *Să trăiască partizanii până vin americanii! Povestiri din munți, din închisoare și din libertate*, interviu de Liana Petrescu, postdocumentare, aparat critic de Virginia Ion. Editor Romulus Rusan, Fundația Academia Civică, București, 2008. De asemenea, online se găsește și acest articol, excelent, al lui Dorin Dobrincu: *Nicolae Pop și evreii*. La capitolul „Bibliografie", treceți și volumul lui Ștefan Bellu, *Pădurea răzvrătită*, editura Galaxia Gutenberg, București, 2009, care conține întreaga poveste a lui Nicolae Pop și a prietenilor lui. Toate aceste cărți nu se mai găsesc în librării, așa că…

mai mulți fugari anticomuniști, a fost nevoit să se refugieze în munții țibleșului, fiind amenințat cu arestarea după ce a refuzat să devină informator, cum îi propunea Securitatea. A luat cu el și pe doi din copiii săi. Fata de optsprezece ani, cu un nume parcă mitologic: Aristina, este eroina acestei cărți. Băiatul, Achim, avea cu patru ani mai mult. În urma plecării lor, ceilalți membri ai familiei – soția, ceilalți copii, numeroase rude, mai mult sau mai puțin apropiate – au fost deportați în Bărăgan. În 1953, după patru ani în care a organizat și condus grupul de rezistență din Munții țibleșului, grav bolnav, Nicolae Pop a coborât din munte și s-a lăsat arestat de securiști, pentru a nu-și încurca colegii de luptă și pentru a-și salva astfel rudele persecutate câtă vreme el era de negăsit. Securiștii n-au așteptat ca boala să-l răpună: l-au ucis ei, fără judecată. Cei din munți au fost în scurtă vreme fie împușcați, fie prinși și condamnați: Achim la 22 și Aristina Pop la 20 de ani închisoare. Cei unsprezece ani de până la grațierea din 1964 Aristina i-a petrecut în închisori, grav bolnavă ea însăși, dar protejată de prietenia colegelor de suferință, între care era mereu cea mai tânără. (Romulus Rusan)[60].

[60] Interviul integral este preluat de pe site-ul Memorialului Sighet și poate fi citit online.

Copilărie fericită

— *Stimată doamnă Aristina Săileanu, v-am ruga să aveți amabilitatea de a ne acorda un interviu și, în cazul în care acceptați, să începem printr-o scurtă prezentare a dumneavoastră și a perioadei care a premers detenției.*

— M-am născut în Lăpușul Românesc, județul Someș, la 13 mai 1931, într-o familie de țărani. Am fost nouă copii, dintre care patru au murit, cinci suntem în viață. Locuiam departe de comună, la paisprezece kilometri distanță. Duceam o viață frumoasă. Am avut o copilărie fericită până în anul 1949.

— *Până să ajungeți la acest moment, descrieți-ne, vă rog, gospodăriile din Lăpuș …*

— Făceam parte din categoria oamenilor mai înstăriți din comună, dar, pentru că era o comună de munte, desigur, cei mai bogați arareori aveau 30-40 de pogoane, pământ arabil era mai puțin, deoarece era mai mult fânaț, pășuni. În sfârșit, nu ne puteam compara cu moșierii din Moldova sau din altă parte. Oamenii se ocupau cu creșterea vitelor, aveau oi multe …

Eram aproape singuri în acel loc foarte pitoresc. Casa noastră, înconjurată de o pădure de

fag, era compusă din două camere, o bucătărie de vară, șură, grajduri, cotețe de porci, de păsări… Era o gospodărie frumoasă. Părinții mei au fost foarte muncitori. Tatăl meu era pădurar. Vara, venea foarte multă lume la noi. Casa era deschisă. Tatăl meu era cunoscut de aproape toți intelectualii din județ, întrucât era mare vânător și mergea la vânătoare cu elita județului Someș - cu prefectul și primarul de atunci, cu medici, avocați și alți amatori de vânătoare. Era, așadar, foarte cunoscut și îndrăgit de lume. Citea foarte mult, erau la curent cu tot ce se întâmplă - și mama, și el. Pe copii i-a dat la școala primară, iar, ulterior, pe mine și pe un frate ne-a dat la liceu…

Începutul durerilor

— *Unde ați făcut liceul?*

— La Dej, dar n-am reușit să-l termin, pentru că a venit prigoana comunistă. Preotul greco-catolic Oniga Tănase oficia liturghia în biserica din comună. Au venit de la Securitate cu motocicletele, au înconjurat biserica, au vrut să-l aresteze – era într-o duminică –, dar s-a răsculat tot satul. El nu s-a mișcat, pentru că preotul nu are voie să întrerupă liturghia și, la sfârșit, câțiva dintre cei prezenți l-au dus la ei acasă. Securiștii au plecat pentru că oamenii

au aruncat cu pietre în ei. Au arestat mai târziu peste 500 de oameni, pe care i-au dus la Cluj. Noi aparțineam atunci de Dej, de județul Someș; pe ei i-au dus la Cluj și, desigur, unora le-a dat drumul. Alții au rămas un an-doi la închisoare. Părintele Oniga a plecat în munți, pe la diferite case care erau mai izolate de comune. Asta se petrecea în 1948. Am omis să vă spun că, după alegerile din 1946, foarte mulți intelectuali erau urmăriți, iar mulți dintre ei au luat drumul pribegiei…

— *Puteți să ne dați niște nume?*

— Tatăl meu, fiind un om de încredere, s-a trezit într-una din zile cu un prieten, preotul Nechita Neculai, protopop la Târgu Lăpuș, care i-a spus: *„Am un om, un politician, care face parte din Partidul Național țărănesc și este urmărit de Securitate. N-ai putea să-l adăpostești?"* Tatăl meu i-a răspuns: *„Da, dar știi că la mine este casă deschisă - unii vin, alții pleacă… foarte mulți oameni vin la fân sau la săpatul porumbului"*. Erau la noi, vara, câte 30-40 de oameni aproape în fiecare zi, până se terminau toate lucrările…

Cu toate acestea, tata a spus să-l aducă. Și l-a adus. A stat la noi un an de zile. Se numea Vasile Pașca. Era din Târgu Lăpuș… Făcuse cinci ani de

prizonierat în Rusia, de unde se întorsese în 1945, iar din 1947 luase calea codrilor. Timp de un an, cât a stat la noi, a fost văzut de diverse persoane. Temându-se, tata l-a dus la Botiza, o comună din Maramureș, la niște prieteni, ca să nu mai fie văzut acasă la noi. Fără să știe tata, acești prieteni adăposteau, la rândul lor, doi studenți, care erau, și ei, urmăriți de Securitate. Studenții au luat legătura cu Vasile Pașca și ne-am trezit, după două luni de zile, cu ei, toți trei, înapoi, acasă la noi.

Eu eram la liceu, la Dej. Desigur, cartea nu mergea prea bine, pentru că tot timpul mă gândeam la ai mei… nu știam ce se va întâmpla cu ei. De când Ardealul de Nord fusese cedat Ungariei, în timpul prigoanei împotriva evreilor, tatăl meu salvase opt evrei, între care o familie cu trei copii, unul de 2 ani, altul de 6 ani, altul de 8 ani. Încă de la vârsta de 13 ani, am stat mereu cu frică, pentru că le duceam hrană evreilor în munți. Le duceam eu, împreună cu un frate de-al meu, ca să nu bată la ochi… Nemții erau la noi în comună, împreună cu jandarmii unguri, dar ei nu umblau prin toate coclaurile după partizani, cum a făcut Securitatea mai târziu. Erau plini munții de partizani ruși, erau și dezertori români din armata maghiară… era și un cumnat al meu, fugit din armată. Ei bine, nemții și ungurii

veneau acasă la noi, se întâlneau cu alții din alte părți ale Maramureșului, din Someș, și apoi plecau, fiecare la unitatea lui. Nu se împrăștiau prin păduri să-i caute pe dezertori. După 1947-1948 s-a schimbat situația. A venit Securitatea, care cred că a fost unică în felul ei. Au dat năvală toți securiștii la noi acasă. Eu tocmai venisem după mâncare, de la liceu, de la Dej. Era 11 mai…

— *În ce an?*

— 1949… Ne-am trezit cu Securitatea de la Dej - peste treizeci, nu exagerez. Cei trei, care erau urmăriți de Securitate, stăteau în camera mare. Când i-am văzut pe securiști în curte, am strigat: *„Ați știut să veniți pe la noi?”*, ca să afle cei din cameră că a venit Securitatea. Studenții și Vasile Pașca s-au uitat pe geam și, văzându-i pe securiști, au sărit pe o fereastră direct într-un pârâu care trecea pe lângă casa noastră și au dispărut în pădure. Trei dintre securiști au intrat în casă, s-au dus la geam și au văzut urme de var căzut. S-au uitat unul la altul în tăcere. Eu am încremenit. Mama făcea pâine - începuse deja să scoată pâinea din cuptor… Vă dați seama prin ce a trecut familia mea – mai întâi istoria cu evreii și, cinci ani mai târziu, această prigoană.

Ispitirea

— Cei trei securiști au mers afară la ceilalți și, după ce au discutat, l-au chemat pe tatăl meu și i-au spus: *„știm că ești un om de vază în comuna Lăpuș. Vrem să-ți propunem ceva. știm că ai salvat niște evrei și că ai fost împotriva horthy-știlor."* În paranteză fie spus, tata avea mulți prieteni unguri. El nu se gândea că omul e ungur, că e țigan,… om să fie… Era înconjurat de unguri foarte de treabă, ca, de pildă, Kiss Janko, care, tot timpul cât au fost evreii ascunși în munți, știa că avem grijă de ei. Acesta l-a ținut la curent pe tata cu mersul războiului ca să fie liniștit.

În sfârșit, securiștii i-au spus tatei: *„Tu ai salvat evrei, ești un om bogat, uite, sunt niște băieți tineri, care au părăsit facultatea și au fugit în munți. știi cum este tineretul… vrem să-i readucem la facultate. țara noastră este după război, avem nevoie de intelectuali, așa că te-am ruga să colaborăm. Mai mult, o să-ți dăm și o funcție foarte mare dacă ne faci servicii, dacă-i predai. Ești mare vânător, umbli prin munți, iei legătura cu ei, în sfârșit, le dai de mâncare și pe urmă ne anunți."* Tatăl meu i-a privit îngândurat și le-a spus: *„Eu nu port haină militară, ci haină de pădurar; sunt țăran, am gospodăria mea, copiii mei, cinci copii, familia mea, în sfârșit…, ce să vă dau eu? Dumneavoastră faceți-vă datoria dumneavoastră, așa cum eu mi-o fac pe a mea."* *„Dacă*

accepți, spun ei, o să te facem șef la Securitate." Tata le-a spus: *„Nu. Nu mă încântă acest lucru; niciodată nu mi-a plăcut haina militară, iar dacă am îmbrăcat haina de pădurar, am îmbrăcat-o pentru că din moși-strămoși ai mei au fost pădurari și vânători. Eu însumi sunt vânător pasionat". „Totuși, totuși, au insistat ei, te rugăm foarte mult să iei legătura cu ei și să ne anunți, căci ești un om vestit pe aici și ei o să aibă încredere în dumneata."* Tata le-a spus: *„Eu nu pot să promit acest lucru."* Alți doi, dintre care un locotenent-major, Rusu, m-au luat pe mine deoparte și mi-au spus: *„Nu cumva ai văzut pe la taică-tu niște oameni îmbrăcați în straie de ciobani? Uite, o să treci clasele fără să înveți, o să termini liceul, o să-ți iei bacalaureatul, examenele toate, fără ca să te silești să înveți. Până la urmă, te poți căsători cu unul dintre noi; ești tânără, ai șaptesprezece ani, ești drăguță…"*, mă rog, au început să-mi facă tot felul de complimente. *„Poți ușor să-i atragi pe acești tineri, și noi o să te ajutăm să termini facultatea, în sfârșit, să-ți faci un viitor frumos."* Eu zic: *„Nu știu despre ce vorbiți, eu am venit acasă să-mi iau ceva de mâncare. Fiți, vă rog, mai clari." „Da. Uitați, au fugit atâția studenți, sunt în munți, au făcut organizație, poate vor să te atragă, să le duci mâncare, așa cum ai făcut cu evreii, că noi știm totul, și apoi vii și ne anunți."* Le-am spus: *„Eu mâine plec la școală și, oricum, nu știu nimic despre lucrurile astea. Vorbiți cu tata, vorbiți cu mama, vorbiți cu fratele meu, care e mai mare ca mine, în*

sfârșit, eu nu știu la cine vă referiți. Atâta știu, că am mulțumit lui Dumnezeu pentru că evreii au scăpat de Auschwitz, iar tatăl meu a făcut fapte bune… Noi am crescut cu frica lui Dumnezeu." Pentru că era vânător, foarte multă lume se temea de tata. De exemplu, se întâmpla că treceau hoții prin pădurile acelea, dar ne ocoleau casa, pentru că se temeau de tata, căci era un om foarte sever. *„Nu cred că ar trage la casa noastră"*, le-am spus. Și eu când vorbeam cu ei, mă uitam, așa, spre munte, și ei au zis: *„Unde te uiți? Te uiți în pădure? Te uiți după ei? Tu știi și nu vrei să ne spui."* *„Domnule, lăsați-mă-n pace că eu nu știu despre ce vorbiți dumneavoastră!"*

Ce se-ntâmplă – la un moment dat eu m-am tot uitat în jos, așa, și am văzut, cam pe la ora 12 ziua cum câmpul era plin de armată. Eu când am văzut așa, m-am speriat, am lăsat-o pe mătușa cu frățiorul meu, care era de doi ani, m-am dus la moară, care era în pădure, și am spus: *„Tată, ce fac, căci vin zeci de securiști, sunt… e plin câmpul de ei."* Taică-meu a spus: *„Vino cu mine. Vino la mine."* M-am urcat prin pădure, m-am dus la el. și-am plecat cu tata. Armata a venit, a devastat tot, a bătut-o pe mătușa, băiețelul de doi ani, frățiorul meu, a plâns, toată lumea ce-a întâlnit… era multă lume, veneau

oamenii de la munca câmpului, erau oameni la noi acasă, veneau la lucru, i-a luat pe toți, i-a bătut.

[…] Fratele meu era la stână, și când a ajuns acolo armata la stână, a întrebat care este băiatul lui Pop. Și atunci i-au spus ciobanii: „*Uite, Achim, că e Securitatea și a întrebat de tine.*" Stâna era în pădure; și-atunci el a fugit (...) și frate-meu a dat de noi, și-am rămas cu tata.

Vă dați seama ce era în sufletul mamei, soțul și cu cei doi copii pe munți, iar armata ne căuta, nu vă puteți da seama ce-a fost în sufletul mamei. Și armata mereu pe munți după noi.

Așa am stat patru ani…

Deportarea în Bărăgan

— Noaptea, au ridicat-o pe ea (pe mama, n.n.) și pe toată familia - pe surorile, pe fratele meu, care împlinise cinci ani, pe nepoți - și i-au dus în Bărăgan. I-au luat noaptea, fără nimic, numai cu ce aveau pe ei, în august 1952. Nouă ni s-a tăiat orice mijloc de a mai afla ceva despre ei.

— *Cam câți au fost ridicați?*

— Peste 15.

— *Știți în ce așezare din Bărăgan au fost duși?*

— Lângă Fetești, într-o comună de acolo, un sat… Rămăseseră niște căsuțe de la unii bănățeni, cărora li se dăduse deja drumul.

Acasă, nu vă spun ce persecuție a început asupra rudelor: cumnații tatălui meu, frații, toți bătuți, arestați… Comuna a fost, pur și simplu, maltratată de Securitate. Doar câțiva oameni din sat au fost scutiți de acest tratament. Tata avea o vorbă: *„Sunt două categorii de oameni: gospodarii, cărora le place munca, și nevoiașii, care-i ajutau pe cei bogați la munca câmpului, dar aveau ce mânca, aveau o vacă cu lapte, aveau porc."* Dar nu toți cei nevoiași erau la fel. De o parte dintre ei, care erau leneșii satului, s-a folosit Securitatea. I-a pus în funcții în comună și, apoi, i-a luat pe cei care cunoșteau munții și umblau împreună după noi. Vreau să precizez că acești oameni erau lipsiți de scrupule, fără teamă de Dumnezeu.

Cumnatul meu, Simion Ciontea, împreună cu familia lui, nu au fost duși pe Bărăgan. Doar că îi urmăreau. I-au lăsat ca momeală că, dacă au ridicat familia și au dus-o pe Bărăgan, noi vom trage la ei.

Erau mereu urmăriți. Sora mea s-a urcat în pod într-una din zile și a găsit acolo țigări și chiștoace, cum fuma Securitatea și îi asculta pe ei ce vorbesc în casă.

— *Ceilalți cât timp au fost ținuți pe Bărăgan?*

— Din 1952 până în 1956. În 1956 le-a dat drumul. Împreună cu mama, pe Bărăgan au mai fost duși: unul dintre frații mei, Ion, care avea 18 ani în momentul deportării, fratele mai mic, Nicolae, care avea 5 ani, sora mea, Bendrea Elena, cu băiețelul ei de 6 ani, Viorel, cumnatul meu, Gheorghe Bendrea, și mătușa mea, Palaghia Pop, care a și murit pe Bărăgan. Fratele meu, Ion Pop, tocmai absolvise liceul înainte de deportare. Noroc că își luase bacalaureatul, grație profesorilor din Năsăud. Secretarul de partid al liceului a vrut să-l dea afară de nu știu câte ori, dar profesorii au luat atitudine și au spus: *„Acest elev trebuie să-și ia bacalaureatul... Este un elev bun."* și l-a ajutat Dumnezeu de și-a luat bacalaureatul.

Aceștia erau din familia noastră. Dar au fost și alte familii care au fost în grup cu noi, pe toți i-au luat. A lui Mâț Ion toată familia au luat-o. […]

...Am trecut, apoi, în altă comună, în Dobric, aproape de Libotin. Tata avea acolo un bun prieten,

Ion Perhaița, care avusese un frate senator, cred că liberal. Acesta avea mulți prieteni în Dobric. Ne-a pus în legătură cu ei, iar aceștia ne-au adăpostit în casă. Unul dintre ei era Alexa Moșuț, care, la rândul lui, ne-a pus în legătură cu un prieten de-al lui din comuna Costeni, care era secretar de partid. Acest om ne-a ținut în podul casei lui, în timp ce jos veneau membrii de partid și discutau politică. Până la urmă, au început să cânte: *„Să trăiască partizanii până vin americanii."*

— *Comuniștii cântau?*

— Comuniștii, secretarul de partid, în timp ce noi eram în podul casei. S-au îmbătat și au încins o horă acolo. Vă dați seama ce comuniști erau…

Ultima întâlnire cu tata

— Și am stat așa, doamnă, până în toamna anului 1952. Securitatea începuse deja să intre prin sate și să facă percheziții din casă în casă. Atunci noi ne-am dus în Hărnicești, Maramureș, și am luat legătura cu familia lui Vasile Hotea, care era, oarecum, odrasla politică a lui Vasile Lazăr, fratele d-lui Ilie Lazăr. Tatăl meu a venit un timp cu noi, dar n-a vrut să rămână, pentru că nu cunoștea comunele

și oamenii de pe-acolo și nu avea încredere. *„Eu rămân, totuși, în preajma Lăpușului, în țara Lăpușului, că acolo sunt stăpân pe mine”*, a spus el. Eu am rămas cu fratele meu și cu Vasile Hotea în Hărnicești, iar pe mine m-au dus pe la diferite familii din comună. Stăteam singură în podul cu fân; și acum mă gândesc că era ceva foarte periculos: era un butoi mare, acoperit tot cu fân și eu mă ascundeam în el, pentru că Securitatea umbla din casă în casă, intra în podurile oamenilor și înfigea baionetele în fân până la dușumea. Din fericire, Securitatea a ajuns în comună abia după plecarea noastră. Stăteam singură la această familie, la Vasile al Parascăi. Nu-i reținnumele, doar porecla.

Fratele meu, Achim, cu Vasile Hotea, care era din comuna aceea, au stat la Nicoară al Lupului, cumnatul lui Vasile al Parascăi, și la Gheorghe al lui Ciontoș. Am stat așa locului vreo două-trei săptămâni, pentru că Vasile Hotea era foarte urmărit - făcea parte din tineretul țărănist, studențimea țărănistă - și începuseră arestările: i-au ridicat pe fratele lui, Nicoară Hotea, pe sora lui, pe toți, și i-au dus la Sighet, unde i-au maltratat. Apoi am mers în altă comună, în Hoteni, unde am stat la Mihai al Axentei, pe urmă în Desești, la niște rude de-ale acestuia… nu le mai reținnumele. În orice caz, în

cele din urmă, a trebuit să părăsim și aceste comune…

Iată ce se întâmplase: tatăl meu și cu Ioan Mâț rămăseseră în preajma Lăpușului…, iar noi ne perindam prin satele de lângă Sighet: Hoteni, Desești, Hărnicești, Sat șugătag, Julești…. La 15 octombrie 1952, ne-am întâlnit cu tata în munții Secului. Trecuse o lună-două de când nu ne mai văzusem. Atunci, am observat că tata făcuse o pareză și vorbea foarte greu. După ridicarea mamei, el s-a întristat foarte tare, a suferit mult, probabil că avea tensiune, era abătut. Mergea, totuși, și vorbea, dar cu greutate. Își găsea cu greu cuvintele. Am stat o zi de vorbă cu el, pe urmă el s-a întors din nou cu Ioan Mâț în hotarul Lăpușului, pe la diferite case, iar noi a trebuit să părăsim aceste sate. Până la urmă am ajuns la familia Moșuț din Dobric, în zona Lăpușului, unde mai stătusem cu o vară în urmă (1952). Cred că era luna martie când am mers la acest om.

Trădarea

— Numai că, după câte știu acum, acest Moșuț îl predase Securității pe Ioan Mâț, cu două luni înainte… Cum era de așteptat, Securitatea l-a bătut într-un hal fără de hal. Când m-am întâlnit cu

Mâț, după 1964, mi-a arătat mâinile și mi-a spus cum a fost bătut. L-am întrebat: *„De ce-ai spus oamenii la care ai stat în Maramureș?”* Mi-a răspuns: *„Dacă cineva îmi spunea «ai omorât pe mama ta», aș fi spus «Da, am omorât-o pe mama», numai să mă lase. Îmi puneau mâinile în apă ca să se mai desumfle și o luau de la capăt… Apoi picioarele, laba, toți mă băteau la tălpi, m-au schingiuit într-un hal fără de hal, încât n-am mai rezistat și a trebuit să spun măcar câțiva - nu i-am destăinuit pe toți”*. După ce a spus numele gazdelor, sigur că au început arestările prin Maramureș, prin Deseși, iar noi a trebuit să părăsim acele sate.

…Deci ne-am întors la Dobric, la acest Alexa Moșuț. Am plecat noaptea, vă dați seama, de lângă Sighet, am trecut munții - Sermentieșul, apoi șatra Pintii - prin zăpadă până la brâu. Era martie și era încă zăpadă mare pe munte. După o zi și o noapte, am ajuns la Dobric.

Moșuț avea casa la marginea satului… Am intrat în curte, unde era și casa unui frate de-al lui. Am bătut la ușă, dar nu ne-a răspuns nimeni. I-am spus fratelui meu: *„Să știi că ăștia sunt arestați și de aceea nu răspunde nimeni.”* La un moment dat, n-aveam ce face, doamnă, eram înghețați de frig, am bătut la geam. Și într-un târziu, s-a deschis ușa și a apărut el.

Ne-a invitat înăuntru fără să aprindă lampa.

Avea două fetițe, una de vreo șapte ani, alta de vreo opt-nouă ani. I-am spus că nu mai avem alimente, nu mai avem unde să stăm… El a spus: *„Nici eu nu pot să vă țin în casă pentru că a fost Securitatea și pe-aici."* Fuseseră arestați Ion Perhaița, prietenul tatei, și mulți alți oameni de pe-acolo. Singur el nu fusese arestat, restul, toți cei la care stătusem în vara lui 1952, erau arestați. *„Vă pot, însă, ajuta"*, a spus. *„Este un căsoi – așa se spune pe la noi unei case cu o singură cameră – în hotarul Rogozului."* Ne-am dus acolo – mai fusesem în vara aceea la acel căsoi… Dar, ce să facem? Foc nu puteai să faci, pentru că s-ar fi văzut fumul. *„Mergeți acolo, stați acolo și la ora zece vin cu mâncare la voi."*

Ne-am dus… N-am să uit niciodată: pe când îmi făceam rugăciunile, înainte de culcare, am văzut scrisul tatălui meu pe o scândură: *„Dumnezeu să binecuvânteze casa aceasta."* Îmi era dor de tata. Mi-am tras sumanul pe cap și am început să plâng. În timp ce plângeam, Vasile Hotea a țipat: *„Te rog să nu mai plângi!"* Atunci mi-am ridicat sumanul să văd ce face Hotea. Își luase cărțile de rugăciune și se ruga. Pe barba lui mare - pentru că nu se mai bărbierise de câtăva vreme - îi curgeau lacrimi. *„Doamne, cum se roagă! Ia să încep să mă rog și eu!"*, mi-am spus și m-am rugat până am adormit. Într-un târziu, ne-a trezit Hotea: *„Sculați-vă, nu vă speriați, suntem înconjurați de*

Securitate.”

Aceasta era masa pe care ne-a pregătit-o Alexa Moșuț.

Fratele meu a vrut să iasă primul, să deschidă foc. Hotea l-a tras de o parte și a ieșit el în ușa căsoiului și a deschis foc. Securiștii au dat drumul la câini, doamnă, și tot puhoiul de securiști după noi trei… Căsoiul era pe un deal, și-n jos, după o porțiune abruptă, era un pârâu. Eu am luat-o la fugă în jos, am intrat în pârâu și am început să mă cațăr pe cealaltă colină. Era lapoviță și ninsoare și erau fire lungi de iarbă, de pir, rămase din anul precedent. De firele acelea mă prindeam, doamnă, și nu știam ce se întâmplă în spatele meu. Mă tot prindeam cu unghiile de pământ, scormoneam dealul, ca să pot să ajung pe culme, și iar alunecam. Nu vă pot reda prin ce clipe am trecut. Am reușit să ajung sus. Eram toată numai noroi, pe mâini, pe față, pentru că ei trăgeau în stil mare în acel dâmb, și tot noroiul sărea pe fața mea. Câinii m-au prins de cioareci, dar pentru că cioarecii erau din stofă de lână, nu m-au sfâșiat. Hotea a împușcat un câine. Sus era un loc mai neted și, când mă uit, fratele meu zăcea acolo, căzut, iar pistolul lui, „Oritza”, mai departe de el. *„Da ce-i cu tine, Ichim?”*, îi spun. *„Ce să fie?* – zice – *Sunt*

rănit.” Era ciuruit de gloanțe, doamnă…. tot abdomenul era ciuruit, curgea sângele șiroaie din el… N-am mai putut să fug și l-am strigat pe Vasile: *„Bade Ioane!”*, că așa-i spuneam. Nu-i spuneam pe nume. Fiecare avea câte un nume știut doar de noi, ca să nu ne recunoască lumea. Mie mi se spunea Costică, altul era badea Ion, altul badea Gheorghe, badea Vasile…

Securiștii se apropiaseră deja de noi. Unul dintre ei mi-a dat o cizmă, de-am sărit în sus și apoi am căzut cu fața la pământ. Au strigat: *„Mâinile sus!”* Eu n-am vrut să ridic mâinile și le-am spus să mă împuște și pe mine ca pe fratele meu. și, cum era fratele meu căzut acolo, lângă mine, mi-a ridicat el mâinile. Atunci ei s-au apropiat și s-au uitat la noi… Văzând că Achim se face din ce în ce mai palid, le-am spus: *„Ce faceți cu el, nu vedeți că moare?”* Ei s-au trezit și au spus: *„Unde este Hotea? Îl scăpăm pe Hotea!”* Așadar, ei știau cu lux de amănunte tot. I-am strigat lui Hotea: *„Să știi că eu nu mai pot să fug” „ține-te după mine!”*, a spus el, dar eu am rămas lângă fratele meu. Și s-au luat securiștii după el, iar lângă noi au mai rămas vreo patru-cinci. Pe Hotea l-au împușcat. Am aflat ulterior că din partea cealaltă veneau alți securiști, pe drumul Lăpușului, între Rogoz și Lăpușul Românesc. Acolo era plin de mașini cu

securiști care l-au încercuit și l-au prins.

Între timp, starea fratelui meu se agravase. *„Faceți o targă și duceți-l pe fratele meu, că moare!”*, le-am spus. Atunci, ei s-au dus la căsoi, au adus niște scânduri și au făcut o targă. Pe mine m-au legat și ne-au dus până în comuna Dobric. Cu șuturi, nu vă pot descrie, cu paturi de armă în spate,… numai eu știu prin ce am trecut. Era 8 martie 1953, într-o zi de duminică. Ne-au urcat într-o dubă și ne-au dus la Securitate, la Târgu Lăpuș. Mie mi-au pus niște ochelari negri, atât de strâmți, încât mi-au rămas urme la tâmple. M-au ținut o noapte întreagă cu ei. Și de-acolo m-au dus la Baia Mare, la Securitate. Și de la Baia Mare la Satu Mare.

— *Cât ați stat la Baia Mare?*

— 24 de ore, cam așa. La Securitatea din Satu Mare m-au băgat într-o celulă la subsol, cu pământ pe jos, unde simțeam că mă sufoc din cauza lipsei de aer. Am tot întrebat de fratele meu și, ulterior, am aflat – desigur, nu de la ei – că l-au dus la un spital.

— *Despre tatăl dumneavoastră nu ne-ați spus. Ce s-a întâmplat cu el?*

— Da. Am omis să vă spun. De fapt, nu a fost arestat. După cum v-am spus, se îmbolnăvise. Avea tensiune și făcuse pareză. Nu putea să vorbească bine. Se simțea din ce în ce mai rău. Ioan Mâț, băiatul cu care a rămas împreună, mi-a spus, ulterior, când ne-am întâlnit după ani de închisoare, că s-a dus în comuna Ungureni, la preotul din comună, s-a spovedit, s-a împărtășit și i-a rugat pe cei care la care stătea ascuns să-l ducă la marginea drumului Lăpușului, care făcea legătură între Băiuț și Lăpușul Românesc, să-l lase acolo, lângă un pod. Era o iarnă foarte grea, era în ianuarie…

— *Ianuarie 1953?*

— Da, 1953. Localnicii l-au lăsat lângă pod. A văzut într-un târziu o sanie cu cai, a făcut semn cu mâna, căruțașul a venit și l-a luat. Așa greu cum vorbea, l-a rugat pe acel om să-l ducă la postul de miliție. Când l-au văzut cei de la miliție, au dat telefoane în toate părțile, spunând că l-au prins pe Pop, și au sosit zeci de securiști. Toți erau fericiți și se felicitau între ei… Nu l-ar fi prins niciodată dacă tata nu ar fi hotărât să se predea... Oamenii la care a stat l-au rugat să nu se ducă la Securitate și i-au promis că o să aibă ei grijă de el și poate se va face bine. Iar

dacă nu se va face bine, o să moară și o să-l înmormânteze creștinește și va fi aproape de satul lui. Dar el a spus: *„Nu, pentru că dacă eu mor și mă îngropați aici, toată armata o să mă tot caute ani de zile și familia mea va suferi."* În sfârșit, a venit Securitatea, n-au vrut să creadă că-i bolnav și că nu poate vorbi. Au zis că nu vrea să vorbească și unul i-a dat cu patul armei în față, de i-a țâșnit sângele și pe gură, și pe nas. Ulterior am aflat că a fost împușcat mortal chiar în ziua în care s-a predat la Târgu Lăpuș. Nu știu unde este înmormântat. A fost un om extraordinar, care și-a jertfit întreaga familie și pe el însuși pentru a face bine aproapelui. Nu a fost un om egoist, un om care să trăiască numai pentru el... A fost un model. Nu spun asta pentru că este tatăl meu. Desigur, a avut și dușmani, ca fiecare om. Dar dușmanii lui…

— *Erau comuniștii din sat.*

— Da, comuniștii din sat. [...]

Întâlnire în închisoare

— [...] șefa camerei era Lucreția Jurj[61], care fugise în munți cu soțul ei, pădurar... El a fost omorât, ea condamnată…

— *La cât era condamnată?*

— Lucreția era condamnată pe viață, muncă silnică pe viață. Era o țărancă foarte frumoasă, în vârstă de circa 28 de ani. Procurorii își băteau joc de ea: „*Tu ceri pastă de dinți, țăranco? Ai văzut tu acolo, în Munții tăi Apuseni, pastă de dinți?*" Iar ea spunea:

---

[61] Născută la 2 octombrie 1928, în satul Scărișoara Nouă, comuna Pișcolț, județul Satu Mare. Membră a grupului de rezistență condus de frații Șușman. La 28 august 1954 a fost arestată, iar în 1955 a fost condamnată la muncă silnică pe viață pentru „uneltire contra ordinii sociale" (209 c.p.), pedeapsa fiindu-i comutată ulterior la 25 de ani muncă silnică. A fost eliberată la 23 iunie 1964, prin grațiere. Lucreția Jurj-Costescu, *Patru ani de rezistență cu arma în mână, în Munții Apuseni*, în *„Memoria"* nr. 26, pp. 101-105; ACISAC, proiect RPC, nr. inv. 37347; vezi și Cornel Jurju, Cosmin Budeancă, *„Suferința nu se dă la frați…" Mărturia Lucreției Jurj despre rezistența anticomunistă din Apuseni (1948-1958),* editura Dacia, Cluj-Napoca, 2002; Lucreția Jurj-Costescu, Ion Gavrilă-Ogoranu, *Destine în rezistență (I)* în *școala Memoriei* 2003, Fundația Academia Civică, 2003, pp. 87-94.

„Domnule procuror, n-am văzut pastă de dinți, dar în fiecare zi mâncam patru-cinci mere și uitați ce dantură bună am."

Vești despre cei de afară

— În toată această perioadă, în care ați fost închisă, ați avut vreo veste despre familia dumneavoastră?

— În 11 ani nu am știut absolut nimic de ei, doar în 1954, când eram la Văcărești, mi-au dat în iunie o carte poștală în alb, să o scriu și să o expediez. Am scris-o unei mătuși din comună. În iulie ne-au dat a doua carte poștală. Cum nu am primit nici un răspuns de la mătușa mea, a doua am trimis-o la o fostă deținută, care a stat cu mine în celulă, Elisabeta Sălăjan, care era din București (condamnată în lotul catolic, cu preasfințitul Hirțea de la Oradea). O întâlnisem pe Bea la Oradea, unde am stat cu ea 6 luni, și i-am trimis ei această carte poștală – eu eram foarte grav bolnavă de plămâni –, iar ea mi-a trimis un pachet. Nu aveam voie decât 5 kg: unt, zahăr,… atât țin minte, dar să se încadreze în cele 5 kg. Și atunci, dacă am văzut că nu am primit de la mătușa nimic, i-am scris o a doua carte poștală, iar Bea mi-a trimis un pachet cu tot ce am avut voie și, în același timp, am primit și de la mătușa pachetul. Fiind două pachete în aceeași lună, au

depășit 5 kg și nu mi-au dat decât 5 kg, au luat și dintr-unul, și din altul. Dar a intervenit acest doctor, Nicolae Popescu, care a fost pentru noi îngerul păzitor și care ne-a îngrijit, și a mers la director și mie mi-a dat înapoi untul, mi-a dat zahărul, nu mi-au dat niște fructe și nu mai știu ce mai era pus acolo, dar restul mi-au dat. Și mătușa mi-a scris de cei de pe Bărăgan. Atât mi-a scris: „Sunt bine cu toții." Dar din 1954 până în 1964 nu am mai știut nimic despre ei. [...]

— *Era cineva din comuna dumneavoastră?*

— Dintr-o comună vecină. Atunci am început să plâng, îmi curgeau lacrimile. *„Vai, Aristina!"* și cere repede un bilet, scoate banii, plătește biletul: *„Eu sunt Gavrilă Bizo din Suciu de Jos, suntem rude prin alianță. Fratele meu a fost profesor la Dej"* – era, într-adevăr, profesor de română, domnul profesor Bizo, și eram rude, o mătușă de-a mea se căsătorise cu un frate de-al lui. Scoate biletul și îi spun: *„Mama, ce știți de mama?" „A murit mamă-ta."* Atunci a fost șocul mare și am zis: *„Vai, Doamne, de ce am mai venit de la închisoare?"* A fost un șoc pentru mine. Dar, totuși, mi-am revenit și am întrebat de ceilalți. *„Toți sunt la Lăpușul Românesc. Toți au venit la casele lor de pe Bărăgan,*

toată lumea este bine, în afară de mama ta, care a murit, și un frate al tău." Am aflat mai târziu, era fratele meu Achim, care fusese împușcat în munți. Condamnat odată cu mine la 22 ani, fusese eliberat în 1956, odată cu bolnavii incurabili. S-a dat atunci un decret. Ecaterina Juriari a fost eliberată și ea tot atunci. Achim a fost dus la un spital de boli nervoase. Mama a venit și l-a scos de acolo, a dat semnătură că răspunde de el și l-a luat acasă. Asta cred că a fost prin '57-'58, iar în 1962 a murit fratele meu, a murit în același an cu mama: el în aprilie și mama în august.

— *Dar a fost bătut? Cum de s-a îmbolnăvit?*

— După ce a fost rănit, a făcut un icter, probabil de atunci a rămas bolnav. Ce-or fi făcut cu el după aceea, nu știu. El era o fire cam sensibilă și poate că tot șocul acesta l-a dat peste cap. [...]

Un ocean de suferință și moarte

— *Să recapitulăm împreună dezastrele prin care ați trecut. Tatăl dumneavoastră, un țăran respectat de toată lumea, a fost arestat și a fost omorât de securiști. Fratele dumneavoastră Achim a fost împușcat, arestat, condamnat la*

22 ani și a murit din cauza detenției. Ceilalți membri ai lotului?

— În total, lotul nostru a cuprins 50-60 persoane, dacă numărăm și sprijinitorii, adică pe cei care ne dădeau de mâncare și ne ascundeau.

Dintre cei cu care am fost în munți, iată cu ce pedepse s-au ales numai câțiva dintre ei: tatăl meu, deci – omorât după ce s-a lăsat prins; Oniga Tănase, preot greco-catolic, împușcat în 1953; Vasile Hotea, student la Politehnică, împușcat în 1953 la arestare; Ioan Rus, student la Drept, condamnat la 25 de ani; Vasile Tivadar, elev în vârstă de 19 ani, 20 de ani condamnare; Mircea Dobre, student, 22 de ani; Vasile Pașca, licențiat în teologie, ortodox, 22 de ani; Gavrilă Dunca[62], țăran, dezertor din armată, 25 de ani; Ilieș Dunca, țăran, 25 de ani; Dumitru Hotico, împușcat în februarie 1952, la arestare, și Ion

[62] Născut la Ieud. Membru al grupului de rezistență „Pop-Oniga". Condamnat la 25 de ani muncă silnică pentru uneltire contra ordinii sociale. Eliberat prin grațiere la 25 iunie 1964. (ACISAC, proiect RPC, nr. inv. 24688.)

Hotico[63], fratele lui, câte 25 de ani condamnare. Dumitru Chindriș, țăran, 23 de ani; toți aceștia cinci din urmă au fost din comuna Ieud, Maramureș. Ioan Mâț, țăran, dezertor din armată, 25 de ani condamnare; Teodor Giurgiu a reușit să stea ascuns până în 1964; Vasile Blagu de la Târgu Mureș, care a avut 25 de ani condamnare, a murit la Gherla. Dintre cei care ne-au ajutat, care ne-au dat mâncare... Grigore Pop, țăran, din Lăpușul Românesc, unchiul meu…, a fost dus la Canal, unde a murit. Mama, frații mei, toți cei din familie care n-au fost cu noi în munți au fost duși în Bărăgan… Nu mai vorbesc că ni s-au luat odată cu libertatea și casele, și averea, și dreptul de a vorbi, de a gândi. Nouă, ca și altor milioane de oameni.

[63] Născut la 3 aprilie 1927, în Ieud, muncitor. Arestat în 1950 pentru că a ajutat pe partizanii maramureșeni, a fost eliberat în 1951. Membru al grupului de rezistență „Pop-Oniga". A fost arestat pentru a doua oară în 1952 și condamnat la 25 de ani muncă silnică. Eliberat prin grațiere la 23 iunie 1964. (ACISAC, proiect RPC, nr. inv. 33145.)

Adevărata listă a lui Schindler (secțiunea România)

Pop, Nicolaie
Pop, Maria
Pop (Săileanu), Aristina

Nicolae Pop, un fermier înstărit și muncitor, trăia în satul Lăpușul Românesc, în Transilvania de Nord. După ce naziștii au ocupat Ungaria, Pop s-a oferit să o ascundă pe Hanna Marmor și pe copiii ei și să le facă rost de tot ce aveau nevoie. *Dosar 7123*

Restul îl găsiți în original pe site-ul celor care au salvat evrei de la Holocaust[64], cu secția acestuia pentru România[65]. Un om demn, cu valori solide, el nu s-a schimbat, iar când locul totalitarismului nazist a fost luat de totalitarismul comunist, a repetat gestul de omenie față de niște tineri studenți, umăriți de poliția politică. Această decizie de a rămâne om până la capăt i-a fost fatală.

---

[64] Yad Vashem: http://www.yadvashem.org/.

[65] *Solidaritate și salvare. Români printre „Cei drepți între popoare"* - documentul este disponibil online.

Ce știm despre ceilalți? Cui i-a păsat vreodată?

Sporadic, apar în presă sau pe Internet diverse nume din această listă. Din păcate, numele respective sunt folosite pentru a argumenta o dezbatere, de obicei politică, și mai puțin pentru a arăta lumii speranța. Speranța că merită să crezi în umanitate, că au existat și că pot exista în continuare oameni extraordinari care nu au nevoie să li se dicteze politic ce este bine și ce este rău.

Dar cel mai interesant este acest tabel statistic.

ȚARA	NR.	ȚARA	NR.
Albania	69	Japan	1
Armenia	21	Latvia	132
Austria	90	Lithuania	831
Belarus	569	Luxembourg	1
Belgium	1,612	Macedonia	10
Bosnia	40	**Moldova**	**79**
Brazil	2	Montenegro	1
Bulgaria	19	Netherlands**	5,204
Chile	1	Norway	47
China	2	Poland	6,339
Croatia	107	Portugal	2
Cuba	1	**Romania**	**60**
Czech Republic	108	Russia	179
Denmark*	22	Serbia	131
Ecuador	1	Slovakia	525
El Salvador	1	Slovenia	6
Estonia	3	Spain	6
France	3,513	Sweden	10
Georgia	1	Switzerland	45
Germany	510	Turkey	1

ȚARA	NR.	ȚARA	NR.
Great Britiain	19	Ukraine	2,402
Greece	313	USA	3
Hungary	791	Vietnam	1
Italy	524		
Total: 24,355			

Este vorba de numărul „Drepților între Popoare" după țară și origine etnică. Câți salvatori se bucură de recunoștința evreilor în fiecare țară.

România are 60 de oameni, mai puțin decât Republica Moldova, cu 79. Tentația este să aduni cele două numere și să compari rezultatul, 139, cu celelalte țări: cu Croația (109), cu Republica Cehă (108), cu Bulgaria (doar 19!) cu Serbia (131) și să ne simțim mândri că am salvat atâtea suflete de la moarte, mai multe decât vecinii noștri.

Un prieten apropiat mi-a spus că lista aceasta este incompletă, cazurile de români care au salvat evrei fiind mai numeroase, unele dintre aceste cazuri fiind mai semnificative decât cele din listă, cu un număr mai mare de oameni ajutați să scape de

moarte. Poate că numărul trecut în dreptul României ar putea astfel să crească. Nu vi se pare ciudat că sunt mai mulți basarabeni salvatori decât români?

Sigur, va fi greu să egalăm țări precum Polonia (6 266), Ucraina (2 363) sau chiar Ungaria (764) sau Lituania (800)…

Un număr mai mare ar demonstra lumii că antisemitismul românesc ar fi exagerat de istorici, că toleranța românilor ar putea fi astfel cuantificabilă.

Așa să fie oare? Sigur, nu trebuie să generalizăm, să absolutizăm astfel de raționamente. Dar haideți să ne punem problema și altfel.

Dacă au existat zeci de salvatori asta poate însemna că au existat zeci de mii de victime. Dacă numărul salvatorilor este de ordinul sutelor… poate că numărul victimelor este de ordinul sutelor de mii. Iar în cazul miilor de gesturi de umanitate am putea calcula pierderile de vieți operând cu milioane. Pentru că epicentrul Holocaustului a fost Polonia, unde naziștii au construit cele mai îngrozitoare lagăre de exterminare. Pentru că Ucraina, un oribil teatru de război, a fost locul în care deportările și represaliile în rândul populației civile, inclusiv a celei evreiești, a atins recorduri tragice. Dar și pentru că

Bulgaria s-a opus deportării evreilor și a reușit să nu intre în acest joc sinistru de-a moartea și de-a viața în funcție de rasă.

La asta v-ați gândit vreodată? Dacă nu v-ați gândit, atunci ar fi bine să observați că evreii și țiganii deportați din România au fost împinși spre zona Transnistriei, de aceea Basarabia are un număr mai mare de cazuri de tip „Schindler" decât România.

Pe cât de mult ne poate emoționa faptul că 139 de români au decis riscând foarte mult, chiar și viața, că trebuie să rămână oameni până la capăt, pe atât de mult ar trebui să ne cutremure faptul că, oricât de cinic ar părea, au avut și de unde să salveze atâția oameni. Este o dovadă a crimei.

De ce nu s-a putut altfel?

În 1975, la Helsinki s-a semnat o declarație „pentru securitate și cooperare" între țările europene atât cele comuniste cât și cele capitaliste. Războiul rece atinsese înainte de 1975 niște cote ale tensiunii fără precedent, acordul de la Helsinki a încercat să stabilizeze situația. Respectivul act a avut un enorm ecou în propaganda de stat de la București ca de altfel în toate țările Europei de Est. Liderii comuniști erau satisfăcuți pentru că prin acest document status quo-ul Cortinei de Fier a fost legalizat. Ideea „neamestecului în treburile interne" a fost adoptată de toată lumea, ceea ce dădea mari speranțe liderilor comuniști de la București sau de la Sofia că nu vor mai putea fi schimbați de către Moscova precum un simplu „country manager". Inviolabilitatea frontierelor dădea satisfacție URSS că influența politică asupra unei importante părți din Europa nu va fi amenințată.

Cu toate astea, a fost adoptat și un „pion otrăvit" din punctul de vedere al Estului: Punctul VII. Respectarea drepturilor omului și

libertăților fundamentale, inclusiv a libertății de gândire, conștiință, religie sau de convingere.

Acest punct, aparent o noțiune teoretică fără impact într-un stat totalitar, a cărui ideologie putea suplini fără probleme absența în practică a drepturilor omului, cu o propagandă masivă despre perfecțiunea socială a sistemului comunist, a provocat tocmai fisurile cele mai adânci în structura acestor uriași cu picioare de lut. Oamenii care aveau curajul și demnitatea de a denunța totalitarismul aveau la îndemână o promisiune semnată de care se puteau prevala. Diferența față de anii '50 în România sau perioada interbelică în Uniunea Sovietică era aceea că un protestatar devenea mai greu de omorât. Dispariția unei voci trebuia justificată, asasinatele în masă deveneau mult mai greu de dus la capăt. Marile epurări ideologice nu mai erau posibile. Gulagurile nu mai puteau avea amploarea de altădată.

Așa se face că în Cehoslovacia anului 1977 a apărut mișcarea Charta 77, care critica tocmai eșecul implementării măsurilor pentru garantarea drepturilor omului, semnate de statul comunist în 1975. Faptul că mulți dintre semnatarii documentului au fost arestați dădea și mai mare

importanță mișcării. Unul dintre acești disidenți era un scriitor pe nume Vaclav Havel. Viitorul președinte ceh de după 1989 avea să fie unul dintre cei la care intelectualitatea românească s-a uitat cu admirație după Revoluție, întrebându-se, cu amărăciune: „*De ce nu am avut și noi un Havel?*”.

Un alt efect al acestui punct VII a fost inițiat de vizita Papei Ioan Paul al II-lea în Polonia anului 1979, când acesta a făcut apel la respectarea tradițiilor naționale și a celor religioase precum și a drepturilor omului. A fost un moment important care a avut o influență asupra înființării unui sindicat independent de puterea politică, Solidarnosc – Solidaritatea. În ciuda înăspririi condițiilor sociale din Polonia, acest sindicat a crescut, cu inteligență și cu obstinația de a recăpăta demnitatea muncitorilor polonezi. Liderul acestui sindicat a fost un muncitor electrician, pe nume Lech Walesa, viitorul președinte al Poloniei de după 1989. În România, după căderea comunismului, intelectualitatea și societatea civilă s-au întrebat cu tristețe și frustrare: „*De ce nu am avut și noi un Lech Walesa?*”.

Se poate spune că anul 1975, prin acordul de la Helsinki, a însemnat începutul sfârșitului pentru regimurile comuniste din Europa. Aceste regimuri

totalitare s-au năruit prin implozie în 1989, România fiind țara în care violența acestei căderi a fost cea mai profundă.

Dar în realitate, România a avut și un scriitor care a încercat să conteste sistemul exact ca Vaclav Havel și un muncitor care a încercat să creeze un sindicat independent precum Lech Walesa. Numele lor sunt Paul Goma și Vasile Paraschiv.

Paul Goma a scris o scrisoare deschisă, difuzată la postul de radio Europa Liberă, în care cerea autorităților să respecte drepturile omului și cerea românilor să semneze Charta 77. Impactul disidenței sale a fost mic, a fost expulzat în Franța după numeroase hărțuieli ale poliției politice. După 1989, intelectualitatea românească a uitat să-și amintească de el, la fel cum în anii '70 s-a temut prea tare să i se alăture. Paul Goma trăiește astăzi la Paris, încojurat de controverse ce țin de *political corectness*, un motiv în plus ca societatea civilă din România să-l uite și să-și îndrepte eforturile cu și mai multă vigoare spre ecologie, ca să dau exemplul cel mai recent.

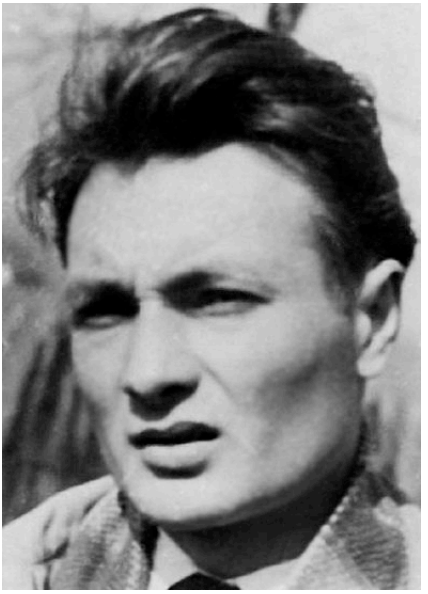

Vasile Paraschiv a înființat la Ploiești primul sindicat liber din România și a fost unul dintre foarte puținii oameni care i s-au alăturat lui Paul Goma. Sindicatul lui a fost ignorat de muncitori, iar intelectualii nu l-au băgat în seamă. A murit acum aproape un an, la 4 februarie 2011, ignorat de media și de orice discurs intelectual, mult mai preocupate ambele de oportunitatea brandului turistic al României, un subiect „fierbinte" la acea dată.

De ce nu s-a putut altfel? De ce nu s-a putut ca în 1990 alegerile libere din România să nu fie

câștigate de atât de mulți reprezentanți ai Partidului Comunist Român? De ce democrația emergentă din acei ani nu a avut niște imagini iconice care să așeze noul stat român pe niște baze mai morale decât tot o fundație cu rădăcini totalitare? Nota de plată a uitării a venit mult prea repede, în iunie 1990, când represiunea demonstrației din Piața Universității l-ar fi făcut și pe Stalin mândru de rezultatele comunizării impuse de el în România…

Un alt amănunt interesant este acela că dacă tragem filmul înapoi, spre anii '50, în perioada cea mai neagră și cea mai dură, cea a instaurării regimurilor comuniste în Europa de Est, vom

observa că în munții Cehiei nu s-au refugiat țărani înarmați decișisă nu accepte „democrația populară". Iar în Polonia rezistența anticomunistă a avut un caracter de guerilla militară, organizată ca o armată underground, dar care își prelungea existența din perioada războiului. De ce fenomenul acestei rezistențe armate în mediul rural, rudimentară și tragică, este specifică României și Bulgariei și nu Cehiei sau Ungariei? Răspunsul este înapoierea economică a acestor țări. Elitele intelectuale firave au fost spulberate fără probleme de polițiile politice. Industriile slab dezvoltate din aceste țări nu au avut dimensiunea necesară pentru apariția unor mișcări de extrema stânga suficient de puternice pentru a produce niște lideri comuniști capabili să împace interesul național cu fericirea comunistă. Sună aberant, dar revolta din 1956 de la Budapesta și Primăvara de la Praga din 1968 au fost posibile prin implicarea unor lideri comuniști care au ajuns la concluzia că țările lor sunt mai importante decât triumful comunismului în URSS. Dacă în locul lui Imre Nagy sau al lui Alexander Dubček ar fi fost niște capete pătrate, preocupate să respecte întocmai orice aberație venită de la comisarii sovietici, așa cum a fost cazul comuniștilor români și bulgari,

atunci aceste repere ale demnității din perioada comunistă nu ar fi existat.

Până în 1975 nu se putea face mare lucru. Modernitatea retardată a României a împiedicat orice formă de rezistență față de totalitarism, alta decât cea a agricultorilor. O revoltă de ev mediu, a unor noi haiduci, tot atât de tragică pe cât a fost de anacronică…

Nu e nici o fatalitate în această istorie a României. Dar există această ipocrizie perpetuată și după 20 de ani de la Revoluție, prin care societatea românească își ignoră oamenii care au făcut ceva concret împotriva comunismului și care este una dintre cele mai mari neîmpliniri ale visurilor de la sfârșitul anului 1989. Nu putem să credem la infinit că Occidentul ne-a trădat sau că anul 1989 în lume a fost opera unor servicii secrete oculte. Comunismul s-a prăbușit din interior, prin eforturile oamenilor prizonieri ai acestui sistem. Iar începutul sfârșitului a fost anul 1975.

Nu cred în Dumnezeu și îmi pare foarte rău pentru asta

În 1937, într-un singur an, în Uniunea Sovietică au fost executați o jumătate de milion de oameni. În același an, populația Gulagului a atins un record de 15 milioane de deportați, o populație pe care România o atingea abia în 1948. Este anul în care epurările din partidul comunist condus de Stalin ajung la apogeu, politica internă a URSS devine ceea ce a căpătat denumirea ulterioară de „terorism de stat".

Printre enorm de multele victime, s-a aflat și mareșalul Mihail Tuhacevsky. Acesta, deși descendent al unei vechi familii de nobili, veteran al Primului Război Mondial (în care a căzut prizonier al germanilor, reușind să evadeze la a cincea a tentativă), s-a alăturat bolșevicilor în războiul civil. Dacă Armata Roșie a fost înființată de Leon Troțky, Tuhacevsky este cel care făcut-o să arate ca o armată, modernizând-o prin industrializare militară, elaborând teorii militare folosite ulterior drept doctrină. În 1936 ajunsese atât de important, încât Stalin îl vedea ca pe un ultim obstacol în calea

obținerii autorității absolute în URSS. Arestat, torturat și judecat în secret, a fost executat la câteva ore după pronunțarea sentinței de către un anume Vasili Blohin. Nimeni altul decât cel care a organizat rece masacrul celor peste 7000 de ofițeri polonezi, în pădurea Katyn, în aprilie 1940.

Revenind la Tuhacevsky, unele lucruri nu se pot uita, așa se face că educația primită în familia sa nobiliară îi premitea să înțeleagă muzica și s-o cânte la pian, acasă, în compania prietenilor săi, unul dintre aceștia fiind Dmitri Șostakovici. Tânărul compozitor și pianist devine protejatul său, într-un context în care, după Revoluția din Octombrie (sau Noiembrie), emigraseră toți marii compozitori ruși ai secolului XX, Rahmaninov, Prokofiev (singurul care se va întoarce), Stravinsky. Tânărul Dmitri, un copil minune, ajunge speranța muzicii sovietice, adulat de autorități, care astfel puteau arăta lumii libere o muzică bună menită să abată atenția de la munții de cadavre produse de abatorul ideologic. *Toutes proportions gardées*, un fel de Nicolae Labiș…

În 1934 Șostakovici primea felicitările tuturor la premiera operei sale *Lady Macbeth din districtul Mtsensk*, Stalin și apropiații săi savurând grosier „pornofonia" scenelor de sex dintre Katerina și

Serghei, personajele operei. Povestea chiaburului bătrân și încornorat, ucis de soția tânără și adulteră, căpăta semnificația luptei de clasă, sporind prestigiul tânărului Dmitri. Doar doi ani mai târziu, în 1936, părăsirea lojei de către același Stalin, în timpul unei noi reprezentații a operei, sub privirea îngrozită a compozitorului, avea să declanșeze celebrul atac din *Pravda*, în care acuzația de formalism avea efecte cu mult mai dramatice decât o cronică de spectacol a vreunui ziarist indispus de muzica modernă. Dmitri pierde aproape totul, singura sa bucurie rămâne venirea pe lume a primului său copil, o fată, Galina.

Un adevărat teatru absurd. Compozitorul este silit să scrie la rândul său un denunț al lui Tuhacevsky, alături de alți apropiați de-ai mareșalului arestat. Singurul motiv pentru care acest denunț nu a devenit public a fost amănuntul că anchetatorul său a fost la rândul său arestat și executat, înainte de a-și termina misiunea.

Flashback 1937. Acesta este anul în care Șostakovici a compus și a prezentat publicului Simfonia a 5 a, considerată un fel de *Întoarcere a fiului risipitor* înapoi către „lumina" ideologiei comuniste. Este supremul său efort de a reintra în grațiile puterii.

Își prezintă lucrarea colegilor, scrie articole explicative în presă în care arată că simfonia reprezintă lupta sa interioară, între concepțiile sale retrograde pe care reușește să le biruiască și să vadă în sfârșit marele adevăr, reprezentat de muzica triumfală a ultimei părți. Oficialii partidului îl cred și reputația sa este restabilită. În sală, publicul înțelege altceva. Partea a treia a simfoniei, încărcată de un tragism la o scară uriașă, dominat de tremurul

corzilor și al temei prohodului rusesc, nu este nimic altceva decât un imens recviem. Pe care lumea îl percepe ca atare și cei care și-au pierdut prietenii și rudele în holocaustul acelor ani plâng în tăcere.

Avantajul muzicii în fața literaturii este că prima nu necesită nici o traducere pentru a fi înțeleasă de oamenii din orice țară. Cum poate sta alături tema triumfului „fericirii" în comunism alături de plângerea morților cauzate de aceeași „fericire", într-o singură lucrare, ține de personalitatea dedublată a lui Șostakovici. Așa cum este privit diametral opus ca un simbol al realism socialismului, tot așa este văzut drept un opozant al lui Stalin. Muzica lui este considerată genială de unii dirijori, de exemplu Leonard Bernstein, dar este privită drept Mahler de mâna a doua sau odioasă politic de către alții care refuză chiar s-o interpreteze, cum a fost cazul dirijorului finlandez Esa-Pekka Salonen. Doar Dmitri compusese un marș pe teme finice care urma să celebreze o ipotetică intrare triumfală a armatei sovietice în Helsinki ca rezultat al invaziei eșuate din timpul celui de-Al Doilea Război Mondial. În fine, Șostakovici este același personaj care, ajuns într-o poziție de putere în lumea artistică, este capabil să semneze denunțul lui

Saharov și în același timp să ajute pe absolut toată lumea care-i cerea ajutorul, cu o devoțiune mergând până la abnegație, chiar propriile lui cerințe fiind ignorate din cauza insistenței diligențelor sale în numele celor care-l solicitau.

Se poate vorbi de „rezistență prin cultură/muzică”? Nu știu. Se poate vorbi de colaboraționism, obediență, compromis? Nu chiar. Promovat intens și gălăgios de regimul sovietic, a fost subiectul a două epurări, căci după episodul din 1936-37 a mai urmat un nou auto dafe în 1948. Aceleași lucrări ale sale erau, pe rând, și mediatizate și interzise…

Această dualitate dureroasă ajunge să capete și o semnificație metafizică, atunci când ateul comunist Șostakovici e întrebat dacă crede în Dumnezeu. Răspunsul lui a fost: „*Nu. Și îmi pare foarte rău pentru asta*”.

Apocalipsa după Christian Badea

Am fost tentat să cred că, pentru o săptămână, e suficient să vezi deschiderea stagiunii de la Teatro alla Scala și m-am decis târziu și cu greu să merg la Ateneu pentru concertul Filarmonicii „George Enescu" dirijat de Christian Badea. Un concert la Ateneu, în decembrie, chiar și fără zăpadă, are ceva special, e un fel de a te refugia concret din fața frigului într-un loc în care te poți încălzi și la minte, nu numai la trup.

Îmi amintesc de o poveste magică a lui Neagu Djuvara. Întors de pe front, în timpul unei ierni pline de ninsoare, într-un București ușor frivol, fără nici o cunoștință concretă a războiului, el ajunge la Ateneu, la un concert dirijat de George Enescu. Și acolo, în atmosfera caldă a sălii, ghemuit în primul rând, sub vraja muzicii, în mijlocul unui public care ignora tragediile de la câteva sute de kilometri distanță, având în fața ochilor reprezentările terestre ale iadului concret, de pe front, și ale raiului spiritual al muzicii, emoțiile îl copleșesc, iar el încearcă inutil să-și ascundă lacrimile de privirile celor din jur.

Temerile au părut să se adeverească după prima parte a programului. A fost o lucrare recentă a

lui Cornel Țăranu, *Saramandji* – după *Don Giovanni* am înghițit destul de greu o compoziție contemporană, nu chiar inaccesibilă, dar căreia nu i-am gustat exotismul anunțat. Mi s-a părut, singura consolare, mai interesantă decât unele compoziții de-ale lui Enescu. Iar orchestra a fost în regulă, compactă și riguroasă pe niște serii de sunete și ritmuri destul de „mitraliate".

Concertul nr. 3 pentru pian și orchestră de Prokofiev a mers încă și mai bine. Alon Goldstein a cântat bine, corect, fără emfază, lăsând să se vadă modernitatea și influențele americane ale lui Gershwin din partea a doua. Nu m-a scos din amorțeală nici bisul pianistului, un preludiu de Chopin.

După pauză, totul s-a schimbat destul de radical. A fost Simfonia Nr. 5, Op. 47 de Dmitri Șostakovici, o lucrare cu o întreagă poveste în spate. Este considerată drept debutul „cu dreptul" în perioada realism socialismului compozitorului sovietic.

Cele două teme ale primei părți, marcate de ambiguitate, au sunat foarte bine, m-au făcut atent, curios cum va decurge simfonia în continuare.

Corzile au avut un rol important. O să mă repet, nu vreau să evit să spun că filarmonica a crescut mult în bine după perioada tristă și prea lungă a directoratului lui Mandeal. Sarcasmul valsului din partea a doua a bătut înspre grotesc, grotescul ideologiei mai degrabă decât autoironia declarată de Șostakovici. Solo-ul de vioară a fost memorabil.

Partea a treia a fost de-a dreptul copleșitoare. Frisonul uriaș pe care l-a declanșat vibrato-ul corzilor a fost extraordinar. Coralul suflătorilor reluând tema liturgică a slujbei ortodoxe rusești a accentuat foarte mult senzația de nesfârșită durere. Dezolarea contemplării unei pustietăți lipsite de orice urmă de viață a părut că transcende sunetul instrumentelor. Dacă tragicul din *Requiem*-ul lui Mozart poate friza ridicolul atunci când este transpus la scara întregii umanități, aici tocmai aceasta este ideea. De imensitate a regretelor celor mai profunde. Nu găsesc acum nici un echivalent al vreunei compoziții atât de deprimante.

Ceea ce ar fi trebuit să reprezinte marșul triumfal al comunismului din partea finală, într-un contrast victorios față de *Largo*-ul părții a treia, a devenit sub bagheta și prin meritul lui Christian Badea o apocalipsă.

Pentru că în 1937, cu multă vreme înainte de instaurarea „democrației populare” în România, pentru cetățeanul sovietic, la fel ca și pentru Șostakovici, sfârșitul lumii numai așa putea să arate. Ca un triumf. Sau poate tocmai acest triumf al lui Stalin nu putea să fie asociat cu nimic altceva decât cu sfârșitul lumii. Nu există cei patru cavaleri ai Apocalipsei, există doar o colosală statuie a proletarului urcată pe vârful turnului Babel. Sunetele percuției de la început m-au adus în pragul senzației de vomă. Finalul bubuitor în care percuția și alămurile (excelente pe toată durata concertului) au dat asaltul final m-a lăsat fără speranțe. Pentru că

după concert, ascultând diverse înregistrări, cu Gergiev, Kondrașin sau Mravinsky (cel care a dirijat și premiera absolută a simfoniei), am realizat că dl. Christian Badea a avut o viziune foarte întunecată în ceea ce privește ultima parte, feroce subliniind o anumită sălbăticie a ritmurilor, aș putea spune chiar o anumită barbarie, marșul triumfător a sunat ca un galop al unor hoarde de năvălitori…

Mi-a plăcut. Foarte mult. Deși e greu de afirmat că ți-a plăcut ceva care te-a întristat. A fost aceeași stare ca după vizionarea unor filme ca *4 luni, 3 săptămâni și 2 zile* sau *Das Leben des Anderen* Din nou aplauze pentru Filarmonica George Enescu. Bravo!

Cum au dispărut monarhiile din Europa de Est

V-ați pus vreodată această întrebare? Toată lumea știe că Regele Mihai a fost forțat să abdice la 30 decembrie 1947. De la acest fapt istoric, oamenii, azi, comentează vrute și nevrute.

Acest text nu-și propune să facă apologia monarhiei. Nu este un nou capitol de dezbatere „Republică" versus „Monarhie". Este doar o lecție de istorie. Ordinea poveștilor care urmează este aleatoare.

Bulgaria

În 1940, aflată într-o situație comparabil de dificilă cu a României, Bulgaria intră în război alături de Axă. În cazul refuzului, ar fi fost invadată de Germania. În cazul acceptului urma să primească înapoi Cadrilaterul. Evident, a fost aleasă a doua variantă. Regele Boris al III-lea a făcut toate compromisurile pentru a limita efectele potențiale ale războiului asupra țării sale. Mai puțin unul: n-a vrut sub nici o formă să declare război Uniunii Sovietice, lucru care-l scotea din sărite pe Adolf

Hitler. Nu intru în detalii, esențial este că Țarul Boris al III-lea moare subit în 1943, la scurtă vreme după un nou scandal cu Hitler.

Îi succede la tron fiul său, de numai 6 ani: Simeon al II lea devine noul Țar. La fel ca și în cazul Regelui Mihai I al României, s-a constituit un consiliu de regență condus de Prințul Kiril de Bulgaria, fratele lui Boris. Kiril a făcut toate eforturile posibile de a scoate Bulgaria din alianța cu Germania, ducând aceleași tratative cu Aliații prin Cairo (un exemplu familiar și nouă, românilor). Eforturile acestea nu au împiedicat Uniunea Sovietică să declare război Bulgariei și s-o ocupe.

Prințul Kiril a fost arestat (1 februarie 1945) și executat (iunie 1945) alături de 22 de miniștri într-un total de 67 de membri ai clasei politice, pentru crime de război. Asta în condițiile în care Bulgaria a fost singura țară din Axă care n-a exterminat nici un evreu. În 1946 monarhia este abolită prin „referendum", iar tânărul rege Simeon al II-lea este exilat.

Ungaria

La sfârșitul Primului Război Mondial, Ungaria a devenit pentru scurtă vreme republică,

întrucât tot imperiul se destrămase iar regele Carol al IV-lea nu mai avea peste ce domni.

După revolta comunistă din 1919 a lui Bela Kun, care a declarat Republica Sovietică Ungaria, înfrântă cu ajutorul important al României, puterea a ajuns la amiralul Miklos Horthy care a declarat Ungaria drept regat, dar nu l-a lăsat pe Carol al IV-lea să acceadă la tron ci a instituit Regența, postul de rege fiind declarat vacant. Regența a fost condusă de Miklos Horthy. Astfel încât, odată cu înfrângerea Ungariei în Al Doilea Război Mondial, regența și-a pierdut reprezentantul. Tranziția spre comunism a fost mai dificilă la Budapesta pentru că presiunea Occidentului a fost mai mare, alegerile din Noiembrie 1945 au fost libere, comuniștii n-au avut decât 17%. Cu toate acestea, democrația în Ungaria n-a putut rezista, la presiunea sovieticilor comuniștii maghiari au fost cooptați în guvern, pe care l-au cucerit cu totul până la urmă așa cum s-a întâmplat mai peste tot în Europa de Est. În 1946, Ungaria este declarată republică, deși nu mai fusese condusă efectiv de un monarh încă din 1918.

Iugoslavia

Ultimul rege al Iugoslaviei, Petru al II-lea Karageorgevici, a fost un opozant al Axei. Era foarte tânăr, doar 11 ani, când a urcat pe tron, astfel încât a fost și aici instituită regența, condusă de unchiul său Prințul Pavel de Iugoslavia. Acesta a semnat Tratatul Tripartit prin care oficial Iugoslavia intra în război de partea Axei. Ce a urmat a fost un fel de 23 August de la noi.

Petru al II-lea, care nu era de acord cu alianța cu Axa, îl înlătură de la putere pe Prințul Paul. Un act extrem decis la vârsta de 17 ani. Cronologia este următoarea:

• 25 Martie 1941 – Paul semnează Tratatul Tripartit

• 27 Martie 1941 – Petru al II-lea îl înlătură pe Prințul Paul și se proclamă Rege

• 6 Aprilie 1941 – Hitler amână „operațiunea Barbarossa" și invadează Iugoslavia, care capitulează pe 17 Aprilie.

În aceste condiții dramatice, Regele Petru pleacă în exil în Anglia împreună cu guvernul, iar

Iugoslavia este dezmembrată în provincii împărțite între Italia, Ungaria, Bulgaria și Grecia.

În haosul care a urmat, războiul s-a mutat în zona undergound, două armate de partizani, una comunistă iar cealaltă monarhistă, apropiată apoi din ce în ce mai mult de germani, s-au bătut între ele și împotriva tuturor. Au învins comuniștii, care au cucerit puterea la sfârșitul războiului, iar la 29 Noiembrie 1945 Adunarea Constituantă a abolit monarhia, Petru al II-lea nu a mai revenit din exil niciodată.

Cehoslovacia

Fiind o provincie a Austro-Ungariei, la sfârșitul Primului Război Mondial, odată cu obținerea independenței, s-a declarat republică.

Polonia

Pe măsură ce Polonia s-a reconstituit ca stat, după ce timp îndelungat a fost împărțită între Prusia, Austro-Ungaria și Rusia, ideile iluministe au impulsionat eliberarea națională, astfel încât renașterea Poloniei s-a concretizat în forma unei republici (1918).

Albania

Ahmet Zogolli a fost omul care a creat statul național albanez modern. Ajuns prim ministru, apoi președinte al Republicii, a instaurat monarhia constituțională, în 1928, devenind Regele Zog I – Skanderbeg III al Albaniei. Nu este locul să discutăm despre domnie, a fost ciudată, regele, excentric într-un fel, a supraviețuit numeroaselor atentate asupra sa (peste 50!!), în criza anilor '30 țara sa devenind dependentă economic de Italia.

Așa cum Germania a anexat Austria, la fel, Italia a anexat Albania în aprilie 1939 (Invazia a început chiar în Vinerea Mare). Ultimatumul nu a fost acceptat de Zog, rezistența, deși eroică, a fost repede înfrântă, astfel încât regele a plecat în exil, ajungând la Londra. Partizanii comuniști, ajutați de comuniștii iugoslavi, au preluat controlul la sfârșitul războiului. În urma unor alegeri, din decembrie 1945, „câștigate" cu 93% de comuniști, Adunarea Națională a Albaniei declară abolită monarhia în ianuarie 1946. Regele Zog nu va mai reveni niciodată din exil, unde se stinge în 1961.

România

Regele Mihai I, confruntat cu dezastrul unui război pe teritoriul României, îl arestează, la 23 August 1944, pe conducătorul statului, dictatorul Ion Antonescu. Regimul comunist se instalează treptat în România ocupată. După alegerile fraudate masiv de comuniști din noiembrie 1946, în ciuda opoziției sale față de totalitarism („greva regală"), regele este silit să abdice și pleacă în exil la 30 Decembrie 1947.

Rusia

Am lăsat la urma această țară pentru că aici situația a fost mai complicată, monarhia fiind una absolutistă, nu constituțională, Țarul Nicolae al II-lea al Rusiei fiind declarat împărat autocrat.

Situația economică îngrozitoare, pe fondul Primului Război Mondial, care a condus la Revoluția din Februarie 1917, a fost asociată cu numele său. Țarul a abdicat, fiind arestat împreună cu familia sa. În ciuda încercărilor disperate de a pleca în exil, acest lucru nu i s-a permis. Comuniștii au preluat puterea de la guvernul provizoriu al menșevicilor în Octombrie 1917 și în noaptea de 16/17 Iulie 1918 Țarul Nicolae al II-lea al Rusiei, împreună cu toată familia sa, soție, copii și personalul care a ales să-i însoțească în captivitate, este executat în subsolul unei case în care erau deținuți.

Concluzie

Toți monarhii Europei de Est erau foarte tineri în perioada izbucnirii celui de Al Doilea Război Mondial. Dar toți au primit o educație aleasă care i-a învățat să se comporte cât mai demn, în orice situație. Astfel încât, în ciuda tinereții și a lipsei

de experiență, ei au încercat să decidă ce este mai bine pentru popoarele lor.

Eu sunt de părere că regii Europei de Est au reușit să se comporte excepțional în niște condiții de un dramatism extrem. Faptul că monarhiile lor au fost spulberate de totalitarismele secolului trecut contează mai puțin, regretele sunt tardive și, pentru multă lume, sunt eterne. Contează însă foarte mult că monarhiile constituționale din răsăritul Europei au demonstrat că reprezintă ultimele redute ale democrațiilor din aceste țări, aceste instituții fiind în același timp și ultimele desființate.

Astfel încât cred că aceasta este adevărata semnificație a cuvintelor Regelui Mihai:

„După 84 de ani de când am devenit rege, pot spune că cele mai importante lucruri, după libertate și democrație, sunt identitatea și demnitatea." (discurs 25.10.2011)

Regele meu[66]

Bunica mea a cerut să fie însoțită
în greaua trecere a vămilor cerești
de un portret
al unui domn,
strecurat sub rever
ca un mister.

Prost educat și lipsit de înțelegere,
am crezut, la vârsta minciunilor de alți mestecate,
că domnul nu e decât un amant
pe care eu, juvete, aruncat în joc,
n-am voie să-l mărturisesc.

Urcat în pod, după comuniunea sa din groapă
-dragoste, pe veci așezată-
am descoperit figura celui ales,
în pagini de sepia
era Regele meu.

[66] Din volumul lui Marius Ghilezan, *Țigara unui viitor de paie*, editura Corint, București, 2011, al cărui blog vi-l recomand cu plăcere.

Actul III: Copacul uitării

Unde-am ajuns? Ce se va întâmpla? N-am ajuns nicăieri anume, nu se va întâmpla nimic special. Ar fi o minune să nu uităm.

Un prieten foarte bun, Theodor Orășianu, pomenit deja în aceste pagini, a revenit în România după 19 ani de exil. Ce s-a schimbat? Mai nimic, dar aproape totul s-a uitat... În loc de încheiere, o să transcriu gândurile[67] lui:

Primele impresii pe care le-am avut revenind pentru prima oară în țară, după aproape 19 ani, au fost devastatoare. Am venit cu mașina, așa încât am putut vedea mai îndeaproape și altceva decât Bucureștiul. Ce m-a impresionat cel mai mult era tristețea de pe fețele mereu gri ale oamenilor și pufoaicele. Faptul că toți, dar absolut toți aveau o plasă sau o pungă de plastic în mână. Păreau că se deplasau haotic în vederea unei ipotetice aprovizionări cu alimente sau cu orice s-ar fi putut «să se dea » la cele câteva magazine prăfuite și delabrate.

[67] Fragment din interviul apărut în revista *„Căminul Românesc"*, Nr. 2/2011, Geneva.

M-au impresionat vitrinele murdare, geamurile vehiculelor de transport în comun stropite cu noroi, casele în paragină, cu jgheaburile de scurgere smulse, lăsând apa să contribuie violent la distrugerea zidurilor, m-a izbit o lipsă totală de estetică în tot peisajul urban, așa cum acum mă revolt și continuă să ma impresioneze, din păcate, mașinile parcate oricum și oriunde, atelierele mecanice improvizate în plină stradă, fațadele jegoase și tencuiala căzută ca pielea unui lepros, gropile imense din stradă, lipsa capacelor de canalizare nesemnalizate și, în fine, peste toate acestea, tronând copacul abandonului, copacul nesimțirii crase - oțetarul!

Pagubele aduse de această buruiană-copac valorilor imobiliare din România cred că se ridică la multe miliarde. Crește peste tot în fisurile zidurilor, pe orice mic maidan, chiar de curând abandonat, crește în burlane, în crăpăturile noilor borduri abia montate și « așa de scump » plătite de comunitate, crește cu sălbăticie pe parbrizul mașinilor abandonate în chiar centrul capitalei, despică și dărâmă ziduri aparent solide, înalță caldarâmul și asfaltul trotuarelor și crește, continuă să crească până într-o zi când va crește și în sufletul oamenilor.

Nu vreau ca țara mea să devină țara oțetarului! Culmea, nimeni nu-l smulge, nimeni nu-l stârpește ca pe o buruiană ordinară ce este, iar el continuă să crească peste tot,

să se înmulțească și să-și întindă crengile și frunzele rău mirositoare peste tot…

Antemiorița - O scrisoare deschisă

Era o casetă audio diferită de cele ORWO obișnuite din comerțul socialist, una transparentă și cu un plastic mai bine finisat. Mi-a dat-o cu un aer misterios – „Ai grijă, ascult-o singur". Ni s-a părut, și mie și lui, că toată curtea școlii se oprise din sporovăială și agitație. Am băgat caseta rapid în vestonul uniformei.

În primăvara aceea, a anului 1986, în drum spre liceu, mă surprinsesem, dezgustat, că fredonam inconștient prima melodie auzită la radio de dimineață. Era un cor: „Cel bun, cel drept, cel mare, cel viteaz". Ce oroare! De atunci mă hotărâsem să nu mai ascult radioul pentru ora exactă ci să mă uit la ceas, iar muzica - doar la casetofon.

Caseta conținea o înregistrare de la emisiunea *Metronom* de la Europa Liberă, iar piesa care-mi plăcea cel mai mult era foarte lungă, o piesă rock, se numea *Negru Vodă*. Bruiajul, înregistrat și el, șuiera și acoperea muzica din când în când, iar mie mi se părea că ascult un mare concert și că acele zgomote erau vuietul mulțimii încântate de sunetele electrice al chitarei lui Covaci.... „*Și trecând peste*

hotare/ Voinicilor strigă tare" – așa erau versurile care nu continuau imediat cu altele ci cu un solo de chitară. Ca și când Negru Vodă ar fi călărit cu acel instrument în mâini, ale cărui rifuri le-ar fi aruncat către ceata lui de viteji.

Nu puteam pricepe de ce muzica aceea era interzisă. Îmi aduceam aminte, ca prin ceață, călătoriile cu mașina, cu părinții mei, iar când radioul difuza „Andrii Popa" le ceream să dea mai tare. Asta înainte de plecarea celor de la Phoenix din țară.

A rămas pentru mine, atunci, muzica protestului cult, subtil, inteligent. Libertatea în formă muzicală. Revenirea lor în România mi s-a părut o minune. Și poate că așa și era. Concertele lor, o revelație. Să vezi oameni de toate vârstele strigând versuri. Să-l vezi pe Țăndărică la tobe precum cei mai mari percuționiști ai rock-ului mondial era ceva special.

Au trecut mulți ani de atunci. Emoția s-a dus în mare parte. Azi, muzica de operă sau simfonică are o valoare mult mai mare pentru mine. Dar retrăiesc emoția prin fiul meu pe care-l duc la concertele rock, multe și excepționale, de prin

Bucureștii de azi. El are vârsta când poate simți că Phoenix a compus „Strunga” sau „Mugur de fluier” numai și numai pentru el. Eu zâmbesc cu nostalgie și mă înduioșez de entuziasmul lui.

Am recuperat cât de mult am putut din literatura interzisă în comunism și am citit grămezi de cărți încercând să înțeleg ceea ce nu avea nici un înțeles, istoria ultimilor 60 de ani. Am avut parte de toate iluziile începutului de democrație din România. Am avut timp și să cântăresc, mai târziu, ce e cu adevărat important și ce nu.

Când mă documentam pentru a scrie poveștile acestea am descoperit biografia unui om de

o sensibilitate fabuloasă. Un haiduc. Unul adevărat, mai adevărat decât mi-aș fi putut imagina că se poate. Un haiduc anticomunist, care s-a bătut cu trupele de securitate în munții Bucovinei dar și în Făgăraș, alături de Ion Gavrilă. Numele său era Vasile Motrescu. Supraviețuitorii rezistenței, cei mai celebri, atât Ogoranu cât și Gavril Vatamaniuc, au scris niște pagini extrem de admirative despre întâlnirile lor cu el. Ce îl face special și chiar unic pe Motrescu este amănuntul că, fiind un țăran cu studii puține, constrâns de soartă să ia drumul pădurii, a refuzat abrutizarea. Capacitatea imensă de introspecție l-a făcut să scrie un jurnal de o umanitate sfâșietoare și să compună poezii. Poeziile lui, chiar dacă trădează doar pe alocuri o naivitate literară, sunt de o sinceritate și frumusețe cărora nu le poți rezista. Cel puțin eu am capitulat emoțional în fața lor. Ironia istoriei face ca aceste documente unice să fi supraviețuit tocmai prin odioasa instituție a represiunii care le-a strâns drept probe la dosarul Motrescu.

Atunci mi-am amintit de Phoenix. Așa, deodată, am avut imaginea unui stadion în delir care scanda numele haiducului la un concert a cărui piesă de rezistență ar fi fost una compusă pe versurile lui.

Dragă Nicule, dragă Moni,

Aș muri de plăcere și de emoție dacă așa ceva ar fi posibil. Și nu numai eu. Cred că acei foarte puțini oameni care l-au cunoscut pe acest haiduc, precum și cei poate ceva mai mulți care au auzit de el ar fi foarte fericiți. Dacă numele lui ar putea fi făcut cunoscut tocmai prin această formă de memorie care este muzica, atunci chiar aș putea spune că România nu este Ferma animalelor.

Liga femeilor extraordinare

Numărul lor nu-l cunosc cu exactitate. Sunt multe. Numai „Haiducii Muscelului" au avut alături de ei sprijinul a cel puțin 34 de femei extraordinare, așa cum le puteți găsi pe site-ul dedicat lor, eroinelor din Nucșoara[68]. A fost suficient să se audă o singură voce, cea a Elisabetei Rizea, pentru ca societatea românească de după 1989, avidă de modele, să recunoască în ea o icoană a demnității umane, clasa politică să încerce să se folosească de imaginea ei, iar detractorii să găsească ocazia de a se face auziți, contestând-o absurd. Această mediatizare binevenită, apetisantă pentru consumul unui naționalism rămas drept o moștenire damnată a regimului comunist, a făcut ca superficialitatea să pună repede stăpânire pe imaginea rezistenței anticomuniste feminine și să ne oprim doar la „Tuța Rizea", refuzând parcă să mai aflăm mai multe.

Chiar dacă le-aș ști pe toate (ceea ce nu e cazul, din păcate), mi-ar fi greu să le enumăr aici. Pot doar spune că, de fiecare dată când mai descopăr un nume, mă opresc să meditez asupra poveștii acelei

[68] http://eroinenucsoara.ro/

femei. Voi aminti în continuare doar cinci nume, poate voi reuși să mai adaug și altele, în timp.

Încep, inevitabil, cu Elisabeta Rizea. Povestea ei este destul de cunoscută, deși mai degrabă sunt cunoscute încă și mai bine câteva vorbe de-ale ei. Elisabeta a fost o țărancă din comuna Nucșoara, care i-a ajutat pe cei din grupul Arnăuțoiu cu alimente și informații timp de mai mulți ani. A fost arestată și a făcut 6 ani de pușcărie, între 1951 și 1956. Este extraordinar faptul că, după eliberarea din închisoare, a continuat să-i ajute pe „Haiducii Muscelului" în ciuda tuturor riscurilor. A fost bătută îngrozitor de securiști, în special de un anume căpitan Ion Cârnu, imaginea lui rămânând fixată în memoria ei, ca o rană necicatrizată. Odată cu distrugerea grupului, în 1958, a mai executat încă 6 ani de detenție (a fost condamnată la 25 de ani muncă silnică, fiind eliberată în urma amnistiei din 1964). Carisma Elisabetei Rizea, imortalizată în serialul *Memorialul durerii*, care i-a dedicat un episod întreg – „Viteaza din Nucșoara", a transformat-o într-o icoană. Chiar dacă, în condițiile date, au existat și alte femei, cum a fost Marina Chirca, de o solidaritate dusă la extrem față de frații Arnăuțoiu, când vine vorba despre acest grup, Elisabeta Rizea

va fi probabil întotdeauna citată și amintită în primul rând. Realitatea concretă, istorică poate să n-o plaseze neapărat în prim plan, de altfel nu se poate vorbi de o ierarhie a meritelor, însă mărturia ei va rămâne mereu o dovadă a demnității individuale, cu atât mai admirată cu cât oricine s-ar imagina în locul ei ar avea o mare problemă de conștiință: Eu ce-aș fi făcut?

Pentru mine, devotamentul acestor femei mă duce adeseori cu gândul la singura operă a lui Beethoven – *Fidelio*. Dacă Leonora este capabilă să se travestească pentru a se angaja ca temnicer la pușcăria în care este închis soțul ei, în realitatea brutală a anilor '50 din comuna Nucșoara, libertatea era o noțiune relativă. Cine mai era liber? Cei nearestați dar asediați de trupele forțelor de represiune dislocate în regiune? Cei din munți vânați ca niște animale și ducând o viață inimaginabil de grea? Cei din pușcărie, detașați și izolați de această viață? Este un Fidelio fără happy end. Nimeni nu este salvat în final. Există un cor al suferinței, dar care nu va cânta niciodată *O welche Lust*… Și cu toate astea, solidaritatea unei comunități, întinsă pe o perioadă de aproape 10 ani, în care riscul de a plăti

cu viața a devenit clar încă din primul an, este demnă de muzica lui Beethoven…

Și un ultim amănunt. În ciuda notorietății Elisabetei Rizea, nu se poate găsi nicăieri o fotografie a Nemesis-ului ei, acel Ion Cârnu pe care ea îl amintește de fiecare dată. Mai mult, nici măcar o fotografie de-a ei din tinerețe nu e cunoscută. Deși Elisabeta se referă obstinat la tinerețea ei, („*Eram și eu altfel la 38 de ani… [...] Și uite în fotografie ce păr bogat am avut, și salba de aur…*") în contrast cu imaginea ei așa cum o știe toată lumea, („*Eu trăiesc încârligată, cum sunt, și cu genunchii scoși*"), mai nimeni nu pare să-și fi pus întrebarea: Oare cum arăta femeia asta la vârsta aceea, când făcea ce făcea, nu cum arată acum, când povestește? Ei bine, Elisabeta-Leonora arăta ca în fotografia de mai jos.

Mărturia ei a fost consemnată într-o excepțională carte, a regretatei Irina Nicolau[69], alături de mărturia lui Cornel Drăgoi, fiul unuia dintre cei 4 preoți din lotul Arnăuțoiu, executați pentru că au făcut ceea ce au predicat, ajutându-și aproapele.

Voi rămâne tot la cazul Arnăuțoiu, pentru că, dacă am vorbit despre loialitatea femeilor care i-au sprijinit, e necesar să amintesc de femeia care a făcut parte efectiv din grupul „Haiducilor Muscelului" pe toată durata existenței acestuia. Este vorba de Maria Plop.

Această femeie nu a supraviețuit represiunii, murind în închisoarea de la Miercurea Ciuc în 1962. Ea nu va povesti niciodată cum a fost în munți timp de 10 ani, sau cum a fost viața ei de dinainte de asta. Declarațiile ei din anchetă sunt lapidare și aproape sigur contrafăcute. Declarațiile martorilor care au

[69] Cartea se numește *Povestea Elisabetei Rizea din Nucșoara, urmată de mărturia lui Cornel Drăgoi*, editura Humanitas, București, 2011. Versiunea aproape completă a interviului Elisabetei Rizea se găsește în scenariul realizat de Rodica Mandache pentru reprezentarea pe scena teatrului a acestei mărturii. Scenariul se găsește online.

cunoscut-o sunt și ele, inevitabil, subiective. Interpretarea oficială a autorităților statului român este odioasă și revoltătoare. Se cunoaște că a venit din Moldova, dintr-un sat de lângă Iași, alungată de război și de foamete. Că a lucrat ca argat în curtea familiei Arnăuțoiu. Că a plecat alături de cei doi frați în munți, unde a fost văzută adesea cu arma în mână. Că a participat la acțiunile grupului, în special la cele cu caracter politic, distrugând portretele tovarășilor din conducerea PCR afișate ostentativ în locurile cele mai nepotrivite: într-o cabană turistică din Munții Făgăraș sau în incinta unor magazii forestiere, de-a dreptul ridicol! Și se mai știe că a avut o fetiță împreună cu Toma Arnăuțoiu. Aparent, un personaj enigmatic, ar fi putut fi uitată ușor. Soarta n-a vrut să lase lucrurile așa.

Fetița care a fost internată într-un orfelinat și apoi înfiată a aflat cine este în realitate. Este meritul acestei fetițe că astăzi se știu atât de multe (și totuși insuficient) despre povestea acestui grup, cel mai longeviv ca activitate din istoria rezistenței din munți. Mai mult decât istoria propriu-zisă mă simt mai impresionat de povestea acestei căutări. A acestui drum al recuperării memoriei.

Există o operă a lui Giuseppe Verdi, una dintre cele mai profunde și mai interesante dintre toate pe care le-a scris, în care unul dintre personajele feminine nu apare deloc pe scenă, nu există nici măcar o notă scrisă pentru ea dar, cu toate astea, opera este străbătută de la un capăt la altul de amintirea ei. De la o vreme, când ascult această operă, Simon Boccanegra, nu mă pot împiedica să nu mă gândesc la acest personaj. Maria Boccanegra

este moartă deja chiar de la începutul operei. Dar ea trăiește în sufletele celorlalți prin fiica ei, pe parcursul întregii drame. O fiică, Amelia (coincidențele merg și mai departe), pierdută, înfiată și care-și descoperă originile abia peste 20 de ani. Și cum toate lucrurile nespuse, neștiute și neînțelese pot fi înlocuite de muzică, tăcerea Mariei Plop poate fi înțeleasă și așa, doar prin sunetele unui preludiu-uvertură sau ale *duetului final al iertării*…

Dar Maria Plop nu a fost singura femeie plecată în munți, au mai fost și altele. Iar acestea nu merită să dispară în uitare, mai ales că unele dintre ele au scăpat cu viață și au apucat să ne povestească viața lor. Și poate că una dintre cele mai emoționante mărturii este cea a Lucreției Jurj, membră a grupului lui Teodor Șușman din Răchițele. Lucreția, căreia tovarășele ei de detenție îi spuneau „Moțoaica", era o tânără țărancă din zona Huedinului care s-a măritat cu un pădurar, Mihai Jurj. Acesta îi ajuta pe cei din grupul lui Șușman până când a devenit suspect în ochii autorității statului român. În momentul când securitatea i-a confiscat arma, Mihai a înțeles că arestarea devenise o chestiune de timp și a decis să se alăture grupului. Iar Lucreția se hotărăște fără să clipească să-l

urmeze pe Mihai în calvarul său, iubindu-l ca o nebună până când, într-adevăr, doar moartea i-a putut despărți. După 1989 a vorbit despre toți acești 4 ani petrecuți în munți, interviul fiind publicat într-un volum, *Suferința nu se dă la frați*[70], autori Cosmin Budeancă și Cornel Jurju, care este pe cale de a fi reeditat în curând. Există o simplitate devastatoare a poveștii Lucreției, în care toate deciziile care astăzi ni se par înspăimântătoare devin cele mai normale. Și peste toate o imensă iubire, tot interviul, oricâtă valoare istorică ar avea (și are încă o valoare foarte mare!) mie mi s-a părut mereu o nesfârșită declarație de dragoste pentru soțul ei, a cărui ultimă imagine păstrată în minte este cea de pe drumul spre închisoare, agonizând în urma loviturilor primite în timpul arestării. Și cum să nu fie o declarație de dragoste când spune:

„Io tot timpu' am continuat să mă gândesc la Mihai. Am avut și o poză cu el când era militar, pe care am păstrat-o mult timp. [...]
După '90 , am revenit la numele de Jurj, că pă mine așa mă cunoaște lumea. [...] Tare mult mi-o plăcut să mă întorc la Jurj. Că Mihai o rămas tot timpu' în sufletu' meu. Oooo,

[70] Detalii despre carte găsiți la acest link, pe care sper să-l actualizez cât mai curând cu noua ediție.

Mihai, tare bun o fost, o fost un copil fără mamă… [...]
Eram tare fericită când mergeam cu Mihai pă munte, pă la colibele unde erau moții cu vite și oi. Mai cântau fetele din bucium și io așa de fericită mă simțeam. Eram în al nouălea cer. [...] Am fost tare apropiată și legată sufletește de Mihai. De aia l-am și urmat și nu am nici un sentiment de regret. Aș fi regretat dacă nu l-aș fi urmat. N-aș fi avut liniște dacă l-aș fi abandonat. Pentru că și el, săracu', prin orice greutăți ar fi trecut, trebuia să mă vadă. De aia, atunci în '50, o și zis șefu' ocolului silvic către securiști «să fie cu ochii pă mine că mă iubește soțu' și vine acasă». Cine știe unde l-o aruncat după ce o murit… Nu i-o pus nici lumânare, nici nimica. Io îi aprind câte o lumânare de câte ori mă duc la biserică. Așa că io îs liniștită că mi-am făcut datoria de soție adevărată. L-am urmat pă munte și mi-aș fi dat și viața pentru el…."

De-a dreptul romantic, iar eu, când citesc cele de mai sus, îmi aduc aminte de Donizetti și de muzica lui, de eroinele sale nebune. De Lucia di Lammermoor, de exemplu. O operă în care Lucia ajunge chiar să ucidă numai să nu fie despărțită de iubitul ei. Și toată atmosfera tragică și toată fatalitatea par a fi atât de asemănătoare. Iar cuvintele Lucreției, amintindu-și de toate durerile, sunt parcă un lung *Soffriva nel pianto* …

„De predat nu ne predam. Soțul s-ar fi împușcat, dar el nu mă pușca pe mine. Mihai nu s-ar fi dat viu niciodată. Nu ne-am gândit să ne predăm, pentru că soarta noastră o știam care este. Ei nu se mulțumeau cu ce spui și scoteau de la tine ce doreau ei și apoi te condamnau la moarte. Acum, pe mine nu mă condamnau la moarte, că n-am tras. Dacă aș fi zis că am tras… De altfel, la proces m-o întrebat: «Ai purtat armă?» «Am purtat, sigur că am purtat.» «De ce ai purtat armă, dacă nu ai tras?» «Păi, să nu ducă soțul două!» Avea soțul o carabină, un ZB și o armă de vânătoare. Cum să ducă el trei… Carabina îmi plăcea, că era mai mică. Aia o desfăceam, o curățam.”

Pariez că nu veți găsi ușor o fotografie de-a ei pe Internet. Am eu una, de când era tânără și fericită, înainte de a pleca în munți, ea este Lucreția – Lucia:

Tot în Ardeal, există povestea unei alte femei extraordinare, Aristina Pop. Un înger. Era copil când tatăl ei a salvat de la deportare o familie de evrei, ascunzându-i în pădure vreme de vreo câțiva ani. Această experiență a exercitării umanității ar fi meritat să-i fie răsplătită altfel de către viață. Numai că, după război, Nicolae Pop, tatăl ei, a repetat gestul de solidaritate, ajutând 3 fugari anticomuniști să scape de urmărire. Autoritățile au intervenit în modul obișnuit, adică foarte dur. Arestarea pădurarului Pop a eșuat, Aristina (de numai 18 ani) și fratele ei, Achim, îl urmează în munți, în timp ce restul familiei (în total 15 persoane) este deportată în Bărăgan. Aristina a fost capturată în 1953, după aproape 4 ani de urmărire. A făcut pușcărie până în 1964. În 1996, familia Marmor, salvată de la Holocaust, înscrie numele soților Pop și al Aristinei la Yad Vashem.

Aristina are și ea o carte a amintirilor, se numește *Să trăiască partizanii până vin americanii!*, pe care o mai puteți găsi. Relatarea pierderii inocenței și apoi a speranței, rememorarea tragediei pierderii familiei sunt pur și simplu zguduitoare. Iar eu, când îi citesc și recitesc povestea, văd un înger. Iar

inocența ei poate fi cântată, precum inocența unui personaj de operă verdiană. Aristina este Gilda din Rigoletto, cu toată dezolarea din *Tutte le feste al tempio*…

Iar fotografiile… chiar că fac mai mult decât 1000 de cuvinte! Știu două imagini care trebuie puse alături. Prima este din perioada care a urmat arestării.

Cea de-a doua este de după eliberare. Ea este Aristina – Gilda:

„Eu eram la liceu, la Dej. Desigur, cartea nu mergea prea bine, pentru că tot timpul mă gândeam la ai mei… nu știam ce se va întâmpla cu ei. De când Ardealul de Nord fusese cedat Ungariei, în timpul prigoanei împotriva evreilor, tatăl meu salvase opt evrei, între care o familie cu trei copii, unul de 2 ani, altul de 6 ani, altul de 8 ani. Încă de la vârsta de 13 ani, am stat mereu cu frică, pentru că le duceam hrană evreilor în munți. Le duceam eu, împreună cu un frate de-al meu, ca să nu bată la ochi… Nemții erau la noi în comună, împreună cu jandarmii unguri, dar ei nu umblau prin toate coclaurile după partizani, cum a făcut Securitatea mai târziu. Erau plini munții de partizani ruși, erau și dezertori români din armata

maghiară… era și un cumnat al meu, fugit din armată. Ei bine, nemții și ungurii veneau acasă la noi, se întâlneau cu alții din alte părți ale Maramureșului, din Someș, și apoi plecau, fiecare la unitatea lui. Nu se împrăștiau prin păduri să-i caute pe dezertori. După 1947-1948 s-a schimbat situația. A venit Securitatea, care cred că a fost unică în felul ei. Au dat năvală toți securiștii la noi acasă. Eu tocmai venisem după mâncare, de la liceu, de la Dej. Era 11 mai…"

Ultima femeie pe care vreau s-o prezint aici este Marioara Cenușă, din Putna, Bucovina. Este una dintre primele eroine ale rezistenței anticomuniste. Ea a plătit cu prea mulți ani de închisoare faptul că și-a urmat soțul cu un devotament desprins parcă din literatura romantică. Iar talentul ei de a povesti este excepțional. Aproape că stau uneori și mă gândesc la faptul că talentul unui Ion Creangă nu a fost deloc singular și doar întâmplarea ne-a privat de plăcerea de a cunoaște și alți povestitori.

Amintirile Marioarei[71] despre soțul ei sunt cele mai frumoase cuvinte scrise despre devotament:

[71] Marioara Cenușă, *Începutu' amarului,* disponibil integral online.

„Îl spăl frumos, îl schimb cu cămașă tare frumoasă, cusută cu model național, toată în negru, îi dau bundiță de poplin, cusută tot cu model național tare frumos, pălărie bleumarină. Dar plâng de mă prăpădesc. Îl încalț cu pantofi noi.

El zice: «Te rog tare frumos nu mai plânge atâta, că așa îți dau o bătaie…! Să nu plângi toată viața după mine. Ești o femeie foarte bună; știi să te porți cu bărbatul bine; știi să prețuiești munca bărbatului; ești o bună gospodină. Să nu te măriți cu un bărbat prost, că-i păcat de tine și de sufletul tău bun și blând. E păcat de înțelepciunea ta și de hărnicia ta. Te rog să iei bine seama să nu chici pe mâna unui prost. Dacă există Cele Lumi și acolo voi plânge după tine. Dară dacă soarta mi-a hărăzit să mor nevinovat, apoi trebuie să mor. Mi-a fost tare dragă viața și credeam că nu voi muri niciodată. Dar acum mi-a sosit ceasul; de pe fiecare minută aștept cu sânge rece gloanțele. Așa îmi vor dușmanii mie: să-mi vadă casa pustie și nevasta în văduvie, să trăiască în sărăcie.»

Mă cuprinde, mă pupă din toată inima și zice: «Draga mea soție, te rog din suflet să-mi dai iertare. Poate ți-am greșit vreodată, dar nu din voia mea. M-am potrivit la dușmanii cărora le părea rău că trăiam prea bine.» Dar eu plâng în hohote.

Restul e aici, în acest document excepțional: *Maria Cenușă – Începutu' amarului.*

Iar pentru mine, devotamentul Marioarei Cenușă este același cu cel al unui personaj dintr-o operă de Giacomo Puccini, Minnie din La Fanciulla del West, o femeie capabilă să-și joace cartea vieții la poker pentru a-și salva iubitul, *Una partita a poker*...

Mă voi opri aici deocamdată. Articolul acesta nu-i neapărat o galerie de tablouri, nici un exercițiu de oratorie. Este un articol despre frumusețea omului, pe care ipostaza feminină o face și mai înălțătoare. Prin solidaritate, transcendența amintirii, iubire, inocență și devotament. Iar comparația cu personajele unor opere este complimentul pe care îl pot face, cu toată umilința, memoriei acestor femei extraordinare. Să mai adaug doar că peste câteva zile, pe 28 iunie, se vor aniversa 100 de ani de la nașterea Elisabetei Rizea, niciodată nu e prea târziu să ne aducem aminte…

Fata din Roșia Montană

Aveam 17 ani în 1952, când s-au întâmplat lucrurile astea. Înțelegeam multe încă de pe atunci. Apoi, după mulți ani, am întrebat și am vorbit cu toți cei care într-un fel sau altul fuseseră martori. Sincer să fiu, nu credeam că voi putea povesti vreodată lumii despre cele petrecute în acel sat din munții Apuseni, din cauza vremurilor care au fost așa cum au fost. După Revoluție, n-am avut timp s-o mai fac, eram mereu ocupat cu se întâmpla chiar în acea clipă în jurul meu. Acum sunt bătrân și cred că e momentul potrivit să spun ce știu. Pentru că aceste lucruri trebuie știute, nu trebuie uitate. Toți cei care au fost atunci s-au cam dus, mai sunt puțini care ar putea confirma ce am să vă istorisesc.

Actul I – Străinul

Țin minte și acum iarna aceea. Era multă zăpadă, cum e de obicei aici în munți. Numai noaptea era urât, viscolea și era foarte frig, dar în timpul zilei era mai mereu soare și copiii ieșeau mereu cu săniile.

Înainte de venirea comuniștilor, mina de aur de lângă sat aparținuse unei firme de la București, îi spunea Societatea „Mica”, o companie privată care scotea aurul din minele din regiune. Și era greu, că n-a fost niciodată ușor să scoți aur din pământ, dar ieșeau bani buni. Ba chiar zona se dezvoltase, cei de la firmă au dat bani pentru școală, bibliotecă, chiar aveau o bancă și un cinematograf. Era civilizat traiul, minerii aveau și o casă de pensii, pentru că atunci nu era totul la stat. În 1948, în vară, comuniștii au naționalizat această exploatare și nimic nu a mai fost cum era înainte. Una se zicea la primăria din Roșia Montană, că va fi bine, că vom trăi în lux, dar alta se făcea în realitate. Erau aduși moldoveni săraci să muncească în subteran cât mai mult ca să scoată ăștia de la partid aurul tot, cât mai repede. Bețiile și scandalurile se țineau lanț și, în general, toată zona era plină de venetici.

Aveam un unchi, avea vreo 80 de ani pe atunci, care plecase pe la 1890 în America să câștige bani, apoi se întorsese în sat. Și odată, când cântecele și chiuiturile de la cârciuma din sat, „Polca” se numea localul ăsta, se auzeau până la noi în casă, mi-a spus că tot așa sălbăticie era și în America unde fusese el, în Klondike, în timpul marii

„Goane după aur”. Numai că atunci oamenii munceau ca niște nebuni pentru ei, să se îmbogățească. Acum toată nebunia asta era numai pentru supraviețuire. În Moldova, în 1946, fusese o secetă care făcuse oamenii să moară de foame, și aceștia, disperați, au plecat unde au văzut cu ochii, pe toate șantierele comuniștilor, numai să poată câștiga un ban să-și cumpere ceva de mâncare. Dar erau niște oameni dezrădăcinați, mereu bănuitori și aduși într-o lume de care se temeau. Încercând să se adapteze și nereușind, ajungeau în cele mai bizare situații. Delincvenți și în același timp turnători la Miliție, muncitori dar bețivi, melancolici și violenți în același timp.

Cârciuma „Polca” avea o cameră mare, construită în formă de triunghi, și în partea dreaptă fusese extinsă cu un soi de baracă. Camera era mare, avea și o scară, într-o parte, care ducea la un balcon de care erau atârnate diverse trofee de vânătoare, confiscate de la conacul fraților Faur, care fuseseră pe timpuri industriași în zonă, tot cu aurul. Pe sub balcon era intrarea către sala de bal, era și o pancartă pusă deasupra ușii care indica această destinație a odăii murdare și întunecoase care urma dincolo de ea. Lângă această ușă era o tejghea, un fel

de bar, plin de toate ustensilele dintr-o cârciumă: pahare, veselă, tigăi, ceaune ș.a.m.d. Și mai țin minte că pe peretele respectiv era lipită și o hârtie de la „Siguranța Poporului", în care era reprodusă o sentință dată de un tribunal „al poporului", care condamna la moarte pe un „bandit" care activa în munți, Toader Ș. Mai scria și că oricine l-ar fi ajutat cu ceva va fi condamnat la o lungă detenție. Chiar lângă acest anunț destul de înfricoșător era atârnată o reclamă cu „Economisiți la C.E.C!". Minerii intrau murdari în această cârciumă și se puneau pe băut. Toată lumea îl cunoștea pe chelner, care era un tip cumsecade. Moldovenii se apucau de cântat și își comandau pălincă, era unul dintre produsele locului pe care îl adoptaseră rapid și cu entuziasm.

Nicu, acesta era numele chelnerului, avea o verișoară care era învățătoare, o fată de 20 de ani foarte frumoasă. Și cum toți tinerii o visau, acesta profita de ocazie și le vindea băutură. Venea un miner, Sonora pe numele său, și îl întreba discret:

— Mina s-a decis pentru mine, în sfârșit?

— Sigur, îi răspundea Nicu, am înțeles că sunteți preferatul ei.

— Atunci, țigări la toată lumea!

Apoi venea Trin, alt îndrăgostit:

— Nicule, ce ți-a spus?

— Deh! Dacă am înțeles bine, sunteți preferatul ei.

— Pălincă la toată lumea!

Și lumea se bucura și așa ajungeau toți să se cinstească între ei. Când se îmbătau, îi apuca dorul de casă și de multe ori atunci începeau și certurile și bătăile între ei. Mai trăia încă pe vreme aia un moț, Nelu al lui Valase, un lăutar. Venea seara la „Polca" și cânta un cântec despre care știa că le merge la suflet acestor pribegi. Avea o melodie frumoasă pe care o începea încă de departe, înainte să ajungă la cârciumă. Avea niște versuri cam așa:

Ce-or face bătrânii mei

tot departe, tot departe?

Triști și singuri moșii mei

ce-or mai plânge, ce-or mai zice

Că nu mai ajung…

Chelnerul îl anunța cu gesturi teatrale și, în clipa în care lăutarul intra pe ușă, pentru ca efectul să fie maxim, ca un făcut ajungea la versurile:

Oare mamaaaa… ce-o făcea?

De n-oi mai veni?

Cât o plânge ea!

Era momentul în care lumea începea să cânte la unison această baladă și, cum erau deja cu chef după câteva pahare cu pălincă, lacrimile izbucneau deseori când se ajungea la versurile care vorbeau despre câinele care nu-l va mai recunoaște pe cel plecat, despre casa cu cerdac lăsată în urmă cu toate amintirile ei. Au fost chiar unii care n-au mai rezistat dorului de casă și au plecat plângând spre gară, întorcându-se înapoi la sărăcia lucie de prin Botoșani sau Bârlad de pe unde veniseră, lăsând baltă munca și iluzia câștigului care-i seca de puteri.

Într-o asemenea zi, când tocmai doina lui Nelu mai făcuse un moldovean să se întoarcă acasă, ba încă în cel mai grabnic mod cu putință, abandonând pe loc orice și ajutat de banii dați de pomană de tovarășii lui, care aproape că-l invidiau, a fost prins un „bandit".

După plecarea minerului, ortacii s-au apucat de o partidă de poker. Era un ceh printre ei, Zdenek, așa-l chema, care-i bătea la cărți mereu și în seara aceea l-au prins când trișa. Voiau să-l spânzure, după

ce l-au bătut bine de tot, norocul lui a fost că tocmai atunci intra pe ușă Ion C., un locotenent de la Securitate venit de la Cluj, care era pe urma „bandiților". Ion C. era în felul său un om interesant. Era un tip înalt și bine legat, la vreo 40 de ani, cu o privire superioară pe care o arunca asupra oricui. Bineînțeles că toată lumea știa cine este și ce face, așa că nu se sinchisea deloc să se arate în uniforma care, ce-i drept, îi venea foarte bine. N-avea treabă cu colectivizarea sau cu prigonirea burghezilor. Fusese trimis să captureze o bandă care dăduse mult de furcă bolșevicilor prin zona Huedinului. Cine era suspectat că ar fi ajutat vreun „bandit" intra pe mâinile lui și viața-i era terminată: bătăi, unghii smulse, coaste rupte, iar dacă nenorocitul mărturisea, urma un proces care-l condamna la mulți ani de închisoare și i se confisca averea. Ion C. însă era, se pare, un altfel de zbir. Părea să aibă o educație de pe vremuri, de altfel și vârsta îl trăda. Asta am aflat-o mai târziu, mult mai târziu, de la un istoric ce se ocupa de studiul istoriei recente. La 40 de ani, dacă erai proaspăt recrutat în Securitate, erai musai colonel sau măcar maior, dar ăștia care veneau din Siguranță și care aveau experiență cu șuții și gangsterii de la oraș, care știau să ia urma cuiva și să pună cap la cap semnele, erau

păstrați, dar cu grade mai mici, locotenent, căpitan cel mult. Asta ca să-i învețe și pe ceilalți nătărăi proveniți din rândul muncitorilor comuniști, care abia știau să scrie. Atunci nu-mi dădeam seama, dar omul ăsta mă impresiona, avea ceva malefic și fermecător în același timp. Mare pasionat de jocul de poker, se oprea adesea la cârciumă să joace până târziu cu minerii, dar și să asculte ce se mai vorbea prin sat. Mulți dintre mineri deveniseră chiar proprii lui informatori.

Banda respectivă dăduse niște spargeri asupra unor barăci în care erau ținute salariile unor tăietori de lemne. Mai mult, lăsaseră și niște mesaje împotriva lui Gheorghiu Dej și a lui Stalin. Lucrurile păreau foarte serioase. În seara aceea i-a oprit pe cartofori, salvându-i viața cehului trișor. O fi fost un informator de-al lui și Zdenek ăsta? Nu știu. Tot ce se poate. În orice caz, le-a zis tovarășilor acestuia:

— Haideți, măi băieți… Ce e moartea? O lovitură în întuneric și „Noapte bună!" Știu o soartă mai demnă. Ia dați-mi cartea lui!

Era un doi de pică. I-a prins cartea deasupra inimii și i-a zis:

— Așa, deasupra inimii, așa cum se poartă o floare. N-o să te mai atingi de cărțile de joc. Ăsta va fi semnul tău. Dacă îndrăznești să-l dai jos, atunci îi voi lăsa să te atârne de primul copac. Iar voi, ceilalți, să le spuneți tuturor despre ce e vorba.

Tocmai când era pe punctul să joace și el o partidă de poker cu ortacii, intră în cârciumă casierul de la CEC, un evreu pe numele său Așbei. S-au pus pe vorbă iar eu, care venisem să cumpăr niște țigări, m-am nimerit destul de aproape încât să aud despre ce vorbeau la bar:

— Ce mai știi de bandit, Așbei?

— Mai nimic de trei luni de zile. Banda lui e de prin zonă, sunt șmecheri și iuți. Ai grijă, Ioane, eu mă duc să mă odihnesc, sunt rupt. Noapte bună tuturor!

Se făcuse ora să vină Minerva, învățătoarea. Lumea îi spunea Mina. Era o tânără de o frumusețe răpitoare, înaltă, blondă, cu o expresie senină și inocentă în ochii ei mari și albaștri. Nu am înțeles niciodată ce căuta în acest loc o femeie ca ea. Toți primitivii aceștia care trăiau printre noi o priveau cu uitături de lup flămând. Și trebuie să recunosc faptul că eram și eu îndrăgostit iremediabil, ca un

adolescent, de ea. Dacă se întâmpla să ajung în preajma ei, aerul acela de prospețime mă făcea să mă simt brusc emoționat. Avea o gropiță într-unul dintre obraji, iar atunci când zâmbea era irezistibilă. Se îmbrăca așa cum te-ai fi așteptat de la o învățătoare din sat, cu o fustă peste genunchi, care-i lăsa să se vadă picioarele lungi și o cămașă albă descheiată la gât, care o făcea și mai atrăgătoare. Cum toți minerii erau vai de capul lor, iar comuniștii deciseseră că trebuie eradicat analfabetismul, Mina venea să-i învețe pe ortaci să citească și să scrie. Numai că în toată nebunia acelor vremi, ca să mai îmblânzească sălbăticia acestor oameni, Mina le citea din Biblie. Preotul fusese arestat de mult, așa că nu mai era nimeni care să le povestească oamenilor care este diferența dintre bine și rău. Comuniștii nu vedeau cu ochi buni nici Biblia și nici pe Dumnezeu. Dar ea avea acest curaj nebun să vorbească despre religie cu ofițerul de față, căci știa că locotenentul era îndrăgostit de ea și-l juca așa cum voia.

Pe de altă parte, Ion nu dădea doi bani pe lozincile ateiste, el avea alte treburi. Așa că se apucă s-o curteze, cum făcea de obicei. Era însurat și ea îl tachina mereu cu asta, dar el îi spunea întotdeauna că renunță la nevastă imediat, dacă îi cedează.

Și când se tachinau ei așa, veni să ceară un pahar de pălincă un străin. Era o apariție neașteptată, omul era frumos ca un înger, avea o privire ageră și întunecată. Avea un păr negru, ondulat și destul de lung. Era îmbrăcat ca un muntean, cu bocanci și o pelerină lungă peste hainele închise la culoare care aduceau cu o uniformă. Avea o cicatrice mică la tâmpla dreaptă, care-l făcea să pară și mai misterios.

Culmea este că părea să se cunoască măcar din vedere cu Mina, pentru că s-au salutat. Zicea că vine de la Zalău, unde s-ar fi întâlnit întâmplător cu învățătoarea. Locotenentul era roșu de furie și îl luă la întrebări.

— Cum vă numiți?

— Ionescu.

— Ce faceți aici?

Străinul se retrase un pas. Pălise și îl privea fix pe locotenent. Își ținea mâna dreaptă sub mantie, ca și cum ar fi ținut ceva ascuns, să fi fost un revolver? Azi știu că da, dar atunci nu-mi dădeam seama ce putea fi.

— Ia veniți încoace, tovarăși! Străinul nu vrea să ne spună ce caută aici, îi chemă locotenentul pe ortacii care începuseră să se apropie amenințători.

Lucrurile păreau să ia o întorsătură dramatică dar, spre surprinderea tuturor, se auzi vocea Minei, care în seara aceea suna altfel, metalic și rece:

— Eu îl cunosc. Și garantez pentru el!

Toți se opriră, Ionescu se apucă să strângă mâini în stânga și-n dreapta, iar chelnerul, pe față, puse muzică, incitându-i pe toți la dans. Locotenentul abia își stăpânea furia. A tras un șut unui scaun care se izbi de masa de joc. Străinul, impasibil, s-a apropiat de el și i-a spus încet, dar suficient de clar cât să fie auzit de toată lumea:

— Poate facem o partidă de poker mai târziu, ce ziceți?

Și atunci s-a întâmplat. Evreul de la CEC și cu un grup de mineri intrară târând după ei un om. Era „banditul". Ion C. se repezi către el și îl luă la întrebări pe loc:

— Banditule, să-ți văd fața. Ești de-al lui Toader Ș.!

— Am fugit. Vă pot arăta unde este. Nu vă mint.

— Știi unde e ascuns?

— Da, știu strada, vă pot duce acolo.

— Să mergem! Locotenentul se mai sfătui puțin cu Așbei, plănuind evident cum să procedeze.

— Legați-l, zise Ion C. și plecară în grabă.

— Mergem să-l prindem pe Toader Ș.!

În mod curios, nimeni nu observase că atunci când „banditul" ceruse un pahar de pălincă, înainte de a pleca, străinul ieșise din sala de bal și se uita fix la acesta. Ambii erau palizi și cu fălcile încleștate, dominați parcă de o tensiune teribilă. Banditul mai apucă să spună că nu-l vor putea prinde pe șeful lui decât dacă e lăsat liber să intre în pădure și să se apropie de el. Odată adormită vigilența acestuia, va fluiera scurt și urmăritorii vor putea interveni. Deodată am simțit mâna ca o cange a locotenentului cum mă strângea de umăr.

— Vino cu noi!

Am plecat cu toții. Privind în urmă, l-am văzut pe străin cum intra cu Mina în cârciuma rămasă goală. Aveam să aflu abia peste vreo 25 ani ce s-a întâmplat acolo, precum și explicațiile altor evenimente care s-au petrecut în zilele acelea, în Roșia Montană.

Actul II – Scena 1 – Împușcătura din noapte

Am luat-o pe ulița unde locuia târfa satului, pe care o cunoșteau, evident, toți minerii. Flăcăii din sat dădeau pe la ea doar pe ascuns, dar moldovenii intrau și ieșeau toată ziua de la ea din casă. Îmi era cu neputință să cred că o căpetenie de bandă ar fi putut să intre neobservat în casa aceea, când atâția bărbați se vânzoleau pe acolo. Desigur, nu l-am găsit în acest loc, după cum ne și spusese prizonierul, și am pornit-o la deal, spre pădure.

„Banditul" trebuia lăsat liber să se ducă să-și cheme șeful, iar noi să stăm ascunși. Odată ajuns însă la primii copaci, acesta a luat-o la fugă și, oricât de bine trăgea locotenentul cu revolverul, tot nu l-a nimerit și omul s-a făcut nevăzut. Ne-am întors în sat comentând cele întâmplate, în timp ce Ion C. și Așbei înjurau de mama focului și se certau între ei.

Am ajuns acasă, taică-meu era îngrijorat că nu mai veneam cu țigările. I-am povestit ce văzusem.

— Măi băiete, ești mare de acum, poți înțelege multe, dar fii atent! Să nu vorbești cu nimeni despre ce o să-ți spun. Ai înțeles?

Am dat din cap, nu puteam să vorbesc, pentru că nu-l văzusem pe tata niciodată așa de serios.

— Ăștia nu sunt bandiți, măi băiete. Sunt partizani, sunt haiduci. Ăștia ai lui Toader Ș. sunt ăia de stau în păduri și așteaptă să înceapă războiul cu bolșevicii și să vezi tu atuncea prăpăd. Taică-su o fost primar într-un sat de lângă Huedin, la Răchițele, și comuniștii l-or dat jos și i-or luat averea. Și el o plecat în munți cu fiii lui. Și-n satul ăla or fost cozi de topor care i-or chinuit familia și or condus potere de securiști prin păduri ca să-l prindă pe bătrân și pe copiii lui și pe toți cei care li s-or alăturat, că sunt mulți. Și muierea bătrânului o fost bătută până o murit, copiii cei mici or fost deportați iar unul dintre băieții mai mari o fost prins și nimeni nu mai știe pe unde e închis, cum e și popa Nicolae de la noi din sat.

— Deci nu jefuiesc oamenii?

— Nici vorbă. Astea îs povești pe care să le creadă mințile necoapte ca a ta. Bătrânul s-o răzbunat însă pe Suciu, că așa-l chema pe ăla de-i chinuia familia și i-o luat averea. S-or dus oamenii din ceata lui care nu erau din Răchițele la el acasă noaptea, îmbrăcați în uniforme de securiști și l-or luat că cică l-or prins pe bătrân și să vină să-l recunoască. Ăsta, bucuros nevoie mare că aștepta răsplată pentru trădarea lui, s-o dus. Când or ajuns în pădure, l-or găsit într-o poiană pe bătrân legat de un copac. Și Suciu ăsta gata să sară să-l lovească, îl scuipa, îl înjura și striga la el ce-o să pățască și să-i spună ce-o făcut el ca să-i distrugă neamul. Și atunci bătrânul, care nici nu-l privise în ochi până atunci, s-o dezlegat și toți ceilalți s-au demascat că de fapt nu erau securiști ci haiducii lui Ș. Și l-or omorât ca pe-o năpârcă ce era omul ăsta. Iar bătrânul, când o văzut că tot ce muncise el o viață s-o dus, s-o omorât și l-o purtat Securitatea mort, în furci, prin sat și l-o aruncat într-o râpă. Da' pe fiii lui tot nu i-or prins, că ceata de haiduci i-o rămas moștenire celui mare, lu' Toader Ș. E un bărbat înalt și frumos, de mor fetele din toate satele după el. Oricât or încercat comuniștii să-l prindă, n-or putut, chiar de l-o înconjurat cu armată în munți vreme de săptămâni. Or dat nas în

nas cu el și cu ai lui de zeci de ori și-or tras să-l pușteze dar n-or reușit decât să-l zgârie la cap.

— Unde la cap? am întrebat cu gura uscată.

— Aici, la cap, zise tata și mă ciocăni ușor cu degetul la tâmpla dreaptă.

Am încremenit. Însemna că străinul de la „Polca" era chiar Toader Ș.! N-am reușit să adorm. Cred că era trecut de miezul nopții când am auzit o împușcătură venind dinspre casa învățătoarei, care locuia nu departe de noi, la trei case mai încolo. Tata se trezise și el. Nu știu de ce, ne-am îmbrăcat și am rămas la lumina unui opaiț să așteptăm. Stăteam așa de vreo două ore când au venit minerii cu locotenentul de Securitate și ne-au luat cu ei.

— Trebuie să veniți cu noi să-l prindem pe Toader Ș. Dacă refuzați, înseamnă că-l cunoașteți și vă mănâncă pușcăria. E rănit, îl prindem repede, iar dacă nu, în câteva ore va veni oricum armata.

Minerii erau surescitați ca și cum ar fi participat la o mare ispravă. Probabil că habar nu aveau despre ce era vorba, așa cum nici eu nu știam nimic cu doar câteva ore mai devreme. Tata avea o privire de gheață.

Actul III – Vânătoarea de oameni

Am mers prin pădure până s-a luminat de ziuă. Securistul avea o lanternă electrică și căuta cu ea picăturile de sânge din zăpadă. L-am găsit dimineață pe Toader Ș. epuizat, în spatele unui copac. Era mai palid la față decât zăpada din jur. N-a apucat să scoată revolverul, că minerii l-au prins. Ion C. scoase o hârtie împăturită din buzunarul de la piept al uniformei, care era la fel cu sentința afișată la cârciumă, lângă bar.

— Banditule, las' că o să vezi tu moartea chiar acum!

Apoi securistul continuă ca pentru el însuși:

— Părea rănit de moarte. Și când mă gândesc că, în loc să înghețe în zăpadă, el era încălzit de suflarea Minei, mângâiat, sărutat…

— Haide, măi Ioane, scânci chelnerul, încercând să-și salveze verișoara.

— Un bandit! Să știe toată lumea! Venise să fure banii de salarii ai oamenilor muncii!

— Dar n-a făcut-o! A fost aproape un om cinstit…

— Da? Asta e Minerva pe care o vor toți! Iubita unui bandit!

Așbei era roșu și asudat, țipând bucuros că l-au prins pe bandit. Securistul îi aruncă o privire cruntă lui Nicu.

— Am plâns pentru dragostea ei, pricepi? Acum e rândul ei să plângă, cu lacrimi cât bolovanii.

Ajunserăm toți lângă haiduc. Se ridicase. Minerii îl și legaseră deja. Securistul se apropie.

— Ionescu din Zalău. Aici e sfârșitul. Ar fi putut să te privegheze dracul când ar fi trebuit să mori înghețat. Dar uite că Dumnezeu m-a ajutat să fiu aici și să te scuip în față când o să te omor.

În toată busculada aceea, Toader părea că vrea să spună ceva și tocmai Sonora observă acest lucru și începu să răcnească:

— Lăsați-l să vorbească! E dreptul lui!

— Mulțumesc, Sonora! gemu haiducul.

De unde-i știa numele? Asta n-am aflat-o niciodată. În acel loc și în acel timp, nimeni nu părea preocupat de acest detaliu. Toată lumea se potolise, așteptând încordată să audă ce are de spus „banditul”.

— Pentru ea, numai pentru ea vă cer o singură favoare, nu pentru mine. Promiteți-mi atât, un singur lucru: să nu știe că am murit!

Eram toți bulversați. Ne priveam în ochi fără să înțelegem. Omul ăsta urma să fie executat, căci era condamnat la moarte, iar lui părea să nu-i pese de asta, ci de durerea învățătoarei. Locotenentul se sufoca de uimire. Și în liniștea aia nefirească, în care parcă abia atunci începeam să înțelegem pe deplin ce urma să se întâmple, în liniștea aia în care nu ne mai auzeam nici respirația, ci doar vedeam aburii ieșind din gură, în liniștea aia în care parcă și zăpada încetase să mai scârțâie sub picioare, spre stupefacția noastră, banditul începu să cânte o doină pe care nu o mai auzisem niciodată.

Am fost duși în altă țară

Dar mă-ntorc la primăvară

Înapoi când oi veni

Tot pe tine te-oi iubi.

Munților cu creasta rară

Nu lăsați straja să piară

Dacă piere straja noastră

A pierit și țara noastră.[72]

Cred că doar eu și cu tata înțelegeam ce voia să spună. Și am început să plâng încet, pe tăcutelea. Tata era încremenit și parcă gata să sară să-i facă ceva rău securistului pe care-l fixa cu privirea. Pentru o clipă, m-am temut pentru el. N-am apucat însă să facem nimic. Pentru că deodată, cu un zgomot care părea infernal, dintre tufele din jur, cu un nechezat înfricoșător, a apărut un cal în șaua căruia era chiar Minerva! S-a apropiat imediat de locotenentul de securitate și i-a pus pistolul la tâmplă.

— Despre ce justiție vorbești tu, țap bătrân? i-a strigat cu putere.

— Ai grijă ce vorbești, fato!

— Ce poți să-mi faci? Nu mi-e frică de tine!

— Săriți pe ea, luați-o, e singură! Opriți-o! striga securistul. N-are ce face! Luați-o!

---

[72] Versuri din Grigore Leșe, *Cântec despre Bucovina*, o versiune a cântecului poate fi găsită pe YouTube.

Mina îi privea tremurând de furie, în timp ce țeava revolverului apăsată pe tâmpla securistului îi lăsase pe piele o urmă roșie.

— Vreți să mă opresc? A fost vreodată vreunul dintre voi care să-mi spună „Oprește-te!" când mi-am pierdut zilele tinereții pentru voi? Când v-am ascultat dorul de casă și când m-am folosit de tot ce știam ca să vă pot mângâia disperarea? Când m-am purtat cu voi precum un camarad, a spus vreodată cineva „Oprește-te!"? Omul ăsta – arătă cu pistolul spre haiduc – e al meu! Dumnezeu l-a binecuvântat să meargă departe cu gândul unei alte vieți, mai bune. Nu-l puteți omorî, pentru că banditul despre care știți voi nu există. Am aflat asta acum o seară, în casa mea, chiar de la el.

Nimeni nu a îndrăznit să facă nimic. Și-atunci, fulgerător, haiducul sări lângă ea în șa și duși au fost. Până să ne dezmeticim, erau deja departe.

A fost anchetă mare în zilele următoare și pădurea a fost înțesată de soldați care scotoceau fără succes după urmele „banditului". Am strâns bani, angajându-mă miner, voiam să plec de acolo, din locul acela pe care represiunea Securității îl făcuse de nelocuit. Pentru că toți cei care erau rude cu

Minerva sau prieteni cu ea au fost arestați și toată lumea era suspectată.

Ca să strâng bani, am ajuns să cânt și în corul partidului, tot felul de aberații comuniste. Într-o bună zi, a fost adus un tenor de la Opera din București[73] ca să le cânte minerilor. Aveam 20 de ani. Așa era atunci, partidul trimitea tot felul de ciudați în tot felul de locuri nepotrivite. Cânta în limba italiană niște melodii săltărețe la care, uneori, minerii strânși la căminul cultural aplaudau apatic.

În locul Minei fusese trimisă o activistă UTC, cam isterică și urâtă, care zbiera ziua toate lozincile despre prietenia cu URSS, iar după câteva luni de predici comuniste ajunsese prietenă cu niște mineri fioroși care o îmbătau și apoi petreceau noaptea cu ea. Cu toate astea, ea a făcut o minune. Vrând să scape din fundătura în care intrase, a insistat ca acel tenor să asiste la o cântare a corului nostru. După

[73] Cazuri reale. Există chiar mărturii video ale unor concerte susținute de tenorul Ivan Kozlovsky în fața minerilor din Donbas, locul de naștere al stahanovismului și în același timp lagăr de exterminare pentru deținuți politici, unii dintre ei fiind închiși acolo doar pentru că erau de etnie germană. În România au fost cazuri asemănătoare de cântăreți de operă duși să le cânte minerilor. Dinu Bădescu e unul dintre exemple.

toate marșurile pe care le-am zbierat cu toții, la masa de după, tenorul a venit lângă mine și mi-a spus:

— Ce cauți în locul ăsta? Ai voce bună, vino la București cu mine, te voi ajuta.

— Am bani strânși chiar pentru asta. Sunt gata!

Am ajuns la Conservator, la o audiție. Am fost admis după ce a trebuit să învăț notele muzicale. Am cântat la Operă și, la un moment dat, am realizat că așa cum voiam să scap din satul meu natal, trebuia să scap și din România. Am plecat într-un turneu în Germania și nu m-am mai întors decât după vreo 25 de ani, când comunismul din Europa de Est fusese răsturnat. Când m-am întors în sat, am încercat să-i găsesc pe cei pe care îi cunoșteam, dar mai ales pe cei care mai puteau ști ceva despre Mina.

Singura persoană care mai avea o legătură cu ea era o țigancă. În 1952 era o copilă de 14 ani. După cum era obiceiul lor, al țiganilor, se măritase și avea un copil mic încă de la acea vârstă. Ca să poată trăi, o mai ajuta pe învățătoare la curățenie și la spălat. M-am dus în țigănie ca s-o caut și, după câteva întrebări și indicații, am ajuns la o babă slabă care trăgea dintr-o țigară fără filtru, așa ajunsese.

Bărbatul îi murise demult, dar ea era optimistă, înconjurată de o puzderie de nepoți de la cei 14 copii pe care-i avusese. Am stat de vorbă o zi întreagă, pentru că i-am plătit cu dolari povestea și și-a dat tot interesul să-și aducă aminte cât mai multe detalii.

Actul II – Scena 2 – Partida de poker

După plecarea securistului și a minerilor din cârciumă, străinul rămăsese singur cu Mina. Ce și-au spus acolo nimeni nu știe exact, dar se poate bănui. Se pare că minerii erau ajutați de învățătoare să pună deoparte mici pepite de aur pe care reușeau să le fure din mină. Iar cârciuma era ca un fel de bancă. De altfel, după ce se consumaseră evenimentele din zilele acelea, în urma aluziilor făcute de învățătoare, toți minerii fuseseră anchetați, nimeni nu mai era de încredere. Și s-a descoperit și aurul moldovenilor. Cert este că Toader, deși știa despre aur, nu s-a atins de el. Unii oameni se jură că i-au văzut pe fereastra cârciumii pe el și pe învățătoare sărutându-se.

Un singur lucru e sigur, anume că în seara aceea străinul a venit în casa Minei. Țiganca era acolo și se pregătea să plece. Alăptase copilul, pe

care apoi bărbată-su îl luase și cu care plecase înaintea ei acasă.

Mina părea să aștepte pe cineva și într-adevăr, peste puțină vreme, ajunse și străinul. Au stat de povești în timp ce țiganca se uita pe gaura cheii, plină de curiozitate. Au povestit despre viețile lor, despre lucrurile care le plăceau, iar când a început să ningă, tânăra l-a invitat pe străin să rămână la ea peste noapte, apoi au început să se sărute.

În acel moment s-au auzit bătăi în ușă. Toader s-a ascuns și au intrat chelnerul Nicu, un miner, Sonora și Ion C.

— Ionescu al tău, domnișoară, Ionescu din Zalău e chiar banditul Toader Ș.

— De unde știi, Ioane?

— De la iubita lui. Nina, da! Aia de-o întinde tot satul, căci am fost la ea. Ne-am dus la ea acasă mai întâi și, când i-am spus pe cine căutăm, ne-a arătat fotografia lui. Poftim!

— Bine, băieți, mulțumesc de vizită, noapte bună!

Oamenii au plecat și, odată ieșit din ascunzătoare, străinul fu asaltat de femeie cu pumnii, cu palmele:

— Mincinosule, cine ești tu?

— Știu, totul mă acuză…

— Afară! Nu vreau să te mai văd!

— O vorbă doar! Nu încerc să mă apăr, sunt oricum blestemat. Într-adevăr, sunt Toader, pe care lumea-l crede un fugar și un tâlhar. Și poate că, într-un fel, așa și sunt. Tatăl meu a murit acum jumătate de an și singura mea avere este această ceată de haiduci. Când te-am văzut însă, m-am îndrăgostit de tine și tot ce mi-am dorit a fost ca tu să nu afli cine sunt. Am visat degeaba, acuma știi…

— Ieși afară! Or să te omoare… începu ea să plângă, nu-mi pasă!

Străinul o împinse într-o parte și ieși din casă. Afară ningea tot mai tare. N-au trecut două minute și s-a auzit o împușcătură. Acea împușcătură care mă trezise acum mulți ani… Ușa casei se dădu de perete și Toader, rănit, intră greoi, apoi se prăbuși pe podea.

— Nu închide ușa, plec înapoi… gemu el.

— Intră! Intră! i-a strigat Minerva.

— Nu!

— Ești rănit, rămâi, știu eu unde să te ascund.

Coborî scara care ducea spre podul casei și îl ajută să urce în pod. La timp, căci aproape imediat la ușa casei bătea locotenentul de Securitate Ion C.

— Ce mai e acum, Ioane?

— Nu sunt Ion. Sunt locotenentul major DGSP C. Ion, aflat în misiunea de urmărire a acestui Ionescu al tău. Urmele lui duc la această casă. Unde e?

— M-ai înnebunit cu Toader Ș. ăsta al tău! Caută-l, poftim!

Securistul se apucă să controleze toate ungherele. Dădu la o parte pătura de pe pat cu țeava revolverului. Verifică ferestrele și ușa.

— Unde e? Nu avea pe unde să fugă!

O fixă cu privirea și se apropie de tânăra femeie:

— Spune-mi că nu-l iubești…

— Ești nebun!

— Sunt nebun după tine! Te iubesc și te vreau acum!…

Se aruncă asupra ei, trăgând-o de cămașă. Învățătoarea se apăra cum putea, mușca, zgâria, țipa și la un moment dat reuși să-l îmbrâncească, astfel încât acum stăteau la o distanță de vreo doi metri unul de celălalt. Ofițerul întinse mâna spre ea:

— Îți jur, nu vei fi a lui!… Oh! Ce-i asta? Am sânge pe mână!

— Cred că te-am zgâriat eu, îi răspunse Mina gâfâind.

— Nu sunt zgâriat, îi arătă mâna de pe care șterse sângele. Uite! E sânge din nou!

Se uită în sus. Din tavan curgeau picături de sânge printre scânduri.

— E acolo! Acolo!

Cu toate protestele și îmbrâncelile femeii, securistul trase scara și se urcă în pod, de unde se întoarse cu bietul Toader, mai mult mort decât viu.

— Mai vrei să joci poker cu mine, d-le Ionescu din Zalău? Mai vrei?

— Ajunge, Ioane! Uită-te la el! A leșinat! Ascultă-mă! Să stăm de vorbă. Cine ești tu, Ioane? Un cartofor în uniformă, doar te-am văzut prea bine la cârciumă. Iar Toader? Un bandit. Și eu? Trăiesc de pe urma aurului furat de acești mineri. Toți suntem la fel, niște hoți. În seara asta ai venit aici pentru mine, tot atât de mult cât ai venit și pentru el. Am o propunere.

— Ce vrei să spui?

— Ce îți ofer este acest om și viața mea. O partidă de poker! Dacă vei câștiga, mă poți lua și pe mine și pe acest rănit. Dar dacă te bat, dă-ți cuvântul tău de ofițer, omul ăsta e al meu.

— Nu credeam că-l iubești atât de mult… Accept, da! Și vei fi a mea!

— Pe cuvântul tău?

— Știu să pierd ca un domn. Doar că nu voi pierde.

Minerva se scuză că e nervoasă și îi tremură mâinile, ceea ce era adevărat. Se duse spre un dulap

unde ținea cărțile de joc, undeva în spatele ofițerului care se instalase la masă, și, profitând de neatenția lui, scoase trei cărți din pachet, pe care le ascunse în jartieră. Se puseră pe joc. Încordarea era maximă.

— E un lucru îngrozitor dacă te gândești că o partidă de poker poate decide o viață de om, șopti ea, în timp ce o lacrimă mare i se prelinse pe obraz.

— Sunt gata! Taie!

— Jucăm până câștigă cineva două mâini din trei, bine, Ioane?

— Câte? Ion servea cărțile.

— Două…

— Ce-ți poate plăcea la un bandit?

— Și tu ce găsești atrăgător la mine? Lasă asta! Ce cărți ai?

— Un rege.

— Și eu.

— Valet.

— Damă!

— Ai câștigat, Mina. De data asta. Mâna următoare!

Securistul avea vocea sigură dar nervoasă.

— Câte, Ioane?

— Una.

— Și eu două…

— Doiași și o pereche!

— Nimic!

— Egalitate! Suntem egali!

Urma ultima mână.

— Și-acum Ioane, e decisiva?

— Da. Taie!

— Ioane, îmi pare rău pentru ce ți-am spus adineauri, că ești un cartofor…

— Împarte.

— Să știi că țin la tine, Ioane, și voi ține mereu…

— Eu mă gândesc doar că în noaptea asta vei fi a mea. Restul nu e interesant. Trei regi! Ia uite aici: am câștigat!

— Aaah! Mi-e rău! Ioane, mi-e rău! Fă ceva!

Învățătoarea era albă ca varul.

Ofițerul se ridicase în picioare, uitându-se în jur după un pahar. Se întoarse cu spatele la Minerva, ca să umple paharul din găleata cu apă care era lângă perete. În aceeași secundă, femeia înlocui trei cărți cu cele ascunse sub fustă.

— Mai repede, Ioane!

Ioan îi întinse paharul.

— De aia ai leșinat, pentru că ai pierdut!

În clipa aceea, femeia se ridică brusc în picioare și, cu o voce de nebună, îi aruncă în față:

— Te înșeli. Era de bucurie. Am câștigat. Treiași… și o pereche!

— Noapte bună!

Ioan plecă imediat trântind ușa, iar ea, ca o posedată, se prăbuși lângă iubitul ei, râzând și plângând în același timp

— E al meu, aaah! E al meu…

Epilog

Așa se petrecuseră lucrurile și atunci am înțeles. Am înțeles în primul rând că bănuisem corect. Nu povestea în sine, pe care o anticipam deja, ci am înțeles că am avut un destin clar, desenat încă de la început. Nu știu câți dintre voi aveți cunoștințe despre operă. Cu siguranță, în Roșia Montană a anilor 50 nimeni nu avea habar cu ce se mănâncă. După ce am plecat din România, am bătut la ușa multor teatre de operă și am tot fost audiat. Visam, așa cum visează orice tenor, să cânt marile roluri din operele celebre ca Tosca sau La Bohème, Turandot sau Il Trovatore. La început nu era loc și pentru mine, nimeni nu mă cunoștea, iar rolurile respective aparțineau vedetelor.

Mi s-a oferit rolul principal într-o operă de Puccini, una puțin iubită de critică și de public, care nu se punea în scenă decât rar. N-aș fi acceptat dacă nu era vorba de o propunere a Metropolitan Opera din New York. Cine nu vrea să cânte acolo! Opera se numea *La fanciulla del West*. Nu o știam atunci când am semnat contractul, mă bazam doar pe faptul că

agentul meu îmi spusese că vocea mea se potrivește *tessiturii* rolului.

Când m-am apucat să studiez libretul mi s-a făcut rău. Era o poveste de dragoste între o fată din Vestul sălbatic, dintr-un sat de mineri emigranți în epoca „Goanei după aur", și un bandit. Care nu era chiar un bandit și acesta era personajul pe care urma să-l interpretez. Iar rivalul său era șeriful. Pe fată o chema Minnie. Pe șerif Jack Rance, iar pe bandit Ramerrez. Ramerrez este rănit, salvat de la o primă capturare de o partidă de poker în care Minnie trișează în fața șerifului. Când este prins în sfârșit, are de cântat o arie de o frumusețe nemaiîntâlnită, în care își exprimă o ultimă dorință: iubita lui să nu știe că a fost executat. În chiar momentul în care urma să fie spânzurat, Minnie apare pe un cal, precum o amazoană, și îl salvează.

Pe scenă eram Ramerrez. Am știut de atunci că acest rol va fi semnătura mea vocală. Pentru că în mintea mea, Ramerrez era Toader Ș., Minnie era chiar Minerva, iar Jack nimeni altul decât locotenentul Ion C. Eu trăisem acea operă, nimeni nu știa asta. Și am cântat rolul așa cum a fost în realitate, pentru că fusesem martor. Trebuie să recunosc, am avut un succes fenomenal. Toată lumea

mă întreba cum de mi-a venit ideea să cânt în acea manieră aria de la sfârșit, *Ch'ella mi creda*, cu lacrimi în glas. Ce să mai spun că, la premiera mondială din 1910, rolul banditului fusese interpretat chiar de către Enrico Caruso! Comparațiile cu acest Dumnezeu al tenorilor erau prezente în toate ziarele.

Fanii de operă mă strigau pe stradă: „Ramerrez, uite-l pe Ramerrez!" pentru că, în ciuda lipsei de popularitate a acestei opere, se pare că eram atât de bun în rol încât una dintre seri a fost transmisă în direct la TV. N-aveam un răspuns, ci doar siguranța că trăiesc un destin. Acela de a fi trăit pe viu o operă pe care apoi s-o cânt pe scenă. Ce aș fi putut explica? Tot ce mi-am dorit apoi a fost să aflu ce s-a întâmplat în acea seară de iarnă, în Roșia Montană a anului 1952. Ce aflasem de la țigancă era deja știut de mine, voiam doar o confirmare. Episodul partidei de poker se petrecuse în viață identic cu actul II din operă. Culmea! În libret există și țiganca – dată fiind plasarea acțiunii în Vestul Sălbatic, Puccini a făcut-o indiancă.

Iar tot ce îmi doresc azi este să pun în scenă opera La fanciulla del West așa cum o știu eu, așa cum s-au petrecut lucrurile în realitate. În munții României.

Notă: Orice asemănare a personajelor sau a întâmplărilor de mai sus cu persoane sau situații reale este intenționată. Până și Societatea „Mica" a existat. Toader Șușman jr. a existat în realitate și a fost un luptător anticomunist. La fel a existat și tatăl său, Teodor Șușman din Răchițele, zis și „tatăl moților", ucis de Securitate în 1951. Povestea lor e mai tristă, viața a bătut arta din această perspectivă, și ați citit-o deja în acest volum. Au existat și femei care și-au urmat bărbații în munți, Mina are corespondent în realitate mai mult decât credeți. Doar ați citit despre măcar o parte a unei adevărate ligi a femeilor exraordinare chiar în paginile acestui volum.

Cât despre tenori cu destin, știu cel puțin unul. Îl cheamă Vasile Moldoveanu și a cântat la Metropolitan Opera de 105 ori, mai mult decât orice alt tenor român.

Povestirea din acest articol nu este altceva decât o punere în context românesc a libretului operei lui Giacomo Puccini – *La fanciulla del West*, inspirat la rândul lui de piesa de teatru a lui David Belasco – *The Girl of The Golden West*, foarte la

modă în Statele Unite la începutul secolului XX. Unele replici sunt chiar traduse din limba italiană. Dacă în 1910 subiectul aducea în memoria spectatorului evenimente petrecute cu aproximativ 50-60 de ani în urmă, unele dintre episoade fiind autentice (balada lui Jack Wallace din actul I, secvența picăturilor de sânge care curgeau din tavan din actul II, însăși existența reală a personajului Minnie), este logic de ajuns la întrebarea: Cum ar trebui să arate o producție românească a operei lui Puccini în 2012? O soluție poate fi aceasta: contextualizarea dramei din perspectiva unor evenimente petrecute în țara noastră acum 60 de ani. Teoria se susține și prin faptul că drama devine mai credibilă decât în libretul original, întrucât personajul lui Ramerrez nu mai este un tâlhar ci un personaj pozitiv explicând mai bine finalul în care „*the tenor gets the girl in the end*".

Pe de altă parte, interesul stârnit de acest articol, la data publicării lui online, datorat în mare parte plasării acțiunii în Roșia Montană, îmi provoacă și câteva reflecții. În România secolului XXI există un discurs public pătimaș pro sau contra exploatării aurului din Munții Apuseni. Indiferent de partea cui este dreptatea, aici este vorba de o

renaștere a fenomenului de „Gold Rush" sau mai exact a „Febrei aurului". Nu este oare o idee cam perimată? Au trecut circa 150 de ani de când genul western era o realitate cotidiană. Nu cumva acest fals liberalism antreprenorial opus unui la fel de fals naționalism ecologic trădează tocmai decalajul, întârzierea și, în ultimă instanță, chiar falsul discursului public din societatea românească? Ceea ce ar fi trebuit să rămână o dispută rezolvabilă tehnic și juridic între niște ministere și o companie privată a devenit o miză politică în numele căreia puterea și opoziția politică au ajuns să-și manipuleze electoratul. Este la fel de limpede că nici comerțul cu resurse naturale în cantități deloc impresionante nu poate fi o soluție pentru economia unei țări, cum nici turismul dintr-un singur sat din munți nu ar putea produce minuni. Și-atunci cum este posibil ca această dispută să inflameze o țară întreagă? Manipularea potențată de propaganda politică își găsește un ecou pe măsură în mentalitatea național-comunistă a populației.

Chiar am scăpat de comunism?